Alejo Carpentier

Secolul luminilor

**

Colecţia Meridiane

Alejo Carpentier

Secolul luminilor

* *

Traducere de *Ovidiu Constantinescu*
și *Maria Ioanovici*

Prefață de *Romul Munteanu*

Editura pentru Literatură Universală

Bcuurești — 1965

PARTEA A TREIA

Caută să tragă foloase.
Goya

I

Petrecute cu mare alai, cu salve, cu drapele tricolore și cîntece revoluționare, escadrele mici începură să iasă din portul Pointe-à-Pitre. Esteban, după ce se înfruptase pentru ultima oară din voluptățile oferite de mademoiselle Athalie Bajazet, mușcîndu-i sînii cu o sălbăticie pornită din dorința de răzbunare, îi dăduse o corecție, zăbrelindu-i moalele trupului cu vînătăi — era prea bine făcută ca să se îndure s-o lovească în altă parte — ca uneia ce se dovedise a fi o spioană și o delatoare, și o lăsase acasă gemînd, cuprinsă de căință și poate pentru prima dată în viața ei îndrăgostită cu adevărat. Îl ajutase să se îmbrace, spunîndu-i *„mon doux seigneur"* [1] și acum, la pupa bricului care depășise de mult insula Porcilor, tînărul privea din depărtare orașul, cu un binefăcător sentiment de ușurare. Escadra formată din două nave mici și una mai mare, pe care-i fusese dat să navigheze, îi părea cu drept cuvînt mult prea firavă, mult prea neînsemnată ca să poată înfrunta puternicele lugre englezești sau cuterele acestora care, fiind niște ambarca-

[1] Bunul meu stăpîn (în lb. franceză).

țuni mici, erau primejdios de sprintene. Socotea totuși că era mai bine așa, decît să rămînă în lumea din ce în ce mai demoniacă a lui Victor Hugues, care se străduia să-și amplifice cu orice preț propria sa imagine, căutînd să se adapteze dimensiunilor de statuie ecvestră, luate în ultima vreme de cel despre care ziarele americane vorbeau ca despre un „Robespierre al Insulelor"... Esteban sorbea cu nesaț aerul, ca și cum ar fi vrut să-și curețe plămînii de nu știu ce inhalații pestilențiale. Ieșeau acum în largul mării, continuîndu-și drumul mai departe, peste mare, spre nețărmuritul ocean al tuturor odiseelor și isprăvilor pline de măreție. Pe măsură ce coasta se îndepărta, marea căpăta o culoare intens albastră și viața de pe bord începea să fie dominată de ritmurile ei. Un fel de birocrație marinărească se statornicea pe vas ; fiecare își vedea de treburile lui — chelarul vîrît în cambuză, tîmplarul robotind lîngă o șalupă căreia trebuia să-i schimbe furchetele, unul călăfătuind, altul potrivind ceasurile de pe bord, bucătarul cu ambițiile lui, vrînd cu tot dinadinsul ca merluza proaspăt pescuită să fie servită în chip de trufanda, la ora șase, la masa ofițerilor, în timp ce supa de zarzavaturi cu varză, praz și cartofi trebuia să fie turnată în străchinile de la masa echipajului înainte de a se stinge văpăile apusului. În după amiaza aceea, toți se simțeau ca și cînd s-ar fi reîntors la o existență normală, la un amplu orar cotidian, străin de înfricoșătorul zgomot sacadat al ghilotinei — desprinși dintr-o excesivă temporalitate, pentru a se integra în permanență și eternitate. De aci încolo aveau să

trăiască fără ziare venite de la Paris, fără lectura tuturor pledoariilor şi anchetelor, fără discuţii în contradictoriu, cu faţa la soare, simţindu-şi fiinţa îngemănată, într-un neîntrerupt dialog, cu astrele, cercetînd mereu almincantaratul[1] şi steaua polară... Nici nu apucase bine bricul *Ami du Peuple* să iasă în largul mării, cînd zăriră un pui de balenă slobozind o ţîşnitură de apă zveltă, ca o fîntînă arteziană, în timp ce căuta să se scufunde în pripă de teamă să nu fie atacat de unul din vase. Şi prin unda aproape vînătă în lumina înserării, Esteban vedea conturîndu-se corpul peştelui uriaş, în adîncul pe care umbra lui părea să-l întunece şi mai mult, ca o imagine imediată a unui animal din alte vremuri, rătăcit poate cu patru sau cinci secole în urmă, sub o latitudine îndepărtată de meleagurile lui de baştină... Cum timp de cîteva zile nici o navă nu apăru la orizont, escadra — compusă din *Décade* şi *Tintamarre*, în afară de bric — părea mai curînd destinată unei călătorii de plăcere decît unei expediţii războinice. Uneori ancorau în cîte un golf şi, după ce pînzele erau strînse, marinarii coborau pe uscat, unii după lemne, alţii după midii — atît de numeroase încît le găseau îngropate la o jumătate de palmă în nisip — folosindu-se de prilej ca să lenevească la umbra tufişurilor de uvero[2] sau să se scalde în cîte o cotitură a ţărmului. Limpe-

---

[1] Cerc al sferei cereşti, paralel cu orizontul, care serveşte la determinarea înălţimii aştrilor.

[2] Arbust tropical foarte stufos, ale cărui fructe sînt numite „struguri de nisip".

zimea, transparența, răcoarea apei din primele ore ale dimineții îi produceau lui Esteban un fel de exaltare fizică, ce semăna foarte bine cu o beție lucidă. Învăța să înoate, bălăcindu-se în locurile unde putea să atingă fundul cu tălpile și abia dacă se îndura să se întoarcă la mal cînd nu mai avea încotro ; se simțea atît de fericit, atît de subjugat, atît de saturat de lumină încît, uneori, cînd punea din nou piciorul pe uscat, se împleticea în mers, clătinîndu-se ca un om turmentat. „M-am îmbătat cu apă“, zicea el ; și-și lăsa trupul gol în bătaia soarelui, lungit pe burtă în nisip, sau cu fața în sus, cu picioarele și mîinile rășchirate, purtînd întipărită pe chip atîta desfătare, încît s-ar fi spus că-i un mistic în extaz, răpit de o neînchipuită vedenie. Alteori, însuflețit de energiile proaspete pe care le trezea în el viața aceasta, pornea în lungi explorări ale falezelor, cățărîndu-se, sărind din colț în colț, plescăind cu picioarele în apă, minunîndu-se de tot ce descoperea la poalele stîncilor. Și cîte și mai cîte nu erau acolo : rămurișurile vii ale madreporelor, potirul pestriț și sonor al ghiocurilor, profilul zvelt ca de catedrală al unor melci care, împodobiți cum erau cu nenumărate gurgine și țurțuri, nu puteau fi asemuiți decît cu niște plăsmuiri gotice ; mărăcinișul de piatră al murescului, pitagoreica spirală a fusului — disimularea unor scoici care, sub învelișul sărăcăcios de ghips, ascundeau splendorile bine tăinuite ale unui palat scînteietor. Ariciul-de-mare își zbîrlea țepii vineții, stridia fricoasă își împreuna capacele, steaua de mare se închircea la apropierea unui pas ome-

nesc, în timp ce bureții, aninați de rocile acoperite cu apă, se legănau printre fulguitoare luciri. În adîncurile acestei prodigioase mări a Insulelor, pînă și pietrele oceanului aveau un stil și o vibrație a lor ; erau atît de perfect rotunde încît păreau șlefuite la niște strunguri de giuvaergii ; altele aveau o formă abstractă, dar înfiorate parcă de învîrtejirea unui dans, găurite, subțiate, desfășurate de un fel de impuls izvorît din însăși substanța lor. Erau acolo și pietre transparente cu reflexe de alabastru și pietre de marmură viorie, și prunduri de granit cu nestatornice sclipiri prefirate sub unde, și găoacele umile, zgrunțuroase ale melcilor bigarro a căror carne cu gust de algă oamenii o scoteau din minuscula cochilie verde-fumurie cu ajutorul unui spin de nopal. Pentru că cei mai extraordinari cactuși stăteau de strajă în jurul acestor Hesperide fără nume unde poposeau adeseori navele în drumul lor pîndit de atîtea primejdii, mărețe candelabre, panoplii de coifuri verzi, cozi de fazani verzi, săbii verzi, brusturi verzi, harbuji vrăjmași, gutui cu vrejuri tîrîtoare și ghimpi ascuțiți sub înșelătoare netezimi — o lume bănuitoare, gata să rănească, dar mereu sfîșiată de izbucnirea unei flori roșii sau galbene, oferită omului după ce mai întîi îl lăsa să se înțepe cu darul viclean al smochinului de India și al fructului de nopal, al cărui miez reușeai să-l dezghioci pînă la urmă cu condiția de a înlătura prin șiretlic o nouă stavilă de țepi urzicători. În contrast cu o vegetație atît de bine înarmată, ferecată toată cu ghinturi, care îți încurcau drumul atunci cînd încercai să te cațeri pe unele

creste acoperite de corosoli cu poamele pîrguite, jos, în lumea străveche, creşteau pădurile de corali, cu infinitele lor urzeli de carne, de dantele şi stamine, mereu altele, ce îmbrăcau rămurişul arborilor lor de văpaie, cu reflexe aurii, transmutaţi în esenţa lor ; arbori ce păreau produsul alchimiei, al cărţilor de magie şi al tratatelor ermetice ; urzici ale unor tărîmuri intangibile, înflăcărate iederi cu viţele încîlcite în contrapuncte şi ritmuri atît de nedefinite încît orice delimitare între ceea ce era inert şi plăsmuirile în care pîlpîia viaţa, între vegetal şi animal, era imposibilă. Pădurea de corali reuşea să menţină în mijlocul unei economii sporite de forme zoologice primele izvodiri baroce ale creaţiei, luxul şi risipa ei dintru început : comorile ei ascunse adînc de tot, acolo unde omul, ca să le poată vedea, trebuia să împrumute din nou chipul peştelui care fusese înainte de a fi modelat în pîntecul matern, adăugîndu-şi branhiile şi coada care l-ar fi putut face să aleagă de-a pururi acele fastuoase peisaje drept sălaş. Esteban vedea în pădurile de corali o imagine palpabilă, o reprezentare apropiată — şi în acelaşi timp atît de inaccesibilă — a paradisului pierdut, unde arborii, care nu purtau încă numele cele mai potrivite în graiul şovăielnic şi împleticit al unui copil, erau probabil înzestraţi cu aparenta imortalitate a acestei flore, somptuoase ca un chivot, ca un tufiş arzător, pentru care toamnele sau primăverile se manifestau numai prin variaţiuni de nuanţe sau prin uşoare alunecări de umbre... Mergînd din surpriză în surpriză, Esteban des-

coperea o mulţime de plaje pe care marea, după trei secole de la descoperirea noului continent, abia începea să depună primele sticle lustruite ; sticle inventate în Europa, dar necunoscute în America ; sticle de butelii, de flacoane, de damigene, ale căror forme nu aveau asemănare în lumea nouă ; sticle verzi cu opacităţi şi bule de aer ; sticle fine, hărăzite unor catedrale în construcţie, ale căror hagiografii fuseseră spălate de apă ; sticle care, rostogolite de pe bordul vaselor sau scăpate din naufragii, fuseseră aruncate spre acest ţărm de ocean ca o noutate învăluită în taină, ca să se urce încetul cu încetul pe uscat, lustruite de valuri cu o iscusinţă de strungar şi de giuvaergiu şi care reuşise să restituie într-o oarecare măsură pierduta strălucire a coloritului lor acum stins. Erau plaje negre, acoperite cu ardezie şi marmură mărunţită, peste care soarele aşternea dîre de scîntei ; plaje galbene, cu panta schimbătoare, pe care de fiece dată fluxul lăsa întipărirea arabescurilor sale, netezind mereu nisipul ca să se întoarcă apoi să imprime alte desene ; plaje albe, nespus de albe, atît de imaculate că un singur grăunte de nisip ar fi sărit în ochi ca o pată pe albeaţa lor, fiindcă erau vaste cimitire de scoici sfărîmate, purtate încolo şi încoace, frecate una de alta, zobite pînă se transformau într-o pulbere atît de fină, încît se scurgeau printre degete, nestatornice ca apa. Şi nu se putea să nu rămînă uimit văzînd cum în multitudinea acelor ocenide viaţa înmugurea peste tot, bîiguind, abia înfiripată, tîrîndu-se pe rocile mîncate de valuri ca şi pe un trunchi rătăcitor într-o eternă confuzie

între ceea ce era caracteristic plantelor şi ceea ce aparţinea regnului animal; între ceea ce era purtat, mînat încolo şi încoace, plutea în voia apei, şi ceea ce se mişca cu propriile sale mijloace. Erau acolo recife ce se făureau singure, dezvoltîndu-se treptat; roca se maturiza; blocul uriaş de piatră se străduia de milenii să-şi desăvîrşească relieful într-o lume de peşti-vegetali, de ciuperci-meduze, de stele cărnoase, de plante hoinare, de ferigi care îşi schimbau culoarea de la ceas la ceas din galbene ca şofranul devenind violete sau purpurii. Pe trunchiul unui manglier scufundat apărea un praf alb ca făina. Şi făina aceea se preschimba cu încetul în nişte frunzuliţe de pergament, pergamentul dospea şi se învîrtoşa pentru a da naştere unor solzi care se fixau pe lemn cu ajutorul unei ventuze, pînă ce, într-o bună dimineaţă, pe copac se desluşea conturul stridiilor care îl înveşmîntau într-o armură de scoici cenuşii. Şi erau ramuri năpădite de stridii acelea cu care marinarii se întorceau pe vas, desprinzînd cîte o creangă de trunchi cu securea: tufe de păstăi calcaroase, ciorchine şi buchet totodată, mănunchi de frunze, de cochilii şi cristale de sare, în care omul lihnit de foame avea să descopere cel mai insolit, cel mai curios fel de mîncare. Nici un simbol nu tălmăcea mai bine noţiunea de mare ca femeile-amfibii din miturile antice, ale căror cărnuri atît de suave se ofereau mîinilor omeneşti în găvanele trandafirii ale ghiocurilor, cu care de secole buciumau vîslaşi din Arhipelag, cu gura lipită de scoică, răspîndind peste nesfîrşitele întinsuri împînzite de soare un

vuiet puternic şi aspru de trombă marină, un muget de taur neptunian, de animal din alte timpuri... Strămutat în acest univers al tuturor simbiozelor, cufundat pînă la gît în ochiuri de apă mereu înspumate de căderea trîmbelor de valuri sparte, crîmpoţite, zdrenţuite ca de o stîncă vie şi muşcătoare, de „colţii cîinelui", Esteban observa cu mirare că graiul vorbit de către băştinaşii acestor insule fusese nevoit să recurgă adeseori la aglutinarea, la amalgamarea cuvintelor şi la metafore, pentru a traduce ambiguitatea unor lucruri ce includeau esenţe diferite. Aşa, bunăoară, cutare sau cutare copac era numit „salcîm-brăţară", „ghioc-ananas", „lemn-de-ţărm", „zece-mături", „vărul-trifoi", „coconar-nestemată", „negură-de-leac", „toiag-iguan", o seamă de vietăţi marine erau botezate cu nume care, pentru a sugera o imagine, foloseau echivocuri verbale, creînd o fantastică zoologie de cîini, boi şi tigri de mare, de peşti sforăitori, suflători, zburători, cu coadă roşie, vărgaţi, tatuaţi, cu coamă de leu, cu gurile în creştet sau cu branhiile la jumătatea corpului, cu pîntecele alb, peşti-cu-spadă şi peşti-rigi ; unul smulgea testiculele — se întîmplaseră şi cazuri dintr-astea — altul era ierbivor, ţiparul de mare împestriţat cu roşu, în timp ce un al patrulea devenea veninos dacă mînca fructe de *manzanillo* [1], ca să nu mai vorbim de peştele numit băbătie, de peştele-căpitan, cu grumăjerul lui strălucitor de solzi aurii, sau de peştele-femeie

[1] Arbore tropical ale cărui fructe în formă de mere sînt veninoase.

— enigmaticul şi speriosul lamantin — întrezărit uneori la gurile fluviilor unde se amestecă apa sărată cu cea de izvor, cu înfăţişarea sa feminină şi sînii lui de sirenă, zburdînd în vesele zaiafeturi nupţiale în luncile inundate. Nimic însă nu se putea compara, ca voioşie, ca euritmie, ca graţie a mişcărilor, cu zbenguielile delfinilor, care ţîşneau afară din apă, cîte doi. cîte trei, sau chiar cîte douăzeci deodată, ori desenînd în aer arabescul unui val, pe care îl subliniau prin traiectoria saltului lor. Cîte doi, cîte trei, cîte douăzeci, delfinii, într-o mişcare coordonată se integrau în existenţa valului, însuşindu-şi aidoma unduirile lui cu întreruperi, zvîcniri, căderi şi încetiniri atît de perfect sincronizate, încît păreau că ei sînt aceia care-l poartă, imprimîndu-i un timp şi o măsură, un ritm şi o secvenţă. Pentru ca după un timp să se estompeze încetul cu încetul şi să dispară în căutare de noi aventuri, pînă ce întîlnirea cu un vas reuşea să-i stîrnească din nou pe aceşti dansatori ai mării, care păreau că nu cunosc altă modalitate decît piruetele şi salturile de tritoni, pentru a ilustra propriile lor mituri... Cîteodată cobora o linişte desăvîrşită peste ape, ca şi cînd s-ar fi presimţit sosirea Evenimentului şi, o clipă mai tîrziu, se ridica la suprafaţă, mătăhălos, greoi, ciudat, un peşte din alte vîrste, cu botul alandala aşezat la una din extremităţile mormanului de carne, pururea înfiorat de teamă din pricina propriei sale încetineli, cu pielea năpădită de vegetaţii şi paraziţi, ca o cocă de navă a cărei carenă nu va fi fost de mult curăţată ; monstrul îşi scotea la iveală spinarea

imensă, împresurat de forfota peştilor remora [1], cu o solemnitate de galion despotmolit, de patriarh al ţinuturilor abisale, de Leviatan scos la lumină, făcînd să spumege marea în jurul lui în timp ce ieşea la suprafaţă, poate doar pentru a doua oară de cînd astrolabul sosise pe aceste meleaguri. Huiduma îşi deschidea ochii mici de pahiderm şi, văzînd că în apropiere se legăna pe valuri o biată luntre păcătoasă a unor pescuitori de sardele, se cufunda din nou, neliniştită şi fricoasă, în singurătatea plaiurilor sale din adîncuri, aşteptînd să mai treacă un secol ca să revină din nou într-o lume plină de primejdii. După ce Evenimentul se încheia, stihia apelor îşi ducea mai departe viaţa ei, aşa cum apucase. Caii-de-mare naufragiau pe nisipurile presărate cu arici-de-mare, ale căror corpuri golite de conţinut şi văduvite de spini se uscau la soare preschimbîndu-se în nişte fructe geometrice de o simetrie atît de minunată, încît ar fi putut foarte bine figura într-o *Melancolie* de Dürer ; peştele-papagal îşi aprindea lampioanele, în timp ce peştele-înger şi dracul-de-mare, peştele lui San-Pedro şi cocoşul-de-mare se adunau laolaltă pentru a închipui personajele unui *auto sacramental* în Marele Teatru al Întredevorării Universale, în care toţi se mîncau unii pe alţii, contopindu-se în aceeaşi substanţă, îmbucaţi unii într-alţii, integraţi în unicitatea fluidului... Fiindcă insulele, uneori, erau destul de înguste, Esteban, ca să se desprindă cu totul de epoca

---

[1] Specie de peşti prevăzuţi cu o ventuză pe cap cu ajutorul căreia se fixează pe orice corp plutitor.

lui, pleca singur, pe țărmul opus, unde se simțea stăpîn pe toate : ale sale erau ghiocurile și muzica lor ce amintea de vuietul mării ; ale sale țesuturile de baga, bătute cu topaze, ale broaștelor țestoase, care-și ascundeau ouăle în găuri, aruncînd apoi țărînă peste ele cu labele lor solzoase, ca să le umple bine ; ale sale splendidele pietre albastre care străluceau pe bancurile de nisip virgin pe care țipenie de om nu pusese piciorul vreodată. Și tot ai săi erau pelicanii care nu se arătau de loc speriați de prezența omului, fiindcă îl cunoșteau prea puțin, și care zburau la poalele valurilor, cu ifosele lor de păsări gușate și bucălate, pentru ca la un moment dat, ridicîndu-se brusc, să-și dea drumul aproape vertical în apă, cu ciocul împins în jos de toată greutatea corpului, cu aripile strînse ca să precipite căderea. Pasărea își ridica apoi semeață capul, cu un aer triumfător, în timp ce prada îi aluneca pe gît, și-și scutura, veselă nevoie-mare, coada în semn de adîncă satisfacție, sau ca un prinos de recunoștință, înainte de a-și lua iarăși zborul ei unduios, aproape de suprafața mării, și atît de perfect paralel cu tălăzuirile ei, pe cît era de vertiginoasă sub apă lunecarea delfinilor. Lungit pe nisipul atît de fin încît orice gînganie cît de mică lăsa o dîră în urmă, cu trupul gol, singur pe lume, Esteban privea norii luminoși, nemișcați, care își modificau cu atîta încetineală formele, încît nu le ajungea o zi întreagă ca să deseneze conturul unui arc de triumf sau un profil de prooroc. Fericire deplină, în afară de timp și de loc. *Te Deum*... Sau, cu bărbia sprijinită pe o frunză răcoroasă de uvero, stătea cu-

fundat în contemplarea unui melc — a unuia singur — ce se înălța ca un monument, acoperindu-i întreaga perspectivă, în dreptul sprîncenelor. Melcul părea să fie mediatorul între ceea ce era nestatornic, pururea curgător, între fluiditatea fără lege și fără măsură și pămîntul cu cristalizările lui, cu structurile și alternanțele lui, pămîntul pe care totul era închegat și ponderabil. Din sînul mării supuse ciclurilor lunare, cînd surîzătoare, cînd furioasă, cînd învolburată, cînd lucie și lină, străină pe veci de orice moduli, teoreme și ecuații, ieșeau la iveală acele cochilii surprinzătoare, simboluri ce se puteau traduce în cifre și proporții a ceea ce tocmai lipsea stihiei materne. Dezvoltări lineare definitiv statornicite, volute supuse unor legi bine stabilite, arhitecturi conice de o miraculoasă precizie, volume perfect echilibrate, arabescuri palpabile ce lăsau să se întrevadă toate extravaganțele viitorului. Contemplînd un melc — unul singur — Esteban se gîndea la prezența spiralei de-a lungul mileniilor, în fața așezărilor de pescari ce, avînd-o zi de zi sub ochi, erau incapabili încă s-o înțeleagă sau să perceapă măcar realitatea acestei prezențe. Medita asupra carapacei ariciului-de-mare, asupra elicei murexului și striațiilor scoicii pecteu [1], mirîndu-se de acea știință a formelor desfășurate atîta amar de vreme în fața unei umanități care nu avea încă ochi să o vadă. „Cine știe dacă nu cumva și în jurul meu există ceva care să fie

---

[1] Scoica pecteu sau scoica sfîntului Iacob are cochilia prevăzută cu paisprezece striațiuni radiale.

tot aşa, bine definit, înscris în spaţiu, prezent şi de care totuşi să nu-mi pot da seama?" Ce semn, ce mesaj; ce avertisment în sinuozităţile frunzei de cicoare, în alfabetul muşchilor sau în geometria pomarrosei[1]? A privi un melc. Unul singur. *Te Deum.*!

II

După ce prima oară cînd se dăduse semnalul de luptă, înfricoşat peste măsură, se grăbise să se pună la adăpost cît mai adînc în interiorul navei — slujba lui de grămătic, fiind considerată ca indispensabilă, îl îndreptăţea s-o facă — Esteban îşi dădu seama foarte curînd că meseria de corsar, aşa cum o înţelegea Căpitanul Barthélémy, comandantul flotei, nu presupunea, în general, cine ştie ce peripeţii. Dacă se întîmpla să întîlnească vreun bastiment puternic şi bine înarmat, flotila mergea mai departe în drumul ei fără să arboreze culorile Republicii. Cînd însă captura era posibilă, ambarcaţiile uşoare se grăbeau să-i taie drumul în timp ce bricul trăgea o lovitură de tun în chip de avertisment. Atunci pavilionul duşman era coborît fără nici o rezistenţă, în semn de supunere. Navele se alăturau bord la bord, francezii săreau pe puntea vasului inamic şi se apucau să inspecteze încărcătura. Dacă nu erau mărfuri de soi, se mulţumea să

---

[1] Fruct de yambo, asemănător mărului, cu gust dulceag şi parfum de trandafir.

pună mîna pe lucrurile de folosință — printre care banii și calabalîcul echipajului intimidat — transportînd pe bordul bricului tot ce credeau că le-ar putea prinde bine. Pe urmă nava era restituită căpitanului umilit, care pleca mai departe sau făcea cale întoarsă, înapoindu-se în port să povestească pățania lui. Dacă încărcătura era destul de îmbelșugată și de prețioasă, aveau ordin s-o captureze împreună cu vasul — mai cu seamă dacă acesta era în bună stare — pe care trebuiau să-l escorteze pînă la Pointe-à-Pitre cu echipaj cu tot. Pînă atunci însă cazul acesta nu se prezentase încă flotilei comandate de Barthélémy, ale cărei registre Esteban le ținea la zi cu o conștiinciozitate de cancelarist. Mările acelea erau de obicei cutreierate mai mult de bărci cu pînze decît de cargouri adevărate și de cele mai multe ori mărfurile pe care le transportau nu erau făcute să ispitească. Cu siguranță că nu plecaseră din Guadelupa să aducă de aiurea zahăr, cafea sau rom, cînd asemenea produse de băcănie aveau cu prisosință prin partea locului. Cu toate acestea, oricît ar fi fost de păcătoasă și de părăginită o ambarcație, francezii tot mai găseau ce să jefuiască : o ancoră nouă, arme, praf de pușcă, scule de tîmplărie, instrumente de navigație sau o hartă recentă cu indicații utile pentru navigația de-a lungul coastelor. Mai erau apoi atîtea alte lucruri pe care le dibăceau scotocind prin cufere și prin cotloane dosnice. Unul se procopsea cu două cămăși trainice și un pantalon de nanchin ; altul dădea peste vreo tabacheră de email, sau peste un potir bătut în nestemate descoperit în baga-

jele vreunui călugăr din Cartagina, pe care îl puneau să scoată pe loc „toată liturghia" — crucea și chivotul agnețului, care puteau foarte bine să fie de aur — dacă nu voia să-i facă vînt în mare. Era vorba așadar de un capitol special, acela al capturilor individuale, pe care prin forța lucrurilor contabilitatea lui Esteban nu mai putea să le înregistreze; Barthélémy, la rîndul său, închidea ochii ca să nu se pună rău cu oamenii lui știind că, în ultima vreme, în pricinile cu marinarii republicani, căpitanul pierdea întotdeauna mai cu seamă cînd, așa cum era cazul său, își începuse cariera în flota Regelui. Așa se făcea că la pupa vasului *Ami du Peuple* se înjghebase un fel de bursă de schimb și vînzare a tot felul de obiecte puse la vedere pe lăzi sau atîrnate de sfori pe care, atunci cînd ancorau în cîte un golf ca să-și împrospăteze provizia de lemne, marinarii de pe *Décade* și *Tintamarre* obișnuiau s-o viziteze, aducînd la rîndul lor ceea ce aveau de vîndut. Din amestecătura aceea de rufărie, șepci, centuri și baticuri, ieșeau la iveală cele mai ciudate lucruri: medalioane făcute dintr-un țest de broască țestoasă; rochii de casă havaneze împodobite cu o spumă de horboțele, coji de nuci care cuprindeau un întreg alai de nuntă, cu niște personaje cît purecii, îmbrăcate în costume mexicane; pești împăiați cu limba de mătase roșie aprinsă, caimani mici umpluți cu rumeguș, drăcușori din fier forjat în toiul unui dans, cutii din melci, păsărele de candel, ghitare cu trei coarde din Cuba și Venezuela; băuturi afrodisiace preparate din iarba-armăsarului sau din faimoasa

liană din Santo-Domingo, precum și orice trofeu ce putea fi asociat cu ideea de femeie ; cercei, gherdane de sticlă, jupoane, șorțuri, bucle de păr legate cu panglici, desene cu nuduri, stampe licențioase și, în sfîrșit, o păpușă îmbrăcată în păstoriță care ascundea sub fuste un mătăsos și bine garnisit giuvaer feminin în miniatură, atît de perfect executat în proporții minuscule, încît nu se putea să nu te minunezi. Și cum posesorul păpușii cerea o groază de parale, fapt pentru care oamenii, neavînd destui bani ca s-o cumpere, îl făcuseră tîlhar, Barthélémy, de teamă să nu se încingă vreo bătaie, puse pe supraveghetorul de pe bric să cumpere jucăria buclucașă, cu intenția de a o dărui lui Victor Hugues — care de la 9 Thermidor părea să fi prins gustul cărților licențioase, în chip ostentativ poate, ca să arate că politica pariziană nu-l mai interesa cîtuși de puțin... Cea mai fericită zi pentru echipaje fu însă aceea cînd vînară o corabie portugheză, *Andorinha*, pe bordul căreia descoperiră o încărcătură de vin și roșu și alb, și vin de Madera, atît de bogată încît calele miroseau a teasc. Esteban se grăbi să facă inventarul poloboacelor scăpate din mîinile marinarilor însetați care și apucaseră a goli cîteva butoaie, dînd de dușcă vinul pe nerăsuflate. Singur în magazia care și așa destul de întunecoasă era și mai întunecoasă din pricina butiilor, ferit de harță și încăierări, grămăticul se împărtășea dintr-un găvan adînc de mahon, în așa fel încît savoarea mustului se îmbina cu parfumul lemnului dens și răcoros, care, atunci cînd își lipea buzele de el, îi dădea senzația

cărnii. Esteban învățase în Franța să deguste minunatul suc al unui tărîm care prin belșugul viilor sale alimentase turbulenta și grandioasa civilizație mediteraneană — transplantată acum în această mediterană a Caraibilor, unde se continua amestecul de trăsături, început cu multe milenii în urmă, în sînul popoarelor mării. Aici trebuiau să se întîlnească din nou după o îndelungată dispersare, într-o împestrițare de graiuri și chici, înfăptuind împerecheri primejdioase, descendenții triburilor rătăcite, amestecați, îngemănați, pierzîndu-și pentru o vreme culoarea pielii ca s-o redobîndească iar mai apoi, ceva mai luminoasă într-o zi ca-n ziua următoare să devină iarăși oacheșă printr-un salt înapoi, cu o proliferare inepuizabilă de profituri noi, de noi inflexiuni și proporții, sorbind la rîndul lor din vinul care, de pe corăbiile feniciene, din cramele din Gades, din amforele lui Maarkos Sestios, trecuse, o dată cu ghitara și cu castanietele, în caravelele plecate să descopere noul continent, pentru a ajunge în cele din urmă pe aceste țărmuri prielnice transcendentalei întîlniri a măslinii cu porumbul. Adulmecînd scîndurile umede, Esteban își aminti deodată, cu o răscolitoare emoție, de bătrînele butii patriarhale din magazinul de la Havana — atît de îndepărtat, de străin de tot ceea ce alcătuia traiul lui actual — unde picurarea izocronă a canalelor avea același sunet ca și aici. Și dintr-o dată, absurditatea vieții pe care o ducea deveni atît de evidentă pentru el — ca și cînd s-ar fi aflat în fața unui adevărat teatru al absurdului — încît se sprijini de perete, uluit, cu ochii ațintiți drept

înainte, de parcă s-ar fi privit pe sine, năuc de mirare, evoluînd pe o scenă. În ultimul timp, marea, existența fiziologică, peripețiile navigației îl făcuseră parcă să uite de sine, lăsîndu-se furat de simpla voluptate animalică de a se simți din ce în ce mai sănătos și puternic. Ca să se trezească dintr-o dată, în decorul unei magazii cu vinuri, pînă deunăzi necunoscută, întrebîndu-se ce căuta acolo. Căuta un drum pe care nu putea de loc să-l întîlnească. Aștepta un prilej care nu avea să vină niciodată. Burghez prin origine, făcea pe grămăticul unor corsari — meserie care era destul s-o enunțe ca să-i dea în vileag absurditatea. Nu era, și totuși, în fapt, era prizonier, dat fiind că destinul său actual îl lega de un neam de oameni care aveau toată lumea împotriva lor. Nimic nu semăna mai mult cu un coșmar decît scena aceasta în care se privea pe sine însuși, visînd cu ochii deschiși, judecător și împricinat totodată, protagonist și spectator în același timp, înconjurat de niște insule ce-i aminteau atît de bine de singurul țărm pe care nu putea să coboare niciodată, condamnat poate pentru toată viața să simtă în nări adierile copilăriei sale, să regăsească în case, în arbori, în felul cum bătea uneori lumina (zugrăvelile acelea portocalii, porțile acelea albastre, arborii aceia de rodie aplecați peste coama unui zid), cadrul adolescenței sale, fără a putea redobîndi vreodată ceea ce era al său, ceea ce îi aparținea din copilărie și adolescență. Într-o după amiază, cel mai mare dintre ciocanele casei bătuse în poartă, dînd semnalul unei operații diabolice care începuse prin a răvăși trei

vieți pînă atunci strîns îmbinate, inaugurînd niște jocuri care scoteau la lumină chipurile deshumate ale lui Licurg și Mucius Scaevola, pentru ca în cele din urmă să pună stăpînire asupra unui întreg oraș cu tribunalele sale sîngeroase, asupra unei insule, a mai multor insule, asupra unei mări întregi, unde voința unuia singur, executorul postum al unei voințe apuse, coborîse, apăsătoare, asupra tuturor vieților. Din ziua cînd Victor Hugues intrase la ei în casă — singurul lucru pe care-l aflaseră la început despre el era că purta o umbrelă verde — eul pe care îl contempla în mijlocul acelui decor de butii și poloboace încetase să-și mai aparțină sieși : existența lui, devenirea lui, erau conduse acum de o voință străină... Altceva mai bun n-avea de făcut decît să bea ca să întunece o luciditate indezirabilă care-l răscolea atît de cumplit în momentul acela, încît îi venea să urle. Esteban potrivi găvanul în dreptul unei canele și-l umplu ochi. Sus, oamenii cîntau în cor niște cuplete din *Cei trei tunari din Auvergne*.

A doua zi debarcară pe o coastă împădurită și pustie, unde pilotul vasului *Ami du Peuple* — corcitură de caraib și negru, născut la Marie-Galante, care cunoștea atît de bine meleagurile antileze încît se bucura de un adevărat prestigiu în ochii tuturor — știa că hălăduiau niște porci mistreți numai buni pentru un ospăț în toată legea, vrednic de vinațurile pe care le vor fi pus între timp să se răcească la gurile unor izvoare. Vînătoarea se organiză fără multă zăbavă, și sălbăticiunile răpuse, ale căror rîturi

mai păstrau încă un rînjet furios de mistreţi hăituiţi, încăpură numaidecît pe mîinile bucătarilor. După ce le curăţară de păr pieile negre cu nişte răzuitoare din os de peşte, întinseră victimele pe grătarele dogorîte de grămezi de jăratic, cu spinarea spre arşiţă şi pîntecele despicat şi priponit cu nişte beţigaşe subţiri ce ţineau marginile spintecăturii larg desfăcute. O ploaie deasă de suc de lămîie, de portocală amară, de sare, piper, şovîrf şi usturoi începu să cadă peste cărnuri, în timp ce din mănunchiurile de frunze verzi de goyav, aruncate peste jeratic, se ridicau încolăcituri albe de fum cu aromă de ierburi proaspete — cernîndu-se ca o burniţă de sus, de jos — spre pieile care, prididite de văpaie, căpătau treptat, treptat, o culoare ca de baga, plesnind în răstimpuri cu un zgomot sec şi lăsînd să picure prin crăpături grăsimea cu sfîrîituri vesele în fundul gropii, aşa încît chiar şi ţărîna începuse să miroasă a vier pîrlit. Şi cînd porcii fură aproape rumeniţi îi împănară cu prepeliţe, cu porumbei sălbatici, cu sitari şi cu alte păsări jumulite în pripă. Beţigaşele ce ţineau pîntecele căscat fură scoase şi coastele se împreunară la loc peste vînaturile dinăuntru, zăvorîndu-le ca în nişte cuptoare flexibile, pentru ca gustul cărnii pietroase şi negre să se întrepătrundă cu acela al cărnii bălane şi grase, în vederea unui chiolhan care, după spusele lui Esteban, avea să fie un adevărat „Ospăţ al Ospăţurilor" — Cîntarea Cîntărilor. Vinul curgea în căni tot atît de repede pe cît erau deşertate cănile pe gîtlej şi cu atîta risipă — butii sparte cu toporul în toiul beţiei ; butoaie date

de-a dura pe povîrnişurile pietroase şi cărora le săreau doagele cînd se izbeau de cîte un colţ de stîncă mai ascuţit ; poloboacele disputate de două tabere adverse care le tot rostogoleau dintr-o parte într-alta, pînă ce se spărgeau în cele din urmă ; butoaie sfărîmate, ciuruite de gloanţe, călcate în picioare de un dansator cam lălîu de flamenco, pederast şi un pic spaniol care se îmbarcase pe *Décade* ca rîndaş, cu titlul de prieten al libertăţii — încît într-un tîrziu echipajele adormiră ghiftuite, frînte de oboseală, sub tufişurile de uveros sau pe nisipurile ce păstrau încă ceva din căldura soarelui... În mahmureala trezirii din zori, Esteban observă că o mulţime de marinari se îmbulzeau pe ţărm, ca să se uite la vasele care îşi sporiseră între timp numărul : împreună cu *Andorinha* erau cinci acum. Ultimul sosit părea atît de vechi, atît de părăginit, cu mascaronul ciuntit, cu timoneria răpănoasă şi scorojită, încît s-ar fi spus că venea din alte timpuri, cînd oamenii mai credeau că Atlanticul îşi vărsa apele în marea negurilor. La un moment dat din marginea corăbiei dărăpănate se desprinse un caic mînat spre plajă de cîţiva negri pe jumătate goi, care vîsleau în picioare, însoţindu-şi mişcările cu strigăte barbare ca luntraşii de pe fluvii. Unul dintre ei, care părea să fie căpetenia celorlalţi, sări pe uscat şi, făcînd o serie de temenele ce puteau fi luate drept mărturii de prietenie, se adresă unuia dintre bucătarii negri într-un dialect pe care acesta, născut probabil undeva pe coasta Calabar, părea că-l înţelege cît de cît. După un colocviu însoţit de numeroase gesturi, tălmaciul

îi lămuri că bătrîna corabie era un vas spaniol destinat comerțului cu sclavi negri și că echipajul fusese aruncat peste bord de prizonierii răsculați care veniseră acum să ceară ocrotirea francezilor. Pe toate coastele Africii se știa mai demult că Republica desființase sclavia în coloniile sale din America și că din momentul acela toți negrii deveniseră cetățeni liberi. Căpitanul Barthélémy strînse mîna purtătorului de cuvînt și-i dărui o cocardă tricoloră, întîmpinată cu strigăte de bucurie de oamenii din ceata lui, dornici care mai de care s-o țină în palmă. Și caicul mai aduse un grup de negri, și încă unul, în timp ce alții, mai nerăbdători, soseau înot să afle mai curînd ce se întîmplă. Și deodată, răzbiți de foamea pe care nu și-o mai puteau stăpîni, se năpustiră buluc peste rămășițele chiolhanului, rozînd oasele, devorînd măruntaiele aruncate, sugînd grăsimile reci, lihniți cum erau de cîteva săptămîni. „Bieții oameni — îi căina Barthélémy cu ochii scăldați în lacrimi. Atîta numai și încă ar fi de ajuns ca să ne spele de multe păcate.“ Înduioșat, Esteban își umplea mereu cana cu vin oferind-o sclavilor de pînă mai ieri, care-i sărutau mîinile. Supraveghetorul de pe *Ami du Peuple,* care plecase să inspecteze vasul ce se predase, se întoarse cu vestea că pe bord rămăseseră o mulțime de femei, ascunse în cambuze, tremurînd istovite de lipsuri și de frică, fără să știe ce se petrece pe uscat. Barthélémy, plin de chibzuință, dădu ordin să nu fie debarcate pe țărm. Le trimise în schimb o șalupă cu merinde, carne, biscuiți, banane și ceva vin, în timp ce bărbații își reluau îndeletnicirile din

ajun, ducîndu-se să vîneze alți porci mistreți. A doua zi trebuiau să se înapoicze la Pointe-à-Pitre pentru a escorta nava portugheză împreună cu diferitele mărfuri luate cu japca de ici și de colo, cu încărcătura de vinațuri și cu negrii care urmau să îngroașe în mod eficient miliția oamenilor de culoare, fiind lucru știut că aceasta avea orișicînd nevoie de brațe, pentru muncile anevoioase de fortificație pe care se sprijinea puterea lui Victor Hugues. Către sfîrșitul după-amiezii se încinse un chef tot atît de strașnic ca și în ajun, numai de astă dată dispoziția oamenilor era cu totul alta. Pe măsură ce vinul li se urca la cap, marinarii păreau din ce în ce mai preocupați de prezența femeilor, ale căror sobițe de gătit se vedeau arzînd în zarea luminată de apusul soarelui, printre rîsetele ce se auzeau de pe țărm. Unii prinseră a-i iscodi pe marinarii care fuseseră pe bordul vasului cu negri cerîndu-le detalii. Erau foarte tinere toate, zdravene și bine făcute — fiindcă negustorii nu obișnuiau să ia din cele bătrîne, știind că asemenea marfă nu avea căutare. Și în focul beției, amănuntele începeau să curgă : *„Y'en avec des fesses comme ça... Y'en a qui sont à poil... Y'en a une, surtout...“* [1] Deodată, zece, douăzeci, treizeci de bărbați dădură fuga la bărci și începură a vîsli spre corabia dărăpănată, fără să se sinchisească de strigătele lui Barthélémy, care căuta să-i oprească. Negrii încetaseră să mănînce și săriră în picioare, gesticulînd neli-

---

[1] Sînt unele cu niște fese uite așa... Sînt unele goale-goluțe... E mai cu seamă una... (În lb. franceză.)

niştiţi. Nu trecu mult şi, înconjurate de o dorinţă, agresivă, sosiră primele negrese, plînse, rugătoare, poate chiar într-adevăr speriate, dar docile faţă de oamenii care le tîrau spre tufişurile din apropiere. Nimeni nu-i lua în seamă pe ofiţeri, deşi aceştia îşi scoseseră săbiile din teacă... Şi în mijlocul harababurii ce se iscase, soseau mereu alte negrese, care o rupeau la fugă pe plajă, urmărite de marinari. Crezînd că vin în ajutorul lui Barthélémy care răcnea cît îl ţinea gura, înjurînd, ameninţînd şi dînd ordine fără nici un folos, fiindcă nimeni nu-l asculta, negrii înarmaţi cu pari tăbărîră asupra albilor. Se încinse o bătaie încrîncenată, într-o învălmăşeală de trupuri rostogolite pe nisip, călcate în picioare, stîlcite, ridicate în aer şi răbufnite de pietriş ; de oameni prăvăliţi în mare, încleştaţi, căutînd care mai de care să-şi bage adversarul cu capul sub apă ca să-l înece. În cele din urmă, negrii se văzură încolţiţi într-o surpătură stîncoasă în timp ce de pe corabia lor se aduceau lanţuri cu ghiotura şi butuci pentru a fi legaţi fedeleş. Scîrbit, Barthélémy se întoarse pe bordul vasului *Ami du Peuple*, lăsîndu-şi oamenii dedaţi samavolniciilor şi orgiei. Luînd cu el, prevăzător, o velă umedă pe care s-o aştearnă pe jos — cunoştea perfidiile nisipului — Esteban se retrase cu una din sclave într-un fel de culcuş, tapisat cu licheni uscaţi, pe care-l descoperise printre stînci. Foarte tînără, supunîndu-i-se fără a crîcni, pentru a fi cruţată de alte brutalităţi mai mari, fata desfăcu pînza zdrenţuită cu care era înfăşurată. Sînii ei de adolescentă, cu două rotocoale largi pictate cu ocru

în jurul sfîrcurilor, coapsele-i cărnoase şi tari, gata să strîngă, să se ridice, să ducă genunchii la piept, se ofereau, încordate, bărbatului, cu toată candoarea.

Insula era împînzită de o rumoare nedeslușită de rîsete, exclamaţii în surdină, şoapte, deasupra cărora se înălța cînd şi cînd un muget înăbuşit, asemănător cu geamătul unui animal bolnav, pitulat în vreo vizuină din apropiere. Uneori se stîrnea zgomotul unei încăierări, probabil pentru posedarea aceleiaşi femei. Esteban regăsea mirosul, structura pielii, ritmurile şi răsuflarea gîfîitoare a celei care, într-o casă din cartierul Arsenalului din Havana, îi descoperise cîndva paroxismele propriei sale cărni. Un singur lucru precumpănea în noaptea aceea : Sexul. Sexul ce oficia propriul său ritual, multiplicat prin el însuşi, într-un fel de liturghie colectivă, întrecînd orice măsură şi care nu asculta de nici o autoritate, de nici o lege... Zorile începură a miji în sunetul goarnelor şi Barthélémy, hotărîndu-se să-şi impună cu tot dinadinsul voinţa, dădu ordin oamenilor din echipaj să se înapoieze imediat pe bordul vaselor respective. Cine nu se va supune fără zăbavă va fi părăsit pe insulă. Cu prilejul acesta avu de furcă iarăşi cu marinarii, care ţineau morţiş să-şi păstreze negresele sub cuvînt că erau prăzile lor legitime şi personale. Comandantul escadrei îi linişti făgăduindu-le solemn că li se vor restitui femeile în momentul cînd vor ajunge la Pointe-à-Pitre. Emanciparea sclavilor se va înfăptui numai acolo, în nici un caz mai devreme, după ce se vor fi îndeplinit formalităţile legale de

identificare și înscriere, grație cărora sclavii de pînă atunci aveau să devină cetățeni francezi. Negrii și negresele se îmbarcară pe corabia lor și escadra o porni spre portul de baștină... Dar, după o bucată de drum, Esteban, al cărui simț de orientare devenise mult mai ager în ultima vreme — mai ales că-și însușise în plus unele cunoștințe de navigație — băgă de seamă că direcția pe care o urmau vasele nu era cea mai potrivită pentru a-i duce spre insula Guadelupa. Barthélémy încruntă din sprîncene la observația grămăticului. „E un secret pe care te rog să-l păstrezi numai pentru dumneata, spuse el, îți dai perfect de bine seama, cred, că nu pot să-mi respect promisiunea pe care am făcut-o corsarilor noștri. S-ar crea un precedent și asta ne-ar aduce numai necazuri. Comisarul n-ar permite așa ceva. Ne îndreptăm spre o insulă olandeză și acolo vom vinde transportul de negri." Esteban se uită la el uluit și-i aduse aminte de cuprinsul decretului de abolire a sclaviei. Căpitanul scoase atunci de la el din birou o foaie cu instrucțiuni scrise de mîna lui Victor Hugues : „Franța, în virtutea principiilor sale democratice, nu poate face negoț cu sclavi. În schimb, căpitanii vaselor de corsari sînt autorizați, atunci cînd socotesc că e oportun sau necesar, să vîndă în porturile olandeze sclavii capturați de la englezi, spanioli sau de la alți dușmani ai Republicii". „Bine, dar asta e o infamie ! exclamă Esteban. Pentru asta am suprimat negoțul de sclavi ca să facem la rîndul nostru trafic de negri printre alte națiuni ?" „Eu execut numai ceea ce-i scris aici — răspunse scurt

Barthélémy. Şi, crezîndu-se obligat să invoce o jurisprudenţă inadmisibilă, adăugă : Trăim într-o lume absurdă. Înainte de revoluţie se abătea deseori pe aici, printre insule, un vas care făcea transporturi de negri, şi de pe urma căruia trăgea foloase un armator filozof, prieten cu Jean-Jacques. Şi ştii dumneata cum se numea vaporul acela ? *Contractul social.*"

III

În cîteva luni, pirateria revoluţionară se dovedise o afacere extraordinar de înfloritoare. Din ce în ce mai îndrăzneţi în incursiunile lor, încurajaţi de succesele şi profiturile dobîndite, ahtiaţi de prăzi şi mai bogate, căpitanii de vase din Pointe-à-Pitre se aventurau tot mai departe spre continent, spre insula Barbados, sau spre insulele Las Virgines — fără a se sfii să dea tîrcoale unor ţărmuri în preajma cărora oricînd se puteau aştepta să le iasă în întîmpinare vreo escadră cu aspect îngrijorător. Pe zi ce trecea, îşi perfecţionau şi ei procedeele. Primenind tradiţiile corsarilor de pe vremuri, marinarii preferau să navigheze în flotile alcătuite din ambarcaţiuni mici — brigantine, cutere, goelete cu forma cea mai potrivită — uşor de manevrat şi de ascuns, iuţi la fugă, sprintene cînd îşi hăituiau vînatul, în loc să piloteze nave mari şi greoaie, ţinta cea mai lesnicioasă pentru artileria duşmană, şi mai cu seamă pentru cea britanică, ai cărei tunari aveau cu totul altă tactică decît cei fran-

cezi, deoarece în loc să caute a doborî catargele, ocheau direct în coca navei, în momentul cînd, încovoindu-se, valurile făceau să se aplece gurile de foc, așa încît lovitura nimerea la țanc.

Iată cum se făcea că portul Pointe-à-Pitre era înțesat cu vase noi iar danele gemeau de atîtea și atîtea mărfuri, de atîtea și atîtea calabalîcuri pe care nu le mai putea cuprinde; în cele din urmă fusese nevoie să se ridice niște magazii pe țărmul cu manglieri de la marginea orașului, pentru păstrarea lucrurilor ce soseau în fiecare zi.

Victor Hugues se mai îngrășase între timp, fără a se arăta totuși mai puțin activ de cînd cazacele pe care le purta stăteau ca turnate pe trupul său. În ciuda așteptării multora, Directoratul, aflat la o distanță atît de mare și extrem de ocupat, recunoscînd meritele pe care Comisarul le dovedise recucerind și apărînd colonia, sfîrșise prin a-l confirma în atribuțiile sale. Și astfel, împuternicitul reușise să-și constituie un fel de guvern individual, autonom și independent, în această parte a lumii, realizînd într-o măsură uluitoare dorința sa nemărturisită de a se identifica pe deplin cu Incoruptibilul. Năzuise să fie Robespierre, și era un Robespierre în felul său. Cu același ton cu care Robespierre va fi vorbit cîndva despre guvernul *său*, despre armata *sa*, despre flota *sa*, Victor Hugues vorbea acum despre guvernul *său*, armata *sa*, flota *sa*. Din nou arogant ca la început, Mandatarul nu se sfia să declare în timpul unei partide de șah sau de cărți că el era unicul care ducea mai departe destinele Re-

voluţiei. Se lăuda că nu mai citeşte ziarele pariziene pentru că toate „miroseau a potlogărie". Esteban observă totuşi că Victor Hugues, mîndru nevoie-mare de prosperitatea insulei şi de bănetul pe care-l trimitea mereu în Franţa, începuse a recăpăta spiritul negustorului înavuţit care-şi cîntăreşte în palmă cu voluptate bogăţiile. De cîte ori vasele soseau aducînd mărfuri de soi, Comisarul asista la descărcare, evaluînd cu ochi de expert baloturile, butoaiele, uneltele şi armele. Folosindu-se de cîţiva oameni de paie, deschisese un magazin universal, în apropiere de Piaţa Victoriei, avînd monopolul anumitor articole, care nu puteau fi cumpărate decît din magazinul respectiv, la preţuri stabilite în mod arbitrar. Victor nu uita niciodată să treacă pe acolo pe înserat, ca să controleze registrele în semiobscuritatea unui birou îmbălsămat de aroma vaniliei, şi ale cărui uşi cu arcade, zăbrelite şi rezistente, răspundeau spre două străzi încrucişate. Pînă şi ghilotina se burghezise, lucrînd mai pe îndelete — o zi da şi patru nu — pusă în mişcare de ajutoarele domnului Anse, care mai tot timpul era ocupat cu cabinetul său de curiozităţi, silindu-se să-şi completeze colecţii şi aşa destul de bogate de coleoptere şi lepidoptere, înnobilate de impresionantele etichete cu numiri latineşti. Totul era din cale-afară de scump şi totuşi se găseau mereu bani pentru plăţi într-o lume cu o economie închisă, în care preţurile creşteau necontenit iar gologanii se întorceau iarăşi şi iarăşi în aceleaşi buzunare, cu atît mai la preţ cu cît zimţii erau mai tociţi iar metalul, mereu răzuit şi pilit, după cum

putea să-şi dea oricine seama pipăind monezile, pierdea din greutate... Cu prilejul unuia din popasurile în Pointe-à-Pitre, Esteban, care semăna cu un mulatru, atît era de bronzat la faţă, află cu bucurie, deşi foarte tîrziu, despre pacea semnată între Spania şi Franţa. Se gîndea că de astă dată se vor restabili, în sfîrşit, legăturile cu continentul, cu Puerto Rico şi cu Havana. Care nu-i fu însă dezamăgirea cînd îi ajunse la ureche zvonul că Victor Hugues refuza să ia în consideraţie acordurile de la Basel. Hotărît să atace ca şi pînă atunci navele spaniole, suspectîndu-le că „făceau contrabandă de război în folosul englezilor“, îi autoriza pe căpitanii săi de vase să le rechiziţioneze şi să stabilească, după cum credea fiecare, ceea ce trebuia să se înţeleagă prin contrabandă de război. Esteban trebuia să-şi îndeplinească mai departe rostul ce i se încredinţase în escadra lui Barthélémy, privind cum se îndepărtează din nou posibilitatea de a scăpa dintr-o lume de care viaţa maritimă, atemporală şi cîrmuită numai de legea vînturilor, îl înstrăina tot mai mult. Pe măsură ce treceau lunile, începea să se resemneze a trăi de pe o zi pe alta — zile pe care nici nu le mai număra — mulţumindu-se să se bucure de măruntele desfătări pe care i le putea oferi o zi tihnită sau de plăcerile pescuitului. Îndrăgise pe cîţiva dintre tovarăşii săi de drum : pe Barthélémy, care păstrase manierele ofiţerilor din vechiul regim şi arăta o grijă deosebită pentru ţinuta lui chiar în clipele de grea cumpănă ; pe chirurgul Noöl, care scria un interminabil şi încîlcit tratat despre vampirii din Praga, despre

îndrăciţii din Loudun şi bolnavii de ducă-se-pe-pustii din cimitirul din San Madardo; pe măcelarul Achilles, un negru din insula Tobago, care cînta cele mai năstruşnice sonate lovind nişte căldări de diverse mărimi; pe cetăţeanul Gibert, meşter calafagiu, care ştia pe dinafară pasaje întregi din tragediile clasice, recitîndu-le cu un accent meridional atît de tărăgănat, încît versurile, sporite de obicei cu silabe noi, nu mai aveau nimic de-a face cu metrul alexandrin, bunăoară cînd Brutus devenea în gura lui *Brutusse*, iar Epaminondas — *Epaminondasse*. Pe de altă parte, tînărul era fascinat de lumea Antilelor, cu jocurile ei de lumini pururea schimbătoare ce se revărsau asupra celor mai diverse forme, de o varietate într-adevăr prodigioasă, cu toată unitatea de climă şi de vegetaţie. Îi plăcea muntoasa Dominică, ale cărei verzişuri îmbinau culori atît de profunde, cu aşezările ei numite Bataille, Massacre, în amintirea unor evenimente cutremurătoare, pe care istoria le înregistrase greşit. Cunoştea norii din Nevis, atît de molcom aşternuţi pe coline încît, zărindu-i, Marele Amiral îi luase drept gheţari. Visa să se urce cîndva pînă în vîrful steiului ascuţit de piatră de pe Santa Lucia, al cărui trunchi masiv împlîntat în mare părea de departe un far construit de nişte ingineri necunoscuţi, în aşteptarea corăbiilor care aveau să aducă o dată arborele crucii îngemănat cu catargele lor. Blajine şi îmbietoare cînd erau abordate dinspre sud, insulele acestui nesfîrşit arhipelag deveneau abrupte, zbuciumate, scormonite de valurile uriaşe sparte într-o învolburare de spume, pe coastele

ce-şi ridicau meterezele împotriva vînturilor din nord. O întreagă mitologie de naufragii, comori înecate, morminte fără epitafuri, înşelătoare lumini ce scăpărau în nopţile furtunoase, vieţi al căror destin era pecetluit din leagăn — cea a doamnei de Maintenon, a nu ştiu cărui taumaturg sefard, a unei amazoane menite a ajunge crăiasa Constantinopolului — era legată de aceste meleaguri, ale căror nume adesea Esteban le îngîna numai pentru sine, lăsîndu-şi urechea desfătată de eufonia cuvintelor : Tórtola, Santa Ursula, Fecioara Grasă, Anegada, Sranaditas, Ierusalimul cucerit... Uneori, dimineaţa, marea era atît de liniştită, de tăcută, încît trosnetele izocrone ale parîmelor — al căror sunet era mai ascuţit sau mai grav în raport cu lungimea odgonului — se întreţeseau în aşa fel încît, de la prova pînă la pupa navei erau numai anacruze şi timpi tari, apogiaturi şi note acute, cu o pedală pe vibraţia aspră a unor saule întinse, ca o harpă înfiorată pe neaşteptate de suflarea unui alizeu. Dar peste zi, în timp ce navigau aşa, vînturile molcome se învolburau fără veste, stîrnind valuri din ce în ce mai vajnice şi mai compacte./

Marea verde ca smaraldul de pînă atunci devenise verde ca iedera, opacă, din ce în ce mai frămîntată, pentru ca mai apoi verdele ei de cerneală să bată într-un verde fumuriu. Marinarii încercaţi adulmecau rafalele, ştiind să le deosebească după miros, sub negurile dese ce treceau peste capetele lor, întrerupte de subite acalmii cînd se dezlănţuia cîte o răpăială caldă de ploaie cu picături grele ca de mercur. Cu

puţin înainte ca lumina zilei să scapete în depărtare, se profila coloana rătăcitoare a unei trombe iar vasele, trecînd din creastă în creastă ca purtate pe palme, se răzleţiră, împrăştiindu-şi fanarele în bezna nopţii. Lunecau acum vertiginos peste clocotul nesfîrşit al apelor ce se răzvrătiseră printr-un act de voinţă, lovind navele din faţă sau dintr-o parte, sporind izbiturile valurilor de la fund în chile, cu toate străduinţele cîrmacilor de a readuce vasele la linia de plutire pentru a evita iureşurile ce măturau puntea de-a curmezişul, atunci cînd nu găseau pupa corăbici în calea lor. Barthélémy dădu ordin să se desfăşoare odgoanele de bord pentru înlesnirea manevrelor: „Ne-a încolţit bine“, rosti el cu puţin înainte de a se fi dezlănţuit clasica furtună din octombrie, ale cărei semne prevestitoare nu îngăduiau nici un echivoc şi care probabil avea să bîntuie din plin abia după miezul nopţii. Luat pe neaşteptate, Esteban, incapabil să înfrunte o viforniţă, se închise la el în cabină cu gîndul că va reuşi să adoarmă. Nu era însă chip să aţipească, deoarece cum se întindea pe pat avea senzaţia că toate măruntaiele lui stau să se desprindă din loc. Nava era înconjurată de un muget cotropitor ce tălăzuia din zare-n zare, făcînd să geamă lemnăria vasului cu toate mădularele şi din toate încheieturile ei. Şi orele treceau mistuite în lupta pe care oamenii o dădeau sus, pe punte, în timp ce bricul părea că navighează cu o viteză inadmisibilă, săltat şi coborît de valuri, aruncat, zgîlţîit, pătrunzînd tot mai adînc în inima uraganului. Esteban care nici

nu mai încerca măcar să se stăpînească, zăcea întins pe patul cabinei, amețit, bîntuit de teamă, așteptîndu-se din clipă în clipă să vadă apa răbufnind jos prin tambuchiuri, umplînd calele, dînd buzna pe uși... Și, deodată, cu puțin înainte de revărsatul zorilor, i se păru că mugetul din țării nu mai era chiar atît de vajnic și că izbiturile valurilor începuseră a se rări. Sus, pe punte, marinarii își împreunaseră glasurile cîntînd în cor din răsputeri un imn Fecioarei prea milostive, mijlocitoarea corăbierilor pentru împăcarea mîniei divine.

Reînnoind la momentul oportun o veche tradiție franceză, corsarii Republicii, în impasul în care se aflau, o chemau în ajutor pe Maica Domnului, cerîndu-i să liniștească pe deplin valurile și să astîmpere vijelia. Vocile lor care de atîtea ori răsunaseră în contrapunct, cîntînd tot felul de cuplete deșănțate, o rugau acum pe Cea care zămislise fără prihană, în termeni bisericești.

Esteban își făcu o cruce și se urcă pe punte. Primejdia trecuse : singur, fără să știe nimic de soarta celorlalte nave — pierdute poate sau scufundate — *L'Ami du Peuple* intra într-un golf presărat cu insule. Presărat cu insule, dar, ca o curiozitate aproape neverosimilă, aceste insule erau extrem de mici, ca niște schițe, niște machete de insule adunate laolaltă, așa cum se adună studiile, schițele, mulajele fragmentare ale unor statui în atelierul unui sculptor. Nici una dintre ele nu semăna cu cealaltă și fiecare în parte era formată din altă rocă. Unele păreau a fi din marmoră albă, cu desăvîrșire ste-

rile, monolitice şi netede, ca un bust roman cufundat în apă pînă la umeri ; altele erau alcătuite dintr-o îngrămădire de şisturi cu striaţii paralele, deasupra căreia creşteau, ca pe nişte terase pustii, doi sau trei arbori cu nenumărate gheare înfipte în sol şi cu rămurişuri foarte bătrîne, aprig biciuite de vînt ; cîteodată numai un copac pierdut în infinita lui singurătate, cu trunchiul albit de salpetru, aidoma unui varec uriaş. Unele erau atît de adînc săpate de neastîmpărul valurilor, încît păreau că plutesc pe faţa mării fără nici un punct de sprijin aparent ; altele erau mîncate de spini sau gata să fie îngropate sub propriile lor năruituri. Pe coastele lor se căscau peşteri din tavanele cărora atîrnau, cu capul în jos, cactuşi giganţi cu flori galbene sau roşii, alungite în chip de canafuri, ca nişte scumpe candelabre de teatru, şi care păreau a sluji drept altar vreunei plăsmuiri enigmatice, cu o formă geometrică bizară, izolată, aşezată pe un soclu — cilindric, piramidal, poliedric — ca un misterios obiect de veneraţie, piatră de la Meca, emblemă pitagoreică sau materializare a unui cult abstract. Pe măsură ce bricul pătrundea în acea lume stranie pe care pilotul n-o avusese niciodată înaintea ochilor şi nici nu reuşea să o situeze după deriva cumplită din timpul nopţii, Esteban se simţea tot mai mult îndemnat să-şi manifeste uimirea de care era cuprins în faţa acelor năstruşnicii, născocind un nume pentru fiecare : bunăoară acolo nu putea fi decît insula Îngerului, cu aripile acelea deschise, ce se conturau ca pe o frescă bizantină pe ţărmul stîncos ; dincoace, de bună seamă, era

insula Gorgona, cu cununa ei de şerpi verzi, după care venea Măciulia Retezată, Nicovala Stacojie, Insula Spongioasă, complet acoperită cu guano şi excremente de pelicani, aşa încît părea un imens calup alburiu şi buretos, plutind în voia undelor. Treceau pe lîngă Prispa cu Lumînări, în drum spre Maurul-care-părea-că-priveşte: prin dreptul Galionului Împotmolit, în drum spre Alcazarul înfrumuseţat de spumegarea valurilor ce se rostogoleau în vestibule mult prea înguste, pentru a se preschimba în falnice panaşe, spărgîndu-se de-a lungul pereţilor înalţi ai falezei. Părăseau mai apoi Stînca Sprîncenată ca să se îndrepte spre Tigva Calului — cu fioroasele ei găvane întunecate ale ochilor şi nărilor — strecurîndu-se printre Insulele Calice, nişte steiuri de piatră atît de vechi, de sărace, de umile, încît păreau nişte cerşetoare îmbrăcate în zdrenţe, faţă de altele proaspete, strălucitoare ca sculptate în fildeş, mai tinere cu cîteva milenii. Lăsînd apoi în urmă Templul, o peşteră în interiorul căreia părea să se oficieze cultul unui triunghi de diorit, se apropiau de Insula Osîndită, fărîmiţată încetul cu încetul de rădăcinile ficuşilor marini care îşi petreceau viţele printre pietre ca nişte odgoane de ancoră, învîrtoşîndu-se din an în an ca să sfîrşească prin a surpa malurile. Esteban observa cu uimire că Golful Miraculos era cumva ca o prefigurare a Antilelor — un anteproiect care ar fi înfăţişat în miniatură tot ceea ce, la o scară mai mare, se putea vedea în Arhipelag. Erau şi aici vulcani împlîntaţi în mijlocul valurilor, dar ajungeau şi cincizeci de pescăruşi ca să-i

înălbească. Erau şi aici Fecioare Durdulii şi Fecioare Costelive, dar ajungeau zece evantaie de mare, înfiripate unul lîngă altul ca să le măsoare trupurile... După cîteva ore de înaintare lentă, permanent controlată cu ajutorul sondei, bricul ajunse în dreptul unei plaje cenuşii şi hirsute din pricina parilor pe care stăteau întinse la uscat nişte năvoade mari. Se vedea un sat de pescari — şapte colibe acoperite cu frunze şi un şopron comun pentru adăpostit bărcile — străjuit de un foişor de piatră în care un pîndar cu o mutră îndărătnică aştepta, gata să buciume din ghioc, să se ivească un banc de peşti. În depărtare, în vîrful unui pinten ce înainta în mare, se zăreau crenelurile unui castel ciclopic, cu o înfăţişare mohorîtă înălţîndu-se deasupra unui perete masiv de stînci violacee.

„Salinele din Araya“ — îl înştiinţă pilotul pe Barthélémy, care dădu ordin să vireze pe loc pentru a fugi cît mai repede din preajma cumplitei fortăreţe ridicate de inginerii militari Antonelli, în timpul lui Filip al II-lea, santinelă de veacuri a tezaurului Spaniei. Ocolind cu grijă stîncile, vasul se grăbi să iasă din gîtuitura ce fusese identificată în sfîrşit : era golful Santa Fe.

IV

Trecură astfel cîteva luni stăpînite de aceleaşi griji şi aceleaşi preocupări. Barthélémy, care obişnuia să meargă de-a dreptul la ţintă numai cînd era sigur de reuşită, şi nu trebuia

să-și dea prea multă osteneală pentru asta, avea un miros care-l făcea să nimerească providențial totdeauna prada cea mai prost apărată și în același timp și cea mai bogată. În afară de o întîlnire penibilă cu un vas danez, din Altona, al cărui echipaj se apărase vitejește, refuzînd să coboare pavilionul și atacînd fără șovăire navele care încercau să-i taie drumul, escadra ducea o viață liniștită și prosperă, cu grămăticul ei care nu părea să aibă de loc stofă de erou, stînd tot timpul cu nasul în cărți și pe care ceilalți îl luau peste picior, poftindu-l să se ascundă în cală de îndată ce se ivea o șalupă pescărească în zare. Acum însă, *L'Ami du Peuple*, ținut mereu în stare de alarmă, abia apucînd să ancoreze în port pentru ca în ziua următoare s-o pornească iarăși la drum — căci pofta de cîștig îl ținea strîns în gheare pe comandantul său, tot mai mult ațîțat de vederea atîtor confrați îmbogățiți peste noapte — dădea semne de istovire. Era de ajuns ca timpul să se înrăutățească puțin și nava să înceapă a se văita ca o femeie, să devină recalcitrantă și să umble șchiopătînd. Scîrțîia din toate încheieturile. Vopseaua de pe catarge și de pe ghiuri crăpa peste tot, coșcovită de abcese. Bordajele erau murdare și scofîlcite. În cele din urmă vasul trebui să intre în reparație și astfel Esteban se pomeni fără veste în mijlocul unei Guadelupe ale cărei prefaceri nu apucase încă să le observe cu destulă atenție în timpul fugitivelor escale din ultima vreme.

Pointe-à-Pitre era acum, pe drept cuvînt, orașul cel mai bogat din America. Atît de bogat

încît nimeni n-ar fi fost în stare să creadă că Mexicul, despre care se povesteau atîtea minunății, cu toți meșterii lui argintari și făurari în aur, cu minele din Taxco și marile sale filaturi ar fi putut ajunge vreodată atît de prosper.

Aici aurul strălucea la soare într-o nesăbuită risipă de ludovici bătuți la monetăria din Tours, de cvadrupli [1], de guinee britanice, de *moëdas* portugheze cu efigia lui Juan al V-lea, a reginei Maria și a lui Pedro al III-lea, în timp ce argintul putea fi pipăit sub forma scudului de șase livre, piastrului filipinez și mexican, fără să mai vorbim de cele opt monede diferite de aramă, tăiate, găurite, și fracționate, după nevoile fiecăruia. Micii negustori de pînă mai ieri, deveniți între timp armatori de vase piraterești, unii prin mijloace proprii, alții uniți în diferite asociații și societăți, erau prinși ca într-un vîrtej. Vechile companii ale Indiilor, cu sipetele și casetele lor cu bijuterii, reîntinereau în acest capăt de lume din Marea Caraibilor, unde Revoluția era pe cale de a face — în chipul cel mai vădit — fericirea multora. Registrul de capturi își sporise numărul filelor pentru a ține la zi evidența celor cinci sute optzeci de ambarcații de cele mai diverse tipuri și proveniențe, abordate sau remorcate de vasele corsarilor. Acum aproape nimeni nu se mai interesa de evenimentele petrecute în zilele acelea în Franța. Guadelupa era mulțumită de sine și nu avea nevoie de altceva, fiind privită cu simpatie, ba chiar

---

[1] Monedă de aur bătută în timpul lui Ludovic al XIII-lea.

cu invidie de unii spanioli de pe Continent, care primeau literatura ei de propagandă prin intermediul posesiunilor olandeze. Şi era un spectacol de toată frumuseţea pentru cei ce se aflau de faţă în momentul cînd, întorcîndu-se din cîte o raită norocoasă, aventurierii coborau pe uscat, pentru a defila în alai strălucitor pe străzile oraşului. Purtau în văzul tuturor bucăţi de indian, museline portocalii şi verzi, mătăsuri de Mazulipatan, turbane din Madras, şaluri de Manila, şi cîte alte scumpeturi pe care le fluturau sub ochii femeilor, îmbrăcaţi cu un fast orbitor, după canoanele statornicite de moda locală, care le îngăduia să umble cu picioarele goale sau numai în ciorapi, fără pantofi, dacă ceva mai sus scînteiau în fel de fel de ape cazacele muiate în fireturi, cămăşile garnisite cu blană şi panglicile legate la gît, şi mai cu seamă un amănunt vestimentar ce nu putea cu nici un chip să lipsească — era o chestiune de onoare — pălăria de fetru, cu borul lăsat într-o parte şi împodobită cu pene vopsite în culorile republicane.

Vulcano, negrul, îşi ascundea lepra sub atîta belşug de zorzoane încît părea un împărat purtat în triumf. Englezul Joseph Murphy bătea din chimvale, cocoţat pe nişte catalige atît de înalte încît ajungea în dreptul balcoanelor. Şi după debarcare, o porneau aşa, în cîrd cu toţii, petrecuţi de uralele mulţimii, spre cartierul Morne-à-Cail, unde un cetăţean invalid deschisese o cafenea, *Au rendez-vous des sans-culottes*, în care se afla o colivie cu tucani şi cenzontles şi ai cărei pereţi erau acoperiţi cu alegorii caricatu-

rale și cu desene obscene în cărbune. Se încingea un chef în toată legea și două trei zile în șir o țineau într-un zaiafet cu rachiu și femei, în timp ce armatorii supravegheau descărcarea prăzilor pe care le jucau la cărți, pe măsură ce ieșeau la iveală, stînd în jurul meselor rezemate de pereții navelor respective. Esteban avu deci tot dreptul să se mire cînd, intrînd într-o seară în cafeneaua din Morne-à-Cail, dădu peste Victor Hugues în mijlocul unui grup de căpitani de vase care pentru prima oară vorbeau despre lucruri serioase într-un asemenea loc. „Stai jos, băiețaș și comandă ceva“, spuse agentul Directoratului, care, ridicat la această demnitate doar cu cîtva timp mai înainte, nu părea prea sigur de sine, judecînd după felul cum discuta — cu tonul unuia care caută prea mult să fie în asentimentul celorlalți. Susținîndu-și argumentația cu detalii și cifre, spicuind informații din diverse rapoarte mai mult sau mai puțin oficiale, îi acuza pe nord-americani că vindeau arme și vase de navigație englezilor în dorința de a-i alunga pe francezi din coloniile lor din America, trecînd peste tot ce aceștia făcuseră pentru ei. „Numele de american — spunea el reproducînd cele scrise de curînd într-o publicație — nu poate să trezească în noi decît aversiune și dispreț. Americanul a devenit reacționar, dușmanul oricărui ideal de libertate, după ce a înșelat lumea cu comediile lui mincinoase. Statele Unite s-au ferecat într-un naționalism orgolios, ostil oricărui lucru care ar putea constitui o amenințare pentru puterea lor. Oamenii care ieri și-au cîștigat independența azi se lea-

pădă de tot ceea ce le dă dreptul să se mîndrească. N-ar strica să le aducem aminte acestor ființe perfide că fără noi, care ne-am risipit și sîngele și banii ca să le dăruim independența, George Washington ar fi fost spînzurat ca trădător." Mandatarul se lăuda că scrisese Directoratului cerîndu-i să declare război Statelor Unite. Din păcate însă răspunsurile primite dădeau în vileag o regretabilă ignoranță a realității, fiind însoțite de recomandații pline de prudență care foarte curînd se transformară în strigăte de alarmă și chemări la ordine. Și toate astea — explica Victor — numai din vina militarilor de carieră, ca Pélardy, pe care-i mătrășise din colonie — după ce avusese cu ei niște răfuieli furtunoase, pentru că obișnuiau să-și bage nasul unde nu le fierbea oala — și care acum unelteau împotriva lui la Paris. Amintea apoi de succesele pe care le obținuseră toate inițiativele sale, de felul cum reușise să curățească insula, de prosperitatea ce domnea în momentul de față. „În ce mă privește, voi lupta mai departe împotriva Statelor Unite. Interesele Franței sînt în joc", încheie el pe un ton categoric și agresiv ca și cum ar fi căutat să preîntîmpine orice obiecție. Se vedea cît de colo, chibzuia în sinea lui Esteban, că cel care ținuse în mîinile lui pînă atunci cîrma cu o autoritate absolută, începea să simtă în jurul său prezența viguroasă a unor oameni pe care izbînzile personale și norocul îi făcuse să crească în propriii lor ochi ca niște giganți. Antonio Fuët, bunăoară, un marinar din Narbonne, căruia Victor îi încredințase comanda unei falnice corăbii cu

o arboradă după sistemul american şi cu bordaje din mahon acoperit cu foi de aramă, devenise un adevărat erou de epopee, pe care mulţimea îl întîmpina cu ovaţii, din ziua în care deschisese focul asupra unui vas portughez, încărcînd tunurile cu bani de aur în lipsa altor mitralii. Mai apoi chirurgii de pe *Sans-Pareil* avuseseră mult de lucru cu morţii şi răniţii pe care-i scotociseră cu vîrful scalpelului, ca să recupereze monedele ce se împlîntaseră în carnea şi măruntaiele lor. Şi acest Antonio Fuët — poreclit de atunci „Căpitanul Zgîrie-Brînză“ — avusese îndrăzneala să-i interzică agentului, ca unuia ce reprezenta autoritatea civilă şi deci nu avea nici în clin nici în mînecă cu militarii, accesul într-un club pe care căpitanii de vas cu dare de mînă îl deschiseseră într-o biserică numită în batjocură „capela Palatului Regal“, ale cărei grădini şi acareturi cuprindeau un cartier întreg din oraş. Esteban aflase cu uimire că masoneria renăscuse, activă şi plină de vitalitate, în rîndurile corsarilor francezi. Aceştia aveau loja lor în „capela Palatului Regal“ în care se înălţau din nou coloanele Jakin şi Boaz. După un scurt popas lîngă Fiinţa Supremă, reveniseră la Marele Arhitect, la frunzele de salcîm şi la maiul lui Hiram-Abi. Atribuţiile pe care le aveau de îndeplinit maeştrii şi cavalerii cădeau în sarcina comandanţilor de vas Laffite, Pierre Gros, Mathieu Goy, Christophe Chollet, a renegatului Joseph Murphy, a lui Langlois-picior-de-lemn, şi chiar a unui mulatru numit Petréas-Tuciuriul, în sînul unei tradiţii scoase din nou la lumină prin osîrdia fraţilor Modeste şi

Antoine Fuët. Şi astfel, în locul puştilor cu ţeava scurtă ce detunau de cîte ori corsarii abordau o corabie, în timpul ceremoniilor de iniţiere se auzea, potrivit ritualului, clinchetul nobilelor spade fluturate de aceleaşi mîini care scotociseră cîndva măruntaiele cadavrelor ca să recupereze monedele năclăite de sîngele ce începea să se închege. „Toată confuzia asta — îşi spunea Esteban — se datoreşte faptului că poartă în ei nostalgia Crucifixului. Un toreador sau un pirat n-ar mai fi de nici o ispravă dacă n-ar avea un templu în care să poată mulţumi cuiva pentru că mai este încă în viaţă. Ca mîine o să vedem ieşind la iveală icoanele Fecioarei Prea Milostive, Făcătoare de Minuni." Şi se bucură în sinea lui la gîndul că existau nişte forţe ascunse care începuseră să sape puterea lui Victor Hugues. Se petrecea în el acum un proces afectiv invers, aşa cum se întîmplă atunci cînd înclini că doreşti umilirea sau prăbuşirea unor oameni pînă mai ieri admiraţi, dar care au devenit între timp din cale-afară de orgolioşi sau de aroganţi. Privi spre schela ghilotinei care stătea mereu în acelaşi loc. Dezgustat de ceea ce descoperea în sine, se simţi ispitit în momentul acela să-şi închipuie că Maşina, care în ultimul timp era mult mai puţin activă, lîncezind uneori săptămîni întregi, rămăsese acolo să-l aştepte pe Înaltul Mandatar. Se mai văzuseră cazuri dintr-astea. „Sînt un porc — se mustră el cu jumătate de glas. Dacă aş fi credincios m-aş duce să mă spovedesc." Cîteva zile mai tîrziu, în cartierul din preajma portului, adică la drept vorbind în tot oraşul, era o vîlvă şi un chilo-

man puţin obişnuit. Căpitanul Cristophe Chollet, despre soarta căruia nu se mai ştia nimic de vreo două luni, se întorcea cu oamenii săi într-o răbufnire furtunoasă de salve, urmat de nouă corăbii capturate după o luptă navală în apele Insulei Barbados. Vasele purtau diferite pavilioane : care spaniol, care englez, care nord-american, iar printre cele de la urmă se afla unul care ducea un transport ceva mai curios : o companie de operă, cu tot ce era de trebuinţă : orchestranţi, partituri şi decoruri. Era vorba de trupa Domnului Faucompré, tenor de forţă, care de cîţiva ani se tot plimba cu drama muzicală *Richard Inimă de Leu*, a lui Grétry, de la Cap Français la Havana şi de acolo la New-Orléans, fiind înscrisă într-un repertoriu ce cuprindea *Zémire şi Azor*, *Slugă Stăpînă*, *Frumoasa Arsène*, precum şi alte opere de mare montare, cu atît mai spectaculoase cu cît în desfăşurarea acţiunii interveneau tot felul de trucuri ingenioase, oglinzi magice şi vijelii dezlănţuite în plină scenă. Acum proiectul lui de a purta frumuseţile artei lirice la Caracas şi în alte oraşe ale Americii, unde alte companii mai mici, care se deplasau fără prea mare cheltuială, începeau să realizeze profituri însemnate, se putea socoti încheiat la Pointe-à-Pitre, oraş fără teatre. Monsieur Faucompré însă, care pe lîngă cariera de artist mai făcea şi meseria de impresar, auzind de huzurul ce domnea în ultima vreme în colonie, era cum nu se poate mai fericit că apucase să ajungă acolo, după spaima prin care trecuse în timpul abordajului, cînd avusese fericita inspiraţie să-şi ajute compatrioţii, dîndu-le indicaţii

utile prin gura unui tambuchi în care se adăpostise. Toată trupa era compusă numai din francezi și cum cei în mijlocul cărora picase erau tot francezi, cîntărețul, obișnuit să-i înflăcăreze adesea pe coloniștii regaliști cu aria *Oh, Richard, oh, mon roi*, simțise trezindu-se în el un nebănuit avînt revoluționar, și începuse a cînta cît îl ținea gura *Le réveil du peuple* [1], de pe puntea de comandă a navei din fruntea convoiului, spre desfătarea echipajului, cu tot felul de gargariseli vocale ce făceau să vibreze — după cum observase supraveghetorul — paharele din sufrageria ofițerilor. Faucompré era însoțit de *madame* Villeneuve, al cărei talent foarte maleabil se împăca la nevoie tot atît de bine cu rolurile de păstoriță ingenuă ca și cu acela de mamă a Grahilor sau de regină nefericită, de domnișoarele Montmousset și Jeandevert, blonde amîndouă și guralive, excelente interprete pentru stilul dantelat al lui Paisiello și Cimarosa. Vasele capturate după o luptă crîncenă trecură pe al doilea plan în fața spectacolului prilejuit de debarcarea companiei teatrale cu personalul ei feminin îmbrăcat în toalete provocătoare, croite după ultima modă, încă necunoscută în Guadelupa, unde se știa doar din auzite despre pălăriile cu voalete, sandalele grecești și tunicile aproape transparente ce ridicau talia pînă aproape de sîni și care erau în așa fel ajustate pe corp, încît nu puteau decît să avantajeze silueta ; și-apoi aveau atîtea cufere înțesate cu costume, pe cît de fastuoase pe atît

[1] Deșteptarea poporului (în lb. franceză).

de năclăite de sudoare, cu coloanele și tronurile purtate în cîrcă și cu clavecinul de concert transportat la palatul guvernamental într-un car tras de măgari cu atîta grijă, de parcă ar fi trebuit să mute dintr-un loc într-altul chivotul legii. Trupa teatrală sosise într-un oraș fără teatre, și cum trebuia neapărat să joace, se luară măsurile de cuviință. Și cum schela ghilotinei putea fi foarte bine folosită ca scenă, mașina fu surghiunită într-o curte din vecinătate, spre bucuria găinilor, care o luară în stăpînire, dormind cocoțate în vîrful ușorilor. Scîndurile podelei fură spălate și frecate cu peria, ca să nu mai rămînă nici urmă de sînge, și se întinse o tendă între doi copaci ; după aceea, trupa începu repetițiile unei opere căreia i se acordase preferință față de celelalte din repertoriu, atît pentru faima pe care o cîștigase în toată lumea, cît mai ales pentru conținutul unor arii care prevestiseră la vremea lor spiritul revoluționar : *Le devin du village* [1] de Jean-Jacques. Dat fiind că muzicanții aduși de domnul Faucompré nu erau destul de numeroși, se gîndiră să sporească ansamblul împrumutînd cîțiva instrumentiști care făceau parte din fanfara vînătorilor basci. Însă față de lipsa de pregătire a unor oameni care se încăpățînau să cînte cu însuflețire știmele lor cu o întîrziere de cinci măsuri, dirijorul companiei socoti cu cale să renunțe la serviciile lor, lăsînd acompaniamentul soliștilor pe seama pianului, a cîtorva instrumente de lemn și a viorilor de care nu se putea în nici un caz dispensa, cu atît mai mult cu cît domnul

[1] Ghicitorul satului.

Anse se obligase să le muştruluiască, şi astfel, într-una din serile următoare avu loc în Piaţa Victoriei reprezentaţia de gală. Un spectacol de gală la care ieşi în vileag dintr-o dată parvenitismul coloniei, din plin revărsat. După ce oamenii de rînd se adunară buluc, înghesuindu-se pînă la limita spaţiului rezervat obrazelor subţiri, despărţite de plebe prin frînghii îmbrăcate în catifea albastră şi dichisite cu funde tricolore, îşi făcură apariţia căpitanii de vase muiaţi în fireturi, cu nenumărate decoraţii, eşarfe şi cocarde pe piept, la braţ cu demoazelele lor încărcate cu bijuterii, gătite cu pietre preţioase, veritabile sau false, cu podoabe din argint mexican şi cu perle din Insula Margarita, care mai de care mai înzorzonate. Esteban sosi însoţit de o demoazelă Athalie Bajazet, scînteietoare şi transfigurată, scăldată în sclipirile paietelor, goală goluţă sub tunica grecească după moda zilei. În primul rînd, Victor Hugues şi funcţionarii săi, înconjuraţi de o mulţime de femei gureşe, numai zîmbete şi dulceaţă, gustau din punciul şi vinurile servite pe tăvi ce treceau din mînă în mînă, fără a catadicsi să arunce o privire spre ultimele rînduri, unde se îmbulzeau mamele norocoaselor concubine, nişte huidume obeze, îngreunate de povara unor sîni fioros de mari şi înţolite cu rochii demodate, pe care se căzniră să le ajusteze cu fel de fel de înnădituri şi clinuri pe cărnurile lor revărsate. Esteban îl văzu pe Victor încruntîndu-se la sosirea lui Antonio Fuët, întîmpinat cu ovaţii de mulţime, dar în acelaşi moment orchestra execută primele mă-

suri ale uverturii şi madame Villeneuve puse capăt aplauzelor, atacînd aria Colettei :

J'ai perdu tout mon bonheur,
J'ai perdu mon serviteur,
Colin me délaisse...[1]

Apăru şi ghicitorul care, după accentul său gutural, părea să fie din Strasbourg, şi acţiunea se desfăşură mai departe, în mijlocul bucuriei generale, cu totul deosebită de bucuria pe care o stîrnise, cu cîtva timp mai înainte, în acelaşi loc, priveliştea ghilotinei, în ziua cînd fusese pusă pentru prima oară în funcţiune.

Publicul, care asculta cu luare aminte gata să prindă orice aluzie din zbor, se pricepu să aplaude strofele cu un grăunte de conţinut revoluţionar, asupra căruia monsieur Faucompré, interpretul lui Colin, se străduia să atragă atenţia aruncînd ocheade înaltului mandatar, ofiţerilor de bord şi căpitanilor de vase ce asistau la spectacol însoţiţi de iubitele lor.

Je veux revoir ma charmante maîtresse
Adieu châteaux, grandeures, richesses...
Que de seigneurs d'importance
Voudraient avoir sa foi
Malgré toute leur puissance
Ils sont moins heureux que moi[2]

---

[1] Apusă-i fericirea / Apus-a lui credinţă / Colin mă părăseşte... (în lb. franceză).

[2] Rămas bun, străluciri, sipeturi şi castele
Căci pieptul mi-e încins de dorul mîndrei mele.
Cîţi domni prea slăviţi n-ar rîvni
Ca mine să fie iubiţi
Dar, cît de puternici ar fi
Ca mine nu-s fericiţi.

Finalul dezlănţui un entuziasm atît de gălăgios, încît la stăruinţele publicului care nu se mai sătura ascultînd, actorii se văzură nevoiţi să-l repete de cinci ori :

A la ville on fait plus de fracas
Mais sont-ils aussi gais dans leurs ébats ?
Toujours contents
Toujours chantants
Beauté sans fard
Plaisir sans arts
Tous leurs concerts valent-ils nos musettes ?[1]

Şi festivitatea luă sfîrşit în sunetele imnurilor revoluţionare cîntate cu tot sufletul de Monsieur Faucompré, îmbrăcat în *sans culotte*, fiind urmată de o serată fastuoasă în Palatul Guvernamental, la care oaspeţii închinară paharele pline cu cele mai alese vinuri. Fără să se sinchisească cîtuşi de puţin de insistenţele doamnei Villeneuve, a cărei frumuseţe coaptă amintea de Ledele planturoase din tablourile pictorilor flamanzi, Victor Hugues era cu totul prins într-o convorbire intimă cu o metisă din Martinica, Marie-Anne Angélique Jacquin, de care părea

[1] La oraş cheful şi zarva e-n toi,
Dar cine petrece mai bine ca noi ?
Pururea rîzînd
Pururea cîntînd
Fără fandoseli
Şi sulimeneli.
Mai dulce nu sună cimpoiul decît lăutele lor ?

foarte legat de cînd, bănuind intrigile ce se urzeau în jurul său, se trezise, poate, în el dorința de a simți în preajmă căldura omenească pe care ca guvernator cu împuterniciri depline ar fi vrut s-o poată disprețui. În noaptea aceea, omul fără prieteni se arătă deosebit de amabil față de toată lumea. De cîte ori trecea pe lîngă Esteban îi punea mîna pe umăr cu un gest părintesc. Puțin înainte de revărsatul zorilor, înaltul mandatar se retrase în apartamentul său, în timp ce Modeste Fuët împreună cu polițaiul Lebas — omul de încredere al agentului de care unii se temeau, considerîndu-l, poate pe nedrept, un spion al Directoratului — se îndreptau spre mahalalele orașului, în compania frumoaselor Montmousset și Jeandevert. Tînărul grămătic, care pierduse socoteala paharelor, se întoarse la han pe niște ulițe întunecate, umflîndu-se de rîs cînd o vedea pe mademoiselle Athalie Bajazet cum se căznea să treacă peste băltoacele lăsate de ploaia din ajun, cu poalele tunicii grecești suflecate pînă mai sus de genunchi, după ce mai înainte își scosese din picioare sandalele antice. În cele din urmă, din cale-afară de îngrijorată să nu-și stropească îmbrăcămintea cu noroi, își ridică rochia trăgînd-o peste cap și și-o petrecu pe după gît ca un șal : „E groaznic de cald în noaptea asta", căută ea să se scuze, strivind cu palma țînțarii care-i pișcau fesele. În liniștea nopții se auzeau răsunînd ciocăniturile tîrzii ale celor care tocmai terminau de demontat decorurile operei.

V

La 7 iulie 1798 — în legătură cu anumite evenimente nu se mai ţinea seama de cronologia calendarului republican — Statele Unite declarară război Franţei, pe mările din jurul Americii. Vestea căzu ca un trăsnet, făcînd mare vîlvă în toate cancelariile Europei. Trecu totuşi o bună bucată de vreme pînă ce ştirea aceasta reuşi să ajungă pe meleagurile înfloritoarei, voluptoasei şi însîngeratei insule a Sfintei Fecioare din Guadelupa, după ce străbătuse mai întîi de două ori Atlanticul. Fiecare îşi vedea de treburile lui, văitîndu-se zilnic de zăduful cumplit ce bîntuia în vara aceea. Izbucnise o epidemie printre vite, care se soldase cu cîteva victime; avusese loc o eclipsă de lună, fanfara batalionului de vînători basci organizase cîteva retrageri cu torţe şi izbucniseră cîteva incendii pe cîmp din cauza arşiţei care uscase prea tare păişurile. Victor Hugues ştia că generalul Pélargy, înveninat cum era, făcea tot ce-i stătea în putere ca să-l discrediteze în faţa Directoratului, dar în acelaşi timp era convins — acum cînd îi trecuse îngrijorarea din primele zile — că nu se găsea nicăieri un om capabil să-l înlocuiască în funcţia ce i se încredinţase. „Atîta timp cît voi fi în măsură să trimit cinstitelor fete tainul lor de aur — îşi zicea el — mă vor lăsa în pace." Gurile rele din Pointe-à-Pitre şopteau prin colţuri că averea lui personală s-ar fi ridicat la un milion de livre dacă nu şi mai mult. Se vorbea, de asemenea, de eventuala sa călătorie cu Marie-Anne Angélique Jacquin. Şi

tocmai atunci, mînat de pofta lui de cîștig tot mai nesățioasă cu cît trecea vremea, mandatarul înființase o agenție menită să asigure administrarea bunurilor părăsite de emigranți, a finanțelor publice, a armamentului corsarilor și a monopolului vămilor. Inițiativa aceasta dezlănțuise o adevărată vijelie, cu atît mai aprigă cu cît o mulțime de oameni care se bucuraseră pînă atunci de tot felul de favoruri de cînd el era la conducere se socoteau lezați acum. În piață, pe străzi, lumea comenta samavolnicia unui asemenea procedeu cu atîta ardoare, că fusese nevoie să se scoată iarăși ghilotina la vedere, inaugurîndu-se o nouă și scurtă perioadă de teroare, ca un binevenit avertisment. Îmbogățiții, privilegiații, funcționarii abuzivi uzufructuarii proprietăților abandonate de stăpînii lor înghițiră hapul, punîndu-și lacăt la gură. Behemoth[1] se făcuse negustor, înconjurîndu-se de balanțe, greutăți și cîntare, care la orice oră din zi și din noapte prețăluiau bogățiile adunate în depozitele lui...

În momentul cînd declarația de război a Statelor Unite ajunse la urechile tuturor, aceiași indivizi care jefuiseră pînă atunci corăbiile nord-americane se grăbiră să-l scoată pe Victor Hugues vinovat de tot ceea ce în ochii lor acum lua proporțiile unui dezastru, ale cărui consecințe puteau fi catastrofale pentru întreaga colonie. Deoarece vestea sosise cu atîta întîrziere, era foarte probabil ca insula să fi fost încon-

[1] Unul dintre numele sub care este desemnat în cărțile biblice diavolul.

jurată între timp de vasele duşmane şi deci se puteau aştepta oricînd la un atac, dacă nu chiar în ziua aceea, în orice caz în dimineaţa următoare. Se vorbea despre o escadră puternică plecată din portul Boston, despre debarcarea unor trupe în Basse-Terre, despre o apropiată blocadă...

Toată lumea se frămînta, cuprinsă de îngrijorare, cînd, într-o după-amiază, trăsura cu care de obicei Victor Hugues se plimba în împrejurimile oraşului se opri în faţa tipografiei lui Locuillet unde Esteban tocmai corecta nişte şpalturi. „Dă-le încolo, îi strigă agentul pe ferestruică. Vino cu mine pînă la Gozier." Pe drum vorbiră despre tot felul de lucruri fără nici o importanţă. În momentul cînd ajunseră pe ţărmul golfului, agentul îl puse pe tînăr să se urce într-o barcă şi, scoţîndu-şi cazaca, vîsli pînă în dreptul unei insuliţe. Coborînd pe plajă, Victor se întinse cu voluptate, destupă apoi o sticlă de cidru englezesc şi începu a i se destăinui, rostind apăsat: „Vor să mă zboare de aici. Altfel n-am cum să spun: vor să mă zboare, asta e! Cinstitele feţe ale Directoratului îmi cer să mă duc la Paris ca să dau socoteală de ceea ce-am făcut în timpul guvernării mele. Şi asta nu e tot: cine crezi că vine să-mi ia locul? un neisprăvit, generalul Desfourneaux, iar pramatia de Pélardy se întoarce victorios, cu titlul de comandant al forţelor armate". Se lungi pe nisip, cu ochii aţintiţi spre cerul care începuse să se întunece. „Atîta mai lipseşte acum: să las pe altul să-mi ia puterea din mînă. Mai am încă oameni pe care mă pot

bizui." „Vrei cumva să declari război Franței?" întrebă Esteban, care după cele întîmplate cu Statele Unite, îl credea pe Victor capabil de orice îndrăzneală. „Franței, nu. Poate doar porcilor ăstora din guvern."

Tăcură apoi și unul și altul o bucată de vreme, în care tînărul se întreba de ce agentul, care nu prea obișnuia să-și dea gîndurile pe față, îl alesese tocmai pe el ca să-și descarce sufletul de povara unei vești nebănuite încă de nimeni, veste dezastruoasă pentru cineva care nu avusese de întîmpinat asemenea răsturnări grele în cariera lui. În momentul acela glasul însoțitorului său întrerupse tăcerea: „Acum nu mai ai pentru ce să rămîi în Guadelupa. Îți voi da un răvaș de drum pentru Cayenne. De acolo poți trece în Paramaribo, unde ai să găsești vapoare nord-americane și spaniole. În sfîrșit, ai să vezi tu cum o să te descurci." Esteban își înfrînă bucuria de teamă să nu cadă într-o capcană, cum i se mai întîmplase cîndva. Dar de astă dată totul era limpede. Înaltul dregător mazilit îi mărturisi că de mai multă vreme trimitea ajutoare în medicamente, bani și tot felul de lucruri unui mare număr de deportați din Sinnamary și Kuru. Tînărul știa că unii dintre cei mai de seamă conducători ai Revoluției fuseseră trimiși în surghiun în Guyana, dar ceea ce știa era destul de vag și de confuz, pentru că de multe ori i se spusese că unul sau altul ar fi fost „surghiunit", citîndu-i-se numele unor oameni pe care ceva mai apoi îi vedea semnînd diverse articole în presa pariziană. Nu avea nici o idee de soarta lui Collot d'Herbois în zona ameri-

cană. Cît privește pe Billaud-Varennes, acesta, după cum auzise, creștea papagali undeva, în apropiere de Cayenne. „Acum de curînd am aflat că scîrnăvia asta de guvern a interzis să i se trimită ceva din Franța lui Billaud. Vor să-l lase să moară de foame și de mizerie“, îl încunoștință Victor. „Billaud n-a fost unul dintre cei care l-au trădat pe Incoruptibil ?“, întrebă Esteban. Celălalt își suflecă mînecile ca să-și scarpine brațele înroșite de o spuzeală : „Nu e momentul acum să i se facă imputări unui om care a fost în fruntea revoluționarilor. Billaud a avut greșelile lui, ce-i drept, dar erau greșelile unui patriot. N-am să-i las să-l distrugă prin mizerie.“ În împrejurările actuale, nu i-ar fi venit totuși la îndemînă să se creadă că luase sub aripa lui ocrotitoare pe fostul membru al Comitetului Salvării Publice. De aceea îi cerea tînărului, în schimbul libertății pe care i-o dăruia, să se îmbarce a doua zi pe vasul *Vénus de Médicis*, o goeletă care trebuia să plece la Cayenne cu o încărcătură de vinuri și de făină, și să facă în așa fel ca să ajungă în mîinile prietenului căzut în dizgrație o însemnată sumă de bani. „Ai grijă acolo să te păzești de Jeannet, agentul Directoratului. E invidios pe mine, e bolnav de invidie. Tot timpul caută să mă imite, dar degeaba, că mai mult se face de rîs. Un dobitoc. Era cît pe ce să-i declar război.“ Abia atunci Esteban băgă de seamă că Victor, care totdeauna avusese aspectul unui om sănătos, era tare gălbejit la față. Și în același timp burta era prea rotofeie sub cămașa încheiată la întîmplare. „Bine băiețaș — zise deodată, cu o nebănuită

blîndețe. Am să-l bag la închisoare pe domnul acela Desfourneaux cînd o să sosească. Și pe urmă om vedea ce-o mai fi. Pentru tine marea aventură s-a terminat. Acum ai să te întorci acasă ; la magazinul vostru. E o afacere bună ; vezi, ocupă-te de ea. Nu știu ce vei fi gîndind despre mine. Poate că sînt un monstru. Există totuși epoci, ține minte ce-ți spun, care nu sînt făcute pentru oamenii blajini." Luă puțin nisip în pumn, lăsîndu-l să curgă dintr-o mînă într-alta, așa cum se prefiră nisipul într-o clepsidră. „Revoluția se prăbușește. Nu mai am de ce să mă agăț. Nu cred în nimic."

Începuse să se înnopteze. Traversară din nou golful și se urcară în trăsură, îndreptîndu-se spre palatul guvernamental. Victor îi înmînă cîteva plicuri și pachete sigilate : „Aici ai răvașul de drum și niște bani pentru tine. Asta este pentru Billaud. Aici o scrisoare pentru Sofía. Drum bun... emigrantule." Esteban îl îmbrățișă pe agent cu o afecțiune spontană : „De ce te-ai vîrît în politică ?" îl întrebă amintindu-și de zilele cînd celălalt nu-și înstrăinase încă libertatea pentru a îndeplini sarcinile unei dregătorii care sfîrșise prin a se preschimba într-o tragică servitute. „Probabil pentru că m-am născut brutar — spuse Victor. Dacă negrii n-ar fi dat foc brutăriei mele în noaptea aceea, poate că — știu eu — Congresul Statelor Unite nu s-ar fi întrunit ca să declare război Franței. Dacă nasul Cleopatrei... cine a spus asta ?..." Ieșind afară în stradă ca să se ducă la han, Esteban avu senzația că trăiește în viitor, așa cum se în-

tîmplă îndeobşte în ajunul unor schimbări. I se părea curios să se simtă desprins dintr-o dată de lumea înconjurătoare. Lucrurile atît de cunoscute, de familiare din preajmă deveneau străine de existenţa lui. Se opri o clipă în faţa Lojei Corsarilor, ştiind c-o vede pentru ultima oară. Intră apoi într-o cîrciumă ca să-şi ia rămas bun de la zilele petrecute în partea locului, singur, cu un pahar de rachiu dres cu lămîie şi nucşoară, în faţă. Tejgheaua, butoaiele, gălăgia femeilor mulatre ce serveau în local făceau parte acum din trecut. Legăturile se destrămau. Ţinuturile de sub tropice, în care fusese integrat atîta vreme, recăpătau o înfăţişare exotică. În Piaţa Victoriei, ajutoarele lui monsieur Anse roboteau în jurul ghilotinei, pe care se apucaseră s-o demonteze. Maşina îşi încheiase cumplita ei misiune pe insulă. Echerul strălucitor de oţel agăţat de înaltul mandatar în vîrful uşorilor, se întorcea la loc, în ladă. Poarta îngustă, prin care atîtea vieţi omeneşti trecuseră din plină zi într-o ireversibilă noapte, era ridicată de la locul ei. Unealta, singura care ajunsese pe tărîmurile Americii, ca un braţ secular al libertăţii, era sortită să ruginească în fundul unei prăvălii de fiare vechi.

Înainte de a juca ultima carte, Victor Hugues caută să escamoteze maşinăria pe care tot el o instaurase ca pe o necesitate primordială, o dată cu tipografia şi cu armele, alegînd, probabil, pentru sine, o moarte în care omul, într-o atitudine de suprem orgoliu, să se poată contempla în clipa cînd îşi dă obştescul sfîrşit.

PARTEA A PATRA

Aşternuturile Morţii
Goya

I

În momentul cînd Esteban, obosit după atîtea peregrinări de la Puerta de Remire la Piaţa Armelor şi din strada Portului iarăşi la Puerta de Remire, se aşeză pe o bornă, descurajat de tot ce văzuse, avu senzaţia că nimerise în ospiciul de nebuni de la „The Rake'e Progress".

Totul în această cetate insulară numită Cayenne i se părea neverosimil, alandala, într-o dungă. Era adevărat deci ceea ce auzise în timpul călătoriei pe nava *Vénus de Médicis*. Călugăriţele din ordinul Saint-Paul-de-Chârtres, care îngrijeau de spital, mergeau prin oraş în straiele lor monahale ca şi cînd nu s-ar fi întîmplat nimic în Franţa, veghind asupra sănătăţii revoluţionarilor care nu se puteau dispensa de serviciile lor. Grenadirii — ştie Dumnezeu de ce — erau toţi alsacieni, după cum îi arăta graiul lor tărăgănat, şi se acomodau atît de greu cu clima, încît mai tot anul aveau faţa spuzită şi plină de furuncule. Cîţiva negri, care acum se numeau chipurile că sînt liberi, erau scoşi în văzul lumii pe un fel de estradă, cu gleznele prinse în belciuge de un drug de fier, ca pedeapsă pentru că se lăsaseră pe tînjală. Deşi

exista un azil de leproşi, întîlneai la tot pasul muribunzi care băteau drumurile în voie, dînd în vileag racilele lor cumplite, ca să capete de pomană. Miliţia de culoare era o adunătură de oameni în zdrenţe, localnicii păreau slinoşi ; albii mai procopsiţi umblau toată ziua posaci. Obişnuit cu femeile din Guadelupa, Esteban era peste măsură de mirat de lipsa de pudoare a negreselor, care forfoteau peste tot, cu sînii goi, despuiate pînă la brîu — ceea ce nu era totdeauna un spectacol prea agreabil, mai ales cînd îi ieşea în cale vreo bătrînă mestecînd un boţ de tutun ce-i umfla obrajii. Şi pe urmă acolo mai era un soi nou de oameni, cu o înfăţişare sălbatică : pieile roşii care veneau la oraş în pirogi, ca să ofere fructe de goiav, liane cu virtuţi medicinale, orhidee sau ierburi de leac. Unii îşi aduceau nevestele şi le puneau să se prostitueze în şanţurile forturilor, la umbra pulberăriei, sau în spatele bisericii *Saint-Sauveur*, în care nu se mai slujea acum. Se vedeau feţe tatuate ori unse cu fel de fel de vopsele ciudate. Şi mai curios încă era faptul că, în ciuda soarelui orbitor, care scotea în valoare exotismul acestei privelişti, lumea aceea pestriţă, atît de pitorească în aparenţă, era o lume tristă, sleită, în care totul părea să se estompeze în umbre de acvaforte. Arborele Libertăţii, sădit în faţa unei clădiri cu pereţii scorojiţi, aşa-numitul palat guvernamental, se uscase, nefiind udat la vreme. Într-o hardughie de casă cu nenumărate pridvoare şi galerii îşi aflase locaş un club politic întemeiat de funcţionarii coloniei, care nu mai aveau nici măcar atîta

energie cît să repete discursurile de odinioară, așa încît pînă la urmă rezidența se transformase în tripou permanent, unde se juca zi și noapte cărți, sub un portret pătat de muște al Incoruptibilului, pe care nimeni nu se învrednicea să-l dea jos din perete, cu toate insistențele depuse de agentul Directoratului, pentru că rama era zdravăn bătută în cuie. Oamenii mai înstăriți sau care se bucurau de sinecurile administrative nu cunoșteau altă distracție decît mîncarea și băutura, omorîndu-și timpul în chiolhanuri interminabile care începeau la amiază, ca să se prelungească pînă noaptea tîrziu. Lipsea însă freamătul, învolburarea fustelor, moda nouă care înviorau atît de mult străzile din Pointe-à-Pitre. Bărbații umblau cu niște haine ponosite pe care le înnoiseră probabil sub vechiul regim, și transpirau atît de îmbelșugat în gherocurile de pînză groasă, încît îmbrăcămintea le era veșnic jilavă în spinare și la subsuori. Nevestele se mîndreau cu niște rochii și niște dichisuri aidoma celor pe care le purtau la Paris țărăncile din corul operei. Nu exista o singură casă mai acătării, un singur local de petrecere, un colțișor măcar unde să poți zăbovi. Totul era mediocru și uniform. Undeva unde părea să fi fost odată o grădină botanică, se lăfăiau acum niște hățișuri scîrnave — depozit de gunoaie — scotocite de cîinii răpănoși. În partea ce privea spre continent se bănuia vecinătatea unei vegetații înțesate, ostile, mult mai greu de străbătut chiar decît zidurile unei închisori. Esteban simțea un fel de amețeală la gîndul că pădurea ce începea acolo, în preajmă, se întindea otova,

fără nici o întrerupere şi fără nici un luminiş, pînă pe ţărmurile Orenocului şi ale fluviului Amazoanelor; pînă în Venezuela spaniolă; pînă în Laguna de Parima; pînă la mult prea îndepărtatul Peru. Tot ceea ce fusese plăcut sub tropicele din Guadelupa devenea agresiv, impenetrabil, încîlcit şi aspru, cu arborii nemăsurat de înalţi, care se devorau unii pe alţii, împresuraţi de liane, mîncaţi de tot felul de paraziţi. Pentru cel ce venea din nişte locuri atît de frumos dezmierdate cu nume ca Le Lamentin, Le Moule, Pigeon, denumirile întîlnite aici: Maroni, Oyapoc, Appronague, aveau o sonoritate dezagreabilă, ce zgîria urechea şi păreau să anunţe apropierea unor puhoaie năprasnice, a unor nestăvilite proliferări...

Însoţit de ofiţerii de pe vasul *Vénus de Médicis*, Esteban se duse să-şi prezinte omagiile lui Jeannet şi să-i înmîneze o scrisoare din partea lui Victor Hugues, pe care destinatarul o citi cu un dezgust aproape ostentativ. Agentul particular al Directoratului în Guyana — parcă nu-ţi venea să crezi că un om cu asemenea mutră era văr cu Danton — avea o figură respingătoare, verzuie din pricina unei boli de ficat şi era ciung de braţul stîng, amputat în urma infecţiei provocate de colţii unui vier. Esteban află cu prilejul acesta că Billaud-Varennes trăia în surghiun la Sinnamary, împreună cu majoritatea deportaţilor francezi — o parte din ei fuseseră surghiuniţi în Kuru sau în Conamama — care nu aveau voie sub nici un cuvînt să pătrundă în oraş. Acolo — spunea Jeannet — aveau pămînt arabil cu prisosinţă, pre-

cum şi tot ceea ce le trebuia ca să ispăşească în modul cel mai cuviincios pedepsele impuse de diferite guverne revoluţionare. „Mulţi preoţi refractari?“ întrebă Esteban. „Sînt de toate neamurile — răspunse agentul cu o indiferenţă ticluită. Deputaţi, emigranţi, ziarişti, magistraţi, cărturari, poeţi, preoţi francezi şi belgieni.“ Esteban socoti cu cale să nu se arate prea curios să afle locul precis unde sălăşluiau anumite persoane. Căpitanul vasului *Vénus de Médicis* îl sfătuise să strecoare banii trimişi lui Billaud-Varennes prin mijlocirea altora. Aşteptînd momentul prielnic, tînărul se hotărî să tragă la un han ţinut de un oarecare Hauguard, cel mai de soi din cîte hanuri erau în Cayenne, unde putea să bea un vin bun şi să mănînce ca lumea. „Aici ghilotina a stat degeaba — spunea Hauguard, în timp ce negresele Angesse şi Scholastique strîngeau farfuriile ca să pună mai apoi pe masă o sticlă de tafia[1]. În schimb ne-am chinuit cum e mai rău, pentru că mai curînd ai dori să-ţi dea cineva una în cap şi să te răpună decît să mori aşa, cu ţîrîita.“ Şi-i explică lui Esteban ce trebuia să înţeleagă prin „pămînturile arabile“ pe care Jeannet le înfăţişase ca o mană cerească pentru deportaţi.

Dacă în Sinnamary, unde se afla Billaud, puteai să duci de bine, de rău o viaţă ticăloasă, îndulcită întrucîtva de vecinătatea unei mari fabrici de zahăr şi a cîtorva ferme mai mult sau mai puţin înfloritoare, un nume cum ar fi Kuru, Conamama sau Iracubo era sinonim

[1] Rachiu preparat din trestie-de-zahăr.

cu o moarte lentă. Siliţi să trăiască într-o zonă limitată în chip arbitrar, din care nu aveau voie să facă un pas în afară, deportaţii locuiau cîte nouă, cîte zece, claie peste grămadă, în nişte barăci sordide, sănătoşi cu bolnavi laolaltă, ca pe pontoane, în mijlocul unor terenuri inundabile pe care nu se putea cultiva nimic, suferind de foame şi de tot felul de lipsuri, privaţi de cel mai necesar medicament, în afară de rachiul pe care cîte un chirurg, trimis de agentul Directoratului în inspecţie oficială, îl împărţea tuturor ca pe un leac bun pentru orice beteşug. „Ghilotina seacă“, aşa-i spune lumea pe la noi, adăugă Hauguard. „Tristă situaţie, într-adevăr, mărturisi Esteban. Numai că printre cei năpăstuiţi aici sînt unii care au comandat execuţiile de la Lyon, care au fost acuzatori publici, asasini politici ; cînd te gîndeşti că oamenii ăştia au putut fi în stare să aşeze trupurile decapitaţilor în tot felul de poziţii deşănţate la picioarele eşafodului“. „De-a valma dreptăţii cu păcătoşii“ rosti Hauguard, alungînd muştele cu evantaiul. Tînărul tocmai se pregătea să-l întrebe cîte ceva despre Billaud, cînd un bătrîn zdrenţăros, ce duhnea de departe a rachiu, se apropie de masă, strigînd în gura mare că oricîte urgii s-ar abate asupra francezilor, aceştia îşi merită soarta pe deplin. „Lăsaţi-l în pace pe domnul“, spuse hangiul vădind oarecare consideraţie faţă de bătrînul mătăhălos, care, în ciuda mizeriei, mai păstra totuşi un aer destul de maiestos. „Trăiam ca patriarhii biblici, înconjuraţi de odraslele noastre şi de turme de vite, stăpîni peste ferme şi arii — începu să glăsuiască intrusul,

vorbind puțin împleticit și greoi, într-un fel desuet, care răsuna pentru prima oară la urechea lui Esteban. Ale noastre erau pămînturile de la Prée-des-Bourques, de la Pont-des-Buot, de la Fort-Royal, și încă atîtea și atîtea altele, fără pereche în lume, pentru că smerenia noastră a făcut să pogoare asupra lor binecuvîntarea Celui de Sus." Și se închină pe îndelete, cu un gest atît de neobișnuit la vremea aceea, încît lui Esteban i se păru extrem de original: „Eram acadienii[1] din Noua Scoție, supuși atît de credincioși regelui Franței, încît patruzeci de ani încheiați nu ne-am înduplecat să semnăm o hîrtie infamă prin care trebuia să recunoaștem oblăduirea grăsanei aceleia de Ana Stuart și a nu mai știu cărui rege George, arză-l necuratul în focul gheenei acum și-n vecii vecilor. Și atunci a venit peste noi Marea Răsturnare, într-o bună zi ostașii englezi ne-au alungat din casele noastre, ne-au luat caii și vitele, ne-au prădat cuferele, după care am fost trimiși în surghiun, toți cîți eram, cu mic și cu mare, la Boston, sau, mai rău, în Carolina de Sud sau în Virginia, unde ne-au obijduit mai strașnic decît pe negri. Și cu toată sărăcia cruntă, cu toată zăcășia protestanților și cu toată ura celor ce ne vedeau umblînd pe străzi ca milogii, noi aduceam mai departe slavă stăpînilor noștri: Celui ce împărătește în Ceruri ca și celui a cărui domnie se află statornicită din tată în fiu aci, pe pămînt. Și cum Acadia

[1] Veche provincie din extremitatea estică a Americii de Nord, care a aparținut Franței.

nu mai era ceea ce fusese pe vremea cînd plugurile noastre aveau binecuvîntarea Celui de Sus, de o sută de ori ne-au făgăduit să ne dea înapoi şi pămînturi şi ferme şi tot dacă ne plecăm cerbicia în faţa Coroanei Britanice. Şi de fiecare dată am fost dîrji, domnule. În cele din urmă, după ce ne-au lăsat să ne prăpădim cu duiumul, după ce am zăcut în cenuşă şi ne-am scărpinat rapănul cu un ciob, ca Iov, au sosit armatele Franţei şi ne-au slobozit. Şi aşa am ajuns iarăşi în îndepărtata noastră ţară, domnule, cu încredinţarea c-am fost izbăviţi. Dar aici ne-au risipit prin ţinuturi neroditoare şi nimeni nu şi-a plecat urechea la plîngerile noastre. «Bunul nostru rege nu poartă nici o vină», ziceam noi, «fiindcă n-are de unde să cunoască restriştea noastră de acum şi nici nu-şi poate închipui ce a fost Acadia, odinioară, cînd părinţii noştri mai trăiau încă». Iar eu şi alţii ca mine am nimerit aici, în Guyana, unde pămîntul vorbeşte un grai străin pentru noi. Oameni ai brădetului şi ai crîngurilor de arţari, ai stejărişurilor şi ai mestecănişului, ne-am pomenit dintr-o dată pe aceste meleaguri, unde tot ce răsare şi înmugureşte este sortit să rămînă vlăstar sterp ; unde munca de peste zi se iroseşte noaptea, prin uneltirile diavolului. Aici, domnule, diavolul se vîră peste tot, şi-ţi dai seama de asta cînd vezi că nu e chip să se statornicească vreun rost. Tot ce-i făcut să fie drept se înconvoaie şi ce ar trebui să fie încovoiat se îndreaptă. Soarele, care era izvor de viaţă şi de bucurie la noi, în Acadia, după ce se topesc zăpezile, primăvara, devine un bles-

tem aici, pe malurile fluviului Maroni. Ceea ce acolo era prielnic semănăturilor şi le ajuta să încolţească, aici devine o urgie ce le înăbuşă, făcîndu-le să putrezească. Totuşi îmi rămînea mîndria că nu-mi călcasem legămîntul de credinţă faţă de regele Franţei. Mă aflam printre francezi şi ei, cel puţin, ştiau să mă respecte, fiindcă eram dintr-un popor care iubea ca nimeni altul libertatea şi care, totuşi, preferase sărăcia, surghiunul şi moartea, numai ca să nu-şi calce credinţa... Ale noastre erau, domnule, pămînturile de la Prée-de-Bourques, de la Pont-des-Buot, de la Grand Prée. Şi într-o zi tocmai voi, francezii — şi beţivul trînti pe masă pumnii lui noduroşi — tocmai voi v-aţi încumetat să retezaţi capul regelui nostru, pricinuind cea de-a doua Mare Răsturnare, care avea să ne răpească cinstea şi demnitatea. M-am pomenit dintr-o dată luat la ochi ca «suspect», ca unul ce eram duşmanul nu ştiu cui, împotriva nu ştiu căror lucruri, închipuieşte-ţi eu, care de peste şaizeci de ani pătimesc fiindcă n-am vrut să fiu altceva decît francez ; eu, care mi-am pierdut toată averea şi am avut parte s-o văd pe nevastă-mea murind în durerile facerii, în cala unui vapor, unde zăceam întemniţaţi, fiindcă nu m-am îndurat să mă lepăd de ţara şi de credinţa mea... Singurii francezi care au mai rămas pe lume, domnule, sînt acadienii. Ceilalţi au devenit anarhişti care nu mai au frică nici de Dumnezeu, nici de altcineva şi nu visează decît să întindă focul răzmeriţei printre laponi, mauri şi tartari." Bătrînul înşfăcă o sticlă cu tafia şi trase o duşcă zdravănă, apoi se prăbuşi peste

niște saci cu făină și adormi numaidecît, așa cum căzuse, pe burtă, bombănind supărat pe copacii care nu voiau cu nici un preț să crească pe aceste meleaguri. „Se vede c-au fost adevărați francezi trup și suflet, spuse Hauguard. Păcat doar c-au mai apucat să trăiască într-o epocă ce nu e a lor. Parc-ar fi niște ființe de pe altă lume." Și Esteban se gîndea cît de absurdă era întîlnirea aceasta pe tărîmul Guyanei, dintre acadienii convinși de nestrămutata măreție a unui regim pe care nu-l cunoșteau decît din pompa și alegoriile sale, din portretele și simbolurile ce-l înfățișau, și ceilalți oameni care, cunoscînd prea bine slăbiciunile aceluiași regim, se hotărîseră să lupte toată viața ca să-i distrugă. Unii erau martiri din pricina distanței și niciodată n-aveau să-i înțeleagă pe ceilalți ce deveniseră martiri datorită prea marii apropieri. Aceia care nu văzuseră în viața lor un tron și-l imaginau monumental și fără nici o fisură. Alții însă, care îl avuseseră în fața ochilor, știau cît era de crăpat și despoleit... „Ce-or fi gîndind îngerii despre Dumnezeu ?" — rosti din senin Esteban, punînd o întrebare lui Hauguard, căruia cu siguranță i se păru lipsită de orice noimă. „Că este un gogoman simandicos — răspunse celălalt rîzînd — deși Collot d'Herbois în ultimele zile ale vieții lui l-a chemat mereu într-ajutor." Și astfel Esteban avu prilejul să cunoască jalnicul sfîrșit al celui care comandase execuțiile de la Lyon. La Cayenne fusese găzduit împreună cu Billaud într-un spital de maici, unde printr-o crudă ironie a soartei locuise într-o încăpere numită „Sala Sfîntu-

lui Ludovic" — el, care ceruse pedeapsa imediată, fără zăbavă, a ultimului dintre Ludovici. De la început o ţinuse numai într-o beţie ; bea în neştire, povestind fără şir prin cîrciumi, fragmente răzleţe dintr-o veridică istorie a revoluţiei. Noaptea, cînd se îmbăta, îşi plîngea nefericirea şi singurătatea în mijlocul acelui infern, cu gesturi şi izbucniri patetice de comedian bătrîn care-l scoteau din sărite pe austerul Billaud : „Nu eşti pe scenă — se răstea la el. Păstrează-ţi cel puţin demnitatea ; gîndeşte-te, ca şi mine, că ţi-ai îndeplinit datoria." Lovitura de bici a reacţiunii din Thermidor, deşi răzbătuse cu oarecare întîrziere în colonie, îi asmuţi pe negri împotriva foştilor membri ai Comitetului Salvării Publice. Aceştia nu mai puteau ieşi pe stradă fără să fie batjocoriţi şi insultaţi. „Dacă ar fi s-o iau de la început — spunea Billaud printre dinţi — n-aş mai da libertate unor oameni care nu ştiu cu ce preţ a fost dobîndită ; mai mult chiar, aş abroga decretul din 16 Pluviôse anul II" („Victor era grozav de mîndru că l-a adus în America", se gîndea Esteban). Jeannet căutase să-l îndepărteze pe Collot din oraş, surghiunindu-l în Kuru. Acolo, bietul papa Gérard, care dăduse în patima băuturii, bătea drumurile cu bluza ruptă şi buzunarele pline cu fiţuici murdare, legîndu-se de trecători, adormind prin şanţuri şi luîndu-se la harţă cu cîrciumarii care nu voiau să-i dea de băut pe veresie. Într-o noapte deşertase pe gît o sticlă întreagă cu medicamente, crezînd că era rachiu înăuntru. Intoxicat cu medicamentul care ac-

ţiona aproape ca o otravă, fusese expediat la Cayenne prin grija unui sanitar. Negrii care trebuiau să-l care pînă acolo îl părăsiră însă pe drum, sub cuvînt că era un ucigaş de oameni şi de Dumnezeu. Lovit de o insolaţie, fu transportat, în sfîrşit, la spitalul de maici Saint-Paul de Chârtres unde, pentru a doua oară, întîmplarea făcuse să fie găzduit în sala Sfîntului Ludovic. Striga în gura mare numele Domnului şi al Sfintei Fecioare, rugîndu-se pentru iertarea păcatelor. Răcnetele lui erau atît de amarnice, încît la un moment dat o santinelă alsaciană, exasperată de această tardivă pocăinţă, îi aduse aminte că nu trecuse nici o lună de cînd îl îndemnase să ia în deşert numele sfînt al Născătoarei de Dumnezeu, şi de cînd căutase cu tot dinadinsul a-l convinge că istoria sfintei Odile nu era decît o născocire ticluită pentru îndobitocirea poporului. Acum Collot cerea să vină neîntîrziat un duhovnic şi hohotea, zvîrcolindu-se în aşternut şi gemînd că i s-au aprins măruntaicle, că-l mistuie febra, că nu mai poate fi scăpare pentru el. În cele din urmă se rostogolise pe podele şi-şi dăduse sfîrşitul, podidit de sînge pe gură. Jeannet tocmai juca biliard cu cîţiva funcţionari în momentul cînd i se adusese la cunoştinţă că murise Collot: „Să-l îngroape. Nu merită mai multe onoruri decît un cîine", spuse fără să lase din mînă tacul cu care se pregătea să facă un carambol iscusit. În ziua înmormîntării însă oraşul vuia împînzit de o veselă răpăitură de tobe. Negrii, informaţi cu certitudine că se petrecuseră unele schimbări în

Franța, se gîndiseră, deși cam tîrziu, fiindcă trecuse de mult Boboteaza, să țină carnavalul pe care de ani de zile nu-l mai prăznuiseră, de cînd era în vigoare ateismul oficial. Dis-de-dimineață se costumaseră, care în regi și regine africane, care în diavoli sau în vrăjitori, care în generali, care în măscărici, ieșind pe străzi cu tigve de dovleac, cu clopoței și cu tot ce putea fi lovit sau zăngănit în cinstea lui Melchior, Gaspar și Baltazar. Groparii, care dădeau din picioare nerăbdători, stîrniți de ritmurile muzicilor îndepărtate, săpaseră de mîntuială o groapă îngustă în care înghesuiseră cu anasîna coșciugul înnădit din bucăți de scînduri și cu capacul pe jumătate desfăcut. La prînz, cînd tot orașul era prins în vîrtejul dansurilor, pătrunseseră în cimitir niște porci, din aceia suri, năpîrliți, cu urechi clăpăuge și veșnic flămînzi, care începuseră a scurma mormîntul cu rîtul lor ascuțit, ispitiți de gustul cărnii adulmecate sub scîndurile rupte de greutatea bulgărilor de pămînt. Se stîrni o forfoteală dezgustătoare în jurul stîrvului răsucit, împins, scotocit de lăcomia dobitoacelor. Unul înșfăcase o mînă care trosnea ca ghinda între măselele lui, alții tăbărîseră asupra obrajilor, grumazului, spinării. Și vulturii, care atîta doar așteptau, pîndind de pe zidurile cimitirului, curățaseră resturile. Așa se încheiase povestea lui Jean Marie Collot d'Herbois, sub cerul însorit al Guyanei. „Moarte vrednică de un încrîncenat ca el", rosti bătrînul acadian care, așezat pe un sac de făină, ascultase sfîrșitul istorisirii, scărpinîndu-și rapănul.

II

În cîteva zile Esteban avu tot răgazul să-și dea seama că Victor Hugues se arătase mult prea optimist atunci cînd îi spusese că în împrejurările de față călătoria de la Cayenne la Paramaribo era floare la ureche. Invidios de belșugul ce domnea în Guadelupa, Jeannet căutase să aibă și el corsarii lui : mici patroni de corăbii stăpîniți de pofta cîștigului, dar lipsiți de prestanța și de autoritatea unui Antoine Fuët, care atacau pe nimerite orice ambarcație solitară sau rătăcită, justificînd astfel calificativul de „Război al Briganzilor" cu care nord-americanii pecetluiau în ultima vreme activitatea maritimă a francezilor în Caraibe. Și ca să facă rost de bani, Jeannet vindea în Surinam, la orice preț, prăzile aduse de plescașii săi. De aceea nu elibera decît oamenilor lui de încredere, pe care-i lua ca părtași la foloase, răvașe de drum ca să treacă pe teritoriul olandez. Strictețea de care dădea dovadă în această privință era motivată prin faptul că numai așa putea preîntîmpina orice tentativă de evadare din partea deportaților, deoarece cu cîteva luni mai înainte unii din ei reușiseră să fugă cu complicitatea cine știe cărui dușman al regimului. Pe de altă parte, la Cayenne, figurile noi nu erau prea bine văzute. Orice străin era privit din capul locului ca un eventual spion al Directoratului. Dacă Esteban nu bătea totuși la ochi, asta se datora faptului că se pierdea printre oamenii din echipajul corăbiei *„Vénus de Médicis)*, care rămăsese ancorată în așteptarea

încărcăturii. Odată și odată însă trebuia să ridice ancora și cu prilejul acesta, vrînd, nevrînd, Esteban avea să se întoarcă la Ponte-à-Pitre, unde poate între timp se dezlănțuise un război civil sau bîntuia teroarea albă care-și pusese în funcțiune mecanismele ei inchizitoriale. Numai cînd se gîndea la această posibilitate tînărul avea senzația unei prăbușiri lăuntrice. Sîngele-i zvîcnea înăbușit și simțea ca o sfîrșeală sub furca pieptului, curmîndu-i răsuflarea. O teamă necunoscută pînă atunci îl năpădea, încuibîndu-se ca o boală în el. Nu mai apuca să doarmă o noapte întreagă. Abia punea capul jos că se și trezea cu impresia că totul îl apasă : pereții făcuți anume ca să-l țină ferecat ; tavanul scund ca să împuțineze aerul pe care îl respira ; casa i se părea o celulă ; insula o închisoare iar marea și pădurile din preajmă niște ziduri de o grosime incomensurabilă. Doar cînd mijeau zorile se simțea întrucîtva mai ușurat. Se scula plin de curaj, zicîndu-și că poate ziua aceea va aduce o schimbare ; că vreo întîmplare neprevăzută îi va deschide calea. Pe măsură însă ce ziua trecea fără peripeții, deznădejdea punea stăpînire pe el, lăsîndu-l sleit de curaj și de puteri. Cădea pe pat și zăcea așa, ca împietrit, incapabil să facă un gest, covîrșit de o imensă povară ce-i îngreuia trupul, încît negresa Agnesse, crezîndu-l istovit de un acces de friguri, îi dădea chinină cu lingura ca să-l întremeze. Atunci, de groaza singurătății, se grăbea să coboare în cîrciuma hanului căutînd compania oricui — a lui Hauguard, a unui mușteriu cu chef, a bătrînului acadian care vorbea în imagini biblice... ca să

se ameţească pălăvrăgind... Astfel află că Jeannet fusese destituit de Directorat şi înlocuit cu un agent nou, Burnel, care, după cîte se spunea, ar fi păstrat o deosebită stimă faţă de Billaud-Varennes. Ştirea îi băgase în sperieţi pe funcţionarii coloniei. Temîndu-se ca nu cumva surghiuniţii din Sinnamary să dea în vileag toate abuzurile şi jecmănelile lor, trimiseră îndată medicamente şi merinde celor mai de seamă dintre ei, ale căror învinuiri puteau să ajungă mai degrabă la urechile noului împuternicit. Se întîmpla un lucru destul de curios, şi anume, că ultimii iacobini, persecutaţi în Franţa, ridicau iarăşi capul pe meleagurile americane, unde în mod inexplicabil li se făceau tot felul de hatîruri, încredinţîndu-li-se puteri şi funcţii oficiale. Dintr-odată se stabilise un trafic atît de activ între Cayenne, Kuru şi Sinnamary, încît Esteban socoti de cuviinţă să se descotorosească de pachetele şi scrisorile pe care i le înmînase Victor Hugues. Nimic nu-l împiedica bunăoară să distrugă conţinutul pachetelor cusute în pînză de vele sau să-şi însuşească obiectele de preţ aflate în cutiile pecetluite cu ceară roşie care făceau de asemenea parte din comisionul său. În felul acesta s-ar fi despovărat de un bagaj cît se poate de compromiţător într-o vreme cînd percheziţiile poliţieneşti erau în toi, fără a fi nevoit să dea socoteală cuiva de o faptă atît de urîtă, ceva mai puţin urîtă acum cînd în situaţia principalului deportat intervenise o schimbare. Pe de altă parte, Billaud-Varennes era un personaj faţă de care simţea o puternică aversiune. Din pricină însă că frecventase o vreme înde-

lungată cercurile revoluționare, Esteban devenise superstițios. Credea, de pildă, că în anumite împrejurări, faptul de a te lăuda cu o sănătate înfloritoare sau de a-ți mărturisi bucuria putea să atragă după sine cine știe ce boală sau necaz. De asemenea credea că destinul era îndeobște neînduplecat cu cei care se bizuiau prea mult pe norocul lor. Și mai ales era convins că faptul de a nu aduce la îndeplinire o sarcină sau, în anumite cazuri, de a nu-ți da osteneala să ajuți pe un om ajuns la mare ananghie putea să provoace o paralizare a energiilor sau a înrîuririlor prielnice propriei persoane, vinovată de egoism sau de nepăsare față de o forță necunoscută ce cîntărea faptele omenești. Și văzînd că nu era chip să găsească un mijloc cît de cît posibil ca să treacă spre Paramaribo, își închipuia că împrejurările s-ar putea schimba în favoarea sa dacă s-ar strădui să îndeplinească misiunea pe care o primise din partea lui Victor Hugues. Neavînd la îndemînă un alt confident, se hotărî să-și deschidă sufletul față de Hauguard, un om obișnuit să aibă de-a face cu fel de fel de inși de toată mîna, care-și petrecea timpul între oalele sale și negresele de la han fără să-și bată capul cu probleme politice. Din cîte-i spuse hangiul, dacă răposatul Collot d'Herbois fusese privit cu dispreț de toată lumea din cauza alcoolismului, a suspinelor lui de histrion ratat și a lașităților din ultima vreme, Billaud, la rîndul său, era înconjurat de o ură care, departe de a-l intimida, avea darul să-i sporească orgoliul într-atît, încît stîrnise uimirea chiar și a celor care, indirect, sau în urma unei

dispoziții date de el și acoperite de valul uitării, erau siliți acum să îndure toate suferințele deportării. În mijlocul atîtor ființe descurajate și pocăite, slabe de înger și înăcrite, neînduratul de ieri, solitar și sălbatic, croit dintr-o bucată, nu voia să accepte nici un compromis ; dacă făcînd un pas înapoi, susținea el, istoria l-ar pune din nou în fața încercărilor prin care trecuse. ar proceda exact ca și mai înainte. Creștea într-adevăr papagali și cacatoeși, dar își alesese această îndeletnicire numai ca să poată spune, plin de sarcasm, că păsările sale, ca și popoarele, repetau cuvînt cu cuvînt orice ai fi vrut să le înveți... Esteban se gîndea să-și cruțe osteneala unui drum pînă la Sinnamary, încredințînd tot ce avea în păstrare unei persoane de nădejde pe care s-o cunoască hangiul. Care nu-i fu mirarea însă cînd Hauguard îl sfătui să stea de vorbă cu maica superioară de la Saint-Paul-de-Chârtres, pentru care Billaud-Varennes părea să aibă multă stimă, spunîndu-i „prea cuvioasă soră“, de cînd îl îngrijise în timpul unei boli grave, care-l doborîse la pat curînd după sosirea lui în colonie... A doua zi, tînărul fu primit la spital, într-o încăpere îngustă, în care se opri. cuprins de uimire, în dreptul unui impresionant crucifix agățat în fața unei ferestre deschise spre mare. Între cei patru pereți văruiți, unde singurul mobilier existent erau două taburete, unul din piele neargăsită de vită, celălalt dintr-o împletitură de păr de catîr — dialogul dintre ocean și Figură era de un stăruitor și constant patetism, dincolo de orice contingență și loc. Tot ce se putea spune despre om și despre lumea

sa, tot ce sălăşluia între lumini, semiobscurităţi şi tenebre era exprimat — o dată pentru totdeauna — în spaţiul acela cuprins între o geometrie simplă de lemn negru şi fluid şi unica imensitate a placentei universale, cu acel corp interpus, în momentul suprem al agoniei şi reînvierii sale...

Trecuse atîta timp de cînd Esteban nu avusese în faţa ochilor un chip de Crist, încît i se părea că săvîrşeşte un lucru ilicit privindu-l atît de aproape ca şi cum s-ar fi întîlnit cu o veche cunoştinţă aflată în surghiun care s-ar fi întors în ţară fără permisiunea autorităţilor. Chipul pe care-l privea, îşi dădea acum seama, fusese martorul şi confidentul copilăriei sale, mai stăruia încă la căpătîiul fiecărui pat din bătrîna casă părintească, unde probabil mai era aşteptată şi acum întoarcerea celui plecat. Şi pe urmă, era amintirea atîtor lucruri pe care le cunoşteau amîndoi. Nu era nevoie de cuvinte ca să povestească despre o anumită fugă în Egipt şi despre slăvita noapte petrecută în staul, printre regi şi păstori („mi-aduc aminte şi acum de păstoriţa de pe capacul cutiei cu muzicuţă pe care mi-au adus-o în dar cei trei magi, într-o zi de Bobotează, o zi deosebit de tristă pentru mine, fiindcă eram bolnav“) şi de neguţătorii care-şi întinseseră tarabele cu tot felul de marafeturi la intrarea templului şi despre pescarii de pe lac („îi asemuiam cu năvodarii zdrenţăroşi şi hirsuţi care umblau pe străzi şi la noi în oraş, cu calmari proaspeţi“) şi despre volbura potolită a furtunilor şi despre ramurile înverzite dintr-o anumită duminică („Sofía mi le-aducea mie

pe cele dăruite de călugărițe; erau frunze de palmier mlădioase și amărui, care timp de cîteva zile își păstrau frăgezimea, împletite printre vergelele de la pat"), precum și despre vestitul proces, despre osîndă și despre țintuirea pe cruce. „Cît timp aș fi fost eu în stare să suport?" se întreba Esteban în copilărie, gîndindu-se că nu putea fi o suferință chiar atît de cumplită să-ți străpungă cineva palmele cu niște cuie. Și făcuse de o sută de ori experiența, ințepîndu-se cu vîrful unui creion, cu un ac de brodat, cu gurguiul unui flaconaș cu oțet, pe care căuta să le înfigă cît mai adînc, fără să simtă o durere prea mare. Cu picioarele însă va fi fost probabil o încercare mai grea, fiind mult mai groase. Totuși, se prea poate ca răstignirea să nu fi fost cel mai groaznic dintre supliciile născocite de oameni. Crucea însă era în același timp ancoră și copac și era dat ca Fiul lui Dumnezeu să îndure chinurile agoniei îngemănat cu o formă de două ori simbolică, înfățișînd deopotrivă pămîntul și apa, lemnul și marea, al căror etern dialog Esteban îl surprinsese în dimineața aceea într-o încăpere îngustă din spital. Trezit din reflecțiile sale atemporale de glasul unei goarne ce începuse a suna pe meterezele fortăreței, se gîndi deodată, fără nici o tranziție, la slăbiciunea Revoluției care, în lipsa unor zeități viabile, asurzise lumea cu vacarmul unui nou *Dies Irae*. Ființa supremă era o zeitate fără istorie. Nu apăruse un Moise îndeajuns de măreț pentru a fi vrednic să asculte cuvintele tufișului de foc și pentru a încheia o alianță între cel veșnic și triburile sale alese. După cum, de asemenea, această zeitate nu se

întrupase şi nici nu sălăşluise în mijlocul pămîntenilor. Ceremoniile oficiale în cinstea fiinţei supreme nu aveau un caracter sacru ; lipsea statornicia năzuinţelor, credinţa nestrămutată în stare a face faţă eventualului şi imediatului, statornicie şi credinţă care înscriseseră pe o traiectorie multiseculară pe cel ucis cu pietre în Ierusalim ca şi pe cei patruzeci de legionari din Sebactes ; pe arcaşul Sebastian, pe păstorul Irineu, pe cărturarii teologi Augustin, Anselmo şi Toma ca şi pe mai recentul Felipe de Jesus, martirul Filipinelor, pentru cinstirea căruia numeroase altare mexicane fuseseră împodobite cu Cristoşi chinezi, făcuţi din fibre de trestie-de-zahăr, care imitau atît de perfect structura cărnii încît, pipăindu-i, mîna se trăgea înapoi înfiorată de senzaţia iluzoric a vieţii ce mai palpita încă în rana pricinuită de lance — unica lance înroşită de un asemenea destin — atunci cînd pătrunsese între coaste... Fără a simţi nevoia să se roage, pentru că nu credea, Esteban încerca un sentiment plăcut stînd aşa, singur, alături de cel răstignit, ca şi cum s-ar fi aflat din nou într-o atmosferă familiară. Dumnezeul acela era ca o moştenire ce-i aparţinea de drept ; putea să-l renege, dar făcea totuşi parte din patrimoniul celor din neamul său.

„Bună ziua“ — îi spuse el zîmbitor, cu jumătate de glas. „Bună ziua“ — răspunse, în spatele lui, vocea liniştită a maicii superioare. Esteban îi mărturisi, de la bun început, fără ocolişuri, scopul pentru care venise. „Du-te la Sinnamary ca din partea noastră — îl povăţui măicuţa — şi caută-l pe abatele Brottier, căruia poţi să-i

încredinţezi fără grijă pachetele. E singurul prieten de nădejde pe care îl are în toată colonia domnul Billaud-Varennes..." „Hotărît — îşi spuse în sinea lui Esteban — aici se petrec nişte lucruri de toată nostimada."

III

Loc de surghiun, cum era Sinnamary devenise, fără doar şi poate, unul dintre cele mai curioase ţinuturi, care aveau ceva ireal, fantastic, în sumbra realitate a mizeriei sale sordide şi a scursorilor lui. În mijlocul unei vegetaţii vechi de cînd lumea, era ca o cetate antică, bîntuită de ciumă şi străbătută de convoaie mortuare, ai cărei locuitori zugrăviţi de penelul unui Hogarth păreau să ilustreze în mod permanent şi caricatural propriile lor atribuţii şi îndeletniciri. Erau acolo preoţi care scoseseră din nou la lumină cărţile lor proscrise, slujind liturghia în catedrala pădurii : lăcaşul obştesc al indigenilor, a cărui sală comună semăna cumva cu naosul unei biserici gotice, cu căpriorii aşezaţi în unghi ascuţit, susţinînd acoperişul înalt din frunze de palmier. Erau acolo deputaţi şi, ca întotdeauna, cu părerile împărţite, guralivi, schismatici, invocînd la tot pasul exemple istorice, argumentînd cu citate din textele clasice, stăpînii unei agora care nu era de fapt decît o simplă ogradă, curtea din spate a unei cîrciumi înconjurată de ţarcuri, printre ale căror ostreţe porcii îşi vîrau rîtul ori de cîte ori discuţiile deveneau mai aprinse. Şi tot acolo era şi armata, reprezentată de incre-

dibilul Pichegru[1]. Esteban nu reuşea, cu nici un chip, să-l identifice sub trăsăturile personajului întîlnit pe meleagurile Guyanei — care dădea ordine unui batalion fantomatic, uitînd că imensitatea oceanului îl despărţea de ostaşii săi. Iar printre aceştia, taciturn, detestat ca un Atrid, tiranul de odinioară, cu care nimeni nu schimba un cuvînt, surd, absent, indiferent la ura de care era înconjurat. Copiii se opreau locului atunci cînd îl vedeau trecînd pe acela ce fusese cîndva preşedintele Iacobinilor, preşedintele Convenţiei, membru al Comitetului Salvării Publice: pe omul care încuviinţase execuţiile de la Lyon, de la Nantes, din Arras, cel care semnase Legile din Prerial, sfetnicul lui Fouquier-Tinville[2], care nu se sfiise să ceară moartea lui Saint-Just, a lui Couthon şi chiar a lui Robespierre, ca mai apoi să-l împingă pe Danton pe treptele eşafodului — ceea ce pentru negrii din Cayenne n-ar fi fost totuşi o grozăvie chiar atît de cumplită pe lîngă matricidul săvîrşit, după părerea lor, prin decapitarea unei regine care fusese, cel puţin aşa îşi închipuiau ei, crăiasa unor cuprinsuri vaste cît toată Europa. Lucrul cel mai ciudat era însă că tot trecutul acesta de tragedie,

---

[1] *Charles Pichegru* (1761—1804), general francez, s-a distins în campaniile din timpul Revoluţiei, care l-a proclamat „salvator al patriei". Uneltind cu emigranţii în favoarea monarhiei, este destituit şi deportat în Guyana. Izbuteşte să evadeze, se întoarce în Franţa şi ia parte la un complot împotriva lui Napoleon. Arestat, se sinucide în închisoare.

[2] Magistrat francez (1746—1795), a îndeplinit în timpul Revoluţiei funcţia de acuzator public.

trăit pe cea mai vastă scenă a lumii, îi conferea lui Billaud-Varennes un fel de majestate înfiorătoare, o putere de fascinaţie resimţită tocmai de persoanele care îl urau din toată inima. În timp ce alţii care ar fi putut trece drept prietenii săi îl ocoleau ostentativ, vedeai în schimb apropiindu-se de casa lui, sub cele mai neverosimile pretexte, oameni la care nici nu te-ai fi aşteptat, fie un preot breton, îmbrăcat în zdrenţe, fie un fost girondin, fie un moşier scăpătat o dată cu eliberarea sclavilor, fie un abate remarcabil prin spiritul său enciclopedic cum era, bunătoară, Brottier, la poarta căruia bătea acum Esteban, după o plictisitoare călătorie cu goeleta de-a lungul unor ţărmuri scunde, acoperite de mlaştini şi de manglieri. Puţin mai apoi veni să-i deschidă un cultivator elveţian care, judecînd după nasul lui roşu, părea să fie un straşnic băutor de vin alb. Se numea Sieger şi era şi el în aşteptarea preotului care se afla, după spusele lui, la căpătîiul unor muribunzi. „Tocmai acum cînd porcul de Jeannet s-a îndurat, în sfîrşit, să le trimită ceva doctorii, năut şi anason, deportaţii mor pe capete, cîte zece, doisprezece pe zi. Cînd o să vină Burnel n-o să mai găsească decît un nesfîrşit cimitir, la fel ca la Iracubo." Cu acest prilej Esteban află că Billaud se bizuia atît de mult pe protecţia noului agent al Directoratului încît se şi pregătea în vederea funcţiei importante care cu siguranţă avea să-i fie încredinţată în colonie, redactînd între timp un program întreg de reforme administrative. Posomorît, imperturbabil, noul Oreste se preumbla prin împrejurimile tîrgului pe înserat, totdeauna corect

îmbrăcat, într-un contrast izbitor cu neglijența din ce în ce mai vădită a multora dintre surghiuniți ale căror luni de suferință puteau fi socotite dintr-o singură ochire, slinul și rupturile hainelor de pe ei aflîndu-se într-un hal fără hal. Noii veniți se simțeau crescînd peste măsură în propriii lor ochi, plini de demnitatea pe care le-o insuflau veșmintele lor într-o lume de ființe gîrbove și despuiate. Înconjurat de oameni care se tînguiau și de învinși, magistratul înălța fruntea, făgăduindu-le tuturor că în curînd îl vor vedea la Paris, înfricoșîndu-i și pedepsindu-i pe dușmanii săi ; comandantul militar în dizgrație își purta, în văzul tuturor, galoanele, pomenind mereu despre ofițerii „săi" și despre tunurile „sale". Cel care încetase pe veci de a mai fi ceva se considera însă reprezentantul poporului. Autorul uitat compunea versuri satirice și cîntece menite a răzbuna niște inși pe care chiar rubedeniile lor îi socoteau răposați. Care cum îi venea se apuca să-și scrie memoriile, să redacteze apologii, istorii ale Revoluției sau fel de fel de teorii despre Stat, care erau citite apoi în grup filă cu filă, la umbra unui roșcov sau a unui tufiș de bambus. Această revărsare de orgoliu, dușmănie și disperare închipuia un fel de dans macabru, în care toți se făleau cu rangurile și demnitățile lor, pe cînd foamea, boala și moartea își și puseseră pecetea asupra lor. Cutare își punea nădejdea în prietenia nu știu cărui înalt personaj, cutare în tenacitatea unui avocat, iar cutare într-o neîntîrziată revizuire a „cazului său". Mai apoi însă, înapoindu-se la colibele lor, își vedeau iarăși picioarele roase de insectele ce le intrau pe sub

unghii şi în fiecare dimineaţă se trezeau din somn cu noi ulceraţii pe trupurile mîncate de abcese şi rîie. Întotdeauna se întîmpla acelaşi lucru la început : cînd noii veniţi mai aveau cît de cît energie, alcătuiau comunităţi după sistemul Rousseau, împărţindu-şi îndatoririle, stabilind orarii, căutînd să păstreze o anumită disciplină şi citînd mereu *Georgicele*, pentru a prinde curaj. Porneau să repare coliba rămasă liberă după moartea ultimilor locatari ; se duceau după lemne şi apă, în timp ce majoritatea se îndeletniceau cu tăierea copacilor, cu desţelenitul paraginilor şi cu semănatul grînelor. Mai cu vînatul, mai cu pescuitul trăgeau nădejde să apuce timpul primei recolte. Şi cum nici magistratul nu putea să-şi terfelească unicul său veston, nici comandantul militar să-şi strice uniforma strălucitoare, se îmbrăcau cu toţi în haine de pînză groasă şi cu cămăşi de etamină, pătate imediat cu răşină şi mîzgă vegetală, care nu ieşea la spălat.

Cu timpul toţi căpătau o înfăţişare de muncitori pălmaşi, aidoma celor zugrăviţi de Le Nain, cu bărbi hirsute şi ochii din ce în ce mai înfundaţi în cap. Moartea, harnică şi zeloasă, pornea la treabă o dată cu ei, însoţindu-i pas cu pas cînd se duceau să plivească buruienile, să răstoarne brazdele şi să arunce sămînţa pe ogor. Unul începea să aibă călduri ; altul să vomite fiere verzuie, iar cel de-al treilea avea pîntecele umflat şi răscolit de bolboroseli. Între timp plantele sălbatice cotropeau loturile defrişate, pe care semănăturile se iroseau mîncate încă de cînd începeau să încolţească de felurite lighioane. Şi nu mai rămîneau decît nişte cerşetori în zdrenţe

care se încăpăţînau să scoată ceva din munca pămîntului, în momentul cînd se dezlănţuiau ploile, atît de îmbelşugate, de năprasnice, încît într-o dimineaţă se trezeau cu apa pînă la genunchi în locuinţele inundate, împresuraţi de rîuri ce-şi ieşiseră din matcă şi de păşuni care musteau saturate de apă. Era prilejul cel mai nimerit pentru negri ca să le facă tot felul de farmece coloniştilor improvizaţi, socotindu-i nişte uzurpatori oploşiţi în chip samavolnic pe acele pămînturi asupra cărora, oricum, ar fi putut avea şi ei pretenţii. De fiecare dată cînd se trezeau din somn, magistratul, comandantul militar, reprezentantul poporului se vedeau ameninţaţi de cele mai ciudate lucruri, pe cît de înspăimîntătoare, pe atît de enigmatice ; o hîrcă de bou, cu coarnele vopsite în roşu, aşezată în faţa colibei sau tigve de dovleac pline cu oscioare, boabe de porumb şi pilitură de fier ; ori pietroaie care aduceau a figură umană, cît de cît incrustate cu scoici în chip de ochi şi dinţi. Apoi pietricele învelite în cîte o bucată de pînză muiată în sînge ; găini negre agăţate de buiandrug cu capul în jos ; sau şuviţe de păr omenesc, ţintuite pe uşă cu un cui a cărui provenienţă era cu totul misterioasă prin partea locului, unde fiece cuişor era la mare preţ, bătut fără să se fi auzit o singură lovitură de ciocan. Surghiuniţii păreau înconjuraţi de o atmosferă de farmece şi blesteme, ţesută din norii negri ce stăteau gata să se prăvălească peste acoperişuri. Unii, ca să se liniştească, îşi aminteau de vrăjitoarele din Bretania sau de fermecătorii din Poitou, fără să poată însă adormi tihniţi atîta vreme cît se ştiau

împresurați, pîndiți, cercetați de magicienii nocturni care niciodată nu lăsau vreo urmă, folosindu-se de tot felul de semne misterioase pentru a da de știre c-au trecut pe acolo. Ciuruite de invizibile molii, uniforma comandantului militar, vestonul magistratului, ultima cămașă a tribunului, într-o bună zi le rămîneau ferfenițite în mînă, dacă nu cumva un șarpe cu clopoței, ascuns în buruieni, salva pe loc situația cu implacabila iuțeală a unui resort declanșat printr-o năprasnică zvîcnire a cozii. În cîteva luni trufașul magistrat, țanțoșul comandant militar, fostul tribun, reprezentantul poporului, preotul refractar, acuzatorul public, polițistul delator, personajul influent de odinioară, avocatul sforar, monarhistul renegat, adeptul lui Babeuf care preconiza desființarea proprietății particulare deveniseră niște făpturi vrednice de plîns, care umblau în zdrențe, tîrîndu-și pașii spre o groapă clisoasă și rece, a cărei cruce cu nume cu tot avea să fie ștearsă de pe fața pămîntului o dată cu căderea primelor ploi. Și ca și cînd paharul n-ar fi fost destul de plin, peste aceste cîmpii ale morții se abătea uneori stolul de păsări răpitoare al unor mărunți funcționari coloniali, traficanți de rapăn și jeg care, în schimbul unei promisiuni fie ca să expedieze o scrisoare, fie ca să le aducă un chirurg, fie ca să le facă rost de vreo doctorie, de cîte o sticlă de tafia sau de ceva merinde, le luau verigheta sau vreun breloc ori medalion de familie — orice amintire păstrată pînă atunci din răsputeri, ca o ultimă rațiune a existenței.

Începuse să se întunece afară cînd Sieger, sătul de atîta așteptare, îi propuse lui Esteban să

treacă pe la locuința celui mai detestat om din colonie unde s-ar fi putut să-l găsească pe abatele Brottier. Pînă atunci Esteban nu se simțise de loc îndemnat să-l vadă în carne și oase pe faimosul surghiunit ; aflînd însă că foarte curînd acesta s-ar putea să se bucure de oarecare autoritate în Cayenne, se decise să-l însoțească pe elvețian. Și, cu inima împărțită între curiozitate și teamă, intră într-o coșmelie dărăpănată, în interiorul căreia însă domnea o curățenie desăvîrșită ; așezat într-un fotoliu ros de termite, Billaud, a cărui privire lăsa să se vadă un dezgust încuibat de luni și luni de zile în sufletul lui, citea niște jurnale vechi.

IV

Monstru plin de trufie
Goya

Atitudinea condescendentă și oarecum distantă cu care „teribilul“ de odinioară primi pachetele trimise de Victor Hugues avea ceva din demnitatea unui monarh detronat. Fără a se arăta prea curios să afle cel puțin ce cuprind plicurile sigilate, îi oferi lui Esteban un loc la masa lui și un pat, pe care îl numi circumspect „lacedemonian“ — ca să se odihnească peste noapte. Se interesă apoi dacă în Guadelupa aveau ceva vești mai noi, din cele care nu apucaseră încă să ajungă în această „cloacă a lumii“ așa cum era, după părerea lui, Cayenne. Auzind că Victor Hugues fusese chemat la Paris pentru a da socoteală de

felul cum înțelesese să guverneze, se ridică în picioare, izbucnind furios din senin: „Așa va să zică!... Așa!... imbecilii ăștia i-au pus gînd rău, vor să scape de el, de el care a făcut tot ce i-a stat în puteri ca insula să nu devină colonie engleză. Acum au să piardă Guadelupa și n-ar fi de mirare ca pînă la urmă perfidul Albion să înghită și Guyana noastră." („Nu și-a schimbat prea mult stilul", își spuse Esteban, amintindu-și că tradusese cîndva un discurs al lui Billaud, ce făcuse vîlvă la vremea lui și în care acesta atacase „Perfidul Albion" pentru că se străduia să „pună stăpînire pe mări, împînzind oceanul cu fortărețe plutitoare".) Tocmai atunci însă sosi și abatele Brottier, peste măsură de indignat de spectacolul la care asistase: ca să mîntuie mai degrabă cu morții din ziua aceea, soldații din garnizoana neagră aflată la Sinnamary săpaseră niște gropi revoltător de mici, sărind cu picioarele pe burta cadavrelor ca să le silească să intre într-o scobitură în care abia dacă putea să încapă o oaie. În alte părți nici nu-și mai dădeau osteneala să poarte pe năsălii trupurile neînsuflețite, mulțumindu-se să le tîrască de picioare pînă în locul unde trebuiau să fie înhumate. „Și totuși au mai rămas cinci neîngropați; i-au lăsat așa cum erau, legați în hamacuri, deși începuseră să miroasă, sub cuvînt că s-au săturat să tot care atîtea stîrvuri. În noaptea asta morții și viii vor dormi laolaltă în casele din Sinnamary." (Fără să vrea, lui Esteban îi veni în gînd un alt paragraf din același discurs rostit de Billaud cu patru ani în urmă: „Moartea este un apel la egalitate pe care un popor liber se cuvine să-l

consacre printr-o mărturie publică menită să-i amintească la tot pasul acest avertisment necesar. O ceremonie funebră este un omagiu şi în acelaşi timp o consolare capabilă să şteargă chiar şi pecetea cumplită a morţii : este ultimul rămas bun al naturii".) „Şi cînd te gîndeşti că le-am dat libertate unor oameni ca ăştia !" spunea Billaud, revenind la ideea lui fixă care-l urmărea de cînd sosise la Cayenne. „Ar fi totuşi exagerat să privim decretul din Pluviôse ca pe o nobilă eroare a umanitarismului revoluţionar — observă ironic Brottier, cu dezinvoltură, ca unul care-şi îngăduia să stea la discuţie cu „Teribilul". În momentul cînd Santhonax, la Santo-Domingo, a fost convins că spaniolii vor invada colonia, a proclamat cu de la sine putere, cu propriile sale riscuri, eliberarea negrilor din sclavie. Asta s-a întîmplat cu un an înainte ca dumneavoastră să lăcrimaţi de entuziasm în faţa Convenţiei, decretînd statornicirea deplinei egalităţi între toţi locuitorii posesiunilor franceze de peste ocean. În Haiti au procedat aşa ca să se descotorosească de spanioli, în Guadelupa ca să scape mai sigur de englezi, iar aici, ca să le vină de hac marilor proprietari şi acadieni din vechea generaţie care ar fi fost gata oricînd să dea mîna cu englezii şi olandezii, ca nu cumva ghilotina de la Pointe-à-Pitre să ajungă la Cayenne. Simplă politică colonială !" „Şi cu cele mai proaste rezultate, adăugă Sieger, care rămăsese fără braţe de muncă în urma decretului din Pluviôse. Santhonax a şters-o la Havana. Acum şi negrii din Haiti cer independenţa." „La fel ca

și aici, zise Brottier, amintindu-le că pînă în momentul acela în Guyana fuseseră date peste cap două conspirații ale partizanilor libertății absolute, dintre care cea de-a doua se credea, poate pe nedrept, că fusese pusă la cale de Collot d'Herbois (fără voia lui, Esteban pufni în rîs, spre nedumerirea celorlalți, gîndindu-se că poate Collot ar fi vrut să creeze un fel de Coblenz al negrilor din acele ținuturi). „Mi-aduc aminte și acuma — continuă Sieger — de proclamația ridicolă afișată din ordinul lui Jeannet pe toate zidurile orașului, prin care se aducea la cunoștința cetățenilor marele eveniment." Și cu un glas cavernos, zise: „De azi înainte nu vor mai exista stăpîni și sclavi... Cetățenii negri considerați pînă la această dată fugari se pot întoarce alături de frații lor, lîngă care vor fi în deplină siguranță și vor afla protecția și bucuria chezășuită prin folosința drepturilor omului. Cei care erau sclavi sînt în măsură să trateze de la egal la egal cu foștii stăpîni în privința muncilor pe care le au de terminat sau le vor îndeplini pe viitor." Și revenind la tonul firesc: „Tot ce a reușit să facă Revoluția franceză în America a fost să legalizeze o mare bejenie care se desfășoară, fără încetare, din secolul al XVI-lea și pînă acum. Negrii nu v-au așteptat pe dumneavoastră ca să se proclame liberi de nenumărate ori." Și dovedind o cunoaștere temeinică a cronicilor americane, lucru destul de rar pentru un francez (dar în același moment Esteban își aminti că de fapt Sieger era elvețian), cultivatorul se apucă să treacă în revistă

răscoalele negrilor care cu o tenacitate uluitoare se ținuseră lanț pe continent... Ciclul fusese inaugurat în Venezuela în răpăitul clocotitor al tobelor, atunci cînd negrul Miguel, ridicîndu-se cu minerii din Buría, întemeiase un regat pe niște meleaguri atît de albe și strălucitoare încît păreau așternute cu fărîmituri de cleștar. Și în locul tuburilor de orgă ce ar fi trebuit să întîmpine cu freamătul lor ceremonia ungerii domnești, răsunaseră doar bețele de bambus lovite în cadență de pămînt în timp ce un episcop, de felul lui congolez sau yoruba, despre a cărui existență nu se știa nimic la Roma, dar care purta totuși mitra și cîrja, așezase coroana strălucitoare pe fruntea negresei Guiomar, soția primului monarh african din America: Guiomar avînd aceeași putere ca și Miguel... Pe urmă tobele începuseră să bată din nou, de data asta în Defileul Negrilor, în Mexic, și de-a lungul coastei, la Veracruz, unde viceregele Martin Enriquez, drept pedeapsă, poruncise să fie castrați toți fugarii „chiar dacă nu s-ar fi dovedit că săvîrșiseră vreun delict sau se dedaseră la violențe"... Chiar dacă acele încercări fuseseră zădărnicite, șaizeci și cinci de ani în șir avea să rămînă în picioare puternica Redută a Palmierilor, înălțată în inima pădurii braziliene de către vestita căpetenie a răsculaților Ganza-Zumba, redută de ale cărei firave metereze din lemn și fibre aveau să se zdrobească peste douăzeci de expediții militare olandeze și portugheze, înzestrate cu o artilerie fără nici o eficacitate împotriva unei strategii ce scotea din nou la lumină vechile și-

retlicuri ale războaielor numide, folosindu-se uneori de animale pentru a-i băga în sperieți pe albi. Gloanțele nu aveau nici o putere asupra lui Zumbi, nepotul regelui Zumba, comandantul oștilor ai cărui oameni zburau din copac în copac prin frunzarele pădurii, căzînd peste coloanele dușmane ca fructele coapte... Și războiul palmierilor avea să mai țină încă patruzeci de ani, în timp ce fugarii negri din Jamaica se afundau în junglă pentru a întemeia un stat liber, sortit să dureze timp de aproape un secol. Coroana Britanică se văzuse nevoită să caute a-i îndupleca pe fugari pentru a duce tratative cu ei ca de la guvern la guvern, promițînd conducătorului lor, un cocoșat, anume Old Cudjoe, dezrobirea tuturor oamenilor săi și o mie cinci sute de acri de pămînt pe care aceștia urmau să-i ia în stăpînire... ! Zece ani mai tîrziu tobele răsunau în Haiti : În regiunea Cap Haitien, mahomedanul Mackandal, un ciung căruia i se atribuiau puteri licantropice, pusese la cale o revoluție bazată pe tăria otrăvurilor, strecurînd prin case și prin herghelii niște substanțe toxice necunoscute, care aveau un efect fulgerător omorînd pe loc și oameni și animale. Abia pierise vrăjitorul ars pe rug în piața publică, și Olanda trebuise să adune în grabă o oaste de mercenari europeni ca să dea piept, în pădurile din Surinam, cu gloatele înfricoșătoare de fugari negri conduse de trei căpetenii populare, Zan-Zan, Boston și Araby, din pricina cărora colonia era amenințată să se ducă de rîpă. Patru campanii istovitoare nu reușiseră a nimici cu desăvîrșire o lume secretă ce cunoștea graiul copacilor, al blănurilor

şi al fibrelor şi care, în cele din urmă, se risipise prin cătunele pitite în adîncul nepătrunselor desişuri, unde se întorsese la cultul zeilor ancestrali... S-ar fi părut că albii izbutiseră, în sfîrşit, să restabilească ordinea lor pe continent, cînd cu şapte ani în urmă, un alt negru răzvrătit, tot mahomedan, Bouckman, tăbărîse în pădurea Caiman din Santo-Domingo, dînd foc la case şi pustiind plantaţiile. Şi nu erau nici trei ani de cînd negrii din Jamaica se răsculaseră din nou ca să răzbune osîndirea celor doi hoţi supuşi la cazne în Trelawney-Town. Şi pentru ca şi ultima răscoală să poată fi înăbuşită, fuseseră mobilizate trupele din Fort Royal şi se aduseseră la Montego-Bay haite de cîini dresaţi, din Cuba. În momentul acela chiar, mulatrii din Bahia făceau să răsune din nou tobele ; de astă dată era vorba de o „Rebeliune a Croitorilor" care cereau, în ritm de macumba, privilegiul egalităţii şi al fraternităţii ; în felul acesta tobele djuka se alăturaseră Revoluţiei franceze... „De unde se poate vedea lămurit — rosti în încheiere Sieger — că faimosul decret din Pluviôse n-a adus nimic nou pe aceste meleaguri, decît doar un motiv în plus pentru ca gloatele de fugari să ia ca şi pînă acum drumul bejeniei". „Parcă nu-ţi vine să crezi — zise după o pauză Brottier — că negrii din Haiti n-au vrut cu nici un preţ să accepte ghilotina. Sonthonax n-a apucat s-o folosească decît o singură dată. Negrii au dat buzna să vadă cum se decapitează un om. Înţelegînd cum merge treaba, au năvălit cu toţii, furioşi, asupra maşinăriei şi au făcut-o bucăţi." Abatele azvîrlise săgeata, ştiind precis unde tre-

buia să bată. „A fost nevoie de măsuri chiar atît de severe pentru a se restabili ordinea în Guadelupa ?", întrebă Billaud, care, cu siguranță, era la curent cu tot ce se întîmplase prin partea locului. „Mai ales la început — răspunse tînărul — cînd ghilotina era în piața Victoriei". „Cumplită realitate, cînd te gîndești că nu cruță nici bărbații nici femeile", spuse Sieger, într-un fel destul de echivoc. „Cu toate astea nu-mi amintesc să fi fost ghilotinată acolo vreo femeie" întîmpină Esteban, dîndu-și seama în aceeași clipă că observația lui nu căzuse prea bine. Grăbindu-se să schimbe vorba, abatele se încurcă într-o serie de considerații generale. „Numai albii sînt în stare să supună femeile la rigorile unor legi atît de aspre. Negrii schingiuiesc, violează, spintecă, dar sînt incapabili să execute cu sînge rece o femeie. Cel puțin nu cunosc nici un exemplu de felul acesta." „Pentru ei femeia este un pîntece", spuse Esteban. „Iar pentru noi o scăfîrlie, adăugă Sieger. Să porți un pîntece între șolduri este un destin. Să porți o scăfîrlie pe umeri este o responsabilitate." Billaud ridică din umeri în semn că butada elvețianului nu avea nici un haz. „Dar despre ce discutam mai înainte ?" rosti el cu un surîs ușor, care abia flutură pe chipul de obicei atît de impasibil încît niciodată nu puteai ști dacă era într-adevăr atent la conversație sau se gîndea la altceva. Cultivatorul reluă firul expunerii sale în legătură cu fugarii : „Tot ce știu e că Bartolomé de las Casas a fost unul dintre cei mai mari criminali din istoric. A ridicat acum aproape trei secole o problemă

atît de gravă încît aş putea spune că depăşeşte în importanţă chiar un eveniment atît de extraordinar ca Revoluţia. Grozăviile petrecute la Sinnamary, la Kuru, la Conamama, la Iracubo vor ajunge să fie privite de nepoţii noştri ca nişte infime peripeţii adăugate la atîtea alte suferinţe omeneşti, pe cînd problema negrilor va rămîne mai departe în picioare. Abia am legalizat răzmeriţa din Santo-Domingo şi iată că se şi grăbesc să ne alunge de pe insulă. Mai încolo să vedeţi că vor cere să trăiască pe picior de deplină egalitate cu albii. „Aşa ceva n-au să obţină niciodată", exclamă Billaud. „Şi de ce?" întrebă Brottier. „Pentru că sîntem deosebiţi. Sînt visuri filantropice din care m-am trezit, domnule abate. E o mare distanţă de la un numid la un roman. Un garamanta nu e tot una cu un atenian. După cum acest «Pontus Euxinus» pe ţărmurile căruia ne aflăm în surghiun nu e totuna cu Mediterana"... În momentul acela intră în odaie Brigida, tînăra slujnică a lui Billaud, care tot umblînd încolo şi încoace, cînd la bucătărie, cînd în odaia folosită ca sufragerie în care toate lucrurile erau vraişte, atrăsese atenţia lui Esteban prin fineţea neobişnuită a trăsăturilor ei, cu atît mai mult cu cît fata avea figură nici mulatră nici metisă. Să tot fi avut treisprezece ani, dar corpul ei mlădiu era destul de împlinit, cu rotunzimi ce se conturau sub pînza grosolană a rochiei. Venise să-i înştiinţeze respectuoasă şi cuminte că cina — un ghiveci copios cu cartofi, banane şi pastramă — era servită. Billaud se duse să aducă o sticlă cu vin, un lux neaşteptat de care

se bucura numai de trei zile, şi cîteşipatru se aşezară la masă, fără ca Esteban să fi reuşit însă să se dumirească prin ce concurs de împrejurări neobişnuite se legase o atît de ciudată prietenie între omul detestat de toată colonia, abatele care poate tocmai datorită lui se afla aici, în surghiun, şi cultivatorul calvinist, ruinat din pricina ideilor pe care le întruchipa stăpînul casei. Tot timpul mesei nu discutară decît politică.

Se spunea că Hoche[1] murise otrăvit. Că popularitatea lui Bonaparte creştea din zi în zi. Că printre hîrtiile lăsate de Incoruptibil se găsiseră nişte scrisori care arătau că atunci cînd fusese răsturnat în urma evenimentelor din Thermidor, se pregătea să plece în străinătate, unde avea unele bunuri personale puse la păstrare. De o bună bucată de vreme lui Esteban începuse să i se facă lehamite de toate veşnicele pălăvrăgeli pe socoteala ambiţioşilor la ordinea zilei sau a puternicilor din ajun. Toate discuţiile în acea perioadă se învîrteau în jurul aceluiaşi subiect. Tînărul ajunsese să dorească prilejul de-a asista la o conversaţie tihnită despre cetatea divină, despre viaţa castorilor sau minunile electricităţii. Nu era nici opt, cînd, biruit de un somn cotropitor, se scuză pentru că moţăise pînă atunci şi ceru voie să se întindă pe laviţa pe care Billaud îl poftise să doarmă. Luă în mînă o carte lăsată de cineva pe un scăunaş. Era un roman de

[1] *Louis-Lazare Hoche* (1768—1797), unul dintre cei mai importanţi generali din timpul Revoluţiei.

Ann Radcliffe[1]: *Italianul sau Confesionalul Penitenților Negri*. Citi la întîmplare o frază care i se păru anume scrisă pentru el: *Alas! I have no longer a home: a circle to smile wescome upon me. I have no longer even one friend to support, to retain me! I am a miserable wanderer on a distant shore!...*[2]

Cînd se trezi trecuse de miezul nopții: în camera de alături, Billaud-Varennes, gol pînă la brîu din pricina zăpușelii, scria la lumina unui opaiț. Cînd și cînd se plesnea zdravăn cu palma peste umeri sau peste ceafă strivind cîte o gînganie ce-l necăjea. Lîngă el ședea tolănită pe un pat hodorogit tînăra Brigida, fără nimic pe ea și-și vîntura sînii și coapsele cu un număr vechi din *La décade philosophique*.

V

Toată luna octombrie — un octombrie bîntuit de furtuni, cu ploi năprasnice în timpul nopții și cu călduri insuportabile dimineața, întrerupte la amiază de cîte o răpăială ce nu făcea decît să sporească și mai mult năduful din pricina aburilor ce împînzeau aerul cu miros de țărînă, de

---

[1] *Ann Ward Radcliffe* (1764—1823), scriitoare engleză, autoare de romane și note de călătorie. Romanul citat datează din 1797.

[2] *Vai! Nu mai am un cămin: un cerc de zîmbete care să mă înconjoare! Nu mai am un prieten care să mă sprijine, să mă rețină! Sînt un biet pribeag pe un țărm îndepărtat!...* (În lb. engleză.)

cărămidă și de cenușă udă — Esteban se află într-un permanent impas sufletesc. Moartea abatelui Brottier, răpus în timpul unei scurte șederi la Cayenne, de ciuma pe care probabil o adusese cu sine de la Sinnamary, îl tulburase peste măsură. Tînărul se bizuise întrucîtva pe influențele de care presupunea că răzbătătorul și descurcărețul preot s-ar fi putut să dispună ca să găsească mijlocul de a ajunge la Surinam. Acum însă, cînd nu mai avea pe nimeni căruia să i se poată destăinui, Esteban trebuia să rămînă mai departe prizonierul unui întreg oraș, al unei țări întregi, încătușat ca într-o temniță. Și această țară se întîmpla să fie acoperită pe tot cuprinsul ei de niște desișuri atît de nepătrunse, încît singura ieșire posibilă nu era decît marea, ieșire închisă cu uriașele zăvoare ale hîrțogăriei, cu neputință de desferecat. Se constata în epoca respectivă o înmulțire prodigioasă a hîrtiilor, un adevărat potop universal de documente cu tot felul de sigilii și peceți, semnături și parafe purtînd diferite denumiri ce epuizau o serie întreagă de sinonime cum ar fi „foaie de călătorie", „răvaș de drum", „pașaport", precum și orice alte cuvinte venite să exprime permisiunea de a trece dintr-o țară într-alta, dintr-un ținut într-altul, ba uneori chiar dintr-un oraș într-altul. Birarii, dijmarii, taxidarii din porturi, accizarii și vameșii de altă dată nu făceau decît să prefigureze în mod pitoresc armata de polițiști și de politicieni care se străduiau acum pretutindeni — unii de frica revoluției, alții de spaima contrarevoluției — să restrîngă libertatea oamenilor, îngrădindu-le primordiala, fecunda, creatoarea posibi-

litate de a se deplasa pe suprafața planetei pe care le fusese hărăzit să trăiască. Esteban își ieșea din sărite și tremura tot, furios, cînd se gîndea că ființa omenească, lepădîndu-se de ancestral, de instincte nomade, întocmise în așa fel lucrurile încît libertatea sa suverană de mișcare ajunsese să depindă de o simplă fițuică. „Fără doar și poate“ — își spunea el — „nu sînt făcut să fiu ceea ce se înțelege azi printr-un bun cetățean.. Toată luna aceea în Cayenne domni harababura, zavera și învălmășeala. Îndîrjit din pricina mazilirii sale, Jeannet asmuțise milițiile negre împotriva trupelor alsaciene care cereau sus și tare să li se plătească solda pe cîteva luni în urmă. Speriat însă de isprava lui, se grăbise să anunțe o iminentă blocadă pe care niște escadre nord-americane o pregăteau împotriva coloniei, fluturînd sub ochii cetățenilor spectrul unei posibile înfometări, astfel că lumea cuprinsă de panică făcea coadă în fața băcăniilor. „Așa o să termine de vîndut toate mărfurile pe care le mai are prin magazii, pînă nu apucă alții să pună mîna pe ele“, zicea Hauguard, ca unul care cunoștea de mult toate matrapazlîcurile coloniale... La începutul lunii noiembrie însă, încordarea scăzu brusc o dată cu sosirea lui Burnel pe bordul fregatei *L'Insurgée* salutată cu salve de tunuri de artileria din port. Îndată ce descinse la palatul guvernamental, noul agent al Directoratului, fără să-și mai piardă vremea cu cei care așteptau ticsiți în anticameră, dornici să-l „informeze“ despre o mulțime de lucruri, trimise la Sinnamary după Billaud-Varennes, pe care-l întîmpină cu tot fastul, îmbrățișîndu-l în văzul

tuturor, spre spaima unora care-şi închipuiau că Teribilul de odinioară era cu desăvîrşire uitat. În Cayenne, se răspîndi zvonul că, închişi amîndoi trei zile în şir într-unul din birourile palatului unde li se serveau chiar şi gustările frugale, compuse din brînză şi vin, dintre mese, cercetaseră împreună o serie de probleme politice locale. Probabil că totodată examinaseră şi situaţia deportaţilor, de vreme ce cîţiva dintre bolnavii din Kuru fuseseră aduşi pe neaşteptate la Sinnamary. „De, cam tîrziu“ — bombănea Hauguard printre dinţi. „Oamenii mor pe capete la Conamama Kuru şi Iracubo, în lunile cele mai bune, mortalitatea este cam de treizeci la sută. Ştiu bunăoară că dintr-un lot de cincizeci şi opt de prizonieri aduşi anul trecut pe corabia *La Bayonnaise* n-au mai rămas în viaţă decît doi. Printre cei care s-au prăpădit în ultima vreme era şi un savant, Havelange, rectorul universităţii din Louvain.“ Avea dreptate hangiul, deportarea îşi depăşise menirea în acele lagăre ale morţii, presărate cu morminte şi oseminte deasupra cărora se roteau vulturii negri. Patru fluvii mari din Guyana împrumutaseră numirile lor, indigene, vastelor cimitire ale oamenilor albi decedaţi în majoritate, pentru că rămăseseră credincioşi unei religii pe care de aproape trei secole omul alb se străduia s-o răspîndească printre indienii din America... Elveţianul Sieger, care venise în oraş ca să trateze în mod discret cumpărarea unei moşii pentru Billaud-Varennes, îi destăinui lui Esteban un lucru suprinzător, care arăta în ce

măsură un anumit spirit iacobin *enragé* [1] caracteristic pentru clubul cordelierilor, se manifesta din nou în sînul guvernului din Cayenne: Burnel, sprijinit pe sub mînă de Directorat, avea misiunea de a trimite agenți secreți la Surinam, cu scopul de a pune la cale o răscoală generală a sclavilor — sub egida decretului din Pluviôse anul II — ca mai apoi să poată anexa această colonie, trădare incalificabilă, cu atît mai mult cu cît Olanda era, pentru moment, unica aliată leală pe care o avea Franța în acea parte a lumii. În aceeași noapte, Esteban îl pofti pe elvețian la el în cameră, unde cinstiră cele mai alese vinuri de la han, împreună cu slujnicele Agnesse și Scholastique, care nu așteptară prea multe rugăminți ca să-și scoată bluzele și fustele; Hauguard, de fel scandalizat de toanele oaspeților săi, se dusese să se culce.

După ce dormiră zdravăn ca după chef, tînărul își spuse păsul lui Sieger, rugîndu-l să-i facă rost, cu trecerea de care se bucura, de un răvaș de drum pentru Surinam: „Acolo — îl încredință el cu un gest de complicitate — aș putea să aduc servicii foarte utile, ca propagandist sau agitator". „Ai dreptate s-o ștergi de aici" — încuviință celălalt. „Țara asta nu poate să-i intereseze decît pe cei care umblă după învîrteli și care se cheamă că sînt prietenii guvernului. Ori ești politician, ori om de paie. Dumneata ai reușit să-i cîștigi simpatia lui Billaud. O să încercăm să-ți obținem hîrtiile de care ai nevoie"... O săptămînă mai tîrziu

[1] Turbat (în lb. franceză).

corabia *La Diomède*, care între timp îşi schimbase numele în *L'Italie Conquise*, ridica ancora, îndreptîndu-se spre colonia vecină pentru a încerca să desfacă pe piaţă (de astă dată în profitul lui Burnel), o încărcătură de mărfuri capturate în largul mării de căpitanii vaselor lui Jeannet.

În momentul cînd Estcban, după o aşteptare chinuitoare în atmosfera deprimantă de mizerie sordidă ce domnea la Cayenne, într-o lume a cărei istorie era în întregime urzită din jafuri, epidemii, omoruri, deportări, agonii colective — se trezi pe străzile oraşului Paramaribo, avu impresia că nimerise într-un oraş spilcuit şi împodobit ca pentru o zi mare — oraş care amintea prin anumite particularităţi de o chermesă flamandă, iar prin altele, mult mai numeroase, de o ţară tropicală unde toată lumea trăia în huzur. Un belşug şi o prisosinţă fără seamăn părea că se revărsaseră pretutindeni, pe bulevardele sădite cu portocali, tamarini şi lămîi, străjuite de case arătoase şi primitoare de lemn cu cîte trei sau patru caturi, ale căror ferestre fără geamuri erau acoperite cu perdele de tul. În încăperi se lăfăiau dulapuri mari, ticsite cu tot ceea ce o viaţă chivernisită putea să adune mai bun, iar sub reţelele apărătoarelor de ţînţari, din tul şi ele, se legănau hamacuri încăpătoare cu franjuri de fir. Pentru Esteban ieşeau iar la iveală candelabrele şi sfeşnicele cu zorzoane de sticlă, oglinzile cu ape adînci, brizbizele şi cristalele din copilăria sa. Butoaiele se rostogoleau pe rampele de încărcare ; gîscanii

sîsîiau în curţile pentru orătănii ; surlele garnizoanei se luau la întrecere, iar sus, pe meterezele fortului Zelanda, o caraulă vestea perindarea orelor pe cadranul solar, bătînd cu ciocanul într-un clopot cu un gest circular de automat. În preajma măcelăriilor în care se vindea carne de broască ţestoasă şi pulpă de berbec împănată cu usturoi, Esteban reîntîlnise prin băcănii tot felul de minunăţii pe care începuse să le uite : bere Porter, şunci vîrtoase de Westfalia, somon şi ţipari afumaţi, fileuri de peşte marinat cu capere şi foi de dafin şi muştarul picant de Durham. Pe apele fluviului pluteau bărci cu prova aurită şi cu felinar la pupa, ai căror luntraşi negri, cu cîte un şorţ alb încins la brîu, vîsleau printre corturi şi baldachine de mătase în culori deschise sau de catifea de Genova.

În această nouă Olandă de peste ocean viaţa pe care o duceau locuitorii ajunsese la un asemenea rafinament încît parchetele de mahon erau frecate în fiecare zi cu portocale amare, al căror suc, impregnîndu-se în lemn, răspîndea o plăcută aromă de mirodenii. Biserica catolică, templele protestante şi luterane, sinagoga portugheză, sinagoga germană, cu clopotele şi orgele lor, cu canoanele, imnurile şi psalmodiile ce făceau să răsune sfintele locaşuri duminica şi la zile mari, la Crăciun ca şi la Sărbătoarea Marii Iertări, la Paştile evreiesc ca şi în Sîmbăta Mare, cu scripturile şi liturghiile lor, cu lumînările aurite, făcliile, sfeşnicele somptuoase aprinse la Hanukkah-Menorah se înălţau în faţa ochilor lui Esteban ca nişte simboluri ale unei

toleranțe pe care omul, în anumite părți ale lumii, se străduise să le cucerească și să le apere fără șovăială împotriva inchizițiilor religioase sau politice... În timp ce mărfurile de pe vasul *L'Italie Conquise* erau descărcate și puse în vînzare, tînărul hoinărea pe țărmurile fluviului Surinam, care servea drept scăldătoare pentru întreg orașul, interesîndu-se cît de des ancorau în port vasele nord-americane, printre care auzise că s-ar fi aflat și o corabie ușoară cu pînze numită *Arrow*. Fără a îndrăzni să spere că șederea lui în Paramaribo s-ar putea să coincidă cu reîntoarcerea navei căpitanului Dexter — de altminterea în șase ani de zile era posibil să se fi schimbat comandantul — Esteban simțea totuși că aventura lui se apropia de sfîrșit. După plecarea goeletei franceze trebuia să rămînă mai departe la Paramaribo, ca agent comercial, chipurile al guvernului din Cayenne, cu misiunea de a împărți, acolo unde socotea că lucrul acesta ar putea să aibă un efect neîndoielnic, cîteva sute de copii tipărite după decretul din Pluviôse anul II, tradus în limba olandeză și însoțit de îndemnuri la rebeliune. Esteban de altfel și alesese un loc unde să arunce manifestele, temeinic legate de niște pietroaie, ca să dispară pe veci în adîncurile fluviului. Pe urmă se gîndea să aștepte sosirea vreunei nave yankee care, în drum spre Baltimore sau spre Boston, ar fi făcut un popas la Santiago de Cuba sau la Havana. Între timp ar putea încerca să-și alunge urîtul în brațele vreuneia dintre olandezele blonde, durdulii și voluptoase, cu pielea aproape aurie între dantelele cu care își înveșmîntau

nurii, aşa cum le vedea stînd la fereastră seara, după cină, ca să ia aer. Unele cîntau ciupind strunele unei lăute ; altele, sub cuvînt că veniseră numai aşa, în treacăt, umblau din poartă în poartă să arate prin vecini tapiseriile lucrate cu mîna lor, înfăţişînd fie priveliştea nostalgică a unei străzi din Delft, fie faţada unei vestite primării reconstituite din memorie, fie o amestecătură de steme pestriţe împletite cu lalele. Esteban fusese avertizat că străinii erau îndeobşte priviţi cu ochi buni de aceste persoane atît de îndatoritoare, care ştiau prea bine că bărbaţii lor aveau ibovnice de culoare la conacele de pe plantaţiile lor dinafara oraşului, unde obişnuiau să rămînă destul de des peste noapte : *Nigra sum, sed formosa, filiae Jerusalem. Nolite me considerare quod fusca sum quia decoloravit me sol.*[1] Astfel de conflicte mocnite nu existau numai prin partea locului. Foarte mulţi albi, după ce îşi biruiau reticenţele din primul moment, ajungeau a se dedulci cu atîta rîvnă la căldura trupurilor de negrese, încît s-ar fi zis că li se făcuse niscaiva farmece. Umblau tot felul de legende despre nu ştiu ce ierburi lăsate să dospească, nu ştiu ce droguri şi licori misterioase administrate pe ascuns ibovnicului cu pielea albă, ca să-l lege, să-l ţină ferecat, să-i paralizeze în aşa măsură voinţa încît să rămînă în cele din urmă nesimţitor la iubirea oricărei femei de rasa lui. Nici nu se putea un

---

[1] Sînt neagră, dar sînt frumoasă, fiice ale Ierusalimului. Nu vă uitaţi că sînt aşa de negricioasă, căci m-a ars soarele (Biblia, Cîntarea Cîntărilor).

rol mai plăcut decît să facă pe Taurul, Lebăda sau Ploaia de Aur, ceea ce era de obicei însoţit de felurite daruri: brăţări, şaluri, fuste de indian şi esenţe de flori aduse de la Paris. Albul privit de obicei cu indulgenţă de cîte ori îşi făcea de cap cu cîte o slugă nu-şi pierdea cîtuşi de puţin prestigiul atunci cînd se întîmpla să se încurce cu o negresă. Şi dacă mai avea şi o prăsilă numeroasă — metişi, mulatri sau odrasle care aveau pe sfert sau numai a opta parte sînge de negru în vine — datorită acestei fecundităţi ajungea să cîştige faima de patriarh viguros pe care mulţi i-o invidiau. Femeia albă, în schimb — erau destul de rare, ce-i drept, cazurile cînd se apropia de un bărbat de culoare — era detestată. A fi o Desdemona colonială era cel mai ingrat rol pe care putea să-l joace o femeie pe toată întinderea de pămînt cuprinsă între ţinuturile locuite de natchezi şi pînă la Mar del Plata... O dată cu sosirea vasului *Amazon*, un cargobot din Baltimore care se întorcea din Rio de la Plata, se încheie şi popasul pe care Esteban îl făcuse în Paramaribo, după plecarea corăbiei *L'Italie Conquise*. În timpul şederii sale în oraş se înfruptase din farmecele unei cuconiţe ceva mai coapte, cititoare de romane care pentru dînsa erau foarte moderne, cum ar fi bunăoară *Clarisse Harlowe* şi *Pamela* de Richardson, dar cu pielea încă fragedă, mirosind totdeauna frumos, înfăinată din belşug cu pudră de orez risipită cu dărnicie, cuconiţă care îl trata cu vinuri portugheze, în timp ce soţul, din motive bine cunoscute, îşi petrecea noaptea la conacul plantaţiei Egmont... Cu vreo

două ore înainte de a-şi căra bagajele pe bordul cargobotului *Amazon*, Esteban, necăjit de o mică gîlmă ce-i ieşise sub braţul stîng, trecu pe la spitalul oraşului ca să-l întrebe pe chirurgul-şef Greuber dacă nu era ceva să-i dea de gîndit. După ce unse locul dureros cu un emolient, blajinul medic îl conduse pînă în pragul unei săli în care aşteptau nouă negri, sub paza unor străji înarmate, fumînd liniştit tutunul acru şi fermentat cu miros de oţet, din nişte pipe de pămînt cu ciubucul atît de tocit încît găvanul pipei ajunsese aproape de buze. Şi tînărul se cutremură aflînd că era vorba de nişte sclavi acuzaţi de a se fi răzvrătit încercînd să fugă de la stăpîni şi condamnaţi de Curtea de Justiţie din Surinam la amputarea piciorului stîng. Drept care, sub cuvînt că sentinţa trebuia executată în condiţii perfecte de curăţenie, după metode ştiinţifice, renunţîndu-se la procedeele arhaice, rămăşiţe ale unor vremuri de barbarie, ce provocau nişte suferinţe cumplite sau care puneau în pericol viaţa acuzatului, cei nouă sclavi fuseseră aduşi la cel mai bun chirurg din Paramaribo, care urma să aducă la îndeplinire, cu fierăstrăul în mînă, hotărîrea tribunalului. „Uneori se amputează şi braţe — îi explică doctorul Greuber — cînd sclavul a îndrăznit să ridice mîna asupra stăpînului." Apoi, întorcîndu-se spre cei ce aşteptau zise: „Să intre primul!" Văzînd că un negru înalt şi vînjos cu o frunte voluntară se ridica liniştit de la locul lui, Esteban, mai mult mort decît viu, intră grabnic în prima cîrciumă ce-i ieşi în cale şi ceru de băut ceva tare, orice ar fi fost, ca să-i treacă

spaima. Și rămase o bucată de vreme cu privirea îndreptată spre fațada spitalului, fără a-și putea lua ochii de la o anumită fereastră închisă, zugrăvindu-și în închipuire ceea ce se întîmpla în momentul acela înăuntru. „Sîntem cele mai cumplite fiare din cîte au fost făcute pe lume“, repeta în gînd, clocotind indignat, furios pe sine, capabil să incendieze edificiul dacă ar fi avut vreun mijloc la îndemînă...

De pe bordul vasului *Amazon,* gata să-și înceapă călătoria în josul fluviului, purtat de curentul ce avea să-l ducă la Surinam, Esteban aruncă mai multe pachete într-o canoe pescărească, mînată de niște vîslași negri: „Luați de citiți! le strigă el. Iar dacă nu știți carte, căutați pe cineva care să vi le citească.“ Erau copiile după decretul din Pluviôse anul II, trase la tipar în limba olandeză, pe care acum tînărul se felicita că nu le aruncase în apă, așa cum avusese intenția cu cîteva zile mai înainte.

VI

...Se afla în dreptul Gurilor Dragonului, în noaptea împînzită de puzderia de stele, acolo unde Marele Amiral al lui Ferdinand și al Isabelei văzuse apa dulce învălmășită cu apa sărată într-o încrîncenare ce dăinuia de la facerea lumii. „Cea dulce se punea împotriva celei sărate ca să nu pătrundă înăuntru, iar cea sărată împotriva celei dulci ca să nu iasă afară.“ Atunci, însă, ca și odinioară, trunchiurile groase

smulse din inima pădurilor de pe uscat de viiturile ce se porneau vijelioase în luna lui august, izbite de stînci, luau drumul mării, slobozindu-se din apa dulce pentru a se răspîndi în noianul celei sărate. Esteban le vedea plutind spre Trinidad, Tobago sau insulele Grenadine aşternîndu-se ca nişte umbre întunecate peste licăritoarele fosforescenţe, întocmai ca luntrele lungi, lungi de tot, care plecaseră cu cîteva veacuri — nu prea multe — în urmă pe aceleaşi căi, în căutarea Pămîntului Făgăduinţei. În acea epocă de piatră — atît de recentă totuşi şi atît de actuală încă — împărăţia de miazănoapte era obsesia tuturor celor care se adunau roată, noaptea, în preajma focurilor aprinse. Cu toate astea ştiau mai nimic despre ea. Pescarii aflaseră unele zvonuri din gura altor pescari, care le auziseră de la alţi pescari din josul sau din susul apei, iar aceştia, la rîndul lor, şi le însuşiseră de la alţii mai departe. Existau însă Lucrurile acelea care făcuseră un drum atît de lung, aduse prin schimburi în natură şi nenumărate călătorii pe mare, se aflau acolo, enigmatice şi solemne, cu tot misterul alcătuirii lor. Nimic altceva decît nişte pietricele — parcă avea vreo importanţă mărimea lor ? — dar ale căror forme erau atît de grăitoare, aveau o asemenea privire care te înfrunta, rîdeau sau se strîmbau în fel de fel de chipuri care mai de care mai ciudate, venite din cetăţile în inima cărora se aflau pieţe imense, băi pentru fecioare şi nemaivăzute palate. Puţin cîte puţin, tot vorbind într-una despre împărăţia de miazănoapte, oamenii simţeau cumva că dobîndiseră oarecare

drepturi asupra ei. Atîtea lucruri zămisliseră cuvintele transmise din generație în generație, încît acele lucruri deveniseră cu trecerea vremii un fel de patrimoniu colectiv. Lumea aceea din depărtări era un pămînt-în-așteptare, unde odată și odată fără doar și poate avea să se statornicească poporul ales, atunci cînd un semn din cer avea să-i dea de știre că trebuie să plece. Pînă atunci, mulțimea se îngroșa zi de zi, sporind furnicarul omenesc ce adăsta la vărsătura Rîului-fără-Sfîrșit a Rîului-Mamă, situată la sute de zile de drum la sud de Gurile Dragonului. Unele triburi coborîseră din creierii munților, părăsindu-și așezările în care sălășluiau din timpuri imemoriale. Altele abandonaseră malul drept, în timp ce neamurile pădurene ieșeau la iveală din desiș pîlcuri, pîlcuri, la fiecare lună nouă, sleite de puteri, orbite de lumină după atîtea luni de zile în care pribegiseră prin întunecimea verzuie a codrilor, ținînd malul apelor, ocolind smîrcurile... Zăbava însă se prelungea. Isprava era copleșitor de mare și mult prea lung drumul pe care-l aveau de străbătut, pentru ca să se poată hotărî chiar așa cu una, cu două, căpeteniile lor. Copiii și nepoții creșteau, iar ei stăruiau încă pe loc, foindu-se fără nici o treabă, sporovăind iarăși și iarăși despre aceleași minunății, privind lucrurile misterioase ce creșteau tot mai mult în ochii lor, cu fiece zi de așteptare. Și iată că într-o seară, sortită să rămînă de pomină, o fulgerătură de foc săgetă cu un șuierat asurzitor bolta cerească, îndreptîndu-se spre țelul pe care cu mult înainte oamenii și-l statorniciseră în năzuința lor de a atinge limanul împărăției

de miazănoapte. Și ordia se puse atunci în mișcare, împărțită în sute de cete războinice, cotropind cuprinsurile străine. Toată partea bărbătească a celorlalte popoare era secerată fără milă ; numai femeile erau cruțate pentru ca stirpea cuceritorilor să se poată prăsi. Și astfel se alcătuiră două graiuri ; acela al părții femeiești, pentru rosturile bucătăriei și ale facerii și graiul bărbătesc, grai de viteji, a cărui cunoaștere era privită ca un privilegiu mai presus de orice.. Și merseră așa preț de un veac prin păduri, peste plaiuri, prin defileuri, pînă ce la un moment dat cotropitorii se treziră în fața mării. Aflaseră că semințiile celelalte, prinzînd de știre despre năprasnica înaintare a celor din Sud, se strămutaseră pe niște insule undeva departe, deși nu chiar la capătul lumii, dincolo de zare. O seamă de lucruri proaspăt găsite, aidoma celor pe care le știau dinainte, arătau că drumul spre insule era poate cel mai prielnic pentru a răzbate spre împărăția de miazănoapte. Și cum timpul nu însemna nimic față de obsesia Pămîntului-în-Așteptare, unde trebuiau să ajungă cu orice preț, oamenii poposiră o bucată de vreme, pentru a se deprinde cu meșteșugul navigației. Pirogele sparte, părăsite pe plajă, slujiră drept model pentru luntrele pe care cotropitorii le scobiră din trunchiuri de copaci. Cum însă aveau de înfruntat distanțe mari, începură a le meșteri din ce în ce mai lungi și mai zvelte, puternic întărite, cu botul înalt și tăios, în care puteau să încapă pînă la șaizeci de oameni. Și într-o bună zi, strănepoții celor care deschiseseră drumul migrațiunii terestre, făcură începutul migrațiunii maritime, pornind cu bărcile

cîrduri, cîrduri, să descopere insulele. Nu avură de furcă prea mult ca să străbată strîmtorile, să evite curenții și să treacă de pe un țărm pe altul, nimicind locuitorii — pașnici agricultori și pescari ce nu aveau nici un fel de pricepere în meșteșugul războiului. Marinarii înaintau, luînd insulele în șir, din ce în ce mai iscusiți și mai îndrăzneți, deprinși acum să se orienteze după poziția aștrilor.

Pe măsură ce înaintau, vedeau ridicîndu-se în fața lor turnurile, palatele, piețele vaste ale împărăției de miazănoapte. O simțeau apropiindu-se o dată cu insulele ale căror cuprinsuri se desfășurau din ce în ce mai întinse și mai îmbelșugate, brăzdate de munți tot mai înalți. Încă trei insule, încă două, poate chiar numai una singură — fiindcă socoteala se făcea pe insule — și aveau să pună piciorul, în sfîrșit, pe Pămîntul-în-Așteptare. Avangărzile de altfel și debarcaseră pe cea mai mare dintre toate — poate ultima etapă. De astă dată minunile ce trebuiau să se arate nu erau hărăzite a desfăta doar pe nepoții năvălitorilor. Cei de azi chiar aveau să le vadă cu ochii lor. Numai la gîndul acesta luntrașii se opinteau mai spornic și vîslele se cufundau, șiraguri, șiraguri în mare, mînuite de brațele lor nerăbdătoare.

Iată însă că în zare începuseră să mijească niște mogîldețe ciudate, ce nu semănau cu nimic din cele știute de ei, cu niște alveole de o parte și de alta și niște arbori foarte înalți purtînd bucăți mari de pînză ce se umflau ori fluturau în bătaia vîntului, ca niște semne cu totul necunoscute. Cotropitorii se ciocneau de alți cotropitori,

nebănuiţi, neaşteptaţi, veniţi cine ştie de unde, care picaseră numai bine ca să spulbere un vis dezmierdat veacuri întregi. Acum Marea Migraţiunea nu mai avea nici un rost : împărăţia de miazănoapte avea să treacă în mîinile unor oameni la care nimeni nu se aştepta. Cuprinşi de o furie viscerală, caraibii luau cu asalt uriaşele nave, minunînd prin îndrăzneala lor pe cei care le apărau. Se căţărau pe borduri, atacînd cu o înverşunată disperare, de neînţeles pentru noii-veniţi. Două ere istorice cu neputinţă de împăcat se înfruntau într-o luptă neîmpăcată, în care omul totemurilor dădea piept cu omul teologiei. Pentru că, dintr-odată, arhipelagul în litigiu devenise un arhipelag teologic. Insulele îşi schimbau identitatea, integrîndu-se într-un auto sacramental ce se desfăşura pe scena marelui teatru a lumii. Prima insulă pe care o întîlnise în cale cotropitorul venit de pe un continent mai presus de închipuirea băştinaşilor din partea locului primise numele lui Cristos, în ziua cînd cea dintîi cruce, întocmită din crengi, fusese împlîntată pe ţărmul său. Cea de-a doua purta hramul Născătoarei de Dumnezeu, fiind botezată Santa Maria de la Concepción. Treptat, treptat Antilele se transformau într-un imens vitraliu, scăldat în lumină, în care ctitorii erau înfăţişaţi sub chipul *Fernandinei* şi al *Isabelei,* iar apostolul Toma, Ioan Botezătorul, Sfînta Lucia, Sfîntul Martin, Sfînta Fecioară din Guadelupa şi supremele reprezentări ale Treimii se aflau rînduiţi la locurile cuvenite, în timp ce oraşele Navidad, Santiago şi Santo-Domingo începeau să se înfiripe, profilîndu-se pe fondul azuriu, împestriţat cu alb

de labirintul celor Unsprezece Mii de Fecioare, nenumărate ca şi aştrii risipiţi pe Campus Stellae. Făcînd un salt peste milenii, această nouă Mare Mediterană devenea moştenitoarea celeilalte Mediterane, primind, o dată cu grîul şi cu limba latină, cu vinul şi cu Vulgata, pecetea simbolurilor creştine. Şi astfel locuitorii Insulelor Caraibe erau sortiţi să nu ajungă niciodată în împărăţia mayaşilor, jefuiţi de ceea ce li se cuvenea şi răniţi de moarte, seminţia lor trebuind să fie oprită în loc tocmai în momentul culminant al străduinţelor ei seculare. Şi din marea migraţiune zădărnicită, care îşi va fi avut obîrşia pare-se pe malul stîng al fluviului Amazoanelor, cam prin cel de-al XIII-lea veac, după cronologia *celorlalţi*, valabilă doar pentru ei, singurele vestigii concrete rămase pe plajă şi ţărmuri aveau să fie doar petroglifele caraibe — jaloane ale unei epoci niciodată scrise — cu chipurile lor zgîriate, ori săpate în piatră, ca nişte orgolioase embleme solare... Esteban se afla în dreptul Gurilor Dragonului în zorii încă înstelaţi, acolo unde Marele Amiral văzuse apa dulce învălmăşită cu apa sărată, într-o încrîncenare ce dăinuia de la facerea lumii. „Cea dulce se punea împotriva celei sărate ca să nu pătrundă înăuntru, iar cea sărată împotriva celei dulci ca să nu iasă afară." Dar apa aceea dulce, atît de îmbelşugată, nu putea să-şi aibă obîrşia decît undeva pe întinsul nemărginit al uscatului sau, ceea ce era mult mai verosimil pentru cei care încă mai credeau în existenţa monştrilor catalogaţi de Isidor din Sevilla, în paradisul terestru. Şi acel paradis terestru cu nesecatele-i izvoare ce hră-

neau cele mai mari fluvii din lume era situat de cartografii în cele mai diverse locuri din Asia şi de pe continentul african. Gustînd aşadar din apa pe care plutea corabia sa şi găsind-o „din ce în ce mai dulce şi mai gustoasă", Amiralul, care cutreierase mările în lung şi-n lat, chibzui că fluviul ce o purta spre mare nu putea să izvorască decît de la rădăcina Arborelui Vieţii. Gîndul acesta fulgerător îl făcu să pună în cumpănă textele clasice: „Nu găsesc nicăieri şi nici nu mi-a fost dat a citi vreodată în scripturile latineşti sau greceşti ceva care să-mi arate fără greş locul unde se află în lume raiul pămîntesc, după cum tot aşa nu l-am văzut însemnat pe nici un mapamond". Şi de vreme ce Venerabilul Bede, şi sfîntul Ambrozie şi Duns Scot erau de părere că paradisul terestru s-ar fi aflat în Orient, unde cei porniţi din Europa credeau cu tot dinadinsul că ajunseseră navigînd paralel cu soarele şi nu împotriva lui, era limpede ca lumina zilei că insula spaniolă, numită Santo-Domingo nu putea fi decît Tarsis, decît Caethia, decît Ofir, Ofar şi Cipango — adică toate insulele sau tărîmurile pomenite de cei din vechime şi care fuseseră greşit situate pînă atunci într-un univers ţărmurit de Spania, aşa cum fusese întreaga peninsulă datorită recuceritorilor ei. Sosiseră în sfîrşit acei „ani îndepărtaţi" vestiţi de Seneca, ani „în care marea oceanică va slobozi legăturile lucrurilor şi un tărîm întins se va deschide în faţa oamenilor; şi un nou năier, aidoma celui care l-a călăuzit odinioară pe Iason, va descoperi o lume nouă; şi atunci insula Thule nu va mai fi cel din urmă

tărîm". Descoperirea căpăta dintr-o dată o gigantică dimensiune teologică. Călătoria aceasta spre golful Perlelor din marginea Pămîntului Făgăduinței era însemnată și subliniată cu o trăsătură de foc în cartea proorocirilor lui Isaia. Totodată se adeverea prevestirea Abatelui Ioachim Calabrezul care mărturisea că omul sortit să ridice din nou lăcașul de pe Muntele Sion avea să purceadă din Spania. Lumea era plăsmuită ca un sîn de femeie din gurguiul căruia creștea Arborele Vieții. Și acum se știa că din nesecatele-i izvoare atît de îmbelșugate, încît puteau să potolească setea tuturor viețuitoarelor de pe fața pămîntului, se despletea nu numai Gangele, Tigrul și Eufratul, dar și Orinoco, făgașul vînjoaselor trunchiuri de copaci ce coborau spre mare și că la obîrșia acestuia din urmă s-ar fi descoperit, în sfîrșit, după o atît de îndelungată zăbavă — aici la îndemînă, ușor accesibil, gata să se dezvăluie în toată splendoarea lui — paradisul terestru. Și în fața Gurilor Dragonului, cu undele-i limpezite de razele răsăritului de soare, Amiralul putea să-și trîmbițeze bucuria fremătătoare, acum că deslușise în fine lupta seculară în care apele dulci se înfruntau cu cele sărate : „Așadar, regele și regina și principii și toată suflarea de sub schiptrul lor să înalțe slavă Mîntuitorului nostru Isus Cristos care ne-a dăruit o atît de strălucită biruință. Preoții să purceadă cu alai și să se prăznuiască sărbători cu mare fală ; să se împodobească sfintele lăcașuri cu ramuri înverzite și cu flori ; fie ca Domnul nostru Cristos să se bucure pe pămînt precum se bucură în ceruri, văzînd apro-

piata izbăvire a unor neamuri sortite pînă acum pierzaniei." Aurul ce se găsea cu prisosință pe aceste meleaguri avea să pună capăt abjectei servituți la care fusese supus omul pe continentul european atît de sărac în aur. Cuvintele prorocilor se împlineau și se adevereau prezicerile celor din vechime ca și inspiratele străfulgerări ale teologilor. Veșnica încrîncenare a apelor, în acea parte a lumii, le dădea de știre că fusese descoperit, în cele din urmă, după o chinuită așteptare de cîteva secole, Pămîntul Făgăduinței... Esteban se afla deci la Gurile Dragonului, acolo unde se înmormîntaseră, înghițite de valuri, atîtea expediții care părăsiseră apele sărate pentru cele dulci, în căutarea Pămîntului Făgăduinței, fantomaticul pămînt în veșnică mișcare — atîta de nestatornic și de fantomatic încît în cele din urmă se mistuise de-a pururi, dincolo de înghețata oglindă a lacurilor Patagoniei. Și cum ședea așa, sprijinit de balustrada vasului *Amazon,* în fața coastei stîncoase și împădurite, se gîndea că priveliștea aceea nu se schimbase întru nimic de cînd o contemplase Marele Amiral, trimisul Isabelei și al lui Ferdinand, atunci ca și acum stăruind asupra ei mitul Pămîntului Făgăduinței. Cu toate că, ce-i drept, își modificase caracterul, după culoarea fiecărui secol, pentru a răspunde unor dorințe mereu primenite, mitul rămăsese același ; era, trebuia să fie, nu se putea să nu existe în prezent — în oricare prezent — o lume mai bună. Caraibii își imaginaseră în felul lor o lume mai bună, după cum și-o închipuise, la rîndul său, în forfota învolburată a undelor de la Gurile

Dragonului, iluminat, transfigurat de gustul apei venite din adîncul continentului, Marele Amiral, trimisul Isabelei și al lui Ferdinand. Portughezii năzuiseră la regatul minunat al Părintelui Juan, așa cum probabil năzuiseră cîteodată la țara belșugului copiii plaiurilor castiliene după ce îmbucau cîte un codru de pîine întins în ulei cu usturoi. O lume mai bună găsiseră enciclopediștii în orînduirile vechilor incași, după cum o lume mai bună păreau să întruchipeze Statele Unite, atunci cînd Europa fusese vizitată de ambasadorii lor fără perucă, încălțați cu pantofi cu catarame, obișnuiți a vorbi simplu și fără ocolișuri, și care împărțeau binecuvîntări în numele libertății. Și nu era mult de cînd Esteban plecase la rîndul său spre o lume mai bună, atras de uriașa coloană de foc ce părea că se înalță spre Orient. Ca să se înapoieze acum după o călătorie fără folos, copleșit de o cumplită oboseală, căutînd în zadar o ușurare în amintirea vreunei peripeții plăcute care să-i aducă un zîmbet pe buze. Pe măsură ce se perindau zilele petrecute pe mare, tot ceea ce-i fusese dat să trăiască i se înfățișa ca un coșmar stăruitor — coșmar urzit din incendii, persecuții și osînde — vestit de profețiile lui Cazotte [1], cu cămilele lui ce vărsau pe gură ogari, și de numeroșii prezicători ai veacului de apoi care se înmulțiseră peste măsură în secolul acela atît de vast, încît eve-

[1] *Jacques Cazotte* (1719—1792), scriitor francez. Manifestîndu-și ostilitatea față de Revoluție a fost decapitat. Așa-zisa *Profeție a lui Cazotte* asupra evenimentelor revoluționare a fost o lucrare care i s-a atribuit postum, fără a-i aparține însă.

nimentele petrecute în sînul lui s-ar fi putut desfăşura de-a lungul cîtorva sute de ani. Culorile, sunetele, cuvintele care-i mai stăruiau încă în minte îi făceau rău, stîrnindu-i o nelinişte profundă, aidoma celei pe care o provoacă într-o anumită parte a pieptului, acolo unde frămîntările sufleteşti se concretizează în pulsaţii şi aritmii viscerale, ultimele zvîcniri ale unei boli ce ar fi putut să fie fatală. Întîmplările lăsate în urmă şi care ieşeau acum la iveală dintr-un vălmăşag de neguri şi dintr-un clocot asurzitor, în ropot de tobe şi horcăieli, în ţipete şi cazne, se asociau în mintea sa cu imaginea unui cutremur, a unei convulsii colective, a unor dezlănţuiri rituale... „Am trăit printre barbari, îi spuse Esteban Sofíei, în clipa cînd se deschise în faţa lui, scîrţîind din balamale, poarta grea a casei familiale, ce se ridica, la fel ca odinioară, în colţul străzii cu podoaba atît de caracteristică a zăbrelelor înalte, vopsite în alb.

PARTEA A CINCEA

Cu sau fără dreptate
Goya

I

Tu ! — exclamase Sofía pomenindu-se față în față cu vlăjganul acela cu mîinile aspre, ars de soare, care își purta ca marinarii calabalîcul, mult-puțin cît avea, într-o desagă din pînză de vele, aruncată peste umăr. „Tu !" Și-l săruta cu foc pe obrajii țepoși, pe frunte, pe gît. „Tu !" spunea Esteban, încremenit de uimire, uluit de femeia pe care o ținea în brațe acum, femeie în toată puterea cuvîntului, atît de împlinită la trup și atît de diferită totodată de fetișcana cu șolduri strîmte a cărei imagine o păstrase în gînd, atît de diferită de aceea care fusese prea mult pentru el o tînără măicuță ca să mai poată fi și verișoara sa, prea copilă ca să fie femeie ; tovarășa lui de joacă, o făptură asexuată, care îi ușura suferințele cînd avea cîte o criză, așa cum fusese pentru el Sofía odinioară. Privea acum în jur redescoperind fiece lucru, totul, dar cu sentimentul neîmpăcat că nu era decît un străin. El, care visa de atîta timp la clipa cînd avea să se întoarcă iarăși acasă, nu simțea acum fiorul așteptat. Lucrurile pe care le cunoaștea — și le cunoștea prea bine — i se păreau acum străine, fără să poată stabili din

nou contactul cu ele. Aici se afla harpa de altădată, sub tapiţeriile cu cacatoeşi, inorogi şi ogari ; dincolo oglinzile mari, cu marginile şlefuite, şi oglinda de Veneţia, cu florile-i nebuloase ; ceva mai departe, biblioteca, în care acum cărţile şedeau frumos orînduite în rafturi. Urmat de Sofía, Esteban trecu în sufrageria cu dulapuri încăpătoare şi naturi moarte neguroase înfăţişînd fazani şi iepuri printre fructe. Se îndreptă apoi spre odaia din vecinătatea bucătăriilor în care locuise din copilărie. „Stai puţin s-aduc cheia“, spuse Sofía. (Esteban îşi aminti atunci că, în casele bătrîneşti din partea locului, camerele morţilor erau, după datină, pe veci încuiate cu cheia.) Cînd uşa se deschise, tînărul se trezi în faţa unui vălmăşag colbuit de marionete şi aparate de fizică, lăsate vraişte pe podea, pe fotolii, pe patul de fier care fusese atîta timp patul său de suferinţă. Montgolfiera decolorată mai atîrna şi acum de frînghie ; pe scena teatrului de păpuşi stăruia încă decorul unui port mediteranean, pregătit parcă pentru un spectacol cu *Vicleniile lui Scapin*. Jur împrejurul orchestrei de maimuţe, zăceau aruncate buteliile de Leyda sparte, barometrele şi vasele comunicante, din zilele de demult. Şi deodată, întîlnirea aceea cu propria lui copilărie — sau cu o adolescenţă infantilă, ceea ce era acelaşi lucru — încovoie umerii lui Esteban, podidit de un plîns cu sughiţuri. Şi plînse aşa o bucată de vreme cu capul în poala Sofíei, ca odinioară în copilărie, cînd îi mărturisea frămîntările sale de bolnav a cărui viaţă părea să fie ratată. Se statorniceau din nou legături uitate. Unele lu-

cruri începuseră iar să-i vorbească. În drum spre salon, la întoarcere, trecură prin vestibulul cu tablouri. Arlechinii însufleţeau ca şi mai înainte carnavalurile şi călătoriile spre Citera; atemporale şi frumoase, naturile moarte înfăţişau aceleaşi oale şi fructiere, aceleaşi două mere, aceeaşi bucată de pîine şi acelaşi fir de praz, zugrăvite de nu ştiu care imitator al lui Chardrin, alături de imaginea pieţei monumentale şi pustii, care amintea destul de mult prin factura sa „fără aer" — fără densitate atmosferică — de stilul lui Jean-Antoine Caron. Personajele fantastice ale lui Hoggart rămăseseră la locul lor, urmate de *Tăierea capului sfîntului Dionisie*, ale cărei culori, în loc să se şteargă în bătaia luminii puternice a tropicelor, căpătaseră parcă o strălucire nemaipomenită. „L-am restaurat şi l-am vernisat de curînd", îi explică Sofía. „Văd şi eu" — spuse Esteban. „Sîngele pare proaspăt." Ceva mai încolo, însă, unde spînzurau mai înainte nişte peisaje reprezentînd fie secerişul, fie culesuri de vii, se aflau acum nişte picturi noi, într-o manieră rigidă şi rece ce ilustrau edificatoare episoade din istoria antică, violuri şi scene de judecată, ca atîtea şi atîtea altele pe care Esteban le văzuse în ultimii săi ani petrecuţi în Franţa. „De abia acum au ajuns aici marafeturile astea?" întrebă el. „Este o artă foarte gustată în momentul de faţă, spuse Sofía. „E ceva mai mult decît o simplă îmbinare de culori; are idei; îţi arată exemple, te face să gîndeşti." Esteban se opri brusc, zguduit pînă în adîncul inimii, în faţa *Exploziei într-o catedrală* a maestrului napolitan anonim.

Era ca o prefigurare a unor evenimente atît de cunoscute, încît se simțea buimăcit de puhoiul interpretărilor pe care le prilejuia această pînză profetică, antipicturală, străină de orice școală, care nu se știe prin ce misterios hazard ajunsese acolo, în casă. Dacă acea catedrală, potrivit învățămintelor ce-i fuseseră împărtășite odinioară, era reprezentarea — chivotul și tabernacolul — propriei sale ființe, o explozie se produsese în ea, fără îndoială, cu toate că întîrziată și lentă, distrugînd altare, simboluri și odoare pentru care avea venerație. Iar dacă înfățișa epoca în care trăia, o explozie formidabilă făcuse într-adevăr să se surpe zidurile principale, îngropînd sub o avalanșă de dărîmături chiar pe cei care poate construiseră mașina infernală. Dacă însă catedrala era biserica creștină, Esteban observa că un șir de coloane puternice rămăseseră în picioare, în fața altui șir care, fărîmat în bucăți, se prăbușea în acea apocaliptică imagine, ca un simbol al rezistenței, al continuității și al viitoarei reconstruiri, după vremurile de urgie, bîntuite de stele prevestitoare de nenorociri. „Totdeauna ți-a plăcut să te uiți la tabloul ăsta“ — constată Sofia. „Și cînd te gîndești că mie mi se pare atît de absurd și dezolant!“ „Dezolant și absurd în momentul de față“, spuse Esteban. Și amintindu-și, deodată, că mai avea și un văr, întrebă unde era Carlos. „A plecat dis-de-dimineață la cîmp cu bărbatul meu“ — răspunse Sofía. „Au să se întoarcă ceva mai tîrziu.“ Și rămase nedumerită în fața expresiei de stupoare, de uimire îndurerată ce se întipări pe figura lui Esteban. Luînd un ton flecar și

indiferent, tînăra începu să-i povestească cu risipă de cuvinte, ceea ce era un lucru cu totul neobişnuit din partea ei, cum se căsătorise cu un an mai înainte cu cel care devenise între timp asociatul lui Carlos în negoţ, şi arătă spre uşa cu un singur canat, ce răspundea în aripa cealaltă a casei, şi care rămăsese aşa cum o ştia, înfundată, lîngă stratul de flori străjuit de cele două trunchiuri de palmier, ca de nişte coloane străine de restul arhitecturii. Descotorosindu-se de Don Cosma, după ce se liniştise agitaţia antifrancmasonică, ce, pînă la urmă, fusese numai o simplă ameninţare, Carlos se gîndise să se întovărăşească cu cineva care, în schimbul unei participaţii destul de însemnate la cîştiguri, să aducă drept capital puterea lui de muncă şi mai ales priceperea în comerţ, ceea ce îi lipsea. Astfel, dăduse peste un om capabil şi foarte versat în afaceri, pe care-l cunoscuse la lojă. „La lojă ?", se miră Esteban. „Lasă-mă să vorbesc", spuse Sofía, continuînd panegiricul aceluia care, în scurtă vreme după ce începuse să se ocupe de negoţul lor, îl pusese de-a binelea pe picioare şi, folosindu-se de uluitoarea prosperitate ce se revărsa asupra ţării, întreise şi împătrise veniturile magazinului. „Acum eşti bogat !" — îi strigase ea lui Esteban cu obrajii îmbujoraţi de entuziasm. „Nici nu ştii ce bogat eşti ! Şi asta i-o datorăm — şi tu şi eu, noi toţi numai lui Jorge. Ne-am căsătorit acum un an. Bunicii lui erau irlandezi. E ceva rudă cu familia O'Farril." Esteban se simţi stingherit că Sofía insista asupra acestei legături cu una dintre cele mai vechi şi mai bogate familii de

pe insulă: „Acum probabil vă țineți numai de petreceri?“ întrebă el nemulțumit. „Nu fi dobitoc! Nu s-a schimbat nimic. Jorge este ca și noi. Să vezi ce bine ai să te înțelegi cu el.“ Și începu să-i vorbească despre mulțumirea clipei de față, despre bucuria pe care o simțea făcînd un bărbat fericit, despre încrederea și liniștea hărăzite femeii care știe că are un tovarăș de viață. Și ca și cum ar fi dorit să i se ierte o trădare, adăugă: „Voi sînteți bărbați. O să aveți fiecare căminul vostru. Nu te uita așa la mine. Ți-am spus doar că totul a rămas la fel ca înainte.“ Bărbatul care se uita la el însă, avea o imensă tristețe în priviri. În ruptul capului n-ar fi crezut c-o să audă vreodată din gura Sofíei un asemenea pomelnic de locuri comune la îndemîna ei: „să faci fericirea unui bărbat“; „încrederea pe care o simte femeia cînd știe că are un tovarăș de viață“. Era îngrozitor să te gîndești că un al doilea creier, situat în matrice, formula ideile rostite acum de Sofía, al cărei nume atribuia femeii menite să-l poarte o „înțelepciune surîzătoare“, o știință plină de seninătate. In închipuirea lui Esteban numele de Sofía se înfățișase întotdeauna umbrit de uriașa cupolă a Bizanțului; străjuit de ramurile Arborelui Vieții și înconjurat de arhonți, în reprezentarea marelui mister al femeii neprihănite. Și acum, fusese de ajuns o mulțumire ascunsă, prilejuită de o sarcină incipientă — bucuria de a constata că sîngele izvorît din adîncul ființei pentru prima oară de cînd ieșise din epoca pubertății încetase să se mai risipească — pentru ca sora mai mare, tî-

nära măicuță, pura esență feminină de odinioară, să devină o bună soție, consecventă și cumpătată, cu spiritul în întregime preocupat de pîntecul ocrotit cu grijă de viitoarea bunăstare a rodului zămislit, mîndră de faptul că soțul ei se înrudea cu o oligarhie care ajunsese să se îmbogățească de pe urma exploatării seculare a cine știe cîtor generații de negri. Dacă se simțise străin întorcîndu-se din nou la *el* acasă, Esteban se simțea și mai străin acum, în fața femeii, doamna și stăpîna aceleiași case — așa cum avusese ocazia să constate din primul moment — în care totul era prea cu socoteală așezat pentru gustul lui, prea curat, prea ferit de orice lovituri și stricăciuni. „Miroase a irlandez aici", își spuse Esteban, cerînd voie (da, chiar așa, „cerînd voie") să facă o baie; din obișnuință, Sofía intră cu el în baie și tot vorbind de una, de alta, uită să mai plece pînă cînd Esteban rămase numai în chiloți. „Ce faci atîtea fasoane, crezi că n-am mai văzut un bărbat dezbrăcat?", spuse ea, aruncîndu-i un săpun de Castilla pe deasupra paravanului. Prînziră singuri, după ce Esteban dădu mai întîi o raită pe la bucătărie și cămară, și îmbrățișă pe Rosaura și pe Remigio, emoționați și bucuroși din cale-afară; amîndoi erau la fel cum îi lăsase: ea, tot atît de nostimă ca și mai înainte, el, purtînd aceeași vîrstă nedefinită a negrului sortit să trăiască o sută de ani în împărăția lumii acesteia. Vorbiră puțin și numai nimicuri, mulțumindu-se mai mult să se privească: aveau atîtea lucruri să-și spună încît nici unul nu se hotăra să-și deschidă inima.

Esteban amintise doar în treacăt de locurile prin care colindase, fără să dea prea multe amănunte. Dacă s-ar fi înfiripat din nou atmosfera de intimitate pe care o absență îndelungată o împrăștiase, și ar fi început să i se mărturisească, ar fi avut nevoie de ore, de zile întregi, ca să-i împărtășească toate experiențele lui din timpul anilor zbuciumați în care trăise în afara legii. Acum însă, cînd se uita în urmă, anii aceia parcă trecuseră ca un vis. Oricît de scurți i se păreau acum, erau totuși unele lucruri, mai cu seamă unele cărți, care în vremea asta apucaseră să îmbătrînească peste măsură. O întîlnire cu abatele Raynal, pe care-l descoperi într-unul din rafturile bibliotecii, îi aduse un zîmbet pe buze. Baronul de Holbach, Marmontel, cu incașii săi de operă comică, Voltaire ale cărui tragedii fuseseră atît de actuale, atît de subversiv actuale abia cu zece ani în urmă, acum i se păreau cu totul în afara vremii, ceva atît de învechit, de perimat, pe cît putea fi bunăoară acum un tratat de farmacopee din secolul al XIV-lea. *Contractul social* însă îi făcea impresia unui lucru și mai anacronic și mai depășit, micșorat în chip uluitor de evenimente, știrbit, fisurat. Deschise exemplarul, ale cărui file erau presărate cu interjecții admirative, cu diferite comentarii și însemnări făcute cu mîna sa — mîna sa de odinioară. „Îți mai aduci aminte?“ — îl întrebă Sofía, lăsîndu-și capul pe umărul său. „Înainte nu înțelegeam nimic. Acum parcă mi s-a luminat mintea.“ Se urcară amîndoi la etaj. Esteban se opri în fața priveliștii ce dezvăluia o intimitate împărtășită cu un necunoscut,

privind acel spațios, și totuși prea îngust după părerea lui „pat matrimonial" ; noptierele de la căpătîiul fiecăruia, împestrițate cu cărți felurit legate ; papucii de saftian, așezați lîngă cei ai Sofíei. Se simți din nou ca un străin. Și cu toate că Sofía stăruia să-i facă patul în camera de alături, unde se afla biroul lui Jorge, în care însă Jorge aproape că nu intra niciodată, Esteban intră în camera lui de odinioară și, punînd într-un colț claie peste grămadă aparatele de fizică, cutiile cu muzicuță și marionetele, agăță hamacul pe care-l adusese cu el de cele două inele fixate în perete: aceleași inele sortite cîndva să țină suspendat cearșaful, răsucit în chip de frînghie, pe care își odihnea capul în timpul crizelor sale de astmă. Sofía își aminti să-l întrebe deodată ce mai face Victor Hugues. „Te rog să nu-mi pomenești niciodată de el" — spuse Esteban, scotocind în desaga lui de marinar. „Mi-a dat o scrisoare pentru tine. E un monstru acum." Și vîrînd cîteva monede în buzunar, ieși în stradă. Era nerăbdător să respire aerul unui oraș care, din momentul cînd coborîse pe țărm i se păruse grozav de schimbat. După cîțiva pași ajunse în fața catedralei, cu antablamentul ei sobru din calcar maritim — care se remarca prin structura lui decorativă înainte chiar de a încăpea pe mîna cioplitorilor — împodobită, dar nu excesiv, cu sinuozitățile unui baroc moderat. Lăcașul acela, înconjurat de palate cu grilaje și balcoane, arăta în ce măsură evoluaseră gusturile celor care conduceau destinele arhitectonice ale orașului. Hoinări așa pînă pe înserat pe strada Cănțălariilor,

pe strada Inchizitorului, a Negustorilor, din piaţa lui Cristos o apucă spre biserica Sfîntului Duh, din întineritul bulevard Paula ieşi în piaţa mare sub al cărei arcade se plimbau, în amurg, sporovăind zgomotos, grupuri, grupuri de oameni care n-aveau altceva de făcut. O droaie de gură-cască se înghesuiau sub ferestrele unei case din care se revărsau sunetele unui pian de curînd adus din Europa. Bărbierii zdrăngăneau din ghitare în pragul prăvăliilor. În curtea unei case trecătorii puteau privi spectacolul iluzoriu al unei scăfîrlii vorbitoare. Prostituîndu-se pentru a spori veniturile cine ştie cărei doamne cucernice şi cît se poate de onorabile — cazul era destul de frecvent în oraş — două sclave nostime îl îmbiară să vină cu ele. Esteban cîntări în palmă monedele pe care le luase de acasă şi intră cu amîndouă în penumbra unei şandramale dubioase... Era noapte cînd se întoarse acasă. Carlos se repezi să-l îmbrăţişeze. Nu se schimbase prea mult. Părea ceva mai matur, ceva mai sigur pe sine şi poate ceva mai gras ca înainte : „Noi, ăştia, comercianţii, sedentari cum sîntem...“, spuse el rîzînd. În momentul acela veni şi Sofía să-şi prezinte soţul : un bărbat zvelt, căruia i-ai fi dat douăzeci şi cinci de ani, deşi avea treizeci şi trei împliniţi, al cărui chip cu trăsături fine şi distinse, cu o frunte înaltă şi luminoasă şi cu o gură senzuală, deşi puţin cam rece şi dispreţuitoare, era într-adevăr frumos. Esteban, care se temuse să n-o vadă alături de un practician de birou, scund, guraliv şi superficial, rămase plăcut impresionat de înfăţişarea respectivului soţ ; observă totuşi că

în ținuta lui, în felul său de a fi și-n îmbrăcămintea sa căuta să păstreze o seriozitate plină de condescendență, un aer distant și politicos totodată, umbrit de o ușoară melancolie care, împreună cu preferința manifestată pentru costumele de culoare închisă, gulerele late și moi și pieptănătura aparent neîngrijită, constituia o trăsătură caracteristică destul de recentă a tinerilor care, în ultima vreme erau trimiși să-și facă educația în Germania sau, în cazul de față, în Anglia. „N-o să-mi spui că nu-i frumos", gunguri Sofía cu un glas întrebător, privindu-și soțul cu o duioasă admirație... În seara aceea stăpîna casei făcuse o adevărată risipă de candelabre și de tacîmuri de argint în cinstea familiei pentru prima oară reunite din nou în jurul cinei. „Cum văd ați tăiat vițelul cel gras", glumi Esteban, văzînd cum se perindă tăvile cu păsări, care mai de care mai gustos pregătite, ca și cele mai savante sosuri care îi aminteau de ospețele lor de odinioară cînd, așezați la masă în aceeași sufragerie, cei trei adolescenți căutau să-și închipuie că se află în palatul de la Potsdam, la băile Karlsbad, sau în interiorul nu știu cărui palat rococo din împrejurimile unei Viene imaginare. Sofía îi lămuri că toate păsările în aspic, pastele cu carne, umpluturile cu trufe stropite cu vin de xeres fuseseră anume făcute pentru noul-venit care, dat fiind că trăise o bună bucată de vreme în Europa, trebuia să aibă gusturi grozav de rafinate și știa să aprecieze asemenea delicatese. Esteban însă, după ce își cercetă amintirile, se văzu nevoit să mărturisească — lucru de care nu-și dăduse încă

seama pînă atunci — că surpriza uluitoare pe care o încercau la început în fața focurilor de artificii ale unei bucătării mult prea bogate în arome, în nuanțe, în subtile onctuozități, în amestecuri de ierburi și mirodenii, lăsînd în gură un vag buchet de esențe, nu ținuse decît foarte puțin. Poate, pentru că fusese nevoit să se obișnuiască, luni de zile, cu ardeii iuți, cu batogul și fripturile împănate cu usturoi ale bucătăriei basce, începuse să-i placă mîncărurile rustice și mărinărești, preferînd gustul bucatelor simple cu care se împăca mult mai bine decît cu sosurile — „terciuri" — cum le numea el, cu un vădit dispreț. Și făcea elogiul guliei bine mirositoare și curate, coapte în spuză ; al bananei verzi, rumenite în ulei ; al mugurilor de palmier, acel prodigios sparanghel al înălțimilor, care conținea esența unui arbore întreg ; al afumăturilor de broască țestoasă și de porc mistreț ; al ariciului de mare și al stridiei de manglider ; al proaspătului gazpacho [1] cu biscuiți de campanie și al crabului pitic pe care-l mîncai cu coajă cu tot în timp ce carapacea prăjită trosnea între dinți lăsîndu-ți o pulbere de sare marină pe buze. Și mai cu seamă își amintea cu plăcere de sardelele scoase din plasă, pe care le frigeau de vii pe jăratic, după pescuitul de la miezul nopții, pentru a le înfuleca mai apoi pe covertă cu cîte o ceapă crudă și un codru de pîine neagră, întinzînd mîna, între două dumicaturi, spre burduful doldora de vin roșu, vîrtos. „Pentru asta m-am omorît toată după-

---

[1] Un fel de ciorbă rece, preparată cu pîine și zarzavat.

amiaza cu cartea de bucate în mînă", spuse Sofía rîzînd... Cafeaua o băură în salonul cel mare, unde Esteban se gîndi cu un fel de nostalgie la dezordinea ce domnea odinioară. Era evident că de cînd stăpîna casei se căsătorise, soțul, vlăstar de irlandezi, impusese un anumit tipic în gospodărie. În afară de aceasta, Sofía nu știa ce să mai facă tot timpul ca să-i fie pe plac, foindu-se de colo pînă colo, aducîndu-i foc pentru pipă, ca să se așeze în cele din urmă pe un scăunaș, la picioarele fotoliului său. În același timp, liniștea soțului, zîmbetul prevenitor al lui Carlos, neastîmpărul Sofíei, care ieși iar din încăpere ca să aducă o pernă, arătau că toți așteptau cu nerăbdare momentul în care Esteban, aidoma călătorilor din antichitate — pentru oamenii aceștia aflați la o distanță atît de uriașă de evenimente, noul venit era ca un Sir Guillaume de Mandeville[1] al revoluției — avea să înceapă istorisirea aventurilor sale. Cuvintele însă îi veneau greu pe buze, la gîndul că cele dintîi pe care le va rosti vor atrage după ele multe altele, atît de multe încît zorile îi vor apuca tot acolo, așezați pe același divan, povestind mai departe. „Vorbește-ne despre Victor Hugues", îl îndemnă Carlos în cele din urmă. Înțelegînd că Ulise nu va putea scăpa în noaptea aceea de obligația de a-și depăna Odiseea, Esteban îi ceru Sofíei: „Adu-mi o sticlă de vin obișnuit și pune la răcit alta, pentru mai tîrziu".

[1] Numele compilatorului englez al scrierilor lui Jean de Bourgogne (sec. al XIV-lea), cuprinzînd relatările privitoare la călătoriile sale pline de extraordinar în Orientul Mijlociu și Extremul Orient.

II

Nu trebuie să strigi
Goya

Își începuse istorisirea pe un ton vesel, împărtășindu-le peripețiile călătoriei peste ocean, din Port-au-Prince pînă în Franța, pe o corabie ticsită cu refugiați care se dovediseră pînă la urmă a fi cea mai mare parte masoni, membrii unui club foarte puternic de filadelfi din Santo-Domingo. Era într-adevăr pitoresc să vezi atîția filantropi, prieteni cu chinezii, cu persanii și cu algonchinii, punînd la cale cele mai cumplite pedepse pentru momentul cînd răscoala negrilor va fi fost înăbușită și cînd aveau să se răfuiască în lege cu unele slugi ingrate care veniseră primele, cu torța în mînă, să incendieze plantațiile lor. Le descrise apoi pe un ton glumeț „raitele sale de huron" prin Paris, mărturisindu-le visurile și speranțele sale, isprăvile și experiențele pe care le făcuse și presărîndu-și povestirea cu diferite anecdote : bunăoară aceea cu cetățeanul care ar fi dorit să se ridice, la granița Franței, un monument simbolic de proporții colosale, atît de fioros și de agresiv — un gigant de bronz a cărui figură trebuia să bage în răcori pe toți — încît tiranii, numai văzîndu-l, ar fi dat bir cu fugiții împreună cu oștile lor înspăimîntate ; cu altul care, într-un moment de grea cumpănă pentru țară, se găsise să atragă atenția Adunării, făcînd-o să piardă vremea de pomană asupra faptului că titlul de „cetățeană" acordat femeilor avea cusurul de

a lăsa în umbră o neliniştitoare întrebare, dat fiind că nimeni nu putea şti dacă respectiva cetăţeană era sau nu „domnişoară" ; le povesti cum „mizantropul" fusese înzestrat cu un final revoluţionar, prin transformarea lui Alceste, subit împăcat cu neamul omenesc ; zeflemisi succesul imens obţinut în Franţa, după plecarea sa, de un roman care-i căzuse în mînă la Guadelupa : *Micul Emil,* în care un copil din popor, dus la Versailles, afla cu mirare că şi delfinul se juca de-a trompeţii... Ar fi vrut să-şi păstreze mai departe voioşia dar, treptat, treptat, faptele, priveliştile evocate de cuvintele lui începură să se contureze în culori mai sumbre. Epoca arborilor libertăţii fusese urmată de epoca eşafoadelor. Fusese un moment neprecis, şi care nici nu putea fi determinat, dar îngrozitor, în care se petrecuse o schimbare radicală în sufletele oamenilor : cel ce fusese blajin în ajun se trezise crîncen în ziua următoare ; cel care nu depăşise pînă atunci o retorică limitată la cuvinte, începuse să semneze sentinţe. Şi toată lumea fusese prinsă în vîrtej de acel năprasnic vîrtej cu totul de neînţeles, cînd te gîndeai în ce loc anume pe faţa pămîntului se dezlănţuise : în ţara în care s-ar fi părut că civilizaţia îşi găsise supremul echilibru ; în ţara arhitecturilor senine, unde natura era atît de blîndă şi artizanatul de o incomparabilă iscusinţă ; unde însăşi limba părea făcută pe măsura versului clasic. Nici un popor nu putea fi mai străin de spectacolul eşafoadelor ca poporul francez. Inchiziţia franceză fusese blîndă în comparaţie cu cea spaniolă. Noaptea Sfîntului Bartolomeu era nimica toată pe lîngă mă-

celul universal poruncit de regele Filip, împotriva protestanților. Privit acum de la distanță, Billaud-Varennes i se înfățișa lui Esteban ca un personaj absurd, profilat pe un fundal de majestuoase coloane, în mijlocul unor grădini dichisite, cu o vegetație ordonată și împodobită cu statui de Houdon, în atitudinea exotică și sîngeroasă a unui preot aztec, ridicînd în aer cuțitul de obsidian. Această revoluție răspunsese, cu siguranță, unei obscure năzuințe milenare, ce se transformase în cele din urmă în cea mai ambițioasă aventură a ființei umane. Esteban se îngrozea însă gîndindu-se cît de costisitoare fusese această acțiune: „Prea curînd am uitat morții". Morții din Paris, din Lyon, din Nantes, din Arras (își înșira numele orașelor care arătau cît de întins fusese cîmpul suferințelor sale, ca Orange) ; morții de pe pontoanele din Atlantic, din lagărele de la Cayenne, din atîtea alte locuri, fără să uite morții al căror număr era cu neputință de stabilit — sechestrați, aruncați pe ferestre, dispăruți... Și în afară de aceștia mai erau acele cadavre vii, oamenii a căror viață fusese distrusă, a căror vocație fusese frustrată, ale căror opere rămăseseră trunchiate, și care erau siliți să tîrască pururea după ei o viață lamentabilă, dacă nu vor fi avut energia necesară pentru a se sinucide. Elogia pe nefericiții adepți ai lui Babeuf, pe care îi considera ultimii revoluționari adevărați, credincioși celui mai pur ideal de egalitate, în mod tragic contemporani cu cei care încă mai propovăduiau, în colonii, o fraternitate și o libertate reduse la niște simple sforării politice, în scopul de a păstra pose-

siunile actuale sau de a dobîndi altele noi. Bătrînul Iehovah, ale cărui biserici și catedrale își redeschideau porțile pretutindeni unde pentru moment domnea ateismul, ieșise victorios din această încercare. Credincioșii săi puteau spune acum că tot ceea ce se întîmplase nu fusese, în definitiv, decît o manifestare a mîniei sale dezlănțuite de numeroșii filozofi care, în timpul acestui secol care își trăia ultimele săptămîni, îndrăzniseră să-l tragă de barbă, tratîndu-l pe Moise drept impostor afirmînd că Sfîntul Pavel nu era decît un gogoman — ajungînd chiar să insinueze, așa cum făcuse Victor Hugues într-un discurs inspirat în mare măsură de baronul de Holbach, că de fapt Isus fusese fiul unui legionar roman. Și povestitorul încheie cu amărăciune, golind ultimul său pahar de vin: „de astă dată revoluția a eșuat. Poate că viitoarea va merge pe calea cea bună. Dar, atunci cînd o să izbucnească, nu mai pune nimeni mîna pe mine, chiar dacă m-ar căuta cu lumînarea în toiul zilei. Să ne ferim de vorbele prea frumoase: de lumile mai bune create de cuvinte. Epoca noastră se stinge, înăbușită de un exces de cuvinte. Nu există alt pămînt al făgăduinței decît acela pe care omul îl poate descoperi în sine însuși." Spunînd asta, Esteban se gîndea la Ogé, care obișnuia să citeze o frază a maestrului său, Martinez de Pasqually: *Ființa omenească nu va putea fi luminată decît prin dezvoltarea însușirilor divine ce zac adormite în adîncul său sub preponderența materiei...* Zorile începeau să mijească la ferestrele și în oglinzile salonului. Băteau clopotele de utrenie în pragul unei du-

minici pe care vînturile dinspre miazănoapte porniseră s-o biciuiască dis-de-dimineață. Dangătele clopotelor atît de bine cunoscute din copilărie se îngînau acum cu vuietul înfundat al clopotului celui mare de la catedrala nouă. Noaptea trecuse pe nesimțite, ca în fericitele vremuri cînd toată casa era vraiște. Și ca și cînd nici unul dintre ei n-ar fi avut chef să se culce, rămaseră mai departe în fotoliile lor, înfășurați în pledurile pe care le aduseseră rînd pe rînd ca să se învelească, tăcînd cu toții, cufundați parcă în gînduri. „Ei uite, *noi* sîntem de altă părere" rosti Sofía, deodată, cu o voce scăzută dulce-acrișoară, care de obicei era semnalul unei discuții. Esteban se crezu obligat să întrebe ce voia să înțeleagă prin *noi*. „Noi trei", răspunse Sofía cu un gest circular, eliminîndu-l parcă pe Esteban din sînul familiei. Și, ca și cum ar fi vorbit mai mult pentru sine, începu un monolog care găsea o deplină încuviințare atît la Carlos cît și la Jorge, judecînd după chipurile lor. Oamenii nu puteau să trăiască fără un ideal politic ; fericirea popoarelor nu putea fi cucerită de la prima încercare ; chiar dacă se comiseseră erori grave, acele erori puteau fi totuși de folos, deoarece lumea va trage învățăminte din ele pe viitor ; își dădea seama, firește, că Esteban făcuse anumite experiențe dureroase — și îl compătimea din toată inima — dar poate că fusese totuși victima unui idealism exagerat ; recunoștea că excesele săvîrșite de revoluție erau deplorabile, dar marile cuceriri omenești se dobîndesc numai prin suferință și sacrificiu. În rezumat : nu se putea înfăptui

nimic măreţ pe pămînt fără vărsare de sînge. „Asta a spus-o Saint-Just înaintea ta", exclamă Esteban. „Fiindcă Saint-Just era tînăr. Aşa ca noi. Ceea ce mă miră mai mult, cînd mă gîndesc la Saint-Just, este că de abia se ridicase de pe băncile şcolii." Sofía era informată de tot ce-i povestise vărul său, referitor la viaţa politică în primul rînd, şi poate *mai mult decît el,* care nu avusese decît o viziune parţială şi limitată a faptelor, viziune alterată cîteodată de vecinătatea unor lucruri ridicole, destul de mărunte, a unor inevitabile naivităţi, care nu micşorau cu nimic măreţia unei încercări supraomeneşti. „Deci faptul că am coborît în infern nu mi-a folosit la nimic?" exclamă Esteban... Sofía voia numai să spună că de la distanţă puteai avea o imagine mai obiectivă a evenimentelor, mai puţin pătimaşă. Regreta şi ea, bineînţeles din toată inima, frumoasele mănăstiri distruse, minunatele biserici ce căzuseră pradă focului, statuile mutilate, vitraliile sparte. Jumătate din operele gotice însă puteau foarte bine să dispară de pe faţa planetei dacă era în joc fericirea omului. Cuvîntul „fericire" avu darul să-l scoată din fire pe Esteban: „Luaţi seama! Credincioşii plini de smerenie ca voi, visătorii, cititorii ahtiaţi de scrieri umanitare, calviniştii ideii sînt aceia care înalţă ghilotinele." „Măcar de-am putea înălţa una, şi cît mai curînd, în mijlocul acestui oraş plin de imbecili şi de putregaiuri", răspunse Sofía. I-ar fi plăcut într-adevăr să vadă căzînd capetele gloatei de funcţionari stupizi, de exploatatori de sclavi, de bogătaşi plini de ifose, de galonaţi ce populau

insula asta, ținută sub obroc, surghiunită la capătul lumii, redusă la o simplă imagine lipită pe cutiile de tutun, de către cel mai incapabil și mai imoral guvern din istoria contemporană. „Sînt cîțiva aici care ar merita să fie ghilotinați“ adăugă Carlos, întărind cuvintele ei. „Chiar mai mulți“ rosti Jorge sentențios... „La orice m-aș fi așteptat“ — spunea Esteban — dar nici prin gînd nu mi-ar fi trecut să găsesc aici un club de „iacobini“. Nu chiar așa, îi explicară ceilalți. În orice caz niște oameni foarte informați (stăruința cu care era repetat acest cuvînt îl exaspera pe Esteban) hotărîți „să facă ceva“. Trebuia să fii pe deplin conștient de vremea în care trăiești, să ai o țintă în viață, să acționezi într-un anume fel într-o lume în plină transformare. Carlos se străduise în ultimii ani să înjghebeze o mică lojă androgină — lojă androgină fiindcă erau prea puțini ca să se poată lipsi de concursul unor femei inteligente și luminate — cu scopul politic de a răspîndi scrierile filozofice care pregătiseră revoluția, precum și o parte din textele ei de bază: *Declarația Drepturilor omului*, *Constituția Franceză*, discursuri mai importante, catehismele bunului cetățean etc. Îi aduseră cîteva foi volante și niște broșuri care, după forma neobișnuită a literelor și caracterul primitiv al tipăriturii arătau că fuseseră lucrate clandestin în imprimeriile din Nouvelle-Grenade sau din Havana — poate din Rio de la Plata sau din Puebla de Los Angeles. Esteban cunoștea textele acelea. Le cunoștea chiar atît de bine încît, după anumite întorsături de fraze, după anumite expresii fericite,

după prezența unui adjectiv care-i dăduse destulă bătaie de cap pînă reușise să-i găsească un echivalent în limba spaniolă, reușise să identifice propriile sale traduceri, făcute la Pointe-à-Pitre, după indicațiile lui Victor Hugues, pentru tiparnița lui Loeuillet. Și iată că textele acestea, multiplicate de imprimeriile de pe Continent îi apăreau din nou în fața ochilor... „*Vous m'emmerdez !*" [1], izbucni el lovindu-se de fotolii în graba de a ieși mai repede din cameră. Străbătînd curtea interioară zări o cheie uitată în broasca ușii care ducea în depozitul de mărfuri. Și deodată avu curiozitatea să vadă locul acela care într-un fel îi aparținea și lui, mai ales că, fiind duminică, nu se afla nimeni înăuntru. Mirosul de saramură, de cartofi încolțiți, de pastramă, de ceapă, pe care odinioară nu-l putea suferi, îi pătrunse în nări ca boarea unui humus mănos și înviorător. Era un miros de cală de corabie, de dană portuară, de pivniță ticsită cu provizii. Vinul negru picura din canele ; coaja brînzeturilor din La Macha prinsese un strat de mucegai, unturile musteau prin lutul chiupurilor pîntecoase. Și peste tot domnea cea mai deplină ordine, așa cum nu fusese odinioară. Totul era aliniat, așezat în teancuri, atîrnat, după cerințele fiecărui sort : sus, agățate de bîrnele de cedru, șuncile și funiile de usturoi ; ceva mai jos, grîncle movilite în chip de metereze ; iar la poalele lor putinele cu hamsii și cu pești marinați. Și mai încolo, în curtea interioară, acum acoperită, umplînd dulapurile

[1] Mă plictisiți (în lb. franceză).

cu zăbrele, se afla o colecție întreagă de probe de mărfuri și produse noi, menite să dea mai mare extindere comerțului : solnițe, medalioane, mucări din argint mexican ; porțelanuri fine, englezești, gingașe bibelouri chinezești aduse prin Acapulco ; jucării mecanice, ceasuri elvețiene, vinuri și tonice din vestitele pivnițe ale contelui de Aranda. Esteban intră în biroul de alături unde registrele, călimările, bricegele, nisiparnițele, riglele și balanțele ședeau fiecare la locul său, în așteptarea celor care aveau să le folosească a doua zi. Văzînd cele două mese impunătoare instalate în cea mai elegantă dintre încăperi, tînărul se gîndi că în curînd probabil va fi așezată cea de-a treia masă, pentru el, acolo, lîngă peretele îmbrăcat în mahon, pe care stătea de strajă un portret în ulei al tatălui, fondatorul casei, încruntat — așa cum era de obicei — cu aerul lui sever, purtînd întipărite pe față mărturiile onorabilității și spiritului de inițiativă. Și căută să-și închipuie cum va fi pe viitor cînd, în diminețile strălucitoare, va trebui să stea închis acolo, printre probele de orez și năut, și să se plimbe printre registrele de contabilitate și tabelele de taxe vamale, sau să discute cu vreun rău platnic, cu vreun negustor cu bucata din provincie în timp ce, afară, soarele va răspîndi puzderie de scîntei peste apele golfului brăzdate de vreun cliper în drum spre New York sau Capul Horn. Își dădea seama că treaba asta n-o să reușească *niciodată* să-l intereseze îndeajuns, ca să-i închine cei mai frumoși ani ai vieții. Aventurile sale marinărești, traiul de azi pe mîine, obișnuința de a nu avea

nimic la sufletul său îl învăţaseră cu nărav. Acum că se trezise ca un om întors din infern, nu reuşea să se regăsească — să se simtă el însuşi — în realitatea vieţii normale în care intrase din nou. Într-un tîrziu se duse la el în cameră. Sofía, cu o adîncă tristeţe zugrăvită pe faţă, îl aştepta, neîndurîndu-se să plece la culcare. „Te-ai supărat pe noi“ — îl dojeni ea —„fiindcă avem o credinţă“. „Credinţa în ceva care îşi schimbă înfăţişarea de la o zi la alta va fi un izvor de mari şi cumplite decepţii pentru voi, spuse Esteban. Voi ştiţi doar că sînt lucruri pe care le urîţi. Atîta tot. Şi de aceea vă puneţi toate speranţele şi toată încrederea în altceva, orice ar fi, numai să fie altceva.“ Sofía îl sărută, la fel ca odinioară cînd era copil, şi avu grijă să-l învelească după ce se culcă în hamac: „Creadă fiecare ce-o vrea, şi să fim iar aşa ca înainte“, spuse ea la plecare. Rămas singur, Esteban îşi dădu seama că una ca asta era cu neputinţă. Există epoci făcute pentru a decima turmele, a încurca limbile şi a împrăştia triburile.

III

Zilele treceau şi Esteban tot nu se hotăra să-şi înceapă lucrul în magazin. „Mîine“, spunea el ca şi cum ar fi vrut să se scuze, deşi nimeni nu-i pretindea nimic. Şi a doua zi o pornea iar hai-hui prin oraş, sau, trecînd cu barca pe malul dimpotrivă al golfului, se ducea în tîrguşorul Regla. Acolo îl aşteptau rachiuri

tari din trestie-de-zahăr şi vinuri dulcege ce se urcau la cap, pe tejghelele cu purcei fripţi care îi aminteau de zaiafeturile de odinioară. În radă, ceva mai la o parte, înghesuite unele într-altele ca cerşetorii într-o noapte de iarnă, mucegăiau navele cu pînze lăsate în părăsire, fiind prea vechi şi hodorogite ca să mai poată sluji la ceva, necontenit legănate de mişcarea lină a valurilor care pătrundeau prin bordajele găurite, năpădite de scoici şi alge vineţii. Încă mai dăinuiau, undeva pe aproape, ruinele barăcilor în care fuseseră siliţi să trăiască, luni de zile, iezuiţii expulzaţi din regatele Spaniei, aduşi din îndepărtatele lor mănăstiri din Anzi, pe drumul dinspre Portobello. Negustorii de cărţi de rugăciuni, de iconiţe şi de obiecte vrăjitoreşti — magnete, bucăţi de ghips, de fier sau corali — îşi vindeau marfa nestingheriţi. Acolo, lîngă fiecare biserică creştină, se afla cîte o biserică închinată lui Obtala, Ochum sau Yemanya, pe care negrii fugiţi de la stăpîn o duraseră chiar în spatele sacristiei, fără ca nici un paroh să fi putut protesta cumva, dat fiind că înşişi negrii liberi îşi adorau vechii lor zei africani, întruchipaţi de statuile înălţate pe altarele templelor catolice. Uneori, la întoarcere, Esteban intra în teatrul Coliseu, unde o trupă spaniolă dădea viaţă, cu ajutorul unor cuplete de vodevil, unei lumi de tineri spilcuiţi şi de cheflii, amintindu-i de Madrid, pe care nu apucase să-l vadă din pricina războiului... În preajma Crăciunului, Sofía, Carlos şi Esteban fură invitaţi de nişte rubedenii de-ale lui Jorge să petreacă sărbătorile la conacul unei plantaţii considerată ca

una dintre cele mai înfloritoare de pe insulă. Ocupați pînă peste cap cu afacerile ce trebuiau încheiate la sfîrșitul anului, Carlos și Jorge, care nu puteau să lase baltă magazinul, hotărîră ca Sofía să plece mai înainte, împreună cu Esteban, urmînd ca ei să sosească o săptămînă mai tîrziu, cînd vor fi mîntuit cu treburile din oraș. Ideea aceasta îi zîmbi lui Esteban, care se simțea separat de Sofía din pricina soțului, tot timpul prezent între ei, mai ales că pe de altă parte nu reușise să lege o prietenie mai strînsă cu Carlos, din cale-afară prins cu treburile lui și care, de cele mai multe ori, seara, pleca la cîte o reuniune masonică sau, dacă rămînea acasă, obosit după o zi întreagă de muncă, moțăia într-un fotoliu din salon, după cină, prefăcîndu-se că ascultă pălăvrăgelile celorlalți... „Acum te regăsesc, în sfîrșit", spuse Esteban cînd se văzu singur cu Sofía, în intimitatea trăsurii ce se îndrepta spre Artemisa. Sub poclitul de mușama ridicat în sus, se simțeau amîndoi ca într-un leagăn bălăbănit prin hîrtoapele drumurilor. Mîncau în hanuri și la poștele de cai, amuzîndu-se să ceară bucatele cele mai populare sau cele mai neobișnuite — tocană cu rîntaș gros, ori porumbei sălbatici la grătar — iar Sofía, care nici nu gusta măcar băutura acasă, se străduia să descopere cîte o sticlă mai atrăgătoare, rătăcită printre rachiurile și butelcile cu vin ordinar. Se îmbujora la față, tîmplele i se îmbrobonau de sudoare, dar rîdea cu poftă, întocmai ca odinioară, mai puțin rigidă, mai puțin amfitrioană, scăpată parcă de sub un control tolerant dar stăruitor. Pe drum,

Esteban vrînd-nevrînd, ajunse să vorbească despre Victor Hugues. La un moment dat o întrebă pe Sofía ce era cu scrisoarea pe care i-o adusese. „Nimic“ — răspunse ea. „Mă aşteptam la ceva mai mult. Îl ştii cum e : glume care nu mai au nici un haz aşternute pe hîrtie. În fond : tristeţe. Zice că n-are nici un prieten.“ „Asta e pedeapsa lui — singurătatea“, spuse Esteban. „A crezut că pentru a fi mare trebuie să rupă cu toate prieteniile. Nici Robespierre n-a mers pînă acolo.“ „Întotdeauna era înclinat să se bizuie prea mult pe el“, răspunse Sofía. „De aceea, cînd a căutat să se ridice mai sus decît îl ţineau puterile, s-a văzut că n-are stofă în el. Ar fi vrut să ajungă un erou de tragedie şi pînă la urmă a rămas un simplu figurant. În afară de asta, şi-a ales şi nişte teatre păcătoase. Rochefort, Guadelupa... scări de serviciu !“ „Nu era un om superior. Atîtea şi atîtea lucruri au dovedit-o.“ Şi Esteban căuta să-şi reamintească tot ceea ce putea să pună în umbră înfăţişarea lui orgolioasă : cutare frază stîngace auzită din gura lui ; cutare expresie banală : cutare încurcătură cu o slujnică, cutare dovadă de slăbiciune — ca atunci cînd, într-o zi de pomină, rămăsese tăcut, cu un surîs odios pe buze, în faţa lui Antoine Fuët care-l ameninţase că va pune să-l bată cu nuielele dacă va mai îndrăzni să vină nepoftit la loja corsarilor. Şi pe urmă cultul său pentru Robespierre, pe care se străduia să-l imite... Şi căuta să pună cît mai multe păcate în sarcina prietenului său de ieri, sub cuvînt că-l iubise şi că nu putea să treacă peste slăbiciunile lui : „Mi-ar fi plăcut să-l vor-

besc de bine, dar nu pot. Prea multe lucruri îi pătează amintirea". Sofía îl asculta, încuviințînd în felul ei, prin niște sunete nearticulate ce puteau fi luate drept mărturii de surpriză, dezaprobare, uimire sau indignare față de o cruzime, o lipsă de tact, o josnicie sau un abuz de putere. „Mai bine să nu mai vorbim despre el. A fost buruiana cea rea a unei revoluții mărețe." „O buruiană care, pînă la urmă, s-a umplut de bani și s-a însurat cu o fată bogată" — observă Esteban. „Numai dacă nu-l vor fi închis la Paris pentru matrapazlîcurile lui. Sau pentru rebeliune. Fără să mai punem la socoteală măsurile luate împotriva lui de magistrații teroarei noi." „Mai bine să nu mai vorbim despre el", insistă iar Sofía. Dar după vreo două leghe, începeau iar să vorbească despre Victor Hugues, cu aceeași însuflețire, forfecîndu-l în fel și chip, într-o depănare de locuri comune : „E vulgar..." „Nu știu cum de-am putut să-l găsim atît de interesant..." „Este incult : citează în discursurile lui tot ce a reușit să ciupească din ultima carte frunzărită..." „Un aventurier..." „Asta a fost toată viața : un aventurier..." „Ne uitam la el ca la o minune fiindcă venea de departe și vînturase lumea..." „Altminterea curajos, ce-i drept..." „Și îndrăzneț..." „La început fanatic ; dar poate se prefăcea numai pentru că era ambițios..." „O bestie politică..." „Ăștia sînt oamenii care discreditează o revoluție..."

Înconjurat de palmieri și de arbori de cafea, conacul rubedeniilor lui Jorge era un fel de palat roman, cu înalte coloane dorice, ce străjuiau galeriile exterioare împodobite cu farfurii de

porțelan, vase antice, mozaicuri de Talavera și jardiniere pline cu begonii. Saloanele, galeriile curții interioare, sufrageriile erau atît de spațioase, încît ar fi putut găzdui cu înlesnire o sută de persoane. La orice oră focul ardea în bucătării, iar zilele se petreceau în ospețe interminabile, gustări și tratații ; musafirii găseau oricînd la îndemînă o ceașcă de cacao ori un pahar de xeres. Și nu se putea să nu rămîi mirat văzînd, printre rodii și copaci ornamentali încătușați de plantele agățătoare, statuile de marmură albă ce împodobeau grădinile. Pomona și zeița vînătorii, Diana, ocroteau un bazin natural, tapisat cu ferigi și tufe de malanga, pe firul unui pîrîu ce făcea la un moment dat o gușă. Alei largi și umbrite de migdali, de roșcovi și de palmieri regali se pierdeau într-o învolburare de frunzișuri undeva, departe, spre o tainică pergolă italiană cotropită de trandafiri agățători, spre un mic templu grec menit să adăpostească cine știe ce zeitate mitologică, sau spre un labirint de merișor în care era plăcut să te rătăcești cînd începeau să se aștearnă umbrele amurgului. Stăpînii casei, care aveau toată grija ca oaspeții lor să se simtă bine, se fereau să-i stingherească în vreun fel oarecare. Vechile datini de ospitalitate creolă lăsau tuturora libertatea să facă ce le trecea prin cap, și în timp ce unii colindau drumurile călare, alții plecau la vînătoare sau hoinăreau, iar cei rămași acasă se împrăștiau, care cu o tablă de șah, care cu o carte, în imensitatea parcurilor. Un clopot atîrnat în foișor bătea tactul vieții de fiecare zi, poftind musafirii la masă sau la sindrofiile la

care lua parte numai cine dorea. După ospățul din fiecare seară, ce se prelungea pînă pe la ora zece cînd se răcorea afară, se aprindeau ghirlande de lampioane pe vasta esplanadă din spatele casei și începea concertul unei orchestre de treizeci de muzicanți negri, instruiți de un capelmaistru german, fost violonist în orchestra din Mannheim. Sub cerul înstelat, atît de scînteietor încît părea spuzit de stele, răsunau solemn primele măsuri ale unei simfonii de Haydn, sau instrumentele atacau vesele un allegro de Stamitz ori de Cannabich. Alteori, cu concursul unora dintre invitații înzestrați cu voci frumoase, se cîntau mici opere de Telemann sau *La Serva Padrona* de Pergolese. Și astfel trecea timpul și se depănau ultimele zile ale unui Secol al Luminilor care părea să fi durat mai mult de trei sute de ani, atît de numeroase fuseseră evenimentele petrecute de-a lungul lui. „Ce viață fericită!" spunea Sofía. „Și totuși, dincolo de arborii aceia, există ceva inadmisibil." Și arăta un șir de chiparoși înalți, ca niște obeliscuri, de culoare verde-închis, ce se ridicau deasupra vegetației înconjurătoare, ascunzînd o altă lume: aceea a furnicarului de sclavi adăpostiți în barăci, unde se auzeau tobele răpăind ca o grindină îndepărtată. „Crede-mă că și mie îmi pare tot atît de rău", îi răspundea Esteban. „Dar cu slabele noastre puteri n-o să fim niciodată în stare să schimbăm cumva lucrurile. Au fost alții care, avînd toată puterea în mînă, n-au reușit să facă nimic, cu toate încercările lor"... În după-amiaza zilei de 24 decembrie, în timp ce unii se zoreau să împodobească ieslea de Crăciun, părăsindu-și lu-

crul din cînd în cînd ca să dea o raită pe la bucătărie, să vadă cît de bine se rumeniseră curcanii în cuptoare și dacă sosurile începuseră să aburească, răspîndind o aromă destul de elocventă, Esteban și Sofía se îndreptară spre poarta conacului, străjuit de un grilaj monumental, ca să-i aștepte pe Carlos și pe Jorge, care trebuiau să sosească din moment în moment. O răpăială de ploaie îi sili să se adăpostească sub o pergolă, incendiată de revărsarea florilor de Crăciun, proaspăt desfăcute. Ploaia stîrnea miresmele pămîntului, făcînd să adie ultima boare de parfum din frunzele căzute pe alei. „Ploaia a încetat, florile s-au deschis și vremea cîntecelor a sosit", murmură Esteban, citînd un verset biblic care îi amintea de lecturile din adolescență. În momentul acela închise ochii ca orbit de o lumină prea vie. Se simți dintr-o dată ca răscumpărat, redat lui însuși, printr-o revelație amețitoare: acum, da, acum de abia înțelegi. Acum știi ce se plămădea înlăuntrul tău de atîția ani. Privești chipul ce-l ai în față și înțelegi, în sfîrșit, singurul lucru pe care ar fi trebuit să-l înțelegi, după ce te-ai trudit atîta vreme să mergi pe urmele unor adevăruri ce depășeau înțelegerea ta. Ea era prima femeie pe care ai cunoscut-o, mama îmbrățișată de tine în locul aceleia pe care n-ai apucat s-o cunoști. Ea ți-a dezvăluit neasemuitele duioșii ale femeii care-ți veghează insomniile, care-ți împărtășește suferințele și ți le alină în zori cu dezmierdările ei. Ea este sora care a cunoscut formele trupului tău, așa cum numai o virtuală amantă ce ar fi crescut o dată cu tine,

ar fi putut să le cunoască. Esteabn își rezemă capul de umărul plăsmuit parcă din propria sa carne și izbucni în hohote de plîns atît de adînci, atît de sfîșietoare, încît Sofía, uluită, îl luă în brațe și-l sărută pe frunte, pe obraji, strîngîndu-l la piept. Dar gura care o căuta acum pe a sa era înfrigurată de dorință, însetată, lacomă. Îndepărtîndu-i fața cu mîinile, Sofía se desprinse brusc și rămase în picioare, în fața lui, atentă la reacțiile sale, ca un om care ar fi pîndit gesturile unui dușman. Esteban o privea îndurerat, fără să facă o mișcare, dar cu atîta patimă în ochi, încît femeia, simțindu-se privită ca o femeie, se retrase un pas înapoi. Celălalt începu să-i vorbească : îi vorbea despre ceea ce izbutise în sfîrșit să înțeleagă, despre ceea ce descoperise în sine însuși. Un glas ce nu mai semăna cu cel de pînă atunci rostea cuvinte neașteptate, neîngăduite, care, departe de a-i trezi vreun fior, sunau a gol la urechea ei, ca niște locuri comune. Nu știa ce să facă, ce să zică, aproape rușinată că era nevoită să asculte monologul acela plin de mărturisiri penibile care dădeau în vileag banale decepții de alcov, dorinți arzătoare niciodată satisfăcute, o tainică și nelămurită așteptare ce-l făcuse în cele din urmă pe cutreierătorul unor meleaguri pustii să se întoarcă la locul de unde plecase în lume. „Ajunge", strigă Sofía cu obrajii împurpurați de mînie. Poate că altă femeie ar fi ascultat aceleași cuvinte cu mai mult interes. Cum însă ea nu voia să audă nimic, totul suna fals, ca o calpă monedă verbală. Și pe măsură ce însoțitorul său vorbea mai

fierbinte, ea căuta să-i taie vorba, cu același răspuns din ce în ce mai precipitat. „Ajunge", ridicînd glasul pînă la un ton atît de categoric, încît nu mai admitea nici o replică. Urmă o tăcere apăsătoare. Amîndoi își simțeau inima zvîcnind cu putere în piept, ca și cum amîndoi ar fi făcut un efort istovitor. „Ai stricat tot, ai spulberat tot" rosti ea. Și de astă dată Sofía izbucni în plîns, rupînd-o la fugă prin ploaie... Noaptea căzu asupra unui bolnav. Acum nimic nu mai putea fi ca înainte. Criza ce izbucnise avea să ridice o dată pentru totdeauna între ei o barieră de neîncredere, de tăceri pline de ascunzișuri, de priviri încruntate, pe care nu se simțea în stare să le înfrunte. Se gîndea c-ar fi fost mai bine să plece, părăsindu-și căminul, dar își dădea seama că nu avea destulă tărie s-o facă. Vremurile erau atît de tulburi, încît călătorul care pornea la drum se aștepta la cele mai mari bucluсuri, la fel ca în evul mediu. Și Esteban știa cîte necazuri putea cuprinde cuvîntul *aventură*... Ploaia încetase. Prin tufișuri începură a mișuna lanterne și măști. Soseau păstori, morari cu fața albită de făină, negri care nu erau negri, băbuțe de doisprezece ani, oameni bărboși sau cu coroane de carton pe cap care scuturau în mînă maracase, zurgălăi, dairele și tălăngi. Și glasuri de copii se împleteau cîntînd :

Mătușica vine
Cu mîinile pline.
„Ce belșug, zice, pe voi."
„Prea puțin" ne plîngem noi.

Carpeni verzi de viţă
Flori de lămîiţă.
Fii slăvită acolo sus
Maica Domnului Isus.

În spatele unui boschet de arbori ornamentali, conacul strălucea cu toate candelabrele, lămpile veneţiene şi policandrele aprinse. Toată lumea trebuia să aştepte acum miezul nopţii în mijlocul tăvilor de punci. În momentul cînd clopotul din foişor avea să bată de douăsprezece ori, datina cerea ca fiecare să înghită pe nemestecate douăsprezece boabe de strugure. Pe urmă începea interminabila masă de ajun, la sfîrşitul căreia oaspeţii îşi făceau de lucru încă o bucată de vreme, spărgînd cu cleştele alune şi migdale. Orchestra de negri avea să cînte pentru prima oară în noaptea aceea valsurile noi, ale căror note sosiseră în ajun şi pe care muzicanţii le repetaseră toată ziua. Esteban nu ştia cum să facă să scape de petrecerea aceea, de copiii care nu-l lăsau în pace o clipă, de servitorii care-l strigau pe nume, poftindu-l să ia parte la vreun joc sau să guste din cupele cu vin în timp ce printre coloanele scăldate în lumină tălăzuiau rîsetele din ce în ce mai zgomotoase ale musafirilor înveseliţi de băutură. Deodată se auzi un ropot mărunt de cai ce mergeau la trap. Remigio apăru în capătul aleii, cocoţat pe capra trăsurii murdare de noroi. Nu era nimeni însă în trăsură. Oprind brusc în dreptul lui Esteban, vizitiul îi dădu de ştire că Jorge avusese o sincopă şi zăcea acum doborît de o epidemie nouă care bîntuia oraşul ; se spunea că molima s-ar fi dezlănţuit

din pricina mormanelor de cadavre rămase pe cîmpurile de luptă din Europa şi ale căror miasme pestilenţiale fuseseră aduse de nişte vase, sosite de curînd în port, pentru un troc de mărfuri necunoscute prin partea locului, cu fructe tropicale care aveau multă căutare printre bogătaşi.

IV

În toată casa stăruia un iz de boală. De cum intrai pe uşă simţeai că-ţi taie suflarea mirosul de muştar şi de sămînţă de in ce venea tocmai din fundul casei, de la bucătării. Pe culoare şi scări, era un du-te-vino de ceaiuri de buruieni şi de cataplasme, de siropuri medicamentoase şi uleiuri camforate, în timp ce slugile cărau găleţi cu apă de nalbă şi de cepe de stînjenel menite să domolească fierbinţeala bolnavului care nu reuşea să scape de o febră necruţătoare, atît de puternică, încît uneori îl făcea să aiureze. După o călătorie tristă şi grabnică — atît cît se putea — în timpul căreia de abia schimbaseră cîteva cuvinte, Sofía şi Esteban îl găsiră pe Jorge într-o stare foarte gravă. Şi nu era vorba de un caz izolat. Jumătate din oraş căzuse la pat lovită de una din acele molime care secerau cu duiumul vieţile omeneşti. Văzîndu-şi soţia la căpătîi, Jorge o privi cu o infinită oboseală, apucîndu-i mîinile ca şi cum i-ar fi sosit, în sfîrşit, salvarea mult aşteptată. Fiindcă uşile camerei erau închise ca nu cumva bolnavul să stea în curent, înăuntru stăruia o atmosferă sufocantă şi grea,

din pricina mirosurilor farmaceutice, a spirtului pentru frecții și a lumînărilor de ceară aprinse tot timpul, deoarece Jorge avea senzația apăsătoare că nu s-ar mai fi trezit niciodată dacă ar fi adormit pe întuneric. Sofía îl înveli cu grijă, îl mîngîie, îi puse o compresă cu oțet pe fruntea încinsă și coborî în magazin ca să afle din gura lui Carlos în amănunțime tratamentul prescris de medicii care nu prea știau nici ei, în realitate, cum să lupte împotriva unei boli încă necunoscute prin partea locului... Și secolul nou începu pentru ei cu insomnii și priveghiuri, cu zile înseninate de speranță și altele pline de descurajare, în care, chemate parcă de nu știu ce glasuri misterioase, printre mozaicurile din vestibul apăreau sutane, în dorința de a le fi de folos, aducîndu-le în casă imagini sfinte și moaște făcătoare de minuni. Pe toate mobilele de la etaj găseai rețete și sticluțe cu doctorii sau pămătufuri pe jumătate arse, care slujiseră la pusul ventuzelor de la căpătîiul bolnavului. Copleșită de durere dar liniștită, Sofía nu se dezlipea de lîngă el, deși i se spunea mereu că boala se putea lua foarte ușor. Mulțumindu-se să se șteargă cu o loțiune aromatică și să țină mereu în gură cîte o cuișoară ca măsură de precauție, își îngrijea soțul cu o rîvnă și cu o duioșie care îi aminteau lui Esteban de crizele lui de astmă din adolescență. Acum dragostea Sofíei — poate o inconștientă anticipare a sentimentului matern — se revărsa asupra altui bărbat, și evidența acestui lucru era cu atît mai dureroasă pentru cel care avea toate motivele să regrete vremurile scăpătate ale unui paradis pierdut ; paradis care se irosise fără ca Esteban

să fi băgat de seamă atunci, cînd nu depindea decît de el ca să măsoare belşugul unei fericiri pe care, avînd-o zilnic la îndemînă şi obişnuindu-se cu ea, o acceptase ca şi cum i s-ar fi cuvenit de drept. Noapte de noapte Sofía stătea ca o soră de caritate în fotoliul ei, unde abia apuca să aţipească, dar atît de uşor, încît deschidea ochii cum îl auzea pe Jorge suspinînd. Uneori ieşea din cameră cu chipul răvăşit de suferinţă : „Aiurează“, spunea ea, izbucnind în plîns. Îşi recăpăta însă cumpătul îndată ce vedea că bolnavul îşi venise în fire, agăţîndu-se de viaţă cu o energie neaşteptată, înfruntînd cu o voinţă de fier junghiurile ce-i săgetau coastele, strigînd că n-o să se lase răpus de moarte. Uneori, cînd se simţea pentru moment ceva mai bine, făcea proiecte de viitor : Nu, n-avea nici un rost să-şi risipească tinereţea între pereţii unui magazin. Doar nu pentru asta a venit omul pe lume. Îndată ce va fi ieşit din convalescenţă, vor pleca amîndoi în străinătate ; vor face în sfîrşit călătoriile pe care le tot amînaseră. Se vor duce în Spania, în Italia ; clima atît de blîndă a Siciliei îl va pune pe picioare. Vor părăsi definitiv insula aceasta nesănătoasă, unde oricînd te puteai aştepta să izbucnească o molimă cumplită, aşa cum fuseseră cele ce pustiiseră Europa pe vremuri. Esteban era la curent cu planurile lui şi se simţea sfîşiat de durere la gîndul că acestea s-ar putea realiza, lipsindu-l de o prezenţă care era unica justificare a existenţei sale actuale, văduvită de orice ambiţii, de orice idealuri şi de orice dorinţe. Îşi dădea seama cît de adîncă era dezamăgirea pe care i-o

lăsaseră experienţele sale personale atunci cînd era obligat să primească pe vizitatorii care veneau mai toată ziua să întrebe ce mai face bolnavul. Nimeni nu-i trezea nici cel mai mic interes. Rămînea în afara conversaţiilor. Mai cu seamă cînd vizitatorii erau nişte filantropi întîrziaţi, dintre cei ce frecventau mica lojă androgină întemeiată de familia sa, lojă în care Esteban nu voise cu nici un preţ să pună piciorul de cînd se întorsese la Havana. *Ideile* pe care le lăsase în trecut îl ajungeau acum din urmă într-un mediu parcă anume făcut să le neutralizeze. Aici soarta sclavilor smulgea lacrimi celor care, nu mai departe decît în ajun, mai cumpăraseră cîţiva negri ca să sporească numărul braţelor de muncă de pe plantaţiile lor. Corupţia guvernului colonial era comentată cu indignare chiar de cei care trăgeau foloase de pe urma ei, rotunjindu-şi veniturile. Vorbeau despre o posibilă independenţă cei care ar fi fost peste măsură de fericiţi să fi primit un titlu de nobleţe acordat de suveran. În rîndurile claselor bogate din partea locului începuse să se propage aceeaşi stare de spirit care în Europa făcuse pe atîţia aristocraţi să-şi înalţe singuri eşafoade. Se citeau cu o întîrziere de patruzeci de ani cărţi închinate unei Revoluţii pe care aceeaşi Revoluţie, apucînd pe drumuri neprevăzute, le făcuse inactuale... După trei săptămîni, starea bolnavului le trezi unele speranţe. Nu fiindcă s-ar fi ameliorat. Dar, deşi gravă, rămăsese totuşi staţionară după nişte suferinţe atît de cumplite încît altora poate le-ar fi grăbit moartea. Doctorii care, avînd atîtea cazuri înaintea ochilor începeau să capete

oarecare experiență, socotiseră cu cale să aplice bolnavilor un tratament foarte asemănător cu cel folosit în cazurile de pneumonie. Așa stăteau lucrurile cînd, într-o după amiază, se auzi bătînd în ușa de la intrare. Esteban și Sofía se aplecară peste balustrada galeriei din curtea interioară să vadă cine lovea atît de zgomotos cu ciocanul și dădură cu ochii de căpitanul Caleb Dexter, în mare ținută, cu tunică albastră și mănuși în mîini. Neștiind că era cineva bolnav în casă, Dexter venise pe neanunțate, așa cum făcea de obicei, cînd vasul *Arrow* ancora în portul Havana. Esteban îl întîmpină bucuros, strîngîndu-l la piept cu drag, deoarece prezența lui îi amintea de zilele senine ale unui trecut scăpătat. Aflînd cele întîmplate, nord-americanul se arătă mîhnit de necazurile pe care le aveau și insistă să le aducă de la el de pe vas niște cataplasme marinărești care făceau adevărate minuni, după cum se dovedise de atîtea ori, cu toate că Sofía încerca să-i demonstreze că Jorge avea pielea atît de iritată din pricina revulsivelor încît cu greu mai tolera chiar și pe cele mai puțin drastice. Caleb Dexter însă convins de eficacitatea remediului său se și grăbi să-l aducă, înapoindu-se la ora cînd se aprindeau lămpile cu niște alifii și pomezi care miroseau a acizi corosivi. Se așeză un tacîm mai mult la masă, și apariția unei supiere mari, englezești, cu o formă elegantă, inaugură prima cină din ultimele săptămîni de care cei ai casei se puteau bucura într-o atmosferă relaxată. Jorge adormise, sub privegeherea unei călugărițe din ordinul Sfintei Clara, pe care o chemase Sofía. „O să scape", îi asigura

Carlos. „Îmi spune mie inima c-a trecut hopul." „Să te audă Dumnezeu", spunea Sofía, folosind o expresie cu care nu era obişnuită şi care în gura ei suna mai curînd ca un descîntec, fără ca Esteban să-şi poată da seama dacă Dumnezeul invocat de ea era Iehova din Biblie, Dumnezeul lui Voltaire sau Marele Arhitect al masonilor, atît de încîlcit era vălmăşagul de zeităţi spre care se aflau îndreptate privirile în Secolul Luminilor, de curînd încheiat. Esteban nu izbuti să scape pînă la urmă şi trebui să-şi povestească peripeţiile prin care trecuse pe Marea Caraibilor, dar de astă dată îşi depănă amintirile cu dragă inimă şi chiar cu umor, cu atît mai mult cu cît marinarul cunoştea scena pe care se desfăşurase marea sa aventură. „Mai mult ca sigur că ostilităţile dintre Franţa şi Statele Unite nu vor mai dura mult", afirmă Caleb Dexter. „Au şi început tratativele de pace." Cît despre Guadelupa, acolo domnea o debandadă nemaipomenită de cînd Victor Hugues, care în primul moment refuzase să încredinţeze frînele puterii succesorilor săi Pelardy şi Desfourneaux, fusese în cele din urmă silit să se îmbarce. În Guadelupa loviturile de stat erau puse la cale de militarii la ordinea zilei, în timp ce Grangurii Albi de odinioară, renăscuţi din aparenta lor cenuşă, se războiau făţiş cu Grangurii Albi nou veniţi, silindu-se să redobîndească privilegiile lor de pe vremuri. Pe de altă parte, în coloniile franceze exista o tendinţă generală de revenire la practicile vechiului regim, mai ales acum de cînd Victor Hugues îşi luase în primire noile sale atribuţii ca împuternicit al Directoratului, la Cayenne. „Cum, n-aţi

știut?", se miră marinarul observînd stupefacția celorlalți, care îl considerau pe Victor Hugues un om cu desăvîrșire învins, cu cariera distrusă, poate întemnițat, dacă nu chiar condamnat la moarte. Ca să afle acum că după ce cîștigase bătălia de la Paris, domnia-sa descinsese iar pe continentul american, cu aere de învingător, înzestrat cu un nou bicorn și împuternicit cu un nou mandat. Cînd s-a auzit vestea asta — povestea iancheul — un vînt de teroare s-a stîrnit în tot cuprinsul Guyanei. Lumea a ieșit valvîrtej pe străzi, jelindu-se în gura mare că de aci încolo o urgie și mai cumplită o să se abată asupra lor. Pierzînd orice speranță de a mai supraviețui nenorocirilor ce-i loveau neîncetat, deportații din Sinnamary, Kuru, Iracubo și Conamama, strigau, plîngeau și înălțau mîinile la cer, rugîndu-se Celui-de-sus să-i cruțe de noi suferințe. Toată lumea era cuprinsă de panică de parcă s-ar fi anunțat venirea unui antihrist. Autoritățile fuseseră nevoite în cele din urmă să afișeze în diferite locuri din Cayenne o proclamație prin care se făcea cunoscut poporului că timpurile se schimbaseră, că de astă dată nu se va mai întîmpla nimic din cele petrecute în Guadelupa, și că noul mandatar, însuflețit de un spirit generos și iubitor de dreptate, va face tot ce-i va sta în putere ca să statornicească o viață fericită în colonie. („Sic", spuse Esteban, recunoscînd frazeologia de odinioară.) Situația devenise însă tragicomică atunci cînd, pentru a-și dovedi bunele intenții, Victor Hugues sosise la Cayenne cu muzica militară ostentativ instalată la prova navei în locul unde se înălța odinioară ghilotina

adusă în Guadelupa ca o amenințare sortită să înfricoșeze populația. In același loc unde cu șase ani mai înainte cuțitul ghilotinei căzuse cu un zgomot sinistru de atîtea ori, pus în mișcare de *Monsieur* Anse, care voia să încerce mecanismul, de astă dată răsunară marșurile vesele ale lui Gossec, melodii pariziene la modă și rustice contradansuri cîntate din surle și clarinete. Victor Hugues venise singur; își lăsase nevasta în Franța sau poate nici nu se însurase — Caleb Dexter nu știa prea bine, deoarece veștile aduse de el îi sosiră din Paramaribo, unde în momentul acela vecinătatea temutului agent al Directoratului era un prilej de adîncă îngrijorare. Și, spre mirarea tuturor, mandatarul se arătase mărinimos, mai mult chiar, îi vizitase pe deportați, îmbunătățindu-le întrucîtva condițiile mizerabile în care trăiau și făgăduindu-le multora dintre ei o grabnică întoarcere în patrie. „Lupul îmbrăcat în blană de miel", spuse Esteban. „Un simplu instrument politic care încearcă să se adapteze imperativelor prezentului", adăugă Carlos. „In orice caz un individ extraordinar", spuse Sofía. Caleb Dexter plecă devreme, fiindcă vasul său trebuia să ridice ancora imediat în zorii zilei: oricum, vor avea prilejul să stea mai pe îndelete de vorbă peste o lună, cînd va face o nouă escală la Havana, înainte de a-și continua drumul spre sud. Și atunci vor sărbători în lege, destupînd cîteva sticle de vin bun, însănătoșirea bolnavului. Esteban îl conduse pînă în port, mînînd trăsura... La întoarcere, îl găsi pe Carlos în poartă: „Fugi după doctor" — îi spuse — „Jorge se sufocă. Mi-e teamă că n-o să apuce dimineața."

V.

Bolnavul continua să lupte. Nimănuia nu-i venea să creadă că omul acela palid şi firav, cu înfăţişarea lui de vlăstar al unei familii degenerate, mai păstra încă în el atîta vitalitate. Chinuit în permanenţă de o senzaţie de asfixiere, mistuit de febră, mai găsea totuşi destulă putere să strige, în timpul delirului, că nu vrea să moară. Esteban avusese de cîteva ori prilejul să asiste la agonia unui indian ori a unui negru: atunci însă lucrurile se petrecuseră cu totul altfel. Oamenii renunţau la viaţă fără să protesteze, ca nişte animale greu rănite, din ce în ce mai străin de tot ceea ce-i înconjura, nemaidorind altceva decît să fie lăsaţi în pace, primind cu resemnare înfrîngerea finală. Jorge, în schimb, se încorda, se tocmea, gemea, incapabil să accepte ceea ce pentru ceilalţi era evident. S-ar fi zis că civilizaţia şubrezise tăria fiinţei omeneşti, lăsînd-o cu desăvîrşire lipsită de curaj în faţa morţii, în ciuda tuturor argumentelor pe care le făurise de-a lungul secolelor, pentru a o explica în mod lucid şi pentru a o accepta cu seninătate. Şi acum, cînd clipa din urmă se apropia necruţător, cu fiecare bătaie a ceasului, omul tot mai ţinea să se încredinţeze că moartea nu era un sfîrşit, ci doar o tranziţie şi că, trecînd de vămile ei, aştepta o altă viaţă, în care trebuia să intre cu anumite garanţii, dobîndite de partea ceastălaltă a barierei. Jorge însuşi ceru să vină un preot care primi ca pe o supremă spovedanie cuvintele fără şir bolborosite de bolnav. Ştiind că medicii

se dăduseră bătuți, Rosaura o convinse pe Sofía să-i dea voie să cheme un bătrîn vraci negru. „N-avem nimic de pierdut!“ — spuse tînăra soție. „Ogé nu disprețuia vrăjitorii...“ Unchiașul începu prin a curăța încăperea cu esențe aromatice, după care aruncă niște melci pe podea, uitîndu-se cum căzuseră — cu gura în jos sau în sus — și aduse în cele din urmă niște buruieni cumpărate de la un negustor care ținea o dugheană cu ierburi de leac undeva, pe lîngă piață. Se văzură obligați să recunoască, oricum, că datorită cunoștințelor sale bolnavul se simțea mai ușurat ; nu mai avea sufocații atît de cumplite iar inima, care în anumite momente părea gata să se oprească, se mai înviorase... Dar mai mult decît atît nu se putea spera. Mecanismele fizice ale bolnavului slăbeau rînd pe rînd. Leacurile negrului îi procuraseră doar pentru scurtă vreme alinare. Antreprenorii de pompe funebre, mînați fără greș de instinct, dădeau mereu tîrcoale casei. Esteban nu se miră cînd îl văzu pe croitorul lui Carlos aducînd niște haine de doliu. La rîndul ei, Sofía își comandase atîtea rochii cernite, încît ajunsese să umple cîteva cufere, puse de-a valma într-o încăpere din fund, în care tînăra soție se îmbrăca și se dezbrăca de cînd bărbatu-său căzuse la pat. Totuși, probabil dintr-o tainică superstiție, nu se încumeta să le deschidă. Esteban o înțelegea ; poruncindu-și veșminte de doliu, Sofía îndeplinise un ritual menit să zădărnicească hotărîrile soartei. Scoțîndu-le înainte de vreme din cufăr ar fi însemnat să accepte un lucru ce nu-l dorea. Fiecare trebuia să se pre-

facă pe deplin convins că niciodată zăbranicele n-aveau să mai pătrundă sub acoperămîntul casei. Trei zile mai tîrziu însă, după o sincopă cardiacă, culoarea neagră își făcu intrarea pe ușa principală, pe la ceasurile patru după amiază ; negrul raselor călugărești, negrul sutanelor, hainele cernite ale prietenilor, clienților magazinului, fraților masoni, cunoscuților și salariaților ; zăbranicele pompelor funebre, cu catafalcul și cu celelalte accesorii ; negrul negrilor adevărați, foste slugi care de vreo patru generații întrețineau legături sporadice cu familia și care apăruseră ca niște umbre uitate, din îndepărtatele lor mahalale, împletindu-și glasurile tînguitoare sub arcadele curții interioare, pentru a boci mortul. Intr-o societate atît de riguros împărțită în compartimente, priveghiul era singura ceremonie care înlătura barierele dintre rase și dintre clasele sociale, așa încît bărbierul care săpunise cîndva obrajii defunctului putea să stea nestingherit lîngă sicriul acestuia, cot la cot cu comandantul militar al coloniei, cu rectorul Protomedicatului, cu contele de Pozos Dulces, sau cu bogatul proprietar de plantații, care nu demult primise titlul de marchiz, acordat printr-o ordonanță regală. Amețită de prezența sutelor de chipuri necunoscute — toată negustorimea din Havana năpădise în noaptea aceea casa cu plafoane înalte — Sofía, slăbită de veghi, împietrită de durerea adîncă ce nu simțea nevoia să se reverse în lacrimi spectaculoase, își juca rolul de văduvă cu o demnitate și o distincție care-l umpleau de mirare pe Esteban. Palidă, încrun-

tată, cuprinsă poate de sfîrșeală din pricina parfumului prea puternic al florilor atît de felurite, încît miresmele lor amestecate o înăbușeau cu o duhoare grea, la care se mai adăuga mirosul făcliilor și lumînărilor, ca și izul de medicamente ce mai stăruia încă între pereții încăperii cu iuțeala pătrunzătoare a muștarului și tăria camforului, tînăra femeie păstra sub veșmintele dizgrațioase de doliu și cu toate imperfecțiunile sale o anumită frumusețe. Fruntea era poate prea voluntară, sprîncenele, prea bogate; ochii prea lîncezi, brațele sale erau prea lungi; picioarele poate prea subțiri pentru a susține construcția șoldurilor. Totuși emana din făptura ei, chiar într-o împrejurare penibilă ca asta, o lumină de feminitate pregnantă, izvorîtă din adînc, lumină pe care Esteban abia acum o întrezărea, descoperind, în sfîrșit, resorturile tainice ale puternicei sale personalități umane. Ieși în curte pentru a scăpa de zumzetul rugăciunilor murmurate la căpătîiul mortului care zăcea întins pe catafalc, în salon. Se duse la el în cameră unde marionetele, în momentul acela, căpătau prin contrast un relief ciudat de măscărie cu draci ca într-o gravură de Collot. Se trînti în hamac, obsedat de un gînd pe care nu putea cu nici un chip să-l alunge: mîine va fi un bărbat mai puțin în casă. Planurile de călătorie care-i făcuseră atîta sînge rău cu cîteva zile înainte rămîneau vorbe în vînt. Începea acum plictiseala anului de doliu cu sărindare și vizite obligatorii la cimitir. Avea un an înainte pentru a-i convinge pe ceilalți că trebuie neapărat să-și schimbe felul de

viață. Îi va fi destul de ușor să reia un subiect în jurul căruia se învîrteau mai toate discuțiile lor încă din adolescență. Carlos, ale cărui ocupații îl țineau legat de magazin, avea să-i însoțească probabil vreo două sau trei luni. După aceea Esteban va potrivi în așa fel lucrurile, ca să rămînă cu Sofía undeva, într-o țară din Europa, poate în Spania, mai puțin amenințată acum de o agresiune din partea francezilor care, făcînd un salt peste Mediterană, tăbărîseră fără nici o noimă asupra Egiptului. Numai că nu trebuia să se pripească ; să nu se lase mînat de primul imbold. Să caute să se folosească de neistovitele tertipuri ale ipocriziei. Să mintă de cîte ori va fi nevoie. Să joace, în mod conștient, rolul lui Tartuffe... Se întoarse apoi în atmosfera pîcloasă a priveghiului, strîngînd mîinile și primind îmbrățișările întristate ale persoanelor care continuau să se perinde pe poarta principală, ticsind galeriile. Privi spre coșciug. Cel ce zăcea încremenit acela era un intrus. Un intrus pe care prietenii săi îl vor purta a doua zi pe umeri. Nu se simțea cîtuși de puțin vinovat față de el ; nici măcar nu săvîrșise păcatul de a fi dorit în taină eliminarea sa fizică — cum numeau cu pedanterie filozofii secolului trecut executarea unei ființe dăunătoare. Ferecînd porțile casei, reducînd din nou cercul familiei la proporțiile sale exacte, doliul avea să urzească din nou atmosfera zilelor de odinioară. În camere lucrurile vor sta iarăși vraiște, așa cum erau mai demult, ca și cînd timpul s-ar fi întors înapoi. După nesfîrșita noapte a priveghiului, după înmormîntare, cu antifoanele

slujbei, cu crucea purtată de un cioclu, cu ofrandele, sfeşnicele, flamurile şi florile ei, cu pomelnicul şi prohodul — şi cu comentariile ei — cutare a venit în uniformă de gală (cutare a spus, iar cutare a plîns, suspinînd că viaţa omului nu înseamnă nimic...) după terminarea ceremoniei, după ce vor fi strînse în mod obligatoriu o sută de mîini transpirate sub soarele arzător ce se oglindea în lespezile de marmură, silindu-i să clipească mereu din ochi, aveau să se restabilească iar legăturile fireşti cu trecutul... Şi după ce îşi îndepliniră pînă la capăt istovitoarele îndatoriri funebre, Carlos, Esteban şi Sofía se întîlniră din nou în jurul impunătoarei mese din sufragerie, la fel ca pe vremuri — era o duminică — în faţa cinei comandate la ospătăria vecină. Remigio, care nu putuse să meargă după tîrguieli la piaţă fiindcă fusese la cimitir, aducea tăvile acoperite cu şervete, de sub care ieşeau la iveală pălămide cu migdale, marţipane, porumbei cu mujdei de usturoi, trufe şi fructe glasate, după lista de bucate pe care Esteban o întocmise personal — poruncind să se procure tot ce s-ar fi putut să nu se găsească, oricît ar fi costat. „Ce coincidenţă — spuse Sofía. Parcă-mi aduc aminte c-am mîncat cam aceleaşi lucruri după moartea..." (Şi nu mai apucă să-şi termine vorba, fiindcă tatăl nu era pomenit niciodată la ei în casă.) „Aceleaşi lucruri, confirmă Esteban. Ospătăriile nu au prea multe feluri de bucate." Şi în momentul acela observă că verişoara lui îşi rezemase coatele pe masă, ca şi cum apucăturile proaste de odinioară ar fi pus din nou stăpînire pe ea. Gusta cîte puţin

din toate, la întîmplare, privind fața de masă, jucîndu-se în neștire cu paharele. Se retrase devreme, răpusă de oboseala nopților de veghe. Dar cum n-ar fi mai avut nici un rost acum să înfrunte primejdia unei contagiuni postume, ceru să i se aducă pătceanul ei îngust de pe vremea cînd nu era încă măritată, surghiunit într-o încăpere în care erau strînse vechiturile, în camera unde mai așteptau însă cîteva din cuferele cu veșminte de doliu pe care nu apucase încă să le deschidă. „Biata Sofía! spuse Carlos cînd cei doi bărbați rămaseră singuri. La vîrsta ei, să rămînă văduvă." „O să se mărite iar în curînd", îl liniști Esteban, pipăind o boabă cenușie, legată cu un fir de aur, pe care odinioară, în călătoriile lui pe mare, o purtase ca un talisman menit să împrăștie furtunile și să preîntîmpine orice nenorocire... Zilele următoare, vrînd să fie și el de folos cumva, se duse regulat la magazin; ședea la biroul lui Jorge, prefăcîndu-se dintr-o dată peste măsură de interesat de treburile comerțului. Acolo, prin legăturile de fiecare zi pe care le avea cu negustorii din partea locului și cu fel de fel de mușterii din provincie, ajunse să afle o seamă de știri senzaționale. De la un capăt la altul al insulei se simțea o fierbere mocnită. Proprietarii bogați trăiau tot timpul cu frica-n sîn, convinși cu tot dinadinsul că negrii prinseseră curaj și unelteau ceva, pregătindu-se să facă aceleași isprăvi pe care le făcuseră negrii din Santo-Domingo. Umblau din gură în gură tot felul de legende urzite în jurul existenței misterioase a unei căpetenii mulatre, al cărei nume nu se cunoștea și pe care nimeni

nu-l văzuse la faţă, un năzdrăvan care umbla din sat în sat, răzvrătind argaţii de la morile de zahăr. Fiţuicile „blestemaţilor de franţuzi“ stăteau dosite în numeroase buzunare. Şi mereu ieşeau la iveală, lipite peste noapte de cine ştie cine pe zidurile oraşului, nişte afişe pline de ameninţări care, în numele „libertăţii de conştiinţă“ trîmbiţau „trăiască Revoluţia“, anunţînd cetăţenilor că în curînd ghilotina avea să se înalţe în toate pieţele publice. Orice gest brutal săvîrşit de un negru — chiar dacă era vorba de un nebun sau de un beţiv — era interpretat ca o manifestare subversivă. Pe de altă parte, navele proaspăt ancorate în port aduceau veşti în legătură cu agitaţiile politice din Venezuela şi Noua Grenadă. Vîntul conspiraţiei sufla pretutindeni. Se spune că garnizoanele erau în stare de alarmă şi că din Spania sosiseră tunuri noi, sortite să întărească bateriile ce apărau forturile Principelui... „Fleacuri!“ — dădea din umeri Carlos, de cîte ori îi ajungeau la ureche asemenea zvonuri şi, prudent, căuta să aducă din nou vorba despre afaceri. „În tîrgul ăsta de provincie lumea trăncăneşte vrute şi nevrute.“

VI

Amară prezenţă
Goya

Într-o seară în care atît Carlos cît şi Sofía se duseseră să asiste la o ceremonie a lojei androgine, Esteban, puţin răcit, se instală în salon,

cu un pocal cu punci la îndemînă, ca să citească o veche culegere de preziceri şi profeţii, publicată cu jumătate de secol mai înainte de Torros Villarroel, Marele Mag din Salamanca. Rămase uimit descoperind că cel care se lăuda, ca să-şi vîndă mai cu spor prorocirile, că era doctor în crisopeie [1], magie, filozofie naturală şi transmutaţii, anunţase, cu o precizie cutremurătoare, căderea tronului Franţei :

De ai să socoteşti pînă la o mie,
trei sute apoi de cîte două ori
şi iar de două ori cincizeci
şi încă zece deşte de vei număra de nouă ori
fi-va-ţi ţie dat să vezi
Francia urgisită, ultima năpastă
a din urmă şi a mai cumplită
pentru domnul tău şi coconul său
şi slava ta cea strălucită dintru început.
Sorocul să-şi încheie fostu-i-a menit.

Citi apoi autobiografia lui Villarroel, plină de haz prin peripeţiile ei burleşti, care purtaseră pe cele mai întortocheate drumuri paşii poetului, rînd pe rînd ţîrcovnic la un schit, student şi toreador, vraci şi dansator, executor testamentar şi matematician, soldat în Porto şi profesor universitar. Magul ajunsese în cele din urmă să-şi odihnească oasele în straie călugăreşti. Era tocmai asupra misteriosului episod în care nişte fantome gălăgioase tulburau pacea unei case din Madrid, desprinzînd cadrele de pe pereţi, cînd

[1] Iscusinţa de a fabrica aur din orice material.

își dădu seama că ploaia ce se stîrnise o dată cu căderea nopții începea să se întețească, învîrtejită de răbufnirile vîntului. Se adînci din nou în lectură fără să se sinchisească de faptul că la etaj se auzea troncănind ca și cînd ar fi rămas o fereastră deschisă. Esteban se gîndea la coincidența nostimă care făcea ca zgomotul ferestrei trîntite de vînt să-i lovească urechea tocmai cînd ajunsese la pasajul în care se vorbea de strigoi și stafii. Dar cum clămpăneala canatului devenea din ce în ce mai supărătoare, Esteban se urcă la etaj. Era o ușă cu geamuri de la camera Sofíei, pe care verișoara sa o uitase deschisă spre galerie. Și se căia că fusese atît de tembel și nu se grăbise s-o închidă mai devreme, fiindcă ploaia bătuse din plin în odaie, de parcă ar fi aruncat cineva găleți cu apă pe podele, udînd covorul de lîngă pat. În dreptul dulapului, unde dalele erau puțin scufundate, se făcuse o băltoacă. În mijlocul lăcăriei zăceau cuferele de răchită cu veșminte de doliu, pe care Sofía nu apucase încă să le desfacă, și cum răchita era uscată, apa pătrunsese înăuntru, sorbită cu lăcomie. Esteban le ridică de jos și le așeză pe o masă. Părîndu-i-se însă răzbite de umezeală, socoti de cuviință să scoată afară lucrurile, ca să se zvînte. Deschise primul cufăr și de unde se aștepta să-și afunde mîinile într-o grămadă de pînzeturi și stofe mohorîte, i se arătară înaintea ochilor valuri de stofe în culori luminoase, de satinuri, mătăsuri și podoabe atît de sclipitoare, cum nu mai văzuse niciodată în dulapurile Sofíei. Deschise capacul următorului : acolo se afla o risipă costisitoare de olănduri,

de dantele de Valenciennes, țesături nespus de gingașe, îmbinate cu cămăși și rufărie intimă de o rară finețe. Uluit, simțindu-se vinovat ca și cînd violase un secret, Esteban închise cuferele la loc, lăsîndu-le unde le pusese. Coborî apoi să caute niște cîrpe ca să șteargă podeaua. Și în timp ce se îndeletnicea cu treaba aceasta, nu-și putea lua ochii de la coșurile de răchită, care fuseseră aduse în casă cu tot ce se află înăuntru chiar în zilele cînd Jorge, în camera de alături, pătimea chinuit de ultimele sale accese de febră. La priveghi verișoara sa apăruse îmbrăcată în doliu, bineînțeles. Dar după cîte știa el nu avea mai mult de trei rochii îndoliate, pe care le purta pe rînd ; ba chiar i se părea curios că Sofía le alesese atît de sărăcăcioase și de șlampăte, călăuzită poate de un sentiment pe care Esteban îl interpretase ca o dorință de mortificare. Și se căznea acum să înțeleagă cum putea să se împace acest sentiment cu faptul că-și cumpărase niște toalete atît de scumpe, de nepotrivite și de inutile cum erau acelea pe care le descoperise puțin mai înainte. Erau acolo rochii vrednice să atragă toate privirile la baluri și la teatru ; duzine întregi de ciorapi ; sandale brocate ; podoabe somptuoase ce puteau fi tot atît de bine purtate la petrecerile din lumea mare cît și în intimitatea cea mai deplină. Ridică și capacul celui de-al treilea cufăr pe care nu-l deschisese încă. Înăuntru era îmbrăcăminte mai obișnuită, mai de toate zilele ; rochii de stradă, fără pretenții, bune pentru orice împrejurare, alături de rochii de casă dintr-un satin de foarte bună calitate, după cum se vedea imediat, toate

de culoare deschisă, veselă, cu o croială mai deosebită. Şi aici era aceeaşi enigmă : nici unul din costumele pe care le văzuse nu era de culoare neagră sau măcar mai închisă, ca să se apropie cît de cît de o haină îndoliată, nu exista nici un detaliu cît de mic care să sugereze doliul. Sofía cunoştea cu siguranţă repeziciunea cu care, mai cu seamă la vremea aceea, se schimbau modele feminine. În oraşul lor, care trecea din nou printr-o epocă de prosperitate economică, femeile erau la curent cu tot ce se purta în Europa. Era cu totul de neînţeles, aşadar, pentru ce cumpărase Sofía în ultimul moment un trusou atît de costisitor, ştiind că după anul de doliu pe care trebuia neapărat să-l respecte urma o perioadă în care era iarăşi obligată să poarte un semidoliu, aşa încît atunci cînd va avea, în sfîrşit, posibilitatea să le îmbrace, toaletele sale vor fi demodate... Năpădit de întrebări, Esteban se tot frămînta cu mintea să afle adevărul, făcînd tot felul de ipoteze, care mai de care mai dezastruoase — ajunsese chiar să presupună că verişoara lui ducea o dublă existenţă, despre care nici fratele ei n-avea habar — cînd auzi huruitul trăsurii care intra pe poarta cea mare. Puţin mai apoi Sofía se opri surprinsă în pragul camerei. Esteban care tocmai storcea în mîini o cîrpă deasupra găleţii îi explică ce se întîmplase. „Probabil, că s-au udat toate hainele", spuse, arătînd cuferele. „Le scot chiar acum, lasă-mă singură", răspunse ea, conducîndu-l pînă la uşă. Şi după ce-i ură noapte bună, răsuci de două ori cheia în broască.

A doua zi Esteban stătea la biroul lui, în magazin, şi se chinuia în zadar să-şi adune gîndurile ca să lucreze, cînd se stîrni o fierbere neobişnuită în stradă. Ferestrele se închideau rînd pe rînd, alarmate de ştirea că negrii se răsculaseră, călcînd pe urmele celor din Haiti. Negustorii ambulanţi se zoreau să-şi pună marfa la adăpost, întorcîndu-se în fuga mare acasă, care cu cîte o roabă încărcată cu jucării, care cu sacul înţesat cu odoare bisericeşti. Cumetrele vorbeau în gura mare, din poartă în poartă, despre vărsări de sînge şi violuri, într-o hărmălaie de glasuri ce creştea în răstimpuri ca să acopere hodorogeala unei trăsuri care se răsturnase în timp ce dădea colţul în goană la o răspîntie. Ştirile cele mai contradictorii se răspîndeau prin mulţimea ce stătea strînsă buluc din loc în loc pe stradă: cum că două regimente ar fi fost trimise la zidurile de centură ca să ţină piept sclavilor ce se îndreptau încolonaţi spre oraş, că negrii ar fi încercat să arunce în aer pulberăriile, că nişte agitatori francezi debarcaţi de pe vasele ce veniseră de la Baltimore provocau tulburări în oraş; că în cartierul Arsenalului izbucniseră cîteva focuri. În curînd se dovedi însă că toată tevatura fusese iscată de o încăierare între nişte golani şi un grup de marinari americani care, după ce chefuiseră în lege, bînd zdravăn, jucînd cărţi şi bucurîndu-se de femeile din spelunca faimoasei Lola, voiseră să-şi ia tălpăşiţa fără să plătească un ban, ba mai mult chiar, bătuseră măr pe patron, o călcaseră în picioare pe patroană şi făcuseră zob consolele şi oglinzile tripoului. Totul se terminase printr-o

bătaie în toată puterea cuvîntului, datorită intervenției unui pîlc de negri congolezi, care mergeau în procesiune, cu felinare înfipte în vîrful unor prăjini, la biserica din Paula unde se prăznuia hramul nu știu cărui sfînt. Cîțiva răniți rămăseseră pe cîmpul de bătaie, după o învălmășeală în care intraseră în acțiune bîtele și toporiștele, înverșunată și mai mult de amestecul caraulelor. O oră mai tîrziu ordinea fusese restabilită în toată mahalaua în care de obicei scandalurile se țineau lanț. Profitînd însă de ocazie ca să pună capăt unei stări de lucruri ce începuse să-l îngrijoreze, guvernatorul dădu de știre prin crainici populației că se vor lua cele mai drastice măsuri împotriva tuturor persoanelor bănuite că răspîndesc idei subversive, că lipesc pamflete pe ziduri — ceea ce se întîmpla destul de des — că propovăduiesc abolirea sclaviei, sau fac comentarii injurioase la adresa coroanei spaniole... „Jucați-vă, jucați-vă mai departe de-a revoluția", spuse Esteban, întorcîndu-se acasă pe înserat. „Tot e bine să te joci de-a ceva decît să stai cu brațele încrucișate", i-o reteză Sofía pe un ton acru. „Cel puțin eu nu am secrete de ascuns", spuse Esteban, privind-o drept în față. Sofía ridică din umeri și-i întoarse spatele. Pe chipul ei se întipărise o expresie aspră și voluntară. Tot timpul mesei nu scoase o vorbă, evitînd privirile vecinului său, în ochii căruia se citea o întrebare stăruitoare. N-o făcea însă pentru că s-ar fi simțit stingherită ca un om a cărei rea-credință ar fi ieșit în vileag, ci cu atitudinea trufașă a femeii hotărîte să nu dea nimănui socoteală. În seara aceea, în timp ce

Esteban și Carlos își omorau plictiseala jucînd o interminabilă partidă de șah, Sofía cerceta un atlas uriaș cu hărți astronomice, care-i acoperea fața. „Azi după-masă a sosit în port vasul *Arrow*", spuse la un moment dat Carlos, atacînd cu un nebun negru ultimul cal care-i mai rămăsese lui Esteban. „Probabil că mîine iancheul o să mănînce cu noi". „Bine că ți-ai adus aminte — spuse Sofía, de la imensa depărtare a constelațiilor sale. O să punem un tacîm mai mult la masă."

În ziua următoare, sosind la ora mesei acasă, Esteban se aștepta să găsească toate luminile aprinse. În clipa cînd deschise ușa salonului însă își dădu seama că se întîmplă ceva ciudat. Dexter se plimba nervos de colo pînă colo prin cameră, dînd niște explicații destul de curioase lui Carlos, care-l asculta zdrobit, cu ochii înotînd în lacrimi și puțin ridicol din pricina obezității lui incipiente, cu mutra îndurerată pe care o avea: „N-am nici o putere — striga nord-americanul, deschizînd larg brațele. E văduvă și majoră. Sînt obligat s-o primesc ca pe o pasageră oarecare. Am încercat să stau de vorbă cu ea. Nu vrea să audă nimic. Fiică-mea să fi fost și tot n-aș fi putut face mai mult." Și se pierdea în tot felul de amănunte: își cumpărase biletul de călătorie la Miralla și Compania, plătindu-l în numerar. Răvașul de drum pe care și-l procurase cu ajutorul unui frate mason purta toate vizele necesare. Va merge cu vasul *Arrow* pînă în insula Barbados, unde urmează să coboare ca să se îmbarce din nou pe una din navele olandeze ce se duc la Cayenne. „La

Cayenne — îl îngîna Carlos, consternat. Auziţi, la Cayenne, dacă-i posibil aşa ceva! În loc să fi plecat la Madrid, la Londra sau la Neapole!" Şi băgînd de seamă abia atunci că Esteban era de faţă, îi vorbi ca şi cum ar fi fost la curent cu cele întîmplate: „Parcă şi-a pierdut minţile. Zice că i s-a făcut lehamite de casă: că e sătulă pînă-n gît de oraşul ăsta şi a plecat aşa, în lume, fără să spună nimic, fără să-şi ia rămas bun de la nimeni. S-a îmbarcat acum două ore cu bagaj cu tot." Se dusese după ea, crezînd că va putea s-o înduplece să se întoarcă îndărăt: „Parc-ai vorbi cu pereţii. Doar nu pot s-o aduc pe sus acasă. Vrea să plece şi pace. Şi întorcîndu-se spre Dexter: Dumneavoastră sînteţi doar căpitanul vasului şi cred că aveţi dreptul să nu primiţi pe bord un pasager, dacă nu vă convine. Nu-mi spuneţi mie că nu se poate". Iritat de insistenţele lui Carlos, care părea să-i pună la îndoială probitatea, Dexter ridică tonul: „Nu există nici un motiv legal sau moral care să justifice lucrul ăsta. Lăsaţi-o să facă ce vrea. Nu poate nimeni s-o împiedice dacă i-a abătut să se ducă la Cayenne. N-o s-o facă acum, o s-o facă fără doar şi poate altă dată. Chiar dacă îi încuiaţi uşa, o să iasă pe fereastră." „De ce?" lătrau ceilalţi doi încolţindu-l ca nişte cotei. Dexter îi dădu la o parte cu mîinile sale mari şi puternice: „Dar înţelegeţi odată, oameni buni, că ştie foarte bine pentru ce vrea să plece la Cayenne". Şi aţintind spre ei degetul, ca un predicator cînd vrea să le spună ascultătorilor să ia aminte, cită un proverb din Biblie: „Blînde par cuvintele celui ce dă

în vileag, dar ele pătrund pînă în tainele pîntecului". Aforismul acela, atît de frust ca expresie din cauza cuvîntului final, avu efectul unui revulsiv asupra lui Esteban. Apucîndu-l pe marinar de reverele redingotei, îi ceru să vorbească lămurit, pe șleau fără ocolișuri. Dexter îi azvîrli în față o frază brutală care limpezi pe deplin lucrurile : „În timp ce dumneata cu Ogé vă duceați, umblați după tîrfe pe cheiurile din Santiago, Sofía rămînea pe bord cu *celălalt*. Oamenii mei mi-au povestit tot. Prea bătea la ochi. Am fost atît de supărat atunci, încît am căutat să plec cît mai repede..." Esteban nu mai avea nimic de întrebat. Totul se înlănțuia. Acum înțelegea, în sfîrșit, pentru ce Sofía își făcuse atîtea toalete scumpe, la cîtăva vreme după ce aflase că o anumită persoană era din nou atotputernică într-o țară apropiată din America ; înțelegea mobilul ascuns a miilor de întrebări cu ajutorul cărora, amăgindu-l cu cîteva adjective peiorative la adresa *celuilalt*, reușea să-l tragă de limbă și să afle tot ce dorea să știe despre viața acestuia, despre reușitele și greșelile lui. Admitea cu ipocrizie că era un monstru, o ființă îngrozitoare, o bestie politică, ca să afle cît mai multe lucruri din crîmpeie, din fărîmituri, din destăinuiri smulse cu încetul, în legătură cu gesturile, dorințele și acțiunile înaltului mandatar mazilit și apoi din nou înscăunat. Și între timp, voința ei, redusă la tăcere, lucrase într-ascuns cu tenacitate, pentru a răbufni la un moment dat, lăsînd frîu liber unor dorințe pe care nici chiar prezența unui muribund nu reușise să le zăgăzuiască. Era, în toate astea, o promiscuitate odi-

oasă de flori mortuare, de făclii funerare, amestecate laolaltă cu gînduri pîcloase, manifestate în chip evident prin cumpărarea dichisurilor intime, făcute să-i îmbrace goliciunea. Sofía i se dezvăluia dintr-o dată lui Esteban în ipostaza larvară, josnică, de neconceput, a unei femeiuşte docile, îngăduitoare, îmbătată de voluptate sub povara unui bărbat care cunoscuse împotrivirile fecioriei sale. Amintindu-şi de scîrba întipărită pe chipul ei într-o noapte, cînd văzuse viermuiala femeilor de stradă, care nu erau altceva decît protagonistele înrobite — cele mai *dezinteresate* poate — ale împerecherii omeneşti, Esteban nu reuşea să îmbine cele două personalităţi deosebite care sălăşluiau în acelaşi trup : aceea a tinerei fete care, îmbujorată de indignare şi de mînie în faţa unui act pe care educaţia sa religioasă îl condamna ca pe un lucru degradant, şi cealaltă, care, nu mult după aceea, capitulase în faţa dorinţei, îndeletnicindu-se cu şiretlicurile prefăcătoriei şi ale complicităţii. „Numai tu eşti de vină, fiindcă ai măritat-o cu un dobitoc", strigă Esteban, căutînd un ţap ispăşitor pentru ceea ce considera o trădare monstruoasă. „Adevărat, nu se poate spune c-a fost o căsătorie fericită", confirmă Dexter netezindu-şi în faţa oglinzii, reverele mototolite. „Cînd soţii se înţeleg în aşternut, îţi dai seama numaidecît, chiar dacă se ceartă. Aici însă totul era o comedie. Lipsea ceva. Era destul să te uiţi la mîinile lui : avea nişte mîini de călugăriţă, cu degete moi, care nu ştiau să apuce lucrurile." Şi Esteban îşi aminti grija meticuloasă cu care Sofía jucase rolul soţiei devotate — chiar pe marginea mor-

mîntului — arătînd întotdeauna o supunere, o solicitudine, o maleabilitate care nu se potriveau cu firea ei independentă și dezordonată. Aproape că-i părea bine acum că nu fusese fecioară atunci cînd făcuse această nechibzuită căsătorie pe care o privea ca pe cea mai inadmisibilă concesie față de convenientele unei societăți disprețuite. Gîndul acesta însă îi flutură din nou pe dinaintea ochilor imaginea puternicei prezențe care, deși atît de departe, continua să apese asupra casei. Văzînd inerția lui Carlos, care stătea în fotoliu prăbușit și înlăcrimat, se ridică hotărît în picioare: „Mă duc s-o aduc, oricum ar fi trebuie s-o aduc", spuse el. „Chiar dacă faci scandal să știi că-i zadarnic" — îi atrase atenția Dexter. „Are dreptul să plece". „Du-te — spuse Carlos — să mai încercăm o dată..." Esteban trînti poarta și o porni întins spre port. Sosind pe cheiul lîngă care acostase vasul *Arrow*, simți că i se taie răsuflarea din pricina mirosului puternic de pește proaspăt pescuit: pe unde mergea erau numai coșuri cu pălămidă, cambula, sardele, ai căror solzi străluceau la lumina faclelor. Uneori, cîte un negustor de pește băga mîna sub o pînză de iută și scotea afară un pumn de calmari pe care-i arunca în terezia unei balanțe. Sofía stătea în picioare la prova navei lipite de chei, îmbrăcată în doliu, așa cum plecase de acasă; se profila ca o umbră cernită, mai înaltă și mai subțire, privită de jos de pe chei, insensibilă parcă la mirosul de solzi, de măruntaie și de sînge care se înălța pînă la ea. Avea ceva din atitudinea impasibilă a unei eroine mitice, contemplînd ofrandele aduse în lăcașul ei de

nişte locuitori din adîncul mării. Furtuna din sufletul lui Esteban se potoli brusc în clipa cînd îşi ridica ochii spre femeia ce şedea nemişcată, uitîndu-se la el în timp ce se apropia de vas, fără să facă un gest, cu o fixitate dezarmantă în privire. Dintr-o dată i se făcu frică. Se simţi nevolnic, lipsit de curaj, la gîndul că s-ar putea să audă anumite cuvinte care, rostite de gura ei, i-ar fi răsunat ca un bucium în urechi. Nu îndrăzni să urce pe bord, mulţumindu-se s-o privească în tăcere. „Vino", spuse într-un tîrziu. Sofía se întoarse cu faţa spre punte, sprijinindu-se de balustradă. Pe malul celălalt licăreau luminile unor cartiere necunoscute ; în spatele lor se îngemănau sclipirile uriaşului candelabru baroc care era oraşul, cu şiragurile lui de geamuri roşii, verzi, portocalii, aprinse printre arcade. Iar la stînga se afla întunecoasa trecătoare ce ducea în largul mării acoperite de negurile nopţii : marea aventurilor, a călătoriilor pîndite de nenumărate primejdii, a războaielor şi bătăliilor care întotdeauna însîngeraseră Mediterana celor o mie de insule. Se îndrepta spre cel care îi trezise conştiinţa propriei sale fiinţe şi care, în scrisoarea adusă de nefericitul care rămăsese jos, îndurerat, îi vorbise de singurătatea lui în mijlocul atîtor triumfuri. Acolo, unde se afla el, erau atîtea de făcut ; un om de talia lui nu putea să pună la cale decît lucruri mărețe ; proiecte, în care fiecare putea să-şi găsească măsura exactă. „Vino — repeta glasul de jos — te crezi prea puternică." Să se întoarcă ar fi însemnat să se îndoiască de această putere ; să sufere o a doua înfrîngere.

Cunoştea îndeajuns nopţile în care trupul său rămînea ca de piatră, nopţile în care era nevoită să simuleze plăcerea. „Vino". În urma ei, căminul strămoşesc, lipit de trup ca o scoică, iar acolo, departe, revărsatul de zori, strălucirea unei imensităţi necuprinse, departe de strigătul negustorilor şi tălăngile oilor. Aici, parohia, cutia milelor, plictisitoarea rutină a vieţii de fiecare zi, acolo, departe, o lume epică, locuită de titani. „Vino", o îmbia vocea lui Esteban. Sofía se desprinse de balustradă, topindu-se în umbra ce învăluia puntea. Celălalt îi vorbea mai departe ridicînd glasul. Zarva pescarilor însă acoperea monologul ce se înălţa spre ea în rafale, amintindu-i de casa clădită de ei toţi împreună şi care acum era sortită să cadă în paragină. „Ca şi cînd fraţii de sînge ar putea dura împreună o casă adevărată", se gîndea Sofía. Rezemat de chila vasului, Esteban continua să vorbească în deşert. Uriaşul trunchi de lemn, mirosind a sare, a alge, a vegetaţii marine i se părea moale la pipăit, aproape feminin, docil, cum îl simţea sub palmele lui, umed şi catifelat. Sus, la prova, un mascaron cu chip de femeie, alb ca varul la faţă şi cu ochii încercănaţi cu o dungă groasă albastră, se substituise celei care avea să plece în zori, cu braţele încărcate de uimitoare bogăţii, liberă să se lase în voia propriilor sale dorinţe, desferecată din întunecimile ce-i umbreau frumuseţea şi-i stăvileau bucuriile. Avea să se desprindă din sînul familiei pentru a-i da în vileag toate secretele, împărtăşindu-le unui străin, care în momentul acela poate o aştepta. Esteban se simţea

nemernic şi despuiat — gol, aşa cum îl văzuse Sofía, prea deseori pentru ca goliciunea lui să poată fi în ochii săi o goliciune adevărată — gîndindu-se că intenţia lui de a fi brutal se spulberase, transformîndu-se în rugăminţi. Sus, pe bordul vasului, femeia aştepta să se desfăşoare pînzele înfoiate de vînt. Ogorul ei era sortit să primească o sămînţă străină ; avea să fie deopotrivă potir şi arcă, întocmai ca femeia din Geneză, care părăsise vatra părintească pentru a se duce după bărbat... Lumea începuse să-l privească, ciulind urechea ca să audă vorbele lui pe care credeau că le înţeleg. Îndepărtîndu-se de corabie, se întîlni, printre coşurile cu peşti, cu căpitanul Dexter. „Ei, am avut dreptate ?“ îl întrebă marinarul. „Perfectă dreptate — răspunse Esteban. Drum bun tuturor !“

VII

Se oprise locului la un colţ de stradă în apropiere de chei nehotărît, ruşinat de înfrîngerea suferită şi bolborosea cuvintele pe care ar fi trebuit să le spună şi care nu reuşiseră să i se desprindă de pe buze. Vaporul era acolo, la cîţiva paşi, înconjurat de torţe, ca o vrajă sau ca un blestem, aşa cum se profila în noapte. Sirena de la prova, cu coada ei dublă lipită de copastie, se ivea cînd şi cînd din întuneric de cîte ori un felinar îi lumina obrazul de mască funerară, scoasă dintr-un mormînt. Esteban simţea cum se frămîntă în el cuvintele pe care

nu apucase să le spună şi care se înlănţuiau acum, închipuind discursuri, mustrări, reproşuri, invective, insulte atît de grele încît pronunţîndu-le, limba se oprea neputincioasă, incapabilă să găsească altele mai cumplite. Dacă Sofía înfrunta fără să clipească iureşul acesta de cuvinte — şi era în stare s-o facă — bărbatul avea să rămînă din nou dezarmat, la fel ca mai înainte. Tot felul de gînduri rele îi încolţeau în minte. Era ora opt. Vasul căpitanului Dexter trebuia să ridice ancora la cinci dimineaţa. Erau nouă ceasuri la mijloc în care ar fi avut poate răgazul să facă ceva. Peste arsura pe care i-o lăsase în suflet supărarea, Esteban încerca să clădească teoria unei îndatoriri de îndeplinit : avea obligaţia s-o împiedice cu orice preţ pe Sofía să ajungă la Cayenne. Nu trebuia să pregete nici un moment chiar dacă s-ar vedea silit să recurgă la cele mai extreme mijloace ca să împiedice o sinucidere morală. O asemenea aventură echivala cu o coborîre în infern. Fără îndoială, Sofía era majoră. Din punct de vedere legal, însă, Carlos avea dreptul să-i zădărnicească fuga, sub cuvînt că sora lui suferea de o boală mintală. Exact aşa cum se întîmplase cu cîteva luni mai înainte, cînd o tînără văduvă dintr-o familie simandicoasă încercase s-o şteargă în Spania cu un saltimbanc din cei care cîntau în vodevilurile de la Coliseo. Oricînd te puteai bizui pe sprijinul autorităţilor în împrejurările în care cinstea familiilor onorabile ar fi fost cumva primejduită. Dezlănţuirile pasionale erau privite cu ochi răi de societatea colonială, gata în orice clipă să solicite ajutorul

poliției atunci cînd vreo încurcătură cu crai de inimă sau femeiuști zvînturate se întîmpla să-i tulbure liniștea. Biserica se amesteca și ea în asemenea cazuri, punîndu-se de-a curmezișul în calea vinovaților... Esteban, hotărît să caute prin orice mijloc să preîntîmpine un lucru pe care-l socotea intolerabil, sosi acasă cu sufletul la gură, lac de apă din pricina alergăturii și abia apucă să intre înăuntru gîfîind că se pomeni pe negîndite în fața unor oameni cu figuri mohorîte de polițiști despre care habar n-avea ce căutau acolo, cotrobăind peste tot, deschizînd dulapurile, scotocind birourile și sertarele, cercetînd fiecare cotlon de jos, din grajd, și pînă în camerele de la etaj. Unul dintre ei tocmai cobora scările, purtînd pe cap un pachet de imprimate. Trecîndu-le din mînă în mînă, polițiștii constatară că tipăriturile descoperite în odaia Sofíei, sub pat, cuprindeau textul *Declarației Drepturilor Omului și ale Cetățeanului* și principiile de bază ale *Constituției Franceze*. „Plecați — îi șopti Rosaura, apropiindu-se de el. Domnul Carlos a fugit pe terasă." Tînărul se retrase în vestibul, în vîrful picioarelor, pas cu pas, vrînd să iasă în stradă. Afară, la ușă, însă stăteau de strajă doi oameni: „Înapoi", îl luară în primire aceștia împingîndu-l într-un colț al salonului, unde rămase sub pază. Timp de cîteva ore îl lăsară să aștepte, fără să-l întrebe nimic. Treceau încolo și încoace, prin fața lui, ca și cînd nici nu s-ar fi sinchisit de el, uitîndu-se dacă nu era ceva dosit după tablouri sau sub covor. Înfipseră apoi niște vergele de fier în pămîntul afînat al brazdelor din grădină să vadă

dacă nu întîmpină cumva rezistența vreunei cutii îngropate printre flori, în timp ce unul dintrei ei scotocea la întîmplare volume din bibliotecă, cercetînd legăturile și pipăind grosimea copertelor și arunca pe jos tot ce i se părea vrednic de interes : operele lui Voltaire, Rousseau, Buffon, și, în general, mai toate lucrările tipărite în limba franceză — numai pe cele în proză, versurile fiind probabil mai puțin suspecte. În sfîrșit, la trei dimineața, percheziția se termină. Existau suficiente probe, mai multe chiar decît ar fi fost nevoie pentru a dovedi că locuința aceea era un cuib de conspiratori francmasoni, dușmani ai coroanei, care răspîndeau scrieri revoluționare, cu intenția de a sădi anarhia și atcismul în posesiunile de peste ocean. „Unde este doamna ?" — se interesară polițiștii, care fuseseră informați că Sofía era unul dintre cei mai periculoși conspiratori. Rosaura și Remigio răspunseră că nu știau nimic. Că ieșise de vreme în oraș. Că de obicei stătea mai toată vremea acasă, și doar printr-o întîmplare nu se afla acolo, deși era destul de tîrziu. Cineva își dădu cu părerea că n-ar strica să cerceteze rînd pe rînd navele ancorate în port, ca să preîntîmpine o încercare de fugă. „Ar însemna să pierdeți vremea degeaba — spuse Esteban, ridicînd glasul din colțul unde ședea. Vara mea, Sofía, n-are nici un amestec în toate astea. Ați fost greșit informați. Eu am ascuns hîrtiile la ea în cameră, azi după-masă, fără știrea ei". „Și vara dumneavoastră nu doarme acasă ?" „Nu mă interesează viața ei particulară". Ceilalți schimbară între ei o privire ironică. Vorba aia :

„Morții cu morții și viii cu viii“, spuse unul, rîzînd grosolan. Și începură iar să se tocmească dacă să percheziționeze sau nu vasele... Cineva îi ceru atunci lui Esteban să scrie cîteva rînduri pe o hîrtie. Surprins, arestatul mîzgăli cîteva versuri de San Juan de la Cruz[1] pe care și le amintea perfect fiindcă le citise zilele acelea: „Oh, de m-aș vedea cît de curînd slăvit de această dragoste nețărmurită...“ „E același scris“, spuse unul dintre anchetatori, fluturînd un exemplar din *Contractul Social* pe marginea căruia Esteban făcuse, cu cîțiva ani în urmă, unele aprecieri destul de necuviincioase la adresa monarhiei. De astă dată atenția tuturor se îndreptă asupra lui: „Știm că v-ați întors de curînd dintr-o călătorie îndelungată“. „Exact“. „Și unde ați fost?“ „La Madrid“. „E o minciună — îl înfruntă unul. În biroul verișoarei dumneavoastră am găsit două scrisori, datate din Paris, care mărturisesc, într-adevăr, un înfierbîntat entuziasm revoluționar“. „Se poate — încuviință Esteban. Dar după aceea am plecat la Madrid“. „Lăsați-mă pe mine — interveni un altul, ieșind în față. Că pe mine nu mă poate prosti chiar așa ușor“. Și începu să-l iscodească punîndu-i diferite întrebări în legătură cu diferite străzi, piețe, biserici și locuri, pe care Esteban nu le cunoștea. „N-ați fost niciodată la Madrid“, afirmă polițistul. „Se poate“, spuse Esteban. „Din ce trăiați la Paris — îl luă în primire un al treilea — fiindcă Spania era în război cu Franța și deci familia n-avea cum să vă trimită

---

[1] Teolog și poet mistic spaniol (1542—1591).

bani ?" „Trăiam din traduceri". „Ce fel de traduceri ?" „Diverse". Era ora patru. Din nou absenţa Sofiei începu să le dea de bănuit şi se gîndiră c-ar trebui totuşi să cerceteze vasele... „Bine, dar e stupid, izbucni deodată Esteban, bătînd cu pumnul în masă : Credeţi că intrînd cu forţa într-o casă din Havana veţi suprima ideea de libertate în întreaga lume ! Acum e prea tîrziu. Nimeni nu poate stăvili mersul lucrurilor". Şi repetă aceleaşi cuvinte, strigînd atît de tare, încît i se umflară vinele de la gît, pentru a încheia cu osanale aduse fraternităţii şi egalităţii, în timp ce pana grefierului alerga şi mai spornic pe hîrtie. „Foarte interesant. Foarte interesant. Acum începem să ne înţelegem", spuseră anchetatorii. Şi cel care părea mai mare dintre ei începu să-l încolţească pe Esteban punîndu-i întrebări peste întrebări : „Sînteţi mason ?" „Da, sînt !" „Tăgăduiţi pe Isus Cristos şi sfînta noastră credinţă ?" „Dumnezeul meu este Dumnezeul filozofilor". „Împărtăşiţi şi răspîndiţi ideile Revoluţiei franceze ?" „Cu toată convingerea". „Unde au fost tipărite proclamaţiile descoperite în odaia de sus ?" „Nu sînt un delator". „Cine le-a tradus în limba spaniolă ?" „Eu". „Şi carmaniolele americane ?" „Poate". „Cînd ?" În momentul acela intră un poliţist care continuase să scotocească prin încăperile de la etaj, în nădejdea că va mai găsi totuşi încă ceva : „Ia uitaţi-vă ce evantaie întrebuinţa doamna — spuse el deschizînd unul, pe care era pictată o scenă înfăţişînd căderea Bastiliei. Şi asta nu-i tot : are o sumedenie de cutii şi testele de ace, ale căror culori

sînt foarte suspecte". Văzînd marafeturile acelea tricolore, Esteban se simţi înduioşat la gîndul că o fiinţă atît de fermă ca Sofía putea să fie însufleţită de un asemenea entuziasm juvenil, încît fusese în stare să colecţioneze nişte obiecte de bazar care de cîţiva ani se vindeau în toată lumea. „Trebuie neapărat să prindem în laţ păsărica", spuse cel care părea să fie mai mare dintre toţi, şi, din nou se gîndiră să meargă în port. Atunci Esteban se hotărî să le povestească în amănunţime tot : Începu cu sosirea lui Victor Hugues la Havana, ca să poată depăna cît mai încet episoadele pe care grefierul le consemna cu o înfrigurată sîrguinţă. Vorbi despre legăturile sale personale cu Brissot şi Dalbarade, de lucrările pe care le efectuase în ţara bască în scopuri propagandistice ; de prietenia sa cu acele personaje de tristă amintire care fuseseră trădătorii Marchena şi Martinez de Ballesteros. Apoi, plecarea la Guadelupa : tiparniţa meşterilor Loeuillet tatăl şi fiul ; şederea la Cayenne, în timpul căreia se văzuse deseori cu Billaud-Varennes, duşman înverşunat al reginei Franţei. „Scrie, grefier, scrie tot", spunea cel ce părea să fie comandantul, încîntat de toate aceste mărturisiri. „Biyo se scrie cu «y» ?" întrebă grefierul. „Cu doi de i", îi explică Esteban, pregătindu-se să ţină o lecţie de gramatică franceză : „Cu doi de i, fiindcă..." „Doar n-o să ne certăm acum pentru un i în plus sau în minus, exclamă comandantul ridicînd braţele la cer. Şi cum v-aţi întors la Havana ?" „Un francmason se descurcă uşor în orice împrejurare", răspunse Esteban, continuînd o povestire menită

să-i dea un prestigiu conspirativ cît mai impunător. Pe măsură însă ce limbile pendulei se apropiau de ora cinci, destăinuirile sale începură să ia o întorsătură grotescă. Anchetatorii nu reuşeau să înţeleagă de ce în loc să se apere, omul acesta le împărtăşea cu atîta sinceritate o seamă de infracţiuni care puteau foarte bine să-l ducă la spînzurătoare. Şi cum îşi deşertase tot sacul de poveşti, Esteban începu să facă tot felul de glume fără perdea pe socoteala Mesalinelor burbonice, a coarnelor pe care Prinţul Păcii le pusese Majestăţii-Sale şi a petardelor care foarte curînd aveau să explodeze în fundul regelui Carlos. „E un fanatic, spuneau poliţiştii. E fanatic sau îi lipseşte o doagă. America este împînzită de tot felul de Robespierre. Dacă nu deschidem bine ochii, ca mîine o să înceapă un măcel cumplit în toată ţara". Şi Esteban vorbea mai departe, punîndu-şi în sarcină fapte pe care nu le săvîrşise, lăudîndu-se c-ar fi strecurat cu propriile sale mijloace proclamaţiile revoluţionare în Venezuela şi în Noua Grenadă. „Scrie, grefier, scrie tot. Ai grijă să nu-ţi scape nimic", spunea mereu şeful, care nu mai găsea răgazul să pună vreo întrebare... Se făcuse ora cinci şi jumătate. Esteban ceru să vină cineva cu el pe terasă unde pretindea c-ar fi lăsat un obiect de care avea trebuinţă în interiorul unui vas vechi ce împodobea balustrada. Sperînd că vor putea pune mîna pe încă un corp delict, cîţiva poliţişti se grăbiră să-l însoţească. În fundul vasului însă nu se afla decît un cuib de viespi care, zgîndărite, tăbărîră asupra lor să-i înţepe.

Fără să se sinchisească de înjurăturile gealaţilor, Esteban îşi aţinti privirile spre port: vasul *Arrow* ridicase ancora, lăsînd liber locul unde fusese priponit de binta de pe chei... Coborî din nou în salon: „Scrie, domnule grefier! — spuse el. Declar în faţa lui Dumnezeu, în care cred, că tot ceea ce am spus mai înainte nu cuprinde nici un grăunte de adevăr. Oricît aţi căuta, n-o să puteţi găsi nici cea mai mică dovadă că am săvîrşit cu adevărat ceea ce v-am declarat aici, în afară de faptul că am fost la Paris. Nu există martori şi nici documente pe care să le puteţi folosi împotriva mea. Am bătut cîmpii ca să înlesnesc fuga cuiva. Am făcut ceea ce trebuia să fac". „Poate c-ai să scapi de ştreang — spuse comandantul. Nimeni pe lume însă n-o să te poată scoate din fortăreaţa din Ceuta. Au fost alţii mai puţin vinovaţi pe care i-am trimis în lanţuri la carierele de piatră din Africa". „Orice s-ar întîmpla, acum puţin îmi pasă!" spuse Esteban şi se opri în faţa tabloului „Exploziei într-o Catedrală", privind coloanele frînte ce stăteau încremenite în aer, gata să se prăvale, aşa cum le azvîrlise răbufnitura năprasnică, într-o atmosferă de coşmar: „Pînă şi pietrele pe care mi-era hărăzit să le sparg erau prefigurate în pictura asta". Şi apucînd un taburet, îl azvîrli asupra tabloului, care se prăbuşi zgomotos pe podele, cu pînza sfîrtecată. „Duceţi-mă odată", spuse Esteban, sleit de puteri, prididit de un somn atît de copleşitor, încît nu se mai gîndea acum decît să doarmă, fie chiar şi la închisoare.

PARTEA A ŞASEA

I

Valurile lunecau molcome dinspre sud, rînduri, rînduri, împletind şi despletind urzeala spumelor subţiri, semănînd cu nervurile unei marmore întunecate. Ţărmul înverzit rămăsese în urmă. Brăzdau acum întinsul unor ape de un albastru atît de profund, încît păreau făcute dintr-o lavă — hibernală, însă şi sticloasă, învălurată de o înfiorare ce pornea de undeva departe, departe de tot. Nu se zărea ţipenie de vieţuitoare pe noianul acela de ape ferecat peste adîncurile lui prăpăstioase, aidoma celei dintîi mări de la facerea lumii, mai veche decît mureul şi decît argonautul. Doar Marea Caraibilor, în care totuşi mişunau puzderie de vietăţi, putea să ia uneori înfăţişarea asta de necuprinsă pustietate. Mînaţi parcă de o nevoie misterioasă, peştii se risipeau părăsind faţa apelor, meduzele se trăgeau în adînc, sargasele se făceau nevăzute, iar omul nu mai avea înaintea ochilor decît ceea ce se îngemăna cu infinitul : pururea îndepărtatele fruntarii ale orizontului ; văzduhul şi, mai presus de văzduh, stelele presărate pe cerul, a cărui simplă enunţare orală redobîndea mărcţia covîrşitoare pe care va fi avut-o cîndva

pentru cei care născociseră cuvîntul acesta — poate primul cuvînt născocit după cele care încercau să definească durerea, frica sau foamea. Aici, deasupra mării pustii, cerul căpăta o pondere uriaşă, cu toate acele constelaţii care se arătau mereu în acelaşi loc şi pe care fiinţa omenească ajunsese să le deosebească de-a lungul secolelor şi să găsească un nume pentru fiecare dintre ele, proiectînd propriile sale mituri pe acele tărîmuri unde nu avea cum să ajungă, şi căutînd să îmbine poziţia stelelor cu contururile unor chipuri întipărite în mintea lui de neobosit plăsmuitor de fabule. Era un fel de cutezanţă copilărească să umpli tot firmamentul cu urse, tauri şi lei — gîndea Sofía, stînd cu coatele rezemate de balustrada vasului *Arrow* şi cu ochii deschişi asupra nopţii. În modul acesta însă eternitatea era simplificată, închisă într-o carte frumoasă cu poze, ca atlasul cu hărţi astronomice din biblioteca de acasă, pe ale cărui planşe centaurii păreau să se fi încăierat cu scorpionii, luptînd pe viaţă şi pe moarte, iar acvilele cu dragonii. Pentru a boteza constelaţiile omul se întorsese la onomastica primelor sale mituri, cărora le rămăsese atît de credincios, încît atunci cînd lumea lui Cristos luă fiinţă nu mai găsi loc pe cerul împînzit de păgîni. Stelele fuseseră închinate Andromedei şi lui Perseu, lui Hercule şi Casiopeei. Existau titluri de proprietate subscrise asupra unor patrimonii ce nu puteau fi transmise unor pescari de rînd de pe lacul Tiberiadei ; de altfel, aceştia nici nu aveau nevoie să se călăuzească după aştri ca să-şi mîne bărcile acolo unde Cineva, sor-

tit să-şi verse cîndva sîngele, era pe cale să făurească o religie care nu cunoştea aştrii... Cînd licărul Pleiadelor păli şi se lumină de ziuă, mii de coifuri opalescente ieşiră în întîmpinarea corăbiei, fluturînd lungi festoane roşii care închipuiau sub apă siluetele unor războinici cu o ciudată înfăţişare medievală, datorită neîndoielnicei lor asemănări cu nişte pedestraşi lombarzi îmbrăcaţi în zale ciuruite, căci arătau într-adevăr ca o ţesătură de zale filamentele acelea întîlnite în cale şi pe care le purtau ca pe nişte eşarfe, de la umăr la şold, de la gît la genunchi, de la ureche la coapsă făpturile de la faţa mării străfulgerate de scăpărări luminoase, *the men of war* [1], cum le numea căpitanul Dexter. Oastea submarină venită din necunoscut se dădea la o parte din drumul corăbiei, pentru a-şi strînge apoi din nou rîndurile, continuîndu-şi în tăcere marşul, zile de-a rîndul, pînă cînd ţestele plesneau, nimicite de razele soarelui şi festoanele se topeau mistuindu-se de la sine... Cam pe la jumătatea dimineţii pătrunseră într-o nouă împărăţie : aceea a Gorgonelor, desfăşurate ca nişte aripi de pasăre pe firul apei albite de migraţiunea lor. Puţin după aceea se văzură împresuraţi de roiuri cafenii de degetare ce-şi căscau şi-şi închideau gurile înfometate ; în urma lor venea un cîrd de melci călători ce stăteau agăţaţi de o plută făcută din bulbuci învîrtoşaţi. O răpăială de ploaie căzută din senin transfigură, în cîteva clipe, marea, care deveni verde-albăstrie, pierzîndu-şi limpe-

---

[1] Războinicii (în lb. engleză).

zimca. Un miros salin pătrunzător se ridică din apa şfichiuită de ploaie, ai cărei stropi erau sorbiţi de scîndurile punţii. Pînza velelor suna ca ardezia bătută de grindină, în timp ce parîmele încordate trosneau din toate fibrele lor. Tunetul se rostogolea în văzduh dinspre vest spre est, trecînd pe deasupra navei într-o clocotire prelungă, şi se îndepărta o dată cu norii, lăsînd pe înserat marea, învăluită într-o lumină bizară ca de revărsat de ziuă ce se aşternea pe faţa ei netedă, scăldată în fel de fel de culori, ca un iezer de munte. Prova vasului deştelenea ca un plug întinderea lină pe care dîra lăsată în urmă o împodobea cu arabescuri de spumă, ca o mărturie menită să arate timp de cîteva ore că pe acolo trecuse o navă. În amurg, dîra corabiei se deslușea, luminoasă, peste adîncurile împînzite de umbrele nopţii, desenînd ca pe o hartă o reţea de drumuri şi răspîntii peste întinsul apelor din nou pustiu, atît de pustiu, încît contemplîndu-l, călătorii aveau impresia că erau unicii navigatori ai vremii. Şi pînă a doua zi dimineaţa aveau să străbată un imperiu al fosforescenţelor, cu mii de licăriri venite din adînc, revărsate în snopi de lumină, despletite în şuviţe scînteietoare, urzite în fel şi fel de forme închipuind fie o ancoră, fie un ciorchine, fie o actinie sau o cometă sau, de asemenea, un pumn de gologani, sfeşnice aprinse pe un altar, ori îndepărtatele vitralii ale cine ştie cărei catedrale scufundate, străbătute de razele reci ale unor sori abisali... Acum Sofía nu mai era răscolită — ca-n timpul trecutei călătorii cînd stătea rezemată de balustrada aceleiaşi punţi, sorbind

briza mării de la înălţimea aceleiaşi prove — de neliniştile adolescenţei. Pe deplin maturizată de hotărîrea pe care o luase, era convinsă că viitorul spre care se îndrepta nu putea fi decît aşa cum şi-l imagina ea. După două zile în care sufletul ei fusese bîntuit de tot ceea ce lăsase în urmă, se trezise în cea de-a treia zi cu o extraordinară senzaţie de libertate. Parîmele ce o ţineau legată de ţărm se rupseseră, în sfîrşit. Ieşise din cotidian, pentru a păşi într-un prezent atemporal. În curînd avea să se poată îndeletnici cu lucrul cel mai de seamă ce-i era dat să-l facă şi pe care ani de-a rîndul îl aşteptase, acela de a se realiza pe deplin. Cunoştea din nou bucuria de a fi la început de drum : de a se afla în pragul ei însăşi, ca atunci cînd inaugurase, pe aceeaşi corabie, o nouă etapă din existenţa sa. Simţea iarăşi în nări mirosul pătrunzător de catran, de saramură, de făină şi tărîţe cu care ajunsese să se deprindă odinioară şi a cărui prezenţă reuşea să anihileze timpul irosit. Închidea ochii de cîte ori regăsea la masa căpitanului Dexter gustul uitat al stridiilor afumate, al cidrului englezesc şi al tartelor cu rubarbă şi moşmoane de Pensacola, care o făcea să retrăiască senzaţiile primei sale călătorii pe mare. Fără îndoială, drumul pe care-l urmau acum era altul. Cu toate că Toussaint Louverture[1] se străduia să stabi-

[1] Om politic şi general haitian (1743—1803). Respingînd rînd pe rînd tutela spaniolilor, englezilor şi francezilor, cucereşte independenţa şi aduce prosperitatea în insulă.

lească relații comerciale cu Statele Unite, negustorii nord-americani nu aveau încredere în solvabilitatea conducătorului negru, lăsînd această piață îndoielnică la dispoziția celor care vindeau arme și muniții — singurele mărfuri plătite întotdeauna cu bani peșin, chiar atunci cînd nu exista destulă făină pentru a se plămădi pîinea cea de toate zilele. Trecuseră de insula Jamaica și de cîteva zile navigau în direcția portului La Guaira, în partea cea mai ferită de primejdii a mării Antilelor, unde ultimii corsari din Guadelupa își făceau rareori apariția, cu corăbiile lor cu pînze care acum se numeau *Napoleon*, *Campo-Formio* sau *Cucerirea Egiptului*. Într-o dimineață se temură că vor avea parte de o întîlnire neplăcută, descoperind la un moment dat o mică ambarcație care se îndrepta spre *Arrow* cu o grabă menită să le dea de gîndit. Îngrijorarea de la început se preschimbă în bucurie cînd se dumeriră că era vorba de așa-numitul *Cuter al Călugărului*, o corabie aproape fabuloasă, aflată sub comanda unui misionar franciscan cu mînă de fier, care de ani de zile, cutreiera Caraibele, îndeletnicindu-se cu contrabanda. Altminterea nu aveau prilejul să întîlnească decît goelete cu pastramă, care făceau naveta între Havana și Noua Barcelonă, lăsînd în urmă un miros puternic de cărnuri afumate. Sofía, pentru a-și potoli nerăbdarea pe care abia reușea să și-o stăpînească, încerca să se cufunde în lectura unor cărți englezești pe care le găsise în biblioteca lui Dexter, alături de Salcîmul, Coloanele și Tabernacolul șorțului său masonic, păstrat în aceeași vitrină,

ca odinioară. Climatul *Nopților*[1] însă era tot atît de străin de starea sa de spirit din momentul acela ca și atmosfera apăsătoare din *Castelul din Otranto*[2]. După cîteva pagini închidea volumul fără să știe prea bine ce citise, lăsîndu-se învăluită fără nici un fel de gînduri de tot ceea ce îi pătrundea prin pori, de tot ceea ce îi solicita simțurile mai mult decît imaginația... Într-o dimineață se zări o înfiripare viorie închegată din pîcloasa unduire verzuie ce se pierdea la orizont: „Șaua Caracasului — îi explică Dexter. Sîntem cam la vreo treizeci de mile de uscat." Se observa de altfel o agitație neobișnuită printre marinari, ca totdeauna în preajma unei escale: cei care nu aveau nimic urgent de făcut se spălau, se bărbiereau, își tăiau părul, își curățau unghiile, se căzneau să-și scoată petele de unsoare de pe mîini. Brice, piepteni, săpunuri, cutii cu cele trebuincioase pentru cusut ieșeau la iveală pe punte, în timp ce parfumuri tari stropeau din prisos creștetele. Unul își cîrpea rupturile de la cămașă, altul lipea un petic la încălțămintea găurită, un altul, mai încolo, își privea mutra arsă de soare într-o oglinjoară de cucoană. Și toți forfoteau cuprinși de un neastîmpăr care nu se datora numai satisfacției de a fi ajuns cu bine la capătul unei lungi călătorii: acolo, la poalele muntelui ce începea să se contureze desprinzîndu-se din șiragul înalt

---

[1] *Night Thoughts* (Meditațiile nopții), ciclu de poezii al poetului englez preromantic Edward Young (1683—1765).

[2] *Castle of Otranto*, roman al scriitorului englez Horace Walpole (1717—1797).

de munţi ce se ridica din apă, aştepta Femeia — Femeia necunoscută, aproape abstractă, al cărei chip încă nu se desluşea lămurit, dar a cărei prezenţă era chezăşuită de port. Spre acea nălucire ce mijea deasupra acoperişelor, ca un îmbietor liman, pînzele corăbiei se înfoiau de-a lungul catargelor neclintite, ca şi cînd ar fi anunţat sosirea bărbaţilor. Şi pînzele acelea ce se vedeau acum de pe ţărm stîrneau, în casele din port, o forfoteală de găleţi scoase din fîntînă şi o zarvă întreagă printre femeile care se învîrteau de colo pînă colo prin camere, umblînd cu dresuri şi parfumuri, cu jupoane şi găteli. Un dialog fără cuvinte se înfiripa peste marea pe care începuseră să roiască bărcile pescăreşti. Cîrmind, corabia prinse a luneca de-a lungul munţilor ce coborau din nori pînă în marginea apei, atît de prăpăstioşi, încît nicăieri pe povîrnişurile lor nu se zărea vreo semănătură. Uneori zidul uriaş de stîncă se curma brusc, dînd în vileag tainele unei plăji umbroase ce se întindea între doi pereţi întunecaţi de o vegetaţie atît de stufoasă şi de mohorîtă încît părea că mai păstrează crîmpeie din negura nopţii în desişul ei. Un miros puternic de umezeală, venit parcă de pe un continent ce nu se trezise încă bine la viaţă, adia dinspre acele văgăuni în care se împotmoleau seminţele marine, aruncate de o ultimă rostogolire de valuri. Munţii începeau să se retragă însă fără a fi dezvăluit ceea ce ascundeau în spatele lor, lăsînd de-a lungul ţărmului o fîşie îngustă de pămînt, pe care se desluşeau drumuri bătătorite şi case printre păduri de coco-

tieri hirsuţi, de struguri de nisip şi migdali. După ce ocoliră un promontoriu ce părea tăiat într-un bloc de cuarţ, portul La Guaira le ieşi înainte, larg deschis spre ocean, ca un uriaş amfiteatru pe ale cărui trepte stăteau înşirate acoperişuri de case... Sofía ar fi vrut să se urce pînă la Caracas, dar se gîndea c-ar fi avut de făcut un drum lung şi obositor. Vasul *Arrow* nu putea să zăbovească prea mult în port. Lăsă deci să debarce marinarii care nu erau de cart, nerăbdători să ajungă mai degrabă acolo unde ştiau că sînt aşteptaţi, şi coborî într-o şalupă împreună cu Dexter, care avea de îndeplinit unele formalităţi portuare. „N-aş vrea să vă simţiţi obligat să vă ocupaţi de mine", spuse tînăra, băgînd de seamă că şi comandantul era tot atît de nerăbdător ca şi oamenii săi. Şi o apucă pe nişte străzi ce urcau pieptiş coasta, pe marginea unui torent secat, minunîndu-se de cîte ori întîlnea cîte o încîntătoare piaţă în miniatură, împodobită cu statui, printre casele cu grilajuri de lemn, aidoma celor din Santiago de Cuba. Se aşeză pe o bancă de piatră şi privi perindarea catîrilor ce urcau pe drumurile de munte umbrite de arbori cuji [1], pierzîndu-se în ceţurile de pe culmi, deasupra unei cetăţi încununate cu foişoare de pază, ca atîtea alte cetăţi ce apărau porturile spaniole din lumea nouă şi atît de asemănătoare unele cu altele, încît păreau plăsmuite de acelaşi arhitect.

[1] Arbore asemănător salcîmului, cu flori galbene care răspîndesc un parfum plăcut.

„Acolo au fost închişi pînă acum cîtăva vreme nişte francmasoni aduşi de la Madrid. Ăştia, cică, ar fi pus la cale «răzmeriţa din San Blas», încercînd să răspîndească revoluţia în Spania", îi destăinui un coropcar din insulele Canare, care voia cu tot dinadinsul să-i vîndă nişte panglici de satin. „Nu ştiu dac-o să mă credeţi, dar pînă şi acolo, în temniţă, încă mai uneltcau..." Deci, Evenimentul era în plină desfăşurare. Nu se înşelase cînd prevăzuse că trebuia să se întîmple. Acum era parcă şi mai nerăbdătoare să-şi atingă ţelul călătoriei, temîndu-se c-o să ajungă prea tîrziu : cînd omul ce trebuia să îndeplinească Marea Înfăptuire va fi purces la drum, despicînd desişurile pădurilor, ca evreii apele Mării Roşii. Se adeverea ceea ce îi spusese de atîtea ori Esteban, şi anume că Victor în faţa reacţiunii din Termidor se pregătea să pătrundă cu constituţiile lui traduse în limba spaniolă, cu carmaniolele adaptate la împrejurările locale, pe continentul american, purtînd pe aceste tărîmuri, aşa cum se mai întîmplase cîndva, luminile ce se stingeau în Lumea Veche. Pentru a înţelege era de ajuns să privească roza vînturilor : din Guadelupa, vijelia se îndreptase spre teritoriile guyaneze, iar de acolo se năpustise asupra Venezuelei, apucînd drumul firesc pentru a răzbate în partea cealaltă a continentului, unde se înălţau palatele baroce ale regatului Peru. Acolo, într-adevăr, primele glasuri care se ridicaseră fuseseră ale iezuiţilor — Sofía cunoştea scrierile unui Vizcardo Guzmán — ca să ceară pentru lumea aceasta o independenţă ce nu pu-

tea fi concepută decît așa cum o gîndise revoluția. Totul se lămurea: prezența lui Victor la Cayenne era începutul unui lucru care avea să fie adus la îndeplinire prin iureșul armiilor de călăreți din savane, prin expediții pe apele unor fluvii fabuloase, prin escaladarea uriașelor ziduri de piatră ale lanțurilor muntoase. O nouă epocă se năștea și această epocă era sortită să înfăptuiască pe aceste meleaguri ceea ce se irosise în zadar în istovita Europă. Abia acum își vor da seama cei de acasă, care poate o acuzau în momentul acela, că năzuințele sale avîntate nu aveau nimic de-a face cu aspirațiile impuse marii majorități a femeilor, care nu se puteau ocupa decît de rochii și de scutece. Vor spune desigur că e un scandal, fără să le treacă prin gînd că scandalul avea să ia proporții mult mai mari decît își închipuiau ei. De astă dată, cînd vor trage la țintă, jocul va fi serios; vor ochi în generali, episcopi, magistrați și viceregi.

Vasul *Arrow* ridică ancora după două zile, navigînd de-a lungul coastelor insulei Margarita, pentru a trece între Granada și Tobago, unde se aflau sub protecția posesiunilor engleze, îndreptîndu-se spre insula Barbados. Și după o călătorie tihnită, Sofía se văzu în Bridgetown, unde avu prilejul să descopere o lume diferită de cea pe care o cunoscuse în marea Caraibilor. Era într-adevăr o atmosferă cu totul deosebită în orașul acela olandez, cu o arhitectură atît de puțin asemănătoare cu cea spaniolă, și cu încăpătoarele vase de transport încărcate cu lemnărie, venite fie din Scaraborough, fie din Saint-Georges, fie din Port-of-Spain. Prin partea lo-

cului circulau nişte monede nostime numite „Pineapple Penny" şi „Neptune Penny", bătute de curînd. La un moment dat avu chiar impresia că se afla într-un oraş de pe vechiul continent, văzînd că exista o „stradă masonică" şi o „stradă a Sinagogii". Trase la un han curat, pe care-l ţinea o mulatră, aşa cum îi recomandase căpitanul Dexter. După o masă de adio la care Sofía se înfruptă din toate — atît era de fericită — fără a dispreţui sticlele de Porto, de Madeira şi vinurile franceze servite în timp ce prînzeau, făcură amîndoi o plimbare cu trăsura prin împrejurimi. Cutreierară cîteva ore drumurile unei Antile domesticite, ale cărei plaiuri mărginite de dîmburi cu unduioase şi line contururi — aici nimic nu era exagerat, nimic covîrşitor, nimic nu avea proporţii ameninţătoare — erau cultivate pînă la marginea mării. Aici plantaţiile de trestie-de-zahăr păreau lanuri verzi de grîu, buruienile aveau cuminţenia şi urbanitatea gazonului, pînă şi palmierii îşi pierduseră înfăţişarea de arbori tropicali. Erau nenumărate case liniştite, ascunse în verdeaţă, străjuite de coloane de templu grecesc, pe care se sprijinea frontonul stropit de iederă, cu ferestrele deschise spre saloanele fastuoase, locuite de portrete al căror vernis lucea în bătaia luminii prea puternice; erau căsuţe acoperite cu olane în miniatură, nişte căsuţe atît de mici, încît atunci cînd un copil se apleca pe fereastră ascundea cu făptura lui scena din interior, în care o familie numeroasă stătea strînsă în jurul mesei la cină, într-o odaie atît de neîncăpătoare, încît nici chiar o tablă de

şah n-ar mai fi avut loc înăuntru ; erau ruine îngropate sub frunzişul plantelor agăţătoare, în mijlocul cărora, strigoii — toată insula, spunea birjarul, era bîntuită de strigoi — se întruneau pentru a se văicări laolaltă în timpul nopţilor vîntoase ; şi erau mai cu seamă, la marginea mării, aproape confundîndu-se cu plaja, nişte cimitire pururea deşarte, umbrite de chiparoşi, în care nişte morminte de piatră cenuşie — atît de sfielnice cînd te gîndeai la mausoleele bogat ornamentate ale necropolelor spaniole — vorbeau despre un Eudolphus şi o Elviră, morţi amîndoi într-un naufragiu, fără îndoială protagoniştii unei idile romantice. Sofía îşi amintea de *Noua Heloiză* în timp ce pentru căpitanul Dexter era o evocare a *Nopţilor*. Şi cu toate că mai aveau de făcut o bună bucată de drum pînă acolo, cu toate că telegarii erau obosiţi şi riscau să se întoarcă noaptea tîrziu, fiindcă ar fi trebuit oricum să caute nişte cai de schimb, Sofía, linguşindu-se pe lîngă nord-american, aproape chiar exagerat de mult după părerea acestuia, îl înduplecă să continue drumul pînă la micul bastion stîncos St. John ; acolo, pe o piatră din spatele bisericii, se putea citi un epitaf cu totul surprinzător, închinat unui personaj ce purta un nume cu o impresionantă vechime de mai multe secole şi care îşi dăduse obştescul sfîrşit pe acele meleaguri : *Aici zac spre veşnică odihnă rămăşiţele pămînteşti ale lui — Ferdinand Peleologul — os împărătesc, mlădiţă din ultimii împăraţi ai Greciei — capelanul acestei parohii de la 1655 pînă la 1656...* Caleb Dexter, care devenise ceva mai sentimental după o sticlă

de vin golită pe drum, se descoperi cu respect. În timp ce lumina amurgului împurpura valurile ce se spărgeau de monoliţii stîncoşi din Bathsheba, despletindu-se în jerbe uriaşe de spumă, Sofía împodobi mormîntul cu flori rupte din grădina casei parohiale. Cînd se ivise pentru prima oară la ei acasă, în Havana, Victor Hugues îi vorbise îndelung despre mormîntul obscurului nepot al celui care îşi găsise sfîrşitul în suprema încercare de rezistenţă a Bizanţului încercuit, înainte ca mîinile pîngăritoare ale otomanilor învingători să se fi atins de Patriarhul Ecumenic. Şi iată că-l descoperise acolo unde îi spusese el. Lunecînd peste lespedea cenuşie, pecetluită cu semnul Crucii lui Constantin, o mînă repeta acum, peste ani, gestul unei alte mîini, care mîngîiase de asemenea cu vîrful degetelor muchiile literelor săpate în piatră... Pentru a pune capăt unui ceremonial neaşteptat, care i se părea că se prelungeşte prea mult, Caleb Dexter căută să rupă tăcerea: „Cînd te gîndeşti — observă el — că ultimul proprietar legitim al bazilicei Sfînta Sofía a ajuns să închidă ochii aici, pe insulă..." „Se face tîrziu", le atrase atenţia birjarul. „Da; să ne întoarcem", spuse Sofía. Nu se putea dumiri în ce fel numele ei se însăilase, aşa, dintr-o dată, în constatarea stupidă a însoţitorului său. Era o coincidenţă prea extraordinară ca să n-o ia drept o prevestire, un semn bun, un oracol fericit. O aştepta un destin fără doar şi poate prodigios. Viitorul ei se urzea în taină de cînd o anumită Voinţă zguduise, într-o seară, toate ciocanele de la uşile

casei. Erau cuvinte care nu răsăreau chiar aşa, la întîmplare. O putere misterioasă le strecura în gura oracolelor. *Sophia.*

II

Auzind că stînca Marelui Conetabil avea să apară la orizont îndată după răsăritul soarelui, Sofía ieşise în zori pe puntea vasului *Republica Batavă* — o veche navă olandeză de transport, proaspăt botezată cu un nume la ordinea zilei, care tot timpul anului făcea naveta între continentul pădurilor virgine şi despădurita insulă Barbados, cărînd lemn de mahon pentru ebeniştii din Bridgetown şi cherestea pentru construcţia locuinţelor din Oistin, renumite prin etajele lor suspendate în stil normand. Tînăra femeie fusese nevoită să aştepte cîteva săptămîni de-a rîndul, în hanul din port, pînă să se poată îmbarca pe un vas, nemaigăsindu-şi locul de nerăbdare, sătulă să tot bată străzile orăşelului, cu atît mai mult cu cît între timp, spre disperarea ei, aflase că s-ar fi încheiat pacea între Franţa şi Statele Unite, veste care dacă i-ar fi ajuns mai curînd la ureche ar fi scutit-o de un drum atît de complicat, deoarece atunci i-ar fi fost mai la îndemînă să se îmbarce la plecarea din Havana pe una din navele nord-americane care probabil reluaseră în ultima vreme traficul cu Cayenne. Acum însă uitase totul în faţa stîncilor şi insuliţelor care vesteau apropierea uscatului, înveselite în faptul dimi-

neții de zborul pelicanilor și al pescărușilor. Tocmai se aflau în dreptul Mamei și Fetelor, despre care îi vorbise cîndva Esteban ; țărmul se contura tot mai precis pe măsură ce ochiul începea să deslușească vegetația și forfota oamenilor. Totul i se părea somptuos, fascinant, extraordinar, Sofíei, acum, cînd ajunsese în sfîrșit la liman. S-ar fi spus că toate nuanțele de verde din lume se adunaseră laolaltă, îmbinîndu-se într-un singur peisaj, pentru a-i ieși în întîmpinare. Autoritățile militare venite în inspecție pe bord se arătară oarecum nedumerite aflînd că o femeie care călătorea singură părăsise un oraș atît de strălucitor ca Havana, ca să se stabilească la Cayenne. Îndată însă Sofía pomeni numele lui Victor Hugues, suspiciunile manifestate la început se transformară într-o atitudine respectuoasă. Se înnoptase cînd tînăra femeie păși pe străzile adormite ale orașului, îndreptîndu-se spre hanul lui Hauguard, unde avu grijă să ascundă legăturile ei de rudenie cu Esteban, dat fiind că, după cîte își amintea, plecarea lui la Paramaribo semănase mai mult a evadare... A doua zi dimineața îi trimise vorbă că sosise celui care, din agentul Directoratului, ajunsese acum să reprezinte Consulatul. Seara, puțin mai tîrziu după ce se întunecase afară, primi un răspuns laconic, mîzgălit pe o hîrtie oficială : *Bun sosit. Mîine o să vină o trăsură să te ia. V.* De unde Sofía se aștepta să primească o chemare înfrigurată, se trezi dintr-o dată în fața unor cuvinte reci, care o cufundară în noaptea unor încîlcite nedumeriri. Un cîine lătra undeva într-o curte

învecinată, stîrnit de răcnetele unui bețivan care trecea pe stradă scărpinîndu-și pecinginea și trîmbițînd cele mai cumplite prorociri în legătură cu răspîndirea pe fața pămîntului a celor drepți, cu pedeapsa sorocită ucigașilor de regi și cu socoteala pe care vor avea-o de dat cu toții pentru faptele lor în fața tronului ceresc, în ziua judecății de apoi, care judecată, după cum spunea el, trebuia să aibă loc — de ce? — într-o vale din Noua Scoție. Cînd în sfîrșit glasul se stinse în depărtare și cotarla se potoli, se auzi deslușit foiala unor gîngănii nevăzute care roboteau de zor pretutindeni în pereții casei, sfredelind, rîcîind, rozînd lemnul. Boabe grele ca plumbul cădeau din rămurișul unui copac pe fundul unor hîrdaie răsturnate. Doi indigeni care discutau în fața hanului îi amintiră de pieile roșii din narațiunile exploratorilor. Nimic n-o îmbia să se odihnească pe Sofía care se frămînta, făcînd cele mai năstrușnice ipoteze. De aceea, cînd trăsura trase la scară a doua zi dimineața, Sofía era frîntă de oboseală, după o noapte albă în care nu închisese ochii o clipă. Dar în loc s-o conducă la palatul guvernatorului cu tot calabalîcul, așa cum își închipuise ea, caii se opriră în dreptul unei schele, unde aștepta o ambarcație ușoară cu marginile înalte, garnisită cu perne, cu tende și perdeluțe de pînză. Află cu prilejul acesta că trebuia să plece la conacul unei plantații unde urmau să sosească după cîteva ore de călătorie pe mare. Cu toate că nimic din ceea ce se întîmpla nu se potrivea cu speranțele sale, Sofía se simți aproape măgulită văzînd politețea cu care se

purtau față de dînsa marinarii. Ambarcația era comandată de un ofițer tînăr — se numea de Saint-Affrique — care tot timpul drumului lăudă prosperitatea pe care o dobîndise colonia de cînd Victor Hugues venise acolo. Agricultura luase un nou avînt ; magaziile erau ticsite cu mărfuri și pretutindeni domnea o atmosferă de pace și îmbelșugare. Aproape toți deportații fuseseră trimiși în Franța, iar la Iracubo nu mai rămăsese pentru pomenirea suferințelor pe care le înduraseră decît un vast cimitir, pe ale cărui morminte se puteau citi numele unor iluștri revoluționari francezi... Pe la chindie barca își croi drum pe matca unui fluviu cu maluri mocirloase, unde pluteau frunzele unor plante asemănătoare cu nuferii, ale căror flori viorii ieșeau la iveală spre mijlocul apei. După cîtva timp poposiră în dreptul unui debarcader, de unde se zărea o casă în stil alsacian, ce se înălța pe un dîmb, înconjurată de lămîi și portocali. Slujită de un roi de negrese care mai de care mai îndatoritoare, Sofía luă în primire apartamentul de la primul etaj, pe pereții căruia erau atîrnate stampe vechi, lucrate cu multă delicatețe, înfățișînd evenimente petrecute în timpul vechiului regim : asediul cetății Namur, încoronarea bustului lui Voltaire, nenorocirile familiei Calas, iar printre ele cîteva minunate priveliști marine din Toulon, Rochefort, de pe insula Aix și din Saint-Malo. În timp ce slujnicele guralive îi așezau lucrurile în dulapuri, Sofía se uită pe ferestrele ce se deschideau spre cîmpie ; grădina cotropită de trandafiri se pierdea ceva mai încolo printre

straturile de zarzavat și culturile de trestie-de-zahăr, înconjurate ca de un zid mohorît de desișul nepătruns al pădurilor. Cîțiva arbori de mahon, cu trunchiuri înalte argintii, umbreau drumurile pe marginea cărora creșteau arbuști balsamici de Peru, nucșori și tufe de pipăruși.

Timp de cîteva ceasuri stătu ca pe ghimpi ; într-un tîrziu, o luntre cu vîsle trase la debarcader. Prin umbrele înserării ce începuseră să întunece aleea, se zăreau lucind galoanele și firetурile unui costum oarecum asemănător cu o uniformă militară, deasupra căruia fîlfîia panașul unei pălării ; Sofía se grăbi să iasă în vestibul, fără să bage de seamă, nerăbdătoare cum era, că o turmă de porci negri se îndeletnicea în fața ușii cu o treabă care părea să le facă o deosebită plăcere, dînd iama prin straturile de flori, dezgropînd lalelele, și tăvălindu-se cu grohăituri vesele, în țărîna proaspăt stropită. Văzînd ușa deschisă, lighioanele se repeziră în casă buluc, frecîndu-și spinările noroioase de fustele Sofíei care încerca în zadar să-i oprească vînturîndu-și brațele și strigînd la ei. Rupînd-o la fugă, Victor sosi valvîrtej, furios : „Cine le-a dat drumul ? Asta-i culmea !“ Și intrînd în salon, începu să lovească în dreapta și-n stînga cu latul săbiei, războindu-se cu porcii care încercau să se strecoare prin camere și să urce scările, în timp ce slugile împreună cu cîțiva negri veneau în goană din fundul casei să-i dea ajutor. Cu chiu, cu vai dobitoacele fură scoase cîte unul afară, care tîrîtă de urechi, care de coadă, care luată în brațe ori alungată cu lovituri de picior, într-o hărmălaie cumplită

de guițături. În cele din urmă, ușile ce duceau spre bucătărie și dependințe fură închise. „Ce-i asta pe tine? spuse Victor după ce tevatura stîrnită de porci se mai potoli, arătînd spre rochia murdară de noroi a Sofíei. Du-te de te schimbă pînă ce se face curat aici..." Cînd se uită în oglinda de la ea din cameră, Sofía se simți atît de nenorocită, încît izbucni în plîns, văzînd ce devenise dintr-o dată marea întîlnire la care visase tot timpul călătoriei. Toaleta pe care și-o făcuse anume pentru această împrejurare atîrna pe ea zdrențuită și gloduroasă, duhnind a cocină de porci. Își lepădă pantofii din picioare, azvîrlindu-i într-un colț întunecat și își scoase furioasă ciorapii. Tot corpul îi mirosea a porc, a mîl, a bălegar. Porunci să i se aducă găleți cu apă ca să se spele, gîndindu-se cît de grotescă putea să pară o scăldătoare într-un asemenea moment. Era ceva ridicol în baia aceasta pe care trebuise s-o facă vrînd-nevrînd, cu plescăitul apei în putină, care probabil se auzea pînă jos. În sfîrșit, își luă la repezeală ceva pe ea și coborî în salon șonticăind, fără să-i mai pese dacă arăta bine sau rău, înciudată ca un actor care ar fi ratat o intrare spectaculoasă în scenă. Victor îi strînse mîinile și o așeză lîngă el. Își schimbase uniforma strălucitoare cu o îmbrăcăminte comodă de cultivator chivernisit: pantaloni albi, cămașă cu guler răsfrînt și jachetă de indian: „Te rog să mă ierți, spuse el. Dar acasă îmi place să stau așa. Simți nevoia să te odihnești cîteodată de atîtea eșarfe și cocarde." O întrebă ce mai face Esteban. Știa că plecase din Paramaribo: se afla la Havana.

Şi ca şi cînd ar fi vrut să-i înfăţişeze o imagine completă a vieţii pe care o dusese din clipa cînd lăsase din mînă frînele puterii în Guadelupa, îi povesti peripeţiile rebeliunii sale împotriva lui Desfourneaux şi Pélardy, rebeliune care se încheiase cu dezarmarea şi arestarea lui ; în cele din urmă fusese îmbarcat cu forţa. La Paris, se apărase cu atîta străşnicie, încît reuşise să spulbere acuzaţiile aduse de Pélardy. După aceea consulatul Bonaparte se gîndise să-l trimită în Cayenne, încredinţîndu-i postul de guvernator al coloniei... Vorbea, vorbea într-una, la fel de limbut ca odinioară, ca şi cînd ar fi vrut să se descarce de povara cuvintelor pe care le ţinuse prea multă vreme ferecate. De cîte ori îi împărtăşea unele detalii mai recente din viaţa lui, avea grijă să-i semnaleze caracterul lor confidenţial printr-o formulă mereu repetată : „Asta ţi-o spun ţie, numai ţie. Fiindcă nu pot avea încredere în nimeni". Şi începea să-i înşire servituţile puterii, mărturisindu-i nenumăratele dezamăgiri pe care le încercase şi imposibilitatea de a avea în jurul tău prieteni atunci cînd ţineai într-adevăr să exerciţi o autoritate reală. „Ţi s-o fi spus c-am avut o mînă de fier, c-am dat dovadă de prea mare severitate în Guadelupa ; şi tot aşa şi la Rochefort. Nu se putea altfel. O revoluţie nu se discută : *se face.*" În timp ce Victor vorbea necontenit, întrerupîndu-se doar atît cît trebuia ca să-i ceară aprobarea cu cîte un „Nu-i aşa ?" ; „Nu ţi se pare ?" ; „Tu ce crezi ?" ; „Ştiai ?" ; „Ţi s-a spus ?" ; „Poate c-aţi aflat şi voi", Sofía îl privea cu atenţie, căutînd să observe în ce mă-

sură se schimbase între timp. Era mai trupeş acum, deşi avea o cherestea destul de solidă pentru ca grăsimea pe care o pusese pe el să ia aparenţă de muşchi. Chipul i se înăsprise, cu toate că era mai puhav la faţă. Şi chiar dacă pielea căpătase o culoare cam pămîntie, din toată făptura lui răzbătea hotărîrea şi sănătatea de odinioară... Uşile sufrageriei se deschiseră: două slujnice puseseră nişte candelabre pe masa pe care aştepta o cină rece, servită în veselă de argint atît de masivă, încît nu putea să vină decît de pe un vas pe care va fi navigat vreun vicerege din Mexic sau din Peru. „Pe mîine, le spuse Victor slujnicelor. Şi luînd un ton mai intim: Vorbeşte-mi acum despre tine“. Nici o imagine mai puternic reliefată, nici o întîmplare vrednică de interes nu răsărea însă în mintea Sofiei, acum, cînd căuta să-şi reconstituie viaţa. În faţa zgomotului şi furiei ce învolburaseră existenţa celuilalt, alăturîndu-l unor personaje a căror faimă umplea epoca, viaţa ei era de o sărăcie întristătoare. Avea un frate negustor, un văr certat cu eroismul, ale cărui apostazii i se păreau atît de vane, acum cînd îi fusese dat să întrevadă măreţia, încît ar fi vrut să le ascundă din milă: chiar episodul căsătoriei sale era lamentabil. Îşi îndeplinise îndatoririle ei gospodăreşti, fără a fi reuşit măcar să găsească un har divin în cratiţele ei, aidoma călugăriţelor din Avila. Sperase. Atîta tot. Anii trecuseră fără să lase vreo urmă, fără nici un fel de zbucium, între boboteze fără magi şi crăciunuri fără nici un sens pentru aceia care nu-l puteau sălăşlui pe Marele Arhitect

într-o iesle. „Aşadar?“ — o tot îmbia celălalt vrînd să-i dea curaj să rupă tăcerea. „Aşadar?“ O îndărătnicie curioasă, invincibilă, îi pecetluia însă buzele. Se silea să zîmbească; privea flacăra luminărilor; zgîria faţa de masă cu unghiile; întindea mîna spre un pahar fără a se hotărî să-l apuce. „Aşadar?“ Deodată Victor se ridică de pe scaun şi se apropie de ea. Luminile îşi schimbară locul; şi, învăluită în umbră se simţi cuprinsă în braţe, înlănţuită, răvăşită de o înfrigurare care trezea în fiinţa ei freamătul uitat al adolescenţei... Se aşezară din nou la masă, transpiraţi, ciufuliţi, înghiontindu-se, rîzînd de ei înşişi. Vorbeau iarăşi limba de odinioară, aceea pe care o cunoscuseră în portul Santiago, cînd înfruntînd curiozitatea trivială a marinarilor, profitau de zăduful şi duhoarea ce răbufnea din cală, pentru a se refugia în cabina îngustă de sub dunetă, ai cărei pereţi de lemn miroseau ca şi cei de aici a vopsea proaspătă. Briza, ce sufla dinspre coastă, prefira în odăi boarea mării. Se auzea curgînd apa într-un rezervor din apropiere. Casa era ca o corabie bătută de tălăzuirea arborilor ce se loveau de ferestre cu un clipocit uşor.

III

Sofía descoperea, fermecată, lumea nebănuită a propriei sale senzualităţi. Dintr-o dată, braţele, umerii, sînii ei, coapsele şi genunchii ei începuseră să vorbească. Înălţat în slăvi de ac-

tul dăruirii, trupul său căpăta o nouă conştiinţă de sine, supunîndu-se imboldurilor de generozitate şi propriilor sale dorinţe care nu aveau cîtuşi de puţin nevoie de încuviinţarea spiritului. Mijlocul ei se răsfăţa simţindu-se încătuşat: pielea i se înfiora numai presimţind o apropiere. Părul ei, despletit în nopţile de fericire, era de asemenea un prinos adus bărbatului, care îl cuprindea cu amîndouă mîinile pline. Era o infinită mărinimie în această dăruire a întregii fiinţe; în acel „mi-a mai rămas ceva ce i-aş mai putea da?" care în ceasul împreunării şi al metamorfozei descoperea fiinţei omeneşti cumplita ei sărăcie, făcînd-o să se simtă atît de neînsemnată în faţa somptuoaselor daruri pe care le-a primit; atît de copleşită de tandreţe, de forţă şi de bucurie, încît mintea parcă i se destrăma la gîndul că nu va avea cu ce să compenseze belşugul revărsat asupra sa. Întors spre izvoarele sale, limbajul amanţilor se limita la cuvîntul pur, la bolboroseala unei vorbe anterioare oricărui izvod de poezie — vorbă de mulţumire îndreptată către soarele ce dogorea, către rîul ce ieşea din matcă udînd pămîntul desţelenit, către sămînţa primită de brazdă, către spicul ce se înălţa ca fusul unei torcătoare. Verbul se năştea din pipăit, elementar şi pur, ca şi gestul ce îl prilejuia. Ritmurile fizice se îmbinau atît de strîns cu ritmurile creaţiei, încît era destul să cadă o răpăială de ploaie, să înflorească peste noapte nişte plante în grădină, să intervină o schimbare în direcţia brizei, pentru ca dorinţa să se înfierbînte în zori sau în amurg, pentru ca trupurile să aibă

impresia că se regăsesc într-un climat nou, în care îmbrățișările reîmprospătau miracolul primei întîlniri. Totul era la fel, formele aceleași dintotdeauna și totuși de fiecare dată era altceva. Noaptea aceasta — aceasta, care începea acuma, încă nehotărîtă ca și cînd s-ar fi înduplecat cu greu să coboare — era hărăzită să aibă propriile sale sărbători și haruri, o noapte care nu semăna de loc cu cea de ieri, nici nu avea să semene cu cea de mîine. Desprinși din timp, scurtînd sau întîrziind orele, îndrăgostiții acordau o valoare de permanență, de eternitate, unui *acum*, a cărui prezență se manifesta exterior prin ceea ce reușea să perceapă, confuz și accidental, simțurile lor cu totul acaparate de covîrșitoarea străduință a unei cît mai depline înțelegeri a propriei lor făpturi : atmosfera apăsătoare din preajma unei furtuni, croncănitul persistent al unei păsări, mireasma pădurii adusă pe neașteptate în zori de briza ce adia dinspre uscat. Uneori poate nu fusese decît o pală de vînt, un zgomot fugitiv, un freamăt ușor ; prezența lor însă între ascensiunea spre paroxism și lunecarea în somnolență — tihna fericită a unei stări de adîncă mulțumire — părea să fi stăruit toată noaptea. Îndrăgostiții păstrau amintirea unei îmbrățișări fără sfîrșit, ritmată de o furtună care-i făcuse să se lipească mai strîns unul de altul, ca să afle a doua zi cînd se dădeau jos din pat că vîntul scuturase doar cîteva minute rămurișul copacilor de sub fereastra lor. Revenind la lumina zilei, Sofía se simțea mai mult ca niciodată stăpînă pe sine. Ar fi dorit ca toată lumea să împărtășească imensa ei bu-

curie lăuntrică. Încîntarea de care era cuprinsă, liniştea ei desăvîrşită. Acum cînd simţurile îi erau îndestulate, se întorcea printre oameni, printre cărţi şi lucruri, cu spiritul odihnit, minunîndu-se cît de inteligentă putea fi dragostea fizică. Auzise că unele secte orientale considerau plăcerile cărnii ca un pas necesar pentru cel ce voia să se înalţe spre transcendenţă şi ajunsese să fie convinsă că era într-adevăr aşa, descoperind în sine o capacitate de înţelegere pe care n-ar fi bănuit-o niciodată. După atîţia ani de recluziune voluntară între patru pereţi, în mijlocul unor obiecte şi fiinţe cu care era mult prea obişnuită, spiritul ei acum se desfăşura în afară, găsind în orice un motiv de gîndire. Recitind anumite texte clasice care pînă atunci avuseseră pentru ea doar rezonanţa unor legende, descoperea esenţa originară a miturilor. Dat fiind că scrierile epocii păcătuiau printr-un stil prea ornamentat iar romanele lacrimogene, după care contemporanii săi se dădeau în vînt, nu prezentau nici cel mai mic interes pentru ea, prefera să se aplece asupra textelor ce fixaseră, în trăsături eterne sau de un simbolism permanent valabil, modurile de convieţuire ale bărbatului cu femeia, într-un univers împănat cu atîtea contingenţe ostile. Abia acum desluşea tainele Lăncii şi ale Potirului pe care le privise, pînă acum, ca pe nişte simboluri obscure. I se părea că fiinţa ei devenise folositoare: că viaţa ei, în fine, avea un făgaş şi un rost. Era adevărat că lăsa să treacă zile după zile şi săptămîni după săptămîni, mulţumindu-se să trăiască în prezent, pe deplin fericită, fără să se

gîndească la ziua de mîine. Nu înceta să urzească mai departe planuri mărețe pe care visa să le realizeze cîndva, împreună cu bărbatul de care își legase viața. Un om de talia lui — își spunea ea — nu va întîrzia să se avînte într-o acțiune glorioasă. Dar inițiativele lui depindeau în mare măsură de ceea ce se întîmpla în Europa. Și, deocamdată, veștile ce soseau de la Paris nu-i ofereau nici un punct de sprijin. Evenimentele se succedau acolo atît de repede, încît în momentul cînd ziarele ajungeau la Cayenne informațiile pe care le cuprindeau erau cu mult depășite, ba chiar de multe ori erau în contradicție cu realitatea. De altminterea, Bonaparte nu părea chiar atît de dornic să continue o acțiune revoluționară în America ; atenția sa fiind îndreptată asupra unor probleme mai apropiate. De aceea Victor Hugues își petrecea mai toată vremea cu îndeletniciri de ordin administrativ, ocupîndu-se cu lucrările de irigare, construind drumuri, căutînd să extindă relațiile comerciale cu Surinamul și străduindu-se să dea o cît mai mare dezvoltare agriculturii în colonie. Guvernarea sa era considerată de toți paternă și înțeleaptă. Vechii coloniști erau satisfăcuți. Bătea un vînt de prosperitate. Și cum sistemul decadelor nu mai era respectat de mult în Cayenne, unde toată lumea se întorsese la vechile tradiții ale calendarului gregorian, înaltul mandatar pleca în fiecare luni la oraș, pentru a se înapoia joi sau vineri la plantație. În lipsa lui Sofía, timp de cîteva ore în fiecare dimineață, vedea de treburile gospodăriei, împărțea porunci, comanda vreo lucrare de tîmplărie, avea grijă de înfrumusețarea gră-

dinilor, căutînd bunăoară să procure prin mijlocirea unui elvețian, Sieger, un samsar foarte descurcăreț, bulbi de lalele aduși din Paramaribo. Încolo își petrecea vremea în bibliotecă, unde se găseau destule cărți interesante în mijlocul unor plicticoase colecții de tratate de fortificații, de tomuri închinate artei de a naviga și de manuale de fizică și astronomie. Trecură astfel cîteva luni fără ca Victor, care venea în fiecare săptămînă de la oraș, să aducă vreo veste menită să tulbure într-o măsură oarecare viața pașnică și înfloritoare a coloniei.

Într-o zi de septembrie, Sofía se duse la Cayenne, întrerupînd în mod excepțional existența discretă pe care o ducea la țară, pentru a face unele cumpărături. Din primul moment simți că se întîmplă ceva ciudat. Din zori începuse a se înfiripa glasul subțiratec al clopotelor de la capela călugărițelor din ordinul Saint-Paul de Chartres. Puțin mai apoi, din diferite puncte ale orașului se ridică, ținîndu-le isonul, dangătul altor clopote, nebănuite pînă atunci, ascunse poate prin podurile caselor sau prin magazii, clopote lovite care cu ciocanul, care cu vătraie, care cu cîte o potcoavă, deoarece nu erau încă atîrnate. De pe o corabie proaspăt sosită în port cobora un alai de monahi și călugărițe. Orașul părea cotropit de o armie cu totul neobișnuită cu reverende și pălării preoțești, îmbrăcată în șiacuri negre, sure, cafenii, ce defilau prin mijlocul străzii în aplauzele mulțimii, purtînd în văzul tuturor uitate podoabe bisericești, mătănii, iconițe sfințite, orare și liturghiere. Unii călugări binecuvîntau în treacăt pe curioșii ce ieșeau la

ferestre. Alții încercau să acopere hărmălaia străzilor cîntînd imnuri de slavă, fără a izbuti să-și potrivească glasurile în chip armonios. Uluită de spectacolul la care asistase, Sofía se îndreptă spre Palatul Guvernamental, unde trebuia să se întîlnească cu Victor Hugues. În biroul acestuia însă nu-l găsi decît pe Sieger, care ședea tolănit într-un fotoliu, cu o sticlă de tafia la îndemînă. Samsarul o întîmpină cu gesturi emfatice, pline de un entuziasm burlesc, încheindu-și în același timp nasturii de la cazacă: „Strașnică parodie popească, doamna mea! Preoți pentru toate parohiile! Maici pentru toate spitalele! S-au întors timpurile procesiunilor! Avem în sfîrșit un Concordat! Parisul și Roma se îmbrățișează. Francezii trec din nou la catolicism. În momentul acesta se oficiază un tedeum în capela Călugărițelor Cenușii, ca un prinos de mulțumire adus divinității. Acolo veți putea vedea toate mărimile, în cele mai sclipitoare uniforme ale lor, ascultînd cu capul plecat versetele latinești *Preces nostrae, quaesumus Domine, propitiatus admitte*[1]. Și cînd te gîndești că mai bine de un milion de oameni au murit ca să distrugă ceea ce astăzi este din nou la mare cinste!" Sofía ieși din nou în stradă. Din corabia cu fețe cuvioase încă mai coborau călători, deschizînd umbrele mari roșii și verzi, în timp ce hamalii negri ridicau de jos geamantanele și boccelele, punîndu-le teanc pe cap. În fața ospătăriei lui Haugard, cîțiva preoți își strîngeau calabalîcul

---

[1] *Rugăciunile noastre primește-le jertfă, atotputernice Dumnezeule* (în lb. lat.).

risipit, ştergîndu-se de sudoare cu batiste mari, în pătrăţele. La un moment dat se întîmplă ceva curios: doi preoţi din congregaţia Saint-Suplice, care debarcaseră ultimii, fură primiţi de confraţii lor cu strigăte furioase: „Apostaţilor! — îi apostrofau aceştia — Iuda! Iuda!“ O ploaie de coji de ananas culese de prin şanţuri, de pietre şi murdării se abătu asupra noilor sosiţi. „Afară, afară! Duceţi-vă de dormiţi în pădure! Apostaţilor! Antihriştilor!“ Şi cum cei din congregaţia Saint-Suplice, care nu păreau a fi cîtuşi de puţin slabi de înger, căutau să intre cu tot dinadinsul în han, dînd ghionturi în dreapta şi-n stînga şi lovind la întîmplare cu picioarele, se stîrni în jurul lor o învălmăşeală ameninţătoare de rase negre. În cele din urmă, preoţii care prestaseră jurămînt Constituţiei Revoluţionare fură înghesuiţi într-un perete, de unde încercau să răspundă, încurcînd vorba, la acuzaţiile aduse în gura mare de „rebeli“, de „preoţii adevăraţi“, cărora Concordatul le atribuise, dintr-o dată, un prestigiu de ostaşi ai lui Cristos, vrednici coborîtori ai diaconilor din catacombe, ca unii care înfruntaseră cu cerbicie persecuţiile, slujind liturghia într-ascuns. Sosiră însă caraulele care-i împrăştiară pe eclezIaşti, izbind încolo şi încoace cu patul puştilor. S-ar fi zis că ordinea fusese restabilită, cînd un preot tînăr ieşi pe neaşteptate din măcelăria de alături şi aruncă o găleată cu sînge proaspăt — de vită înjunghiată de curînd — asupra celor doi ostracizaţi, încercuiţi acum ca de o aureolă, de o pată mare, roşie care, după ce-i năclăise de sus şi pînă jos, se întipărise pe faţada albă a ospătă-

riei sub formă de cheaguri şi împroşcături puturoase. Se auzi din nou dangătul clopotelor revărsîndu-se în văzduh. După ce ascultase liturghia, Victor Hugues, în mare ţinută, ieşea din capela Călugăriţelor Cenuşii însoţit de subalternii săi. „Ai aflat?“, o întrebă el pe Sofía cu care se întîlni la Palatul Guvernamental. „E ceva atît de grotesc“, răspunse tînăra femeie, apucîndu-se să-i povestească păţania celor doi preoţi din congregaţia Saint-Suplice. „Am să dau ordin să-i trimită înapoi, altminteri au să le facă zile fripte aici.“ „Cred c-ar fi de datoria ta să-i ocroteşti“, observă ea. „Presupun că-ţi sînt mai simpatici decît ceilalţi.“ Victor ridică din umeri: „chiar în Franţa, nimeni nu mai vrea să aibă de-a face acum cu preoţii apostaţi“. „Ai început să miroşi a tămîie“, îi spuse Sofía... Se întoarseră la plantaţie fără să schimbe un cuvînt tot drumul. Sosind acasă, îi găsiră pe „soţii Billaud“ — cum le spuneau ei — care poposiseră la conac de la amiază, împreună cu căţeaua lor credincioasă, Pacienţa. Veneau adesea pe la ei fără să-i înştiinţeze, şi de fiecare dată zăboveau cîteva zile: „Filemon şi Baucis abuzează ca de obicei de ospitalitatea voastră“, spuse Teribilul de odinioară, folosind o imagine pentru care părea să aibă o predilecţie deosebită de cînd trăia ca soţ şi soţie cu slujnica sa, Brigida. Sofía observase că în ultimele luni Baucis cîştigase o tot mai vădită autoritate în căminul lui Filemon. Femeie isteaţă, negresa căuta pe cît putea să-i intre în voie lui Billaud-Varennes, minunîndu-se de tot ce făcea şi spunea el, şi întîmpinînd cu o gălăgioasă şi ostentativă admiraţie fiecare cuvînt

şi fiecare gest al lui. Hulit de vecinii săi din Orvilliers, unde avea o fermă în apropiere de țărmul mării, fostul președinte al Convenției Naționale se lăsa covîrșit, de la o vreme, de crize subite de cumplită depresiune morală. Se găsea mereu cîte cineva să-i trimită anonim ziarele de la Paris, în care numele lui tot mai era pomenit cînd și cînd cu înfiorare. De cîte ori se întîmpla așa ceva, Billaud-Varennes începea să se frămînte disperat, lamentîndu-se în gura mare că era victima unor calomnii deșănțate, că nimeni nu era în stare să înțeleagă rolul istoric pe care îl jucase și că nimeni nu se milostivea de suferințele sale. Brigida, văzîndu-l așa părăsit și înlăcrimat, căuta să-l îmbărbăteze cu o frază gata ticluită, mai puternică decît orice balsam : „Cum așa, iubitule, după ce ai trecut prin atîtea primejdii, se poate să-ți faci sînge rău pentru toate bazaconiile pe care le scriu balele alea spurcate ?" Și ca prin farmec, Billaud se însenina dintr-o dată, cu fața luminată de un surîs. În schimbul acelui surîs, Brigida ținea pîinea și cuțitul la ferma din Orvilliers, plină de ifose față de slugi, ținîndu-i din scurt pe zileri, pururea neobosită și cu ochii în patru, avînd grijă de toate ca o adevărată stăpînă a unei moșii ale cărei venituri le chivernisea cu o iscusință surprinzătoare. Sofía o găsi în bucătărie, împărțind porunci ca la ea acasă, și punînd pe foc toată lumea ca să pregătească mai repede cina. Purta o rochie din cea mai fină țesătură pe care o putuse găsi la Cayenne și se înzorzonase cu brățări de aur și verigi lucrate în filigran : „Oh, draga de ea !" — exclamă negresa lăsînd din

mînă lingura de lemn cu care tocmai gustase dintr-un sos. „Ce frumoasă te-ai făcut! Ca un luceafăr! Cum să nu se topească după tine?" Sofía răspunse cu o strîmbătură care putea să însemne orice. Nu putea să se împace cu anumite familiarități ale Brigidei, care ținea cu tot dinadinsul să arate că era ibovnica unui om de seamă. „Ce avem de mîncare?" întrebă ea luînd fără să vrea, pentru că totuși se simțea atașată de „micuța Billaud", tonul unei stăpîne care vorbește cu bucătăreasa. În salon, Billaud-Varennes tocmai aflase despre încheierea Concordatului și de cele întîmplate de dimineață la Cayenne: „Asta mai lipsea" — striga el lovind cu pumnul, în ritmul vorbei, într-o masă de marchetărie englezească. „Ne scufundăm în hazna."

IV

Ca o bubuitură prelungă și amenințătoare în miez de vară, menită să anunțe dezlănțuirea cumplitelor cicloane ce întunecau lumina zilei, măturînd orașe întregi de pe fața pămîntului, vestea năprasnică răzbătu în tot cuprinsul Caraibelor, întîmpinată cu bocete și focuri iscate din senin: legea din 30 Floreal, anul X, fusese promulgată, lege prin care sclavia era din nou instaurată în coloniile franceze din America, prevederile decretului din 16 Pluviôse, anul II, fiind implicit abrogate. Proprietarii de pămînturi, fermierii, latifundiarii, prompt informați de acest

lucru care-i interesa în cel mai înalt grad, cu atîta promptitudine încît s-ar fi spus că ştafetele zburaseră prin văzduh, luînd-o înaintea corăbiilor, nu-şi mai încăpeau în piele de bucurie, cu atît mai mult cu cît se auzise că avea să se revină la sistemul colonial anterior lui 1789, punîndu-se capăt o dată pentru totdeauna elucubraţiilor umanitare pe care blestemata de Revoluţie le răspîndise în lume. În Guadelupa, în Dominica, în Marie-Galante, vestea fu anunţată cu salve şi iluminaţii, în timp ce mii de „foşti" cetăţeni liberi erau mînaţi din nou spre vechile lor sălaşe, sub o ploaie de ciomege şi şfichiuiri de bice. Grangurii albi de odinioară porniră să bată cîmpiile însoţiţi de haite de cîini, căutîndu-şi sclavii de pînă mai deunăzi, pe care vătafii îi luau din nou în primire cu lanţuri în jurul grumajilor. Atît de mare fu panica în faţa acestei vînători de oameni, desfăşurate după bunul plac al unuia şi altuia, încît de teama confuziilor ce s-a putut produce la un moment dat, mulţi sclavi eliberaţi pe vremea monarhiei, care-şi încropiseră între timp o prăvălioară sau îşi cumpăraseră un petec de pămînt, îşi adunară toată agoniseala cu gîndul de a pleca la Paris. Planurile lor însă fură zădărnicite de un nou Decret, din 5 Messidor, prin care se interzicea intrarea în Franţa a oricărui om de culoare. Bonaparte avea impresia că şi aşa erau prea mulţi negri în metropolă şi începea să se înfiripe temerea ca nu cumva, fiind atît de numeroşi, să transmită sîngelui european „coloritul care se răspîndise în Spania după cotropirea ei de către mauri"... Victor Hugues primi înştiinţarea într-o

dimineață cînd ședea de vorbă cu Sieger în biroul său din Palatul Guvernamental. „N-o să mai rămînă picior de negru pe aici“ — spuse samsarul. „Au să-și ia toți lumea în cap.“ „N-o să le dăm răgaz“, răspunse Victor. Și trimise pe loc ștafete la proprietarii de plantații din preajma orașului și la comandanții milițiilor, convocîndu-i la o întrunire secretă ce urma să aibă loc a doua zi. Pentru a se preîntîmpina orice mișcare, legea din Floreal avea să fie adusă la cunoștința populației numai după ce sclavia va fi fost restabilită. Începură prin a statornici un plan de acțiune, întîmpinat cu o revărsare de bucurie atît de aprigă, încît puțin mai lipsi ca să se dezlănțuie în abuzuri imediate, după care hotărîră să aștepte pînă la chindie. Toate porțile orașului fură închise, în timp ce plantațiile din vecinătate erau ocupate de trupe și, la semnalul dat printr-o lovitură de tun seara, pe la opt, toți negrii eliberați în virtutea decretului din 16 Pluviôse se văzură împrejmuiți de foștii lor stăpîni și de soldați, care îi sechestraseră, adunîndu-i pe toți pe o pajiște de pe malul rîului Mahury. La miezul nopții cîteva sute de negri așteptau acolo buluciți, tremurînd năuci, incapabili să priceapă pricina acelei concentrări forțate. Dacă vreunul dintre ei încerca să se desprindă din gloata stăpînită de frică și scăldată în sudoare, era lovit cu piciorul sau cu patul armei și împins înapoi. În sfîrșit, sosi și Victor Hugues. Urcîndu-se pe un butoi, la lumina torțelor, pentru ca toată lumea să-l poată vedea, agentul Consulatului desfășură tacticos hîrtia pe care se afla transcris textul legii, și începu să citească

solemn şi răspicat. Tălmăcite puţin mai apoi în dialectul local de cei care le ascultaseră mai cu luare-aminte, cuvintele trecură din gură în gură, pînă la marginea cîmpiei. Apoi li se puse în vedere celor de faţă că vor fi pedepsiţi cu cea mai mare străşnicie în cazul cînd s-ar fi îndărătnicit, refuzînd să se întoarcă la starea de sclavie. A doua zi foştii lor stăpîni vor veni să-i ia din nou în primire, ducîndu-i cu ei acasă, la ferme sau la plantaţii. Dacă s-ar întîmpla să rămînă dintre ei unii pe care să nu fi venit nimeni să-i ceară înapoi, aceia vor fi scoşi le mezat. Un vaier imens cu sughiţuri, izbucniri disperate, un bocet colectiv, asemănător cu răcnetele unor sălbăticiuni încolţite, se înălţă din sînul duiumului de negri, în timp ce autorităţile se retrăgeau, petrecute de ropotul asurzitor al tobelor... Dar, înainte ca să prindă cineva de veste, pretutindeni umbre omeneşti începură a se risipi în adîncurile nopţii, afundîndu-se în hăţişuri şi în inima lor. Cei care nu căzuseră de la început în plasă, se ascundeau prin mărăcinişuri, furau piroge şi bărci şi o porneau pe rîuri în sus, aproape goi, fără arme, hotărîţi să se întoarcă la viaţa străbunilor, aciuindu-se prin locuri unde albii nu puteau să-i dibuie. Trecînd pe lîngă moşiile mai îndepărtate, îi înştiinţau pe ai lor, şi alţi zece, douăzeci de oameni lăsau totul baltă şi părăseau plantaţiile de indigo sau de cuişoare, pentru a se alătura cetelor de fugari. Şi cîte o sută, cîte două sute, însoţiţi de femei cu o liotă de copii după ele, pătrundeau în junglă şi în păpurişuri, în căutarea unui loc potrivit ca să închegheze nişte aşezări libere. În drum aruncau seminţe

de lumînărică prin rîuri și pîraie, pentru ca peștii, otrăviți, să spurce apele împuțite de mirosul mortăciunilor. Dincolo de cutare torent sau de cutare munte, pe ale cărui povîrnișuri se despleteau mulțime de cascade, începea din nou Africa ; aveau să se întoarcă la graiurile de mult uitate, la ritualul tăierii împrejur, la cultul închinat primilor zei, anteriori divinităților, mai recente, ale creștinismului. Jungla se închidea peste oamenii ce se îndreptau spre obîrșia istoriei, pentru a reîmprospăta timpurile în care creațiunea se afla oblăduită de fecunda Venus cea pîntecoasă și cu sînii îmbelșugați, slăvită în adîncurile cavernelor, unde mîna omului bîigui pe pereți, înfățișînd din cîteva trăsături abia îngăimate îndeletnicirile gospodărești și serbările date în cinstea aștrilor cerești... La Cayenne, la Sinnamary, la Kuru, pe malurile fluviilor Oyapec și Maroni, lumea trăia într-o atmosferă de groază. Negrii îndărătnici sau răzvrătiți erau bătuți cu gîrbacele pînă își dădeau duhul, măcelăriți, decapitați, supuși celor mai cumplite cazne. Mulți dintre ei fuseseră agățați de coaste în ciughelurile abatoarelor publice. Pretutindeni se dezlănțuise din plin vînătoarea de oameni, spre bucuria bunilor ochitori, printre colibele și pășunile incendiate. Pe întinsurile presărate cu cruci ce străjuiau nenumăratele morminte rămase de pe urma deportării, se profilau acum în amurg pe cerul îmvăpăiat de flăcările ce se răspîndiseră peste cîmpuri, după ce mistuiseră mai întîi casele, cîmpurile, umbrele sinistre ale spînzurătorilor sau — și mai groaznic — ale arborilor ră-

muroşi, de crengile cărora atîrnau ciorchini de cadavre cu umerii năpădiţi de vulturi. Cayenne îşi împlinea încă o dată menirea ei de pămînt blestemat.

Sofía, care nu apucă să afle decît vineri ceea ce se petrecuse la începutul săptămînii, se cutremură toată. Tot ceea ce sperase să găsească aici, în acest post avansat al ideilor noi, se prefăcea în decepţii cu care gîndul ei nu se putea împăca. Visase să poată fi de folos în mijlocul unor oameni curajoşi, drepţi şi dîrzi, care se îndepărtaseră de zei fiindcă nu mai aveau nevoie de nici un fel de alianţe ca să poată conduce lumea hărăzită lor ; fusese convinsă că va lua parte la o muncă de titani, fără să se teamă de sîngele care s-ar fi putut să fie vărsat ca în mai toate înfăptuirile, şi iată că-i era dat acum să vadă restaurîndu-se încetul cu încetul, sub ochii ei, tot ceea ce socotise definitiv suprimat, tot ceea ce citise în cele mai de seamă cărţi ale vremii c-ar trebui să fie suprimat. După ce templele fuseseră ridicate iar din temelii, cei încătuşaţi odinioară erau din nou puşi în lanţuri. Iar cei care erau în măsură să se împotrivească, pe un continent unde mai putea fi încă salvat ceea ce se irosise peste ocean, nu făceau nimic pentru a fi consecvenţi cu propriul lor destin. Omul care biruise Anglia pe meleagurile Guadelupei ; Mandatarul care nu şovăise în faţa primejdiei de a dezlănţui un război între Franţa şi Statele Unite, dădea înapoi în faţa mîrşavului decret din 30 Floreal. Dovedise o energie stăruitoare, aproape supraomenească, cu

opt ani mai înainte, atunci cînd fusese vorba să desfiinţeze sclavia, ca să desfăşoare aceeaşi energie acum, pentru a o restaura. Tînăra femeie era uluită de manifestările contradictorii ce vădeau în egală măsură tăria de caracter a unui bărbat capabil să facă binele sau răul cu acelaşi sînge rece. Un om care putea fi tot atît de bine Ormuz ca şi Ariman ; care putea să fie Domnul şi Stăpînul întunecimilor sau Domnul şi Stăpînul luminii. Era în stare să se schimbe subit, trecînd de la o ipostază la alta cu totul opusă, după cum bătea vîntul. „S-ar zice că eu sînt autorul decretului", spuse Victor, căruia pentru prima oară îi era dat să audă din gura ei o avalanşă de mustrări amare, amintindu-şi în acelaşi timp, poate cu o umbră de remuşcare, în ce măsură ascensiunea lui se datora nobilei legi din Pluviôse, anul II. „S-ar părea c-aţi renunţat cu toţii să purtaţi mai departe flamura Revoluţiei — îi reproşa Sofía. A fost o vreme cînd te bizuiai s-o răspîndeşti pe aceste meleaguri ale Americii." „Cred că eram încă sub influenţa ideilor lui Brissot, care năzuia să poarte făclia Revoluţiei peste tot. Dar dacă el, cu mijloacele pe care le avea la îndemînă n-a reuşit să-i convingă nici măcar pe spanioli, n-o să am tocmai eu pretenţia să dezlănţui Revoluţia la Lima sau în Noua Grenadă. Aşa cum a spus cineva care are acum autoritatea să vorbească în numele tuturor — şi arătă spre portretul lui Bonaparte aşezat de curînd deasupra biroului său — Romanul revoluţiei s-a încheiat ; e de datoria noastră acum să începem a făuri istoria ei, ţinînd

seama numai de ceea ce este real și posibil în aplicarea principiilor sale". „Ce trist e că istoria asta trebuie să înceapă cu restabilirea sclaviei", spuse Sofía. „Îmi pare rău, dar eu sînt un om politic. Și dacă restabilirea sclaviei este o necesitate politică, sînt obligat să mă închin în fața acestei necesități"... Cearta nu se opri aici : femeia stăruia în părerile ei, mînioasă, indignată, exasperată de o atitudine echivocă pe care o socotea degradantă. În duminica următoare sosirea lui Sieger întrerupse o discuție înveninată : „Nemaivăzut și nemaiauzit dar adevărat", strigă samsarul din ușă, cu glasul strident al unui vînzător de gazete. Și își scoase mantaua veche de iarnă, năclăită de sudoare, cu un guler de blană ros de molii, pe care o îmbrăca de obicei cînd ploua afară ; și ploua într-adevăr cu găleata, în puhoaie revărsate de pe înălțimi, de pe cine știe ce coclauri necunoscute de unde izvorau marile fluvii, din creierii munților, cu creștetele pierdute în nori, pe care, acolo unde se înălțau uriașe steiuri de piatră, picior de om nu se urcase vreodată. „Nemaivăzut și nemaiauzit dar adevărat — repetă el închizînd o umbrelă verde, cît toate zilele, făcută parcă din foi de lăptuci — Billaud Varennes cumpără sclavi. Deocamdată e stăpîn pe soarta lui Caton, lui Tranche-Montagne, Hippolyte, Nicolas, Joseph și Lindore, în afară de cele trei femei pe care le-a luat să-i vadă de gospodărie. Progresăm, domnilor, progresăm. Firește că nimic nu-i mai ușor decît să găsești o justificare cînd ai fost președintele Convenției : «Mi-am dat seama în sfîrșit

(şi căuta să imite felul emfatic de a vorbi al respectivului) că negrii, care din naştere au o mulţime de racile, sînt lipsiţi nu numai de raţiune dar şi de sentimente şi nu sînt capabili să priceapă alte norme de conduită decît acelea pe care sînt nevoiţi să le respecte de frică»". Şi elveţianul se prăpădea de rîs, convins că imitase cu haz elocinţa Teribilului de odinioară. „Lasă-l în pace", spuse Victor morocănos, cerîndu-i nişte planuri pe care Sieger le adusese cu el într-o servietă din piele de porc... Şi în curînd începură marile lucrări executate probabil după acele planuri. Sute de negri aduşi la plantaţie, îmbolditi cu lovituri de bici, se apucară să are, să sape, să răstoarne, să boroncască, să niveleze terenurile smulse pădurii pe suprafeţe vaste. La hotarele din ce în ce mai largi ale întinderilor de pămînt negru, se prăbuşeau trunchiuri centenare în frunzişul cărora locuiau sumedenie de păsări, maimuţe, gîngănii şi reptile, întocmai ca în arborii simbolici ai alchimiei. Giganţii doborîţi fumegau, răzbiţi de focurile care le mistuiau măruntaiele, fără a reuşi să pătrundă pretutindeni prin scoarţă ; boii făceau naveta între cîmpurile forfotitoare şi joagărul instalat de curînd, tîrînd buşteni lungi, încă plini de mîzgă, de sucuri, de lăstari răsăriţi din rănile proaspete ; se rostogoleau prin aer rădăcini uriaşe, încleştate de glie, care se frîngeau sub tăişul securii, şi ale căror tentacule încă mai încercau să se agaţe de ceva. Flăcările se învîrtejeau pe dinaintea ochilor, în timp ce văzduhul vuia de bocănitul ciocanelor, de cîntecul salahorilor şi de înjurăturile

revărsate asupra atelajelor ce trăgeau de frînghiile legate de trunchiurile copacilor ; după ce, opintindu-se din greu, izbuteau în sfîrşit să culce la pămînt un quebracho [1], caii ieşeau din desiş, asudaţi, acoperiţi de spume, cu jugurile strîmbe, dînd cu botul în cîte o brazdă răsturnată în care le scăpăta copita. Şi cînd se strînse lemnăria din prisos, porniră să înalţe schelele ; deasupra parilor ciopliţi cu barda, se aşterneau caturi, caturi, podişti şi platforme, anunţînd nişte construcţii a căror formă încă nu se putea desluşi. Într-o dimineaţă se înjghebă, în fine, un fel de galerie circulară, destul de curioasă, redusă la un simplu schelet, ce închipuia o viitoare rotondă. Şi prin urzeala stinghiilor încrucişate abia conturat, un turn cu o destinaţie încă necunoscută. Ceva mai încolo, cufundaţi în apă printre nuferii ce pluteau la suprafaţa fluviului, negrii îngrămădeau bolovani la baza stîlpilor unui debarcader, urlînd de durere cînd li se înfigea în carne ghimpele unui vatos, cînd îi azvîrlea în aer descărcătura electrică a unei torpile sau cînd vreun ţipar cenuşiu le apuca între colţi organele genitale, încleştîndu-le ca într-o menghine. Dincoace aveau să se desfăşoare terase, peroane, apeducte, arcade, deocamdată numai prefigurate de mormanul de pietre cioplite pe care cu chiu cu vai reuşeau să le dovedească, însîngerînd mîinile muncitorilor, daltele fiind trimise mereu la fierărie fiindcă se ştirbeau după zece lovituri de ciocan. Pretu-

---

[1] Arbore al cărui lemn de esenţă tare se întrebuinţează la construcţiile navale.

tindeni vedeai adăugîndu-se mereu alte stinghii şi bîrne, mereu alte proptele şi alţi căpriori, pretutindeni se băteau cuie şi se clădea. Silită să respire toată ziua colbăria şi praful de ipsos ce plutea în aer, înconjurată de grămezi de rumeguş, de nisip şi de pietriş, Sofía nu izbutea de loc să înţeleagă ce urmărea Victor cu acele multiple lucrări, pe care le modifica mereu pe parcurs, renunţînd mereu la unul ori altul din planurile sale, ale căror schiţe făcute sul se iveau de prin toate buzunarele hainei. „Vreau să înving natura pe aceste tărîmuri — îi explica el. Vreau să înalţ statui şi colonade, să deschid drumuri, să sap eleştee pentru păstrăvi, pînă departe, cît poţi cuprinde cu ochiul." Sofía regreta că Victor cheltuia în zadar atîta energie ca să creeze în inima unei păduri masive ce se întindea neîntreruptă pînă la izvoarele fluviului Amazoanelor, poate chiar pînă la coastele Pacificului, o imitaţie ambiţioasă de parc regal, ale cărui statui şi rotonde aveau să fie cotropite de hăţişuri la cea dintîi neatenţie, slujind drept araci şi îngrăşămînt vegetaţiei stufoase ce se străduia necurmat să disloce pietrele, să crape zidurile, să spargă mausoleele şi să distrugă tot ce era construit. Omul dorea să-şi manifeste prezenţa lui infimă în sînul unui noian de verdeaţă care, împingînd uscatul din ocean în ocean, părea a fi o imagine a eternităţii. „Eu m-aş fi mulţumit şi cu zece straturi de ridichi", îi spunea Sofía constructorului ca să-l necăjească. „Mi se pare că aud *Ghicitorul Satului*, îi răspundea Victor, vîrîndu-şi nasul în planurile lui.

V

Lucrările se desfășurau mai departe prin praf și noroaie. Sătulă să tot audă tîrnăcoapele și fierăstraiele, scripeții și maiurile, pînă la marginile proprietății, Sofía se închise în casă, lăsînd perdelele atîrnate de curînd la ferestre, acoperind geamurile cu șaluri largi, desfăcute, înjghebîndu-și un refugiu cu ajutorul unor paravane folosite în chip de metereze și ziduri de cetate, în mijlocul proprietății înțesate de paznici și caraule, de cînd în cuprinsul ei stăruia o amestecătură de graiuri vorbite de sclavii negri. Cocoțată în vîrful unei scări, întinsă pe covor, sau culcată pe mahonul răcoros al unei mese, citise toată literatura pe care o găsise în bibliotecă, lăsînd la o parte tratatele care nu-i spuneau nimic : algebre, geometrii și stampe mult prea complicate din pricina aluziilor științifice, pe care le cuprindeau personajele zugrăvite în respectivele ilustrații și însemnate cu cîte un „A" sau cîte un „B" pe spate, închipuind simbolurile unor teoreme care stabileau cine știe ce legătură între ele și traiectoriile aștrilor sau minunatele fenomene ale electricității. De aceea avea toată recunoștința pentru tînărul ofițer de Sainte-Affrique care comanda în numele ei la Buisson, faimosul librar din Paris, cele mai interesante noutăți scoase de sub presă. Nimic din ceea ce-i sosea din Franța în zilele acelea nu merita o atenție deosebită în afară de unele cărți de călătorii — în Kamciatka, în Filipine, în regiunea fiordurilor, la Mecca — narațiuni împănate

cu descoperiri și naufragii, care se bucurau de un mare succes datorită probabil faptului că lumea era sătulă de nenumăratele opere polemice, moralizatoare sau didactice ; de nenumăratele autoapărări, memorii, panegirice și istorii veridice ale cutărui sau cutărui eveniment, publicate în ultimii ani. Nesimțind nici un fel de interes pentru coloanele trunchiate, pentru podurile arcuite peste izvoarele artificiale și pentru templele în miniatură în genul celor construite de Ledoux, care începeau să se profileze pe terenurile înconjurătoare, fără a reuși să se încadreze în mijlocul unei vegetații mult prea ostile și prea rebele ca să se poată armoniza cu proporțiile și liniile stilurilor arhitectonice, Sofía căuta să evadeze din realitate pentru a călători în imaginație pe bordul navelor Căpitanului Cook sau La Pérouse, atunci cînd nu-l însoțea pe Lordul Macartney în aventurile sale pe meleagurile Tartariei. Trecu și anotimpul ploios, prielnic izolării printre cărți, și amurgurile începură iarăși a-și desfășura somptuoasele lor bogății peste misterul pădurilor din zare. Acum însă crepusculele aveau ceva apăsător. Ultimele lor văpăi pecetluiau sfîrșitul unor zile fără țintă și fără rost. De Sainte-Affrique îi povestea că undeva, departe, în adîncurile nestrăbătute ale acelor sălbatice coclauri se înălțau munții, pe ai căror umeri se despleteau sumedenie de izvoare. Din păcate însă nu se afla nici un drum bătătorit pînă acolo, iar hățișurile erau înțesate cu ființe dușmănoase, întoarse la o viață primitivă, care aruncau săgeți bine țintite. Mînată de o dorință arzătoare de acțiune, de rîvna de a trăi

o viață utilă și plină, ajunsese pînă la urmă să ducă o existență claustrată în inima pădurii, în cel mai pustiu și mai puțin cunoscut loc de pe glob. Tot timpul nu auzea vorbindu-se decît de afaceri. Epoca răzbătuse în chip triumfător, gălăgios și crud, pe tărîmurile unei Americi pînă mai ieri plăsmuită după chipul și asemănarea vice-regatelor și căpităniilor ei generale, pe care o siliseră să progreseze ; iar acum cei ce aduseseră Epoca pe umerii lor, dăruind-o, impunînd-o pe aceste meleaguri, fără să pregete în fața mijloacelor sîngeroase necesare pentru instaurarea ei, își vîrau nasul în registrele de contabilitate ca să uite că fusese înscăunată. Jocul se desfășura în continuare printre cocarde pierdute și demnități terfelite, condus de niște inși care păreau că nu mai vor să-și amintească de trecutul lor aprig și zbuciumat. Trecutul acesta — spuneau unii — era făcut din excese. Datorită acelor excese însă se păstrase amintirea unor oameni care, în momentul de față, purtau nume mult prea strălucitoare pentru firava lor făptură. Cînd se spunea că într-o bună zi colonia s-ar putea să fie atacată de Olanda sau Anglia, Sofía ajungea să dorească în sinea ei să se întîmple ceva cît mai curînd, un eveniment oricît de năprasnic, care să-i scoată pe cei ce piroteau, ghiftuiți, dintr-o existență lîncedă, urzită din negocieri, recolte și beneficii. Aiurea, viața mergea mai departe, primenindu-se, rănind sau ridicînd în slavă, schimbînd stilurile, gusturile, obiceiurile, ritmurile vieții. Pe cînd aici oamenii se întorseseră înapoi, trăind exact așa cum trăiau cu o jumătate de secol în urmă, ca și cînd nimic nu s-ar fi

petrecut între timp pe fața pămîntului. Pînă și hainele cu care umblau îmbrăcați coloniștii cu dare de mînă erau făcute din aceeași țesătură de postav și aveau aceeași croială ca și cele purtate cu o sută de ani înainte. Sofía avea impresia copleșitoare că timpul se oprise pe loc — așa cum se mai oprise o dată pentru ea — fiecare zi ce trecea semănînd aidoma cu cea din ajun și cu cea următoare.

Vara se scurgea cu încetineală tîrîș-grăpiș, toropită de căldurile ce zăboveau în așteptarea unei toamne ce avea să fie la fel cu oricare alta, cînd, într-o marți, la bălăngănitul clopotului care chema pîlcurile de negri la muncă, răspunse o liniște atît de stăruitoare, încît vătafii se îndreptară spre barăci cu gîrbacele în mînă. Nicăieri însă nu era țipenie de om. Cîinii de pază dresați pentru vînătoarea de sclavi zăceau otrăviți, cu botul îmbăloșat de spumele ultimelor vărsături. Scoase din grajduri, vacile se prăbușeau după cîțiva pași împleticiți, ca turmentate. Două dîre de sînge se prelingeau din nările cailor, care stăteau pleoștiți, cu capetele vîrîte sub iesle și cu pîntecele umflate. Nu trecu mult și începură a sosi oameni de pe plantațiile învecinate : peste tot se întîmplase același lucru. Strecurîndu-se prin galeriile săpate în timpul nopților, desprinzînd scîndurile din cuie cu atîta iscusință încît nimeni nu prinsese de veste, căutînd să abată atenția caraulelor prin mici incendii iscate pe ici, pe colo, sclavii fugiseră în pădure. Sofía își aduse aminte că peste noapte se auziseră bătînd o mulțime de tobe în depărtările sihlei. Nimeni însă nu se sinchisise, socotind că indienii îndeplineau cine știe

ce ritual barbar. Și cum Victor Hugues era plecat la Cayenne, i se trimise în grabă o ștafetă. Coloniștii tocmai se mirau, din ce în ce mai înfricoșați de umbrele înserărilor ce coborau înțesate de spaime și amenințări, că trecuse o săptămînă întreagă fără ca agentul să fi dat semne de viață, cînd, într-o după-amiază, o flotilă necunoscută de ghimii cu pînze, de ambarcații cu fundul plat și gabare ușoare, încărcate cu trupe, proviant și arme, se ivi pe apele fluviului. Victor Hugues se duse întins acasă și acolo îi strînse pe toți cei care îi puteau povesti cîte ceva despre întîmplările recente, luînd note în timp ce-i asculta și cercetînd cele cîteva hărți pe care le avea la îndemînă. Pe urmă avu o consfătuire cu statul său major de ofițeri, stabilind cu cea mai mare strictețe măsurile necesare în vederea unei crîncene expediții pentru pedepsirea grupurilor de fugari al căror număr sporise peste măsură în desișuri. Sofía, care se uita la el prin crăpătura ușii, se minuna văzîndu-l cum își recăpătase dintr-o dată vechea lui autoritate, precis în expuneri, ca omul care știe foarte bine ce vrea. Victor redevenise comandantul militar de odinioară. Din păcate însă acest comandant își punea toată energia și curajul său reîntinerit în slujba unei acțiuni nevrednice și crude. Femeia se burzului înciudată și ieși în grădină unde soldații își ridicau corturile sub cerul liber, preferînd să-și așeze tabăra afară, pe cîmp, sub cuvînt că negrii își lăsaseră mirosul în barăci. Soldații aceștia erau cu totul deosebiți de alsacienii, cu aerul lor blajin și placid, pe care Sofía îi cunoscuse mai înainte.

Arşi de soare, fanfaroni, fălindu-se cu cicatricele de pe obraji, vorbind în gura mare, dezbrăcînd femeile cu ochii, păreau să reprezinte un nou stil militar care, cu toată insolenţa lui, îi plăcea pentru că era o afirmare de bărbăţie şi de curaj. Tînărul ofiţer de Sainte-Affrique care se alarmase văzînd-o în mijlocul lor şi venise în grabă s-o escorteze îi spuse că toţi cei de faţă erau supravieţuitorii ciumei din Jaffa, trimişi în colonie după campania din Egipt, deşi cu sănătatea încă şubredă, ca unii ce se dovediseră destul de căliţi pentru a înfrunta clima Guyanei, cu totul neprielnică pentru alsacienii care mureau pe capete. Şi Sofía privea cu ochi mari ostaşii aceia ieşiţi din legendă, care dormiseră în morminte acoperite cu hieroglife, petrecuseră cu prostituate copte [1] şi maronite [2], şi care se lăudau că ştiau Coranul pe de rost şi că-şi bătuseră joc de zeii cu chipuri de şacal şi de păsările ale căror statui încă mai străjuiau templele sprijinite de coloane uriaşe. Suflul marilor aventuri venise o dată cu ei, adiind pe deasupra Mediteranei, dinspre Abukir, dinspre Muntele Tabor şi Saint-Jean d'Acre. Sofía nu se mai sătura întrebînd pe unul şi pe altul, dornică să afle ce văzuse şi ce gîndise fiecare în timpul năstruşnicei expediţii ce purtase o armată franceză la picioarele piramidelor. Ar fi vrut să şadă alături de ei în preajma cantinelor, să împartă cu ei supa turnată din belşug în strachini cu polonicele, să arunce zarurile pe toba ce răsuna ca bătută de grindină, să bea

---

[1] Copţi — creştini originari din Egipt.
[2] Maroniţi — catolici de rit sirian.

din rachiul pe care toți îl duceau în tîlvuri însemnate cu inscripții arabe. „Nu mai stați aici, doamnă, o sfătuia de Sainte-Affrique care, de cîtăva vreme, se învîrtea mereu grijuliu și îndatoritor în jurul Sofíei. N-aveți ce căuta printre bădăranii și zurbagiii ăștia." Femeia însă asculta cu nesaț palavrele lor și isprăvile lor povestite cu ifos, măgulită în sinea ei — și nu se rușina cîtuși de puțin de lucrul acesta — pentru că se simțea dorită, dezbrăcată, pipăită în închipuire, de oamenii aceia care scăpaseră teferi de urgia molimei biblice, și care, lăudîndu-se cu propriile lor vitejii, căutau să-i întipărească în minte glasurile lor puternice... „Te-ai făcut vivandieră ?" o luă în primire Victor încruntat, de cum intră pe ușă. „Cel puțin vivandierele fac ceva", îi răspunse Sofía. „Să faci ceva ! Să faci ceva ! Mereu îi dai zor cu asta. Ca și cum omul ar putea face mai mult decît îi stă în putere !" Victor se ducea, venea, împărțea ordine, stabilea obiective de luptă, dădea instrucțiuni referitoare la aprovizionarea pe apă a trupelor. Sofía se simțea aproape cuprinsă de admirație în fața energiei de care Victor dădea dovadă, cînd își aduse aminte deodată că toată activitatea ce se desfășura sub acoperămîntul lor avea drept scop un cumplit măcel organizat împotriva negrilor. Se închise la ea în cameră ca să ascundă o izbucnire năprasnică de furie pe care o înecă în lacrimi. Afară, soldații campaniei din Egipt ridicau mici piramide din nuci de cocos uscate, cărora le dădeau foc pentru a izgoni țînțarii. Și după o noapte înțesată de zgomot, de rîsete

şi de forfoteală, trîmbiţele sunară în zori deşteptarea. Flotila de ghimii, bărci cu pînze şi gabare o porni pe fluviu în sus, ocolind vîrtejurile şi locurile unde apa clocotea vijelioasă.

Trecură astfel şase săptămîni. Într-o noapte stăpînită de ropotul apăsător al ploii ce cădea fără întrerupere de trei zile, traseră la ţărm cîteva ambarcaţii. Din ele coborîră nişte oameni istoviţi, înfriguraţi, cu braţele prinse în feşe aninate de gît, murdari de noroi de sus şi pînă jos, împrăştiind un miros greu, înfăşuraţi în bandaje de culoarea glodului, mulţi dintre ei ciuruiţi de săgeţile indienilor sau ciopîrţiţi de securile negrilor, erau aduşi cu targa. Victor sosi ultimul, dîrdîind şi tîrîndu-şi picioarele, atîrnat de umerii a doi ofiţeri. Cum intră în casă se prăbuşi într-un fotoliu, cerînd mereu alte pleduri ca să se învelească. Dar chiar înfofolit, îngropat sub macaturi de lînă şi ponchos [1] din păr de lamă, tremura din toate mădularele. Sofía observă că avea ochii injectaţi şi urduroşi. Înghiţea mereu în sec, făcînd un efort, ca şi cum ar fi avut gîtul umflat. Asta nu mai e război, rosti el într-un tîrziu cu o voce răguşită. Înţeleg să te lupţi cu oamenii, dar nu cu copacii.“ De Sainte-Affrique, cu o barbă de cîteva zile ce-i întuneca obrajii verzui, îi povesti Sofíei între patru ochi, după ce dăduse pe gît cu gîlgîituri lacome o sticlă de vin: „A fost un adevărat prăpăd. Pretutindeni satele întărite ale negrilor erau pustii. Dar în tot momentul cădeam într-o

---

[1] Manta fără mîneci care se îmbracă pe cap, purtată de aşa-numiţii „gauchos“ (păstorii) din pampas.

capcană întinsă de o mînă de oameni care dispăreau ca prin farmec după ce omorau cîțiva soldați. Dacă ne întorceam pe vase, săgețile zburau cu duiumul de pe maluri. Am fost nevoiți să umblăm prin mlaștini cufundați pînă la piept în apă. Și, culmea, a mai venit peste noi și boala egipteană." Și-i destăinui că soldații care scăpaseră de ciuma din Jaffa aduseseră cu ei o molimă misterioasă pe care o răspîndiseră în Franța, unde aproape jumătate din populație se molipsise de boala aceasta ce bîntuia cu o furie nebănuită. Era vorba de o febră mistuitoare, însoțită de dureri la încheieturi ce cotropeau tot trupul, ajungînd în cele din urmă să vatăme ochii. Albul ochiului era împînzit de vinișoare sîngerii iar pleoapele se umpleau de urdori. A doua zi aveau să sosească alți bolnavi, alți răniți, alți oameni biruiți de copacii din adîncul pădurii și de armele meșteșugite la fel ca în timpurile preistorice — darde din os de maimuță, săgeți de trestie, sulițe și bărzi țărănești — ce înfruntaseră cu succes artileria modernă: „Degeaba tragi cu tunul în pădure: tot ce se poate întîmpla este să-ți cadă în cap un potop de frunze putrede". Vorbind despre ostașii schilodiți și despre cei ciumpăviți cu securea, își aduse aminte că Victor urma să fie transportat a doua zi la Cayenne împreună cu rănitii care aveau nevoie de o îngrijire deosebită. Fericită că expediția dăduse greș, Sofía se grăbi să-și strîngă lucrurile și să le așeze, cu ajutorul tînărului ofițer de Sainte-Affrique, în cuferele de răchită ce miroseau plăcut a odogaci. Parcă-i spunea inima că n-o să se mai întoarcă niciodată în casa aceea.

VI

Molima egipteană se declarase la Cayenne. Erau atîția bolnavi încît abia mai încăpeau în spitalul Saint-Paul-de-Chârtres. Se înălțau rugăciuni către sfinții Rochus, Prudențiu și Carol Boromeal care erau chemați în ajutor de cîte ori bîntuia ciuma. Localnicii îi blestemau pe soldații care prăsiseră pe meleagurile lor acea plagă nouă, adusă cine știe din ce subterane cu mumii ; din cine știe ce lume de sfincși și vraci pricepuți la îmbălsămatul cadavrelor. Moartea descălecase în cetate și umbla din casă în casă, sporind cu fiecare din năprasnicele și uluitoarele ei apariții răspîndirea înspăimîntător de rapidă a celor mai fantastice zvonuri și născociri. Se spunea că soldații campaniei din Egipt, furioși că fuseseră siliți să părăsească Franța, căutaseră să nimicească populația coloniei ca să pună stăpînire pe ea ; că pregăteau nu știu ce unsori, zemuri și grăsimi plămădite cu tot felul de lucruri scîrnave, cu care însemnau zidurile caselor în care voiau să împrăștie molima. Orice pată dădea de bănuit. Era destul să-și lipească cineva palma asudată de un perete în timpul zilei, lăsînd o urmă umedă repede zvîntată, ca să fie lovit cu pietre de trecători. Fiindcă avea degetele prea negre și unsuroase, un indigen fusese ucis cu ciomegele, într-o diminceață, de oamenii care privegheau un mort. Deși medicii susțineau că boala nu avea nimic de-a face cu ciuma, toată lumea se obișnuise să-i spună „molima din Jaffa“ și în așteptarea momentului cînd fiecare avea

să fie contaminat — ceea ce trebuia să se întîmple mai curînd sau mai tîrziu — desfrîul ducea casă bună cu frica. Iatacurile stăteau gata să primească pe oricine ar fi dorit. Simțind apropierea morții ce le dădea tîrcoale, trupurile se căutau. Balurile și ospețele se țineau lanț în toiul celei mai cumplite urgii. Cutare cheltuia într-o noapte tot ceea ce strînsese ani de zile prin abuzuri. Cutare altul care ascunsese niște ludovici de aur, cu toate că se dădea drept iacobin, îi punea pe toți la bătaie, jucîndu-i la cărți. Hauguard era gata oricînd să servească cu vinurile sale cele mai de soi obrazele alese din colonie care-și așteptau amanții în odăile hanului. În vreme ce tot orașul răsuna de dangăte de înmormîntare, orchestrele cîntau toată noaptea la petreceri și sindrofii, iar oaspeții trebuiau să dea la o parte băncile și mesele întinse pînă în mijlocul străzii pentru a face loc să treacă sicriele ce apăreau în zorii zilei, cu scîndurile umede încă de catranul cu care fuseseră spoite, purtate în cotige, în căruțe sau în trăsuri hodorogite spre cimitir. Două călugărițe cenușii, muncite de diavoli, băteau cheiurile prostituîndu-se, în timp ce bătrînul acadian, care se tînguia cu atît mai amarnic cu cît i se lipea mai tare pielea de oase, striga în gura mare în mijlocul piețelor și la colțurile de stradă că se împlinise sorocul și în curînd oamenii aveau să se înfățișeze la judecata cerească.

Legat la ochi cu feșe groase muiate în apă de nalbă, Victor Hugues orbecăia prin camera sa din Palatul Guvernamental, ținîndu-se de spă-

tarele scaunelor, poticnindu-se, gemînd, căutînd pe pipăite lucrurile. Sofía avea în fața ei un om nevolnic, plîngăreț, speriat de zgomotele orașului. În ciuda febrei ce-l dogora, bolnavul nu voia cu nici un preț să stea în pat, temîndu-se să nu se cufunde pe veci într-o beznă și mai adîncă decît aceea pe care i-o așterneau peste ochi feșele umede. Atingea, pipăia, cîntărea în palme tot ce-i ieșea în cale, ca să simtă că trăiește cu adevărat. Boala egipteană se încuibase în organismul său puternic cu o străşnicie egalată numai de tăria ființei care i se împotrivea. „Nici mai bine, nici mai rău", spunea medicul, în fiecare dimineață, după ce încercase efectul unui nou medicament. Palatul Guvernamental era păzit de un cordon de ostași care nu îngăduia nici unei persoane străine să pătrundă înăuntru. Servitorii, odăieșii, funcționarii fuseseră de asemenea îndepărtați. Sofía rămăsese singură cu mandatarul — care se văita că-i amorțesc mădularele, că se chinuia peste măsură din pricina durerilor pe care le îndura, că nu mai poate suporta arsura de sub pleoape — în clădirea ai cărei pereți erau acoperiți de ordonanțe și proclamații, și toată ziua privea cortegiile funebre ce treceau pe sub ferestrele lor. *Ils ne mouraient pas tous, mais tous étaient frappés* [1] — recita în gînd, amintindu-și de versurile din La Fontaine pe care i le citea Victor Hugues, acasă la ei, în Havana, pentru a o învăța să pronunțe corect franțuzește. Știa că prezența ei acolo era

---

[1] *Nu mureau toți, dar toți erau loviți* — La Fontaine, *Les animaux malades de la peste.*

o cutezanță inutilă. Înfrunta totuși pericolul pentru a se convinge singură că păstrase o fidelitate de care începuse să se îndoiască. În fața fricii de care bărbatul se lăsa copleșit, propriul său prestigiu părea să crească. După o săptămînă, se încredință că boala nu se lipea de ea. Plină de mîndrie, se simți ca o ființă predestinată, la gîndul că moartea, care ținea în stăpînire acele cuprinsuri, se învrednicise să-i facă un hatîr. În tot orașul se înălțau acum rugăciuni către sfîntul Sebastian, adăugîndu-se încă un mijlocitor la triada alcătuită din sfinții Rochus, Prudențiu și Carol. *Dies Irae, Dies Illae*[1]. Un sentiment medieval de vinovăție se sălășluise în cugetele celor care erau copleșiți de amintirea propriei lor indiferențe față de grozăviile petrecute la Iracubo, Conanama și Sinnamary — și fiindcă bătrînul acadian le amintea prea stăruitor de toate acestea, era alungat cu bîtele din uliță în uliță. Victor, tot mai adînc prăbușit în fotoliul său, bîjbîind după un lucru ori altul în noaptea ce-i învăluia ochii, începuse a vorbi ca un om pe patul de moarte. „Aș vrea să mă îngroape — spunea el — în uniforma mea de comisar al Convenției". O scotea din dulap pe dibuite și i-o arăta Sofíei, pentru a-și pune apoi cazaca pe umeri și pălăria cu pene peste feșele de pe frunte: „În mai puțin de zece ani, crezînd că-mi făuresc singur soarta, am fost împins de alții — de cei care totdeauna leagă și dezleagă destinele noastre fără să-i cunoaștem măcar — să joc atîtea roluri, încît acum nu mai știu care mi se

[1] *Zilele mîniei, zilele acelea* (în lb. latină).

potriveşte. Am îmbrăcat atîtea costume încît acum nu-mi mai dau seama care este croit pe măsura mea.“ Şi se silea să-şi umfle pieptul lăsînd să se audă nişte hîrîituri înfundate. „Există însă unul care mi-e mai drag decît toate celelalte : ăsta de aici. Mi l-a dat singurul om pe care l-am considerat vreodată mai presus decît mine. Din ziua cînd l-au răsturnat, am încetat să mai înţeleg ce se întîmplă cu mine. De atunci nu mai încerc să-mi explic nimic. Sînt exact ca automatele acelea care joacă şah, umblă, cîntă din fluier, bat toba, atunci cînd le întorci resortul. Nu-mi mai rămăsese decît un singur rol de jucat : cel de orb. Şi iată că mi-a fost dat să-l joc şi pe acela.“ Şi scăzînd glasul, se apucă să numere pe degete : „Brutar, negustor, mason, antimason, iacobin, erou pe cîmpul de luptă, rebel, sechestrat, apoi achitat de aceia care i-au dat la cap omului care mă ridicase, agent al Directoratului, agent al Consulatului...“ Şi pomelnicul lui, depăşind numărul degetelor, se sfîrşi într-o bolboroseală nedesluşită. În ciuda bolii şi a feşelor cu care era oblojit, Victor, pe jumătate îmbrăcat în costumul de comisar al Convenţiei, recăpătase dintr-o dată ceva din aerul tineresc, din forţa şi duritatea celui care, într-o noapte, ridicase în picioare o anumită casă din Havana cu bătăile lui aprige în poartă. Era din nou aşa cum fusese odinioară, înainte de a deveni dregătorul rapace şi sceptic care în momentul de faţă, descumpănit de adierea mormîntului, socotea toate bogăţiile fără rost şi toate onorurile zadarnice, lepădîndu-se de ele cu nişte cuvinte ce păreau ieşite din gura unui predicator

la o îngropăciune. „Ce frumos era costumul acesta“, spuse Sofía, netezind penele pălăriei. „S-a demodat, răspunse Victor. Cel mult dacă-l mai pot folosi ca giulgiu.“ Într-o zi, medicul se hotărî să aplice un nou tratament care, la Paris, făcuse adevărate minuni, vindecînd ochii contaminați de boala egipteană: era vorba de niște fîșii subțiri de carne proaspătă de vițel încă sîngerîndă care se puneau ca niște oblojeli peste locul bolnav. „Semeni cu un paricid dintr-o tragedie antică“, spuse Sofía, în momentul cînd din odaia de dormit, unde se retrăsese cu medicul, ieși un nou personaj, care o făcu să-și amintească de Oedip. Nu mai avea vreme acum să se milostivească.

A doua zi dimineața Victor se trezi fără nici un pic de febră, și ceru un pahar de vin tonic. Fîșiile de carne în sînge îi căzuseră de pe ochi, dînd la iveală un obraz luminos și curat. Era uluit, încîntat de frumusețea lumii. Umbla, alerga, zburda prin încăperile Palatului Guvernamental, după lunga noapte pe care o petrecuse în negurile orbirii. Privea arborii, vrejurile plantelor agățătoare, pisicile, obiectele, ca și cum abia atunci ar fi fost create și ar fi trebuit, ca și Adam, să le pună un nume. Boala egipteană secera ultimele sale victime, cărate în grabă la cimitir și îngropate într-o atmosferă de veselie, fără clopote și fără pompe funebre. Se oficiară tedeumuri pline de fast în cinstea sfinților Rochus, Prudențiu, Carol și Sebastian, cu toate că unii necredincioși, făcîndu-se a fi uitat rugăciunile și procesiunile din ajun, căutau să insinueze că funiile de usturoi pe care

oamenii le purtau atîrnate de gît fuseseră mai de folos decît acatistele date la biserică. Două corăbii intrară în port, întîmpinate cu salve de tun. „Ai fost sublimă", spuse Victor aducîndu-i laude Sofiei, în timp ce dădea dispoziții în vederea întoarcerii lor la conac. Ferindu-se să se uite în ochii lui, femeia luă o carte de călătorie prin Arabia pe care o citise în ultimele zile, și-i arătă un verset citat din Coran : „Ciuma făcea prăpăd în Devardan, oraș din Iudeea. Aproape toți locuitorii părăsiră cetatea. «Muriți» le porunci Dumnezeu. Și muriră. Cîțiva ani mai tîrziu suflă din nou asupra lor duhul vieții, la rugămintea lui Ezechiel. Pe chipurile tuturor însă rămăsese pecetea morții." Apoi după cîteva clipe de tăcere : „Mi-e lehamite să mai trăiesc printre morți. Chiar dacă ciuma a fost stîrpită în oraș. Dinainte încă pecetea morții era întipărită pe fețele voastre." Și vorbea, vorbea într-una, întoarsă cu spatele spre el — profilată ca o umbră în dreptunghiul luminos al ferestrei — mărturisindu-i dorința ei de a pleca. „Vrei să te întorci acasă la tine ? o întrebă Victor consternat. „Niciodată n-am să mă mai întorc într-o casă pe care am părăsit-o, ca să caut alta mai bună." „Și unde crezi că se află acea casă mai bună pe care o cauți acum ?" „Nu știu. Acolo unde oamenii trăiesc altfel. Aici totul miroase a mort. Vreau să mă întorc în lumea celor vii ; a celor care mai cred în ceva. Nu mai am nimic de așteptat din partea unor oameni care nu mai așteaptă nimic." Palatul Guvernamental era împînzit de odăieși, funcționari, care veniseră să-și ia slujba în primire

făcînd curat, deretecînd, apucîndu-se de lucru. Revărsîndu-se din nou prin geamurile despuiate de perdele, lumina învîrtejea microcosmuri de praf, ce se înălţau spre ferestre de-a lungul unor pîrtii oblice. „Acum — îi explica ea — ai să pui iar la cale o expediţie militară în pădure. N-ai încotro. Funcţia ta ţi-o cere. Puterea pe care o ai îţi creează anumite obligaţii. E un spectacol pe care însă eu nu mai vreau să-l privesc !“ „Revoluţia a sucit multe minţi“, spuse Victor. „Poate tocmai asta este minunea cea mare pe care a făcut-o Revoluţia : faptul că a îndreptat pe alt făgaş minţile multora“, îi răspunse Sofía, care se şi apucase să-şi scoată lucrurile din dulapuri. „Acuma ştiu ce trebuie să dau la o parte şi ce trebuie să-mi însuşesc.“ Un nou vas ancorase în port — cel de-al treilea din dimineaţa aceea — întîmpinat de asemenea cu salve de tunuri. „Parcă l-aş fi chemat eu“, se bucură Sofía. Victor lovi cu pumnul în perete : „Strînge-ţi numaidecît catrafusele şi cară-te unde vrei !“ strigă el. „Mulţumesc, spuse Sofía. Prefer să te văd aşa.“ Smucind-o de braţ, bărbatul o trase după el prin toată încăperea, brutalizînd-o, îmbrîncind-o, pînă cînd o trînti pe pat. Prăbuşindu-se peste ea, o cuprinse cu putere fără să întîmpine nici o împotrivire ; trupul ce i se oferea era rece, nesimţitor, absent, gata să accepte orice numai să scape mai repede. O privi aşa cum o privea de obicei în asemenea momente, cu ochii atît de apropiaţi încît luminile lor se îngemănau. Sofía îşi suci capul într-o parte. „Da ; e mai bine să pleci“, spuse Victor, şi se ridică, gîfîind, nesatisfăcut, cotropit de o

imensă tristeţe. „Nu uita răvaşul de drum", spuse Sofía, liniştită, lăsîndu-se să lunece pe partea cealaltă a patului ca să se ducă la biroul în care ştia că se află formularele. „Aşteaptă: nu e cerneală în călimară". După ce îşi trase ciorapii şi-şi netezi îmbrăcămintea răvăşită, luă o sticlă de cerneală, înmuie pana şi o întinse lui Victor. Continuă apoi să-şi strîngă lucrurile, pîndindu-l din ochi pînă ce sfîrşi de completat cu o mînă nervoasă hîrtia. „Asta-i tot? întrebă din nou bărbatul. Nu ne mai rămîne nimic?" „Ba da. Cîteva amintiri", spuse Sofía. Mandatarul se îndreptă spre uşă. Din prag se întoarse iar către ea, cu un zîmbet împăciuitor ce-i schimonosea faţa: „Nu vii?" Şi văzînd că nu-i răspunde nimic: „Drum bun!" Îl auzi apoi coborînd scările. Jos îl aştepta o trăsură ca să-l ducă la debarcader. Sofía rămase singură în mijlocul rochiilor ei împrăştiate peste tot. Printre satinuri şi dantele trona costumul de comisar al Convenţiei pe care Victor i-l arătase o dată pe vremea cînd era orb. Aşezat cum era, pe un fotoliu cu tapiţeria ruptă, cu pantalonii strînşi, cu cazaca brăzdată în curmeziş de eşarfa tricoloră, cu pălăria pusă peste pulpele absente, părea o relicvă de familie, una din acele relicve sortite să evoce, prin formele ei golite de oseminte şi carne, imaginea unui om dispărut care jucase cîndva un rol important. Aşa erau expuse în galantare, în oraşele de pe continentul european, veşmintele unor ilustre personalităţi din trecut. Acum cînd lumea se schimbase într-atîta încît formula „a fost o dată" cu care începea odinioară orice povestire fusese înlocuită cu ex-

presiile „înainte de Revoluție“ și „după Revoluție“, muzeele aveau multă căutare. În noaptea aceea, pentru a se obișnui din nou cu singurătatea, Sofía se dărui tînărului ofițer de Saint-Affrique care o iubea cu o discreție wertheriană de cînd sosise în colonie. În felul acesta se simțea din nou stăpînă pe propriul său trup, încheind, printr-un act de voință, ciclul unei îndelungate înstrăinări. Un alt om avea s-o strîngă în brațe înainte de a lua vasul care trebuia să ridice ancora miercurea următoare, îndreptîndu-se spre Bordeaux.

PARTEA A ŞAPTEA

Şi deodată a venit un vînt mare de dincolo de pustie şi a izbit în cele patru colţuri ale casei; casa s-a prăbuşit peste tineri şi au murit; şi am scăpat numai eu ca să-ţi dau de ştire.

Iov — I—19

I

Un ropot cadenţat de tocuri ce frămîntau de zor podelele în sunetul ghitarelor răzbătea din încăperile de la etaj, în momentul cînd călătorul, scoţînd braţul amorţit de sub grămada de pleduri scoţiene cu care era încotoşmănat, ridică ciocanul, greu făurit în chip de zeitate a apelor, pregătindu-se să bată în poarta masivă ce dădea spre strada Fuencarral. Cu toate că bătaia răbufni înăuntru ca o detunătură de flintă, tămbălăul de sus se înteţi, sporit de un glas de ţîrcovnic răguşit care încerca în zadar să prindă o melodie ce aducea cu cîntecul contrabandistului. Dar mîna friptă de bronzul încins de ger continua să bată, în timp ce piciorul încălţat cu cizme de toval izbea în canatul uşii, strivind chiciura ce se risipea peste piatra îngheţată a pragului. Într-un tîrziu, uşa scîrţîi din balamale, deschisă de un servitor care duhnea a băutură şi lumina unei lămpi cu ulei se apropie de faţa călătorului. Văzînd că figura acestuia avea trăsături asemănătoare cu ale portretului atîrnat pe perete, într-o cameră de la etaj, speriat, feciorul îl pofti înăuntru pe temutul musa-

fir intempestiv, cerîndu-i într-una iertare și încurcîndu-se în tot felul de explicații. Nu se așteptase ca domnul să sosească atît de curînd ; dacă ar fi știut dinainte că vine, s-ar fi dus să-l întîmpine la poșta centrală. Ca un făcut, în seara aceea, fiind Anul Nou — zi în care precum se știe, toți cei ce se cheamă Manuel își sărbătoresc numele — și deci, cum s-ar zice, fiind ziua lui, căci așa fusese botezat, Manuel — abia apucase să se culce, după ce mai întîi se rugase bunului Dumnezeu să-l aducă pe domnul acasă, cînd niște cunoscuți, băieți de treabă, altminterea, deși cam zurbagii, dăduseră buzna peste el pe nepusă masă și fără să înțeleagă de cuvînt, se apucaseră să cînte și să golească sticlele „aduse" de ei, deoarece „ei aduseseră" băutura. Domnul să aibă bunătatea să aștepte cîteva clipe pînă va scoate golănimea pe scara din dos... Dîndu-l la o parte, călătorul începu să urce scara largă ce ducea la etaj. În salon se încinsese un chiloman în toată legea ; mobilele fuseseră urnite din loc și covoarele strînse la perete, iar în mijlocul încăperii, pe parchetul dezgolit, se frămîntau într-o țopăială deșănțată niște femeiuște deocheate și niște băieți cu mutre suspecte, care dădeau pe gît pahare mari de vin și scuipau pe jos la întîmplare. După numărul sticlelor și butelcilor deșertate ce zăceau prin colțuri se vedea că petrecerea era în toi. O teleleică striga în gura mare „castane calde" cu toate că nu se vedea nici o castană nicăieri ; urcată pe un divan, *o maja* [1] își spăr-

[1] Femeie de moravuri ușoare.

gea pieptul zbierînd cîntecul păsării marabu; ceva mai încolo o pușlama înghesuise o femeie într-un colț; mai mulți bețivani se îngrămădeau în jurul unui orb care își dresese glasul și încerca să moduleze fioriturile capricioase ale unei melodii populare. „Ieșiți afară!“ strigă servitorul cu o voce atît de fioroasă, încît îi băgă în sperieți pe toți cei de față, care o rupseră la fugă pe scări în jos, avînd grijă totuși să ia și niște sticle de vin cu ei, atîtea cîte putuseră înșfăca la repezeală, cînd văzură apărînd din grămada de pleduri scoțiene chipul unui om care părea să fie o persoană de seamă. Bodogănind și văicărindu-se fără rost, servitorul se grăbi să facă ordine prin casă, așezînd mobilele la locul lor, să întindă covorul și să scoată cît mai repede afară sticlele goale. Puse apoi cîțiva butuci în cămin, ințețind focul care fusese aprins din vreme și, înarmîndu-se cu tot felul de mături, pămătufuri de pene și cîrpe de praf, se sili să șteargă urmele pe care zaiafetul le lăsase peste tot: pe fotolii, pe podele și chiar pe capacul pianului pe care se înșirau rotocoale umede mirosind a rachiu. „Sînt oameni de treabă, se tînguia sluga. N-ar pune mîna nici pe un capăt de ață. Dar ce să le faci dacă sînt neciopliți. Aici, pe la noi, lumea nu prea știe de respect; nu e ca-n alte țări, unde oamenii sînt învățați de mici cum să se poarte...“ În cele din urmă, lepădînd de pe el și ultimul pled, călătorul se apropie de foc și ceru o sticlă de vin. Cînd i-o aduse, observă că era același vin din care băuseră chefliii. Se făcu totuși că nu bagă de seamă: în clipa aceea tocmai îi că-

zuseră ochii asupra unui tablou pe care îl cunoştea foarte bine. Era vorba de năpăstuita *Explozie într-o catedrală*, pe care cineva încercase s-o repare, deşi era atît de stricată, lipindu-i aşa cum se pricepuse rupturile, cu atîta neîndemînare însă, încît pînza rămăsese încreţită în locurile unde fusese spintecată. Însoţit de servitorul care ţinea în mînă un candelabru impunător, cu lumînări atunci începute, trecu în încăperea alăturată unde se afla biblioteca. Printre rafturile cu cărţi trona o panoplie împodobită cu coifuri şi chivere a căror lucrătură arăta că ieşiseră din mîna unui meşter italian : lipseau cîteva arme care, judecînd după cîrligele răsucite, fuseseră smulse fără milă de acolo. Două fotolii stăteau aşezate faţă în faţă ca pentru o conversaţie între patru ochi, de o parte şi de alta a mesei înguste din mijlocul camerei, pe care rămăsese o carte deschisă şi un pahar băut numai pe jumătate ; evaporîndu-se, vinul de Malaga lăsase urme ruginii pe pereţii de cristal. „Aşa cum am avut cinstea să-i scriu domnului, de atunci nimic nu s-a mişcat din loc", spuse servitorul, deschizînd o altă uşă. Călătorul intră în iatacul unei femei care abia cu o clipă înainte s-ar fi deşteptat din somn : totul era vraişte ! Cearşafurile zăceau răvăşite ca şi cînd tocmai atunci s-ar fi dat jos din pat şi se putea ghici graba cu care stăpîna încăperii se îmbrăcase după cămaşa de noapte aruncată pe jos şi rochiile trîntite claie peste grămadă, aşa cum le scosese din dulap, ca să-şi aleagă pe cea care lipsea acum. „O rochie de culoarea tutunului, cu dantele", îi explica feciorul. Cei doi

bărbaţi ieşiră într-un cerdac spaţios, ale cărui geamuri erau înflorite de ger. „Aici era camera domnului", spuse servitorul, căutînd o cheie. În faţa străinului se deschise o odaie îngustă, mobilată cu o sobrietate aproape austeră ; singura ei podoabă era o tapiţerie desfăşurată pe peretele din faţa patului, înfăţişînd o orchestră burlescă de maimuţe, care cîntau la clavecin, viole, flaute şi trompete. Pe o noptieră se aflau cîteva sticluţe cu doctorii, iar lîngă ele o cană de apă şi o lingură. „Apa am aruncat-o fiindcă se clocise", îl lămuri servitorul. Peste tot domnea o ordine şi o curăţenie desăvîrşită ca într-o încăpere de cazarmă. „Domnul îşi făcea singur patul şi-şi dereteca odaia. Oamenii de serviciu n-aveau voie să intre înăuntru, nici cînd era bolnav." Călătorul se întoarse în salon : „Spune-mi tot ce s-a întîmplat în ziua aceea", porunci el. Dar destăinuirile feciorului, cu toată dorinţa lui arzătoare de a-i fi pe plac, făcîndu-l să treacă astfel cu vederea isprava cu chiolhanul şi cu vinul băut — printr-o nestăvilită vorbărie presărată cu cele mai extravagante elogii aduse bunătăţii, generozităţii şi purtărilor alese ale stăpînilor, care zicea el, se cunoştea că erau oameni de soi, nu prezentau nici un interes. Aceleaşi lucruri i le spusese într-o scrisoare pe care i-o trimisese ceva mai înainte cu ajutorul unui scriitor public ; fără să cunoască situaţia, acesta adăugase unele explicaţii personale, mult mai semnificative, deşi se bazau doar pe nişte simple supoziţii, decît puţinele amănunte reţinute de la lacheul care, la urma urmelor, nu ştia mai nimic. În dimineaţa aceea, stîrnite

de entuziasmul mulţimii ce se revărsase pe străzi, slugile părăsiseră bucătăriile, spălătoria, cămările şi remizele pentru trăsuri. Mai apoi unii se înapoiaseră ; alţii, nu... Călătorul ceru o hîrtie şi o pană, ca să-şi noteze numele tuturor persoanelor care avuseseră cumva de-a face cu stăpînii casei : medici, furnizori, coafeze, croitorese, librari, tapiţeri, farmacişti, negustori de parfumuri, dughengii şi meseriaşi, fără a nesocoti faptul că o coropcărească care vindea evantaie venise adesea să-şi desfacă marfa, nici că un bărbier a cărui prăvălie se afla în apropiere ştia multe şi mărunte despre toată lumea care locuise, în ultimii douăzeci de ani, pe strada Fuencarral.

II

Aşa s-a întîmplat
Goya

Din cele aflate prin prăvălii şi ateliere ; din cele auzite într-o cîrciumă din vecinătate, unde memoriile se împrospătau, înviorate de căldura alcoolului, din cele istorisite de diferite persoane de toată mîna şi de toată starea, se înfiripă o poveste închegată din crîmpeie, trunchiată pe alocuri şi cu destule lacune, întocmai ca o cronică din alte vremuri, reconstituită parţial prin îmbinarea unor fragmente răzleţe... Casa contesei de Arcos — după cum arăta un notar care, fără să ştie, era autorul precuvîntării acestei compilaţii — rămăsese multă vreme nelocuită, de cînd între zidurile ei se petrecuseră

tot felul de întîmplări curioase cu fantome și strigoi, ce făcuseră vîlvă într-un timp. Anii treceau și casa zăcea mai departe părăsită, însingurată de propria ei legendă ; negustorimea din împrejurimi tînjea după zilele de odinioară, cînd petrecerile și soarélele se țineau lanț, iar stăpînii le făceau dever mare, cumpărînd cu bani grei tot felul de podoabe, lumînări, delicatese și vinuri scumpe. De aceea, seara în care ferestrele casei se luminară, stîrni o vîlvă neobișnuită ca un eveniment de seamă. Vecinii se apropiau curioși, observînd forfoteala slugilor ce umblau de colo pînă colo, din curtea unde se aflau remizele pentru trăsuri și pînă în pod, urcînd cufere, cărînd baloturi, atîrnînd candelabre noi de tavane. A doua zi sosi o armată întreagă de zugravi, tapițeri, ipsosari, cu scări și schele. Aerul proaspăt năvăli în toate încăperile, risipind vrăjile și farmecele. Perdele de culori deschise înveseliră saloanele, în timp ce doi falnici cai roibi, aduși de un rîndaș în livrea, erau adăpostiți în grajdurile care începură să miroasă iarăși a fîn, a ovăz și a nutreț. Atunci se auzi că o doamnă creolă, care nu se temea nici de duhuri, nici de fantome, închiriase de curînd casa... De aici încolo cronica era depănată de o dantelăreasă de pe Strada Mare. În scurtă vreme toată lumea ajunse s-o cunoască pe doamna din casa Arcos sub numele de „Cubaneza". Era o femeie frumoasă, cu niște ochi mari, întunecoși, care trăia singură, fără să primească pe nimeni și fără să încerce a intra în relații cu lumea bună sau cu cea de la curte. Și cu toate că privirea îi era necontenit adum-

brită de nu știu ce gînduri apăsătoare, nu căuta mîngîiere în credință, deoarece nu se ducea niciodată la biserică. Era o femeie bogată, judecînd după numărul servitorilor și după viața pe picior mare pe care o ducea. De obicei umbla îmbrăcată cît se poate de simplu, dar cînd cumpăra o dantelă sau alegea o țesătură, cerea totdeauna mărfurile cele mai fine, fără să se uite la preț... Cum însă dantelăreasa nu știa să spună mai mult, destăinuirile ei fuseseră întregite cu balivernele lui Paco, bărbierul ghitarist, a cărui prăvălie avea faima de a fi unul din locurile cele mai frecventate de clevetitorii din oraș: „Cubaneza" venise la Madrid în vederea unei intervenții deosebit de gingașe: voia anume să ceară de la stăpînire grațierea vărului său, care zăcea întemnițat, de cîțiva ani, în fortăreața din Ceuta. Se vorbea că vărul său ar fi francmason și că ar fi luat parte la nu știu ce uneltiri pe tărîmurile americane. Că își mărturisise totdeauna dragostea lui pentru francezi și credința față de ideile Revoluției, c-ar fi tras la tipar niște scrieri și cîntece ațîțătoare, menite să șubrezească puterea regală în dominioanele de peste ocean. Fără doar și poate că și dumneaei „Cubaneza" va fi avut vreo meteahnă: pesemne că și ea era necredincioasă ca și văru-său și va fi urzit ceva, într-ascuns, că prea ședea retrasă și prea se arăta nepăsătoare cînd trecea vreo procesiune prin fața casei; puteau să treacă oricîte, chiar și cu chivotul sfînt, că nu s-ar fi învrednicit, ferească Dumnezeu, să iasă la fereastră. Gurile rele merseseră pînă acolo încît scorniseră zvonul că în casa Arcos ar fi fost în ființă

coloanele nelegiuite ale unei loji masonice și că s-ar fi slujit chiar liturghii vrăjitorești. Poliția, stîrnită de aceste clevetiri, după ce supravegheasе casa cîteva săptămîni în șir, trebuise să recunoască pînă la urmă că nu putea să adăpostească nici un fel de întruniri secrete de uneltitori, necredincioși sau francmasoni, de vreme ce nimeni nu-i călca pragul. Casa Arcos, învăluită în mister din pricina fantomelor și duhurilor de odinioară, continua să rămînă o casă a misterelor și acum, cînd era locuită de o femeie frumoasă, căreia toți bărbații îi adresau cîte o vorbă măgulitoare în rarele împrejurări cînd se ducea pe jos să cumpere ceva de la o prăvălie din apropiere sau cînd ieșea să tîrguiască, în ajunul Crăciunului, marțipane de Toledo pe una din ulicioarele ce dădeau în Piața Mare... De aici înainte avea cuvîntul un medic bătrîn care vizitase adeseori, într-o vreme, casa Arcos, unde fusese chemat să consulte un bărbat cu o constituție robustă, dar a cărui sănătate fusese destul de serios zdruncinată de osînda pe care o făcuse în fortăreața din Ceuta, de unde fusese eliberat printr-o ordonanță regală. Se mai vedeau încă în jurul gleznelor urmele fiarelor pe care le purtase. Pacientul suferea de febră recurentă precum și de o astmă care-l chinuia din copilărie : mai avea și acum cînd și cînd crize pe care, ce-i drept, și le potolea fumînd niște țigări din frunze de ciumăfaie aduse tocmai din Cuba, de la un farmacist din cartierul Tribulete. Supus unui tratament întăritor, bolnavul se pusese încetul cu încetul pe picioare. De atunci medicul nu mai avusese prilejul să intre

în casa Arcos... Acum era rîndul librarului să vorbească : Esteban nu se interesa cîtuşi de puţin de opurile filozofice, de tratatele economiştilor şi nici de lucrările istorice care înfăţişau evenimentele petrecute în Europa în ultimii ani. Îi plăceau cărţile de călătorii : poeziile lui Osian ; romanul suferinţelor tînărului Werther ; cele mai noi traduceri din Shakespeare. Librarul îşi amintea că o dată se arătase entuziasmat de *Geniul Creştinismului*, operă pe care o socotea „pur şi simplu extraordinară" ; ţinuse chiar s-o aibă legată în coperte de catifea, prevăzute cu o mică încuietoare de aur, pentru a păstra secretul însemnărilor personale, făcute pe marginea textului. Carlos citise şi el cartea lui Chateaubriand şi ca atare nu putea de loc să-şi explice de ce Esteban, care era ateu, fusese atît de puternic atras de o lucrare lipsită de unitate, atît de rebarbativă uneori, şi în orice caz prea puţin convingătoare pentru cel ce nu era cu adevărat însufleţit de credinţă. Căutînd prin toată casa, reuşi în sfîrşit să găsească unul din cele cinci tomuri în iatacul Sofíei. Răsfoindu-l, băgă de seamă cu mirare că volumul respectiv cuprindea, în a doua jumătate a lui, un fel de povestire romanţioasă, intitulată *René*, care nu figura în ediţia mai recentă cumpărată de el la Havana. Şi în timp ce în rest paginile rămăseseră curate, fără nici un comentariu sau însemnare pe margini, aici, nenumărate fraze şi chiar paragrafe întregi erau subliniate cu cerneală roşie : „Viaţa aceasta care la început mă încîntase, mi se păru apăsătoare după o bucată de vreme. Mi se făcuse lehamite să văd mereu

aceleaşi privelişti şi să port în mine aceleaşi gînduri. Începui să-mi cercetez inima şi să mă întreb ce doresc..." „Fără părinţi, fără prieteni, singur pe lume, şi, ca să spun aşa, fără să fi cunoscut încă iubirea, eram copleşit de preaplinul vieţii ce clocotea în mine... Colindam văile, cutreieram munţii, chemînd cu toată puterea dorinţelor mele făptura ideală menită să aprindă văpaia dragostei mele..." „Închipuieşte-ţi că era unica fiinţă din lume pe care o iubisem vreodată şi că toate simţămintele mele se îngemănau în ea cu duioşia amintirilor din copilărie..." „Un imbold milostiv o adusese iar lîngă mine..." O bănuială începu să se înfiripe în mintea lui Carlos. Încercă să descoasă o jupîneasă care o slujise pe Sofía o bucată de vreme, punîndu-i o seamă de întrebări ocolite în aşa fel, încît din vorbă în vorbă fără să arate că ar urmări ceva cu tot dinadinsul să scoată la un moment dat din gura slujnicei o mărturisire revelatoare: nu încăpea nici o îndoială că Sofía şi Esteban ţineau foarte mult unul la altul, trăind într-o paşnică şi duioasă intimitate. În zilele geroase de iarnă, cînd îngheţau fîntînile din Retiro, luau masa împreună în camera ei, încălzindu-se la un brasero[1] aşezat lîngă fotoliile lor. Vara făceau lungi plimbări cu trăsura, oprindu-se să bea cîte un sirop de migdale la un limonagiu ce-şi vindea marfa pe stradă. De asemenea, fuseseră zăriţi uneori în bîlciul de la San Isidro, privind

[1] Vas cu jeratec care slujeşte la încălzitul odăilor în Spania.

amuzați petrecerile populare. Mergeau ținîndu-se de mînă, ca doi frați. Nu-și amintea să-i fi văzut vreodată certîndu-se sau discutînd mai aprins. Ferit-a sfîntul. El îi spunea pe nume, fără nici o alintare, iar ea îi spunea Esteban, atîta tot. Niciodată gurile rele — fiindcă nu se poate să nu se găsească cineva care să îndruge verzi și uscate la bucătărie sau prin acareturile casei — nu-și îngăduiseră să spună că s-ar fi putut să existe o legătură mai strînsă între ei. Nu. În nici un caz nimeni nu văzuse nimic. Cînd el avea cîte o noapte proastă, din pricina bolii, ea nu se mișca de la căpătîiul lui pînă în zori. Încolo, amîndoi se aveau ca frații. Lumea era totuși mirată că o femeie atît de frumoasă nu se decidea să se căsătorească; numai să fi vrut, și s-ar fi înfățișat destui pretendenți de familie bună, aleși pe sprînceană... „Cine poate ști care-i adevărul" se gîndea Carlos, citind și recitind frazele subliniate în cartea îmbrăcată în catifea roșie, care puteau fi tălmăcite în fel și chip: „Un arab ar spune că-mi pierd în zadar timpul, cum și l-ar pierde cel ce ar căuta urma păsării în văzduh sau a peștelui în apă".

Nu-i mai rămînea acum decît să reconstituie ziua fără sfîrșit, cînd două existențe păreau să se fi destrămat cu desăvîrșire într-un vîrtej clocotitor și sîngeros. Singurul martor care asistase la prologul dramei era o mănușăreasă care, fără să bănuiască ce-o să se întîmple, venise de dimineață să aducă niște mănuși comandate de Sofía. Spre marea ei mirare observase că în toată casa nu rămăsese decît un servitor bătrîn. Sofía și Esteban stăteau la fereastra bibliotecii

rezemați de pervaz și trăgeau cu urechea la zvonurile ce veneau de afară. Un freamăt nedeslușit împînzea orașul. Deși s-ar fi spus că nu se întîmplă nimic deosebit pe strada Fuencarral, era curios totuși că unele prăvălii și cîrciumi își zăvorîseră ușile pe neașteptate. În spatele caselor, pe străzile învecinate, părea să se fi adunat o mulțime compactă. Deodată vuietul crescu. Grupuri de bărbați din popor, urmați de femei și copii, apărură la colțuri de stradă, strigînd „moarte francezilor". Din case ieșeau oameni înarmați cu cuțite de bucătărie, cu vătraie, cu scule de tîmplărie, cu tot ce putea să taie, să rănească, să vatăme. Pretutindeni detunau focuri de armă, în timp ce puhoiul omenesc, ce se învîrtoșea cu fiece clipă, venea mereu val după val dinspre Piața Mare și Puerta del Sol. Un preot care mergea urlînd cît îl ținea gura în fruntea unei cete de băieți, toți cu cîte o custură în mînă pe care o vînturau prin aer, se întorcea cînd și cînd spre ciracii săi, ca să strige: „Moarte francezilor! Moarte lui Napoleon!" Toată populația Madridului se revărsase pe străzi într-o răzvrătire izbucnită pe negîndite, năprasnică și pustiitoare, fără ca nimeni s-o fi stîrnit prin proclamații tipărite sau prin cine știe ce artificii oratorice. Elocvența, aici, stătea în gesturi, în avîntul năvalnic al femeilor ce-și spărgeau pieptul urlînd: în nestăvilita înaintare a mulțimii ce mărșăluia umăr la umăr, în universalitatea furiei dezlănțuite. Deodată, noianul de oameni păru că se oprește locului, stăvilit de propriile sale vîrtejuri. Din toate părțile împușcăturile se înteţeau, din ce în ce

mai vijelioase, în timp ce răsuna pentru prima oară glasul răgușit și clocotitor al tunului. „Francezii au scos cavaleria“, strigau unii care se întorceau răniți din primele ciocniri, brăzdați pe față, pe brațe, pe piept de tăișul săbiilor. Sîngele lor însă în loc să-i înspăimînte pe cei ce înaintau, le iuți pasul, mînîndu-i spre locurile unde bubuiturile tunului și vuietul mitraliilor mărturiseau cît de aprigă era încrîncenarea... În momentul acela, Sofía se depărtă de fereastră : „Hai și noi !“ izbucnise ea smulgînd niște săbii și pumnale de pe panoplie. Esteban încercase s-o oprească : „E o prostie : n-auzi cum bat tunurile ? Ce vrei să faci cu vechiturile astea ?“ „N-ai decît să rămîi ! Eu mă duc !“ „Și pentru cine vrei să lupți ?“ „Pentru cei ce au ieșit în stradă ! — strigase Sofía. Trebuie să facem ceva !“ „Ce ?“ „Orice !“ Și Esteban o văzuse ieșind din casă, aprigă, vijelioasă, cu un umăr dezgolit, fluturînd o sabie scoasă din teacă ; era pentru prima oară cînd vedea întipărită pe chipul ei atîta forță și atîta dăruire de sine. „Așteaptă-mă“, răcnise el. Și înarmîndu-se cu o pușcă de vînătoare, coborîse scările în fugă... Asta era tot ce se știa. Pe urmă pretutindeni se înstăpînise furia și vacarmul, învălmășeala și haosul frămîntărilor colective. Se năpusteau mamelucii, se năpusteau cuirasierii, se năpusteau gărzile poloneze asupra mulțimii ce le ținea piept cu arme albe, asupra bărbaților și femeilor ce căutau să se apropie de cai pentru a le reteza tendoanele cu cuțitul. Împresurați de plutoanele ce năvăleau pe cîte patru străzi deodată, oamenii dădeau buzna prin case

sau o rupeau la fugă, sărind peste garduri, cățărîndu-se pe acoperișuri. Ploua cu lemne aprinse, cu pietre, cărămizi aruncate pe ferestre ; crătiți și oale pline cu ulei fierbinte erau vărsate asupra agresorilor. Rînd pe rînd servanții unui tun se prăbușeau fără ca arma să-și înceteze bătaia iar cînd nu mai rămînea nici un bărbat care să aprindă fitilul, învîlvorate de mînie, femeile săreau să le ia locul. În tot Madridul domnea atmosfera marilor cataclisme, a erupțiilor telurice — cînd focul, fierul, oțelul, tot ce taie și tot ce detună se răzvrătise împotriva propriilor lor stăpîni — într-un vaier clocotitor de *Dies Irae*... Apoi se lăsase noaptea. O noapte de crîncene măceluri, de execuții în masă, de exterminare, în cartierele Manzanares și Moncloa. Împușcăturile nu mai erau acum risipite peste tot ; localizate în diverse puncte ale orașului, se îmbinau pentru a răbufni în rafale cumplite, răspunzînd la o comandă, în decorul lugubru al zidurilor înroșite de sînge. Ceasurile acelei nopți de mai bîntuite de groază și scăldate în sînge păreau nesfîrșit de lungi. Străzile erau înțesate de cadavre și de răniți care gemeau, prea greu loviți ca să se mai poată ridica de jos, pînă ce erau răpuși de sinistre patrule, de arătări, cu chipuri omenești, ale căror dolmane rupte, galoane smulse, chivere spintecate, dezvăluiau dezastrele războiului la lumina sfioasă a vreunui felinar stingher, purtat prin tot orașul, cu nădejdea zadarnică de a descoperi chipul unui mort rătăcit printre sute și mii... Nici Sofía nici Esteban nu se mai întoarseră acasă. Nimeni nu știa ce se întîm-

plase cu ei după aceea nici nu descoperise locul unde se odihneau rămășițele lor pămîntești. La cîteva zile după ce aflase puținele amănunte pe care izbutise să le culeagă, Carlos porunci să se închidă cuferele în care strînsese cîteva lucruri, cîteva cărți, cîteva haine, acele haine care mai aminteau încă — prin forma lor, prin mirosurile lor, prin cutele lor — de existența celor dispăruți. Jos îl așteptau trei trăsuri care urmau să-l ducă, împreună cu toate bagajele, la poșta de cai. Înapoiată proprietarilor ei, casa Arcos era sortită să rămînă iarăși pustie. Ușile fură încuiate cu cheia rînd pe rînd. Și noaptea se sălășlui în încăperi — fiind iarnă se însera devreme — în timp ce focurile erau stinse, butucii pe jumătate arși fură împrăștiați în cămin înainte de a se turna peste ei apă cu o garafă de cristal masiv roșu, poleit cu aur. Cînd se închise și ultima ușă, tabloul *Explozie într-o catedrală*, uitat în salon, poate cu bună-știință, se întunecă deodată ; imaginea lui se șterse, rămînînd ca o umbră pe peretele îmbrăcat în brocard vișiniu ce părea că sîngerează în locurile unde tapetul era pătat de igrasie.

Guadelupa, Barbados,
Caracas, 1956—1958

ADEVĂRUL ISTORIC ASUPRA LUI VICTOR HUGUES

Deoarece Victor Hugues a fost aproape cu desăvîrşire ignorat de istoria Revoluţiei Franceze — mult prea atentă la evenimentele petrecute în Europa, din zilele Convenţiunii pînă la 18 Brumar, ca să-şi întoarcă privirea spre îndepărtatele meleaguri ale insulelor Caraibe — autorul cărţii de faţă socoteşte util să dea unele lămuriri în legătură cu realitatea istorică a eroului său.

Se ştie că Victor Hugues, originar din Marsilia, era fiul unui brutar şi există motive să bănuim că avea o îndepărtată ascendenţă neagră, cu toate că lucrul acesta nu poate fi dovedit cu exactitate. Atras de marea care este — la Marsilia — o eternă invitaţie la aventură încă de pe vremea lui Piteas [1] şi a corăbierilor fenicieni, s-a îmbarcat ca ucenic pe un vas care se îndrepta spre America, şi cu care a făcut mai multe călătorii pe Marea Caraibilor. Mai tîrziu ajunse pilot de nave comerciale şi cutreieră Antilele, observînd, cercetînd, îmbogăţindu-şi cunoştinţele. În cele din

[1] Navigator marsiliez (sec. VI î.e.n.) care a determinat latitudinea Marsiliei şi a explorat mările din nordul Europei.

urmă părăsi navigația pentru a deschide la Port-au-Prince un mare magazin — sau *comptoir* — cu cele mai diverse mărfuri, strînse, achiziționate, procurate cu bani peșin, schimburi în natură, contrabande, trocuri de mătăsuri cu cafea, vanilie, perle, obicei care mai dăinuie încă în multe porturi din lumea aceasta plină de ticăloșii și atît de strălucitoare.

Intrarea sa în Istorie datează de fapt din noaptea în care magazinul său a fost incendiat de revoluționarii haitieni. Începînd de atunci, îi putem urmări pas cu pas evoluția, așa cum este înfățișată în acest roman. Capitolele consacrate recuceririi Guadelupei respectă o succesiune cronologică precisă. Relatările privitoare la războiul purtat împotriva Statelor Unite — pe care ianchei de atunci îl numeau „războiul briganzilor“ — cît și la operațiile corsarilor, numele acestora și numele corăbiilor respective, se bazează pe informații culese de autor în Guadelupa și în bibliotecile din insula Barbados, precum și pe scurtele dar substanțialele referințe găsite în lucrările autorilor latino-americani care au menționat, în treacăt, existența lui Victor Hugues.

În ceea ce privește activitatea lui Victor Hugues în Guyana franceză, am găsit un bogat material informativ în diverse „memorii“ scrise asupra deportărilor. În anii următori perioadei în care se termină acțiunea romanului, Victor Hugues a fost chemat la Paris, în fața unui consiliu de război, sub acuzația de a fi predat olandezilor colonia, după o capitulare inevitabilă în realitate. Achitat și reabilitat, Victor Hugues a continuat să se învîrtească în cercurile politice.

Se știe bunăoară că a fost în legătură cu Fouché. După cum, tot așa, se știe că se afla încă la Paris în anul cînd s-a prăbușit imperiul napoleonian.

De aci încolo însă i se pierde urma. Unii istorici — dintre cei foarte puțini care s-au ocupat de el și numai în mod accidental, în afară de Pierre Vitoux care i-a consacrat, acum douăzeci de ani și mai bine, un studiu încă inedit — afirmă că Victor Hugues ar fi murit în anul 1820, în împrejurimile orașului Bordeaux unde „avea niște proprietăți" (?). Bibliografia Universală a lui Didot stabilește data morții în 1822. În Guadelupa însă, unde amintirea lui este atît de prezentă, stăruia convingerea că după căderea imperiului Victor Hugues s-a întors în Guyana, unde a reintrat în posesia bunurilor sale. Se pare — cel puțin așa spun cercetătorii din Guadelupa — că s-a stins după lungi și grele suferințe, mistuit de o boală care ar fi putut fi lepră, dar care, după indicii mai sigure, ar fi fost mai degrabă o afecțiune canceroasă. [1]

---

[1] Paginile de mai sus văzuseră lumina tiparului, fiind publicate la sfîrșitul primei ediții a romanului apărute în Mexic, în momentul cînd, aflîndu-mă la Paris, am avut prilejul să cunosc un descendent direct al lui Victor Hugues, posesorul unor importante documente de familie asupra personajului. Dînsul mi-a dezvăluit că Victor Hugues este înmormîntat undeva în apropiere de Cayenne. Cu această ocazie am descoperit, într-unul din documentele examinate, o mărturie uimitoare: Victor Hugues a fost iubit cu credință, ani de-a rîndul, de o frumoasă cubană, care, printr-o și mai uimitoare coincidență, se numea Sofía. *(Nota autorului.)*

Care a fost, în realitate, sfîrşitul lui Victor Hugues? Încă nu-l cunoaştem, după cum ştim foarte puţine lucruri despre originea sa. Nu încape însă nici o îndoială că prestigioasa lui activitate — fermă, sinceră, eroică, în prima perioadă; sceptică, contradictorie, mercantilă, chiar cinică, în cea de-a doua — ne oferă imaginea unui personaj extraordinar, a cărui comportare prezintă o dualitate plină de dramatism. De aceea autorul a socotit interesant să înfăţişeze viaţa acestui necunoscut personaj istoric într-un roman care îmbrăţişează, în acelaşi timp, tot arhipelagul Caraibilor.

Editura pentru Literatură Universală

Romanul de faţă constituie istoria unui personaj real — Victor Hugues — discipol înflăcărat al lui Robespierre, pe care Convenţia îl investeşte cu puteri depline în calitatea sa de mandatar al Revoluţiei în coloniile Franţei de peste Ocean.

Urmărind pas cu pas itinerarul eroului său în teritoriile franceze din America Latină, Carpentier a ilustrat în acelaşi timp traiectoria Revoluţiei burgheze din Franţa, grandoarea şi declinul ei, inconsecvenţele şi contradicţiile: caracterul progresist prin loviturile aplicate feudalismului şi cel reacţionar prin renunţarea treptată la principiile de bază de către burghezia instaurată la putere.

Vol. I–II, lei 10000.